UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 18 02 05 016 6

BINDING SECT. MAY 18 1983

PURCHASED FOR THE
University of Toronto Library

BM 525 A5 1923
Zohar. Selection
Sefer agadot ha-Zohar

100

Digitized by the Internet Archive
in 2026 with funding from
University of Toronto

https://archive.org/details/seferagadothazoh0000unse

הוצאת „אחיאסף", ורשה.

ספר

אגדות הזהר

מלֻקטות, מסֻדרות, מתֻרגמות ומבֹארות.

מאת

ע. נ. פרענק

הנוער העברי
(אחיעבר)
בגדאד

קבוצת כותבי הספר העברי
בגדאד

חלק ראשון

תרפ"ג — 1923

457

BM
525
A5
1923

LIBRARY
JUN
2
1976
UNIVERSITY OF TORONTO

DRUK. M. KUPERSZTOCHA i M. KRAMARZA
WARSZAWA, NOWOLIPKI 22.

התכן.

פתיחה . . . . IX—XV

בריאת העולם.

א. בריאת העולם ואותיות התורה . . . . 3—9
ב. בריאת העולמות . . . . . . 9—12
ג. בריאת העולם, האדם והתורה . . . . . 12—13
ד. יסוד עולם . . . . 13—14
ה. עולם שלם . . . . 14—15
ו. אבן שתיה וגדולתן של ירושלים וארץ ישראל. . 15—16
ז. בריאת עולמות של מעלה ומטה . . . . 16—19
ח. האור הגנוז . . . . 20—21
ט. מן המאורות נבראו עולמות . . . . . 21—22
י. בריאת האדם . . . . 22—24

חטאו של אדם וענשו.

א. סמאל, הנחש וחוה . . . . . . 25—26
ב. הספר שירד מן השמים לאדם . . . . 26—28
ג. עזא ועזאל . . . . 28—30

דור אנוש ודור המבול.

א. מכשפים וקוסמים . . . . . . 31—32
ב. זכרון לדור המבול . . . . . . 32—33
ג. נח, היין ששתה וקללת כנען . . . . 33—34

נמרוד ודור הפלגה.

א. נמרוד 35
ב. דור הפלגה ולשון הקדש . . . . 36—35
ג. דור הפלגה, ארץ־ישראל ולשון הקדש . . 37—36

אברהם.

א. אברהם וחרן . . . . . . 39—38
ב. אברהם וארץ ישראל . . . . . 41—39
ג. האילנות שנטע אברהם . . . . . 42—41
ד. אברהם וזכות הכנסת אורחים שלו . . . 42
ה. אברהם וחמשת המלכים . . . . 43—42
ו. אברהם ומערת המכפלה . . . . 46—43

ברכותיו של יצחק.

א. בגדי עשו החמדות 47
ב. מדוע בא יעקב בערמה? . . . . 49—47
ג. מתי תתקימנה הברכות שלקח יעקב? . . . 50—49
ד. השכינה והמלאכים הודו לברכות שקבל יעקב . . 52—50
ה. ענשו של יעקב והברכות שנתנו לעשו . . 53—52
ו. הבטחותיו של הקדוש ברוך הוא . . . 53
ז. שר של עשו הודה על הברכות . . . 55—53

יעקב.

א. יעקב ולבן . . . . . . 57—56
ב. יעקב, עשו ולבן . . . . . 59—57
ג. יעקב ומכירת יוסף . . . . . 61—59
ד. יעקב, חזקיהו ומרודך בלאדן . . . . 64—61
ה. כשירד יעקב למצרים . . . . . 95—64

גלות מצרים.

א.	גלות מצרים וגלות בבל	68—66
ב.	השכינה ומרכבות הקדש היו עם ישראל במצרים	69—68
ג.	מפני מאי הוריד הקדוש ברוך הוא את ישראל למצרים	70—69
ד.	חיים ומתים ירדו למצרים	71
ה.	שר של מצרים	72—71
ו.	שפטים באלהי מצרים	74—72
ז.	סוף גלות	76—74

משה.

א.	לידתו של משה והרז של שמו	79—77
ב.	משה הרועה	81—79
ג.	משה והר סיני	81

מטה אהרן.

א.	מטה אהרן ומטות החרטומים	82
ב.	מטה אהרן ראיה לתחית המתים	84—83

מכת דם.

א.	דם למצרים ולא לישראל	86—85
ב.	מכת דם פגעה באלהי מצרים	86

מכת צפרדע.

א.	המלך נלקה יותר	88—87
ב.	כחם של הצפרדעים	89—88

מכת בכורות.

א.	בשעה שה׳ הכה כל בכור	91—90
	י״ש מיתות	91

יציאת מצרים.

א. רוחם הנשברה של ישראל ורפואתם . . . 92
ב. המקטרגים על ישראל . . . . . 93—92

ישראל על הים.

א. צרות מכל העברים וישועות . . . . 95—94
ב. קריעת ים סוף 95
ג. הקטרוג ופקודת ה׳ . . . . . 96—95
ד. מה שראה ישראל על הים ובמדבר . . . 98—96

מתן תורה.

א. ישראל חברים למלאכים 99
ב. המלות של עשרת הדברות . . . . 100—99
ג. ההרים נזדעזעו . . . . . . 101—100
ד. קולות ואורות . . . . . . 102—101
ה. רואים את הקולות . . . . . 103—102
ו. פרחו נשמותיהם . . . . . 104—103
ז. מתנות לישראל משרי כל האומות . . . 109—104
ח. ארץ יראה ושקטה 109
ט. שני הלוחות 110

עון העגל ושבירת הלוחות.

א. מעשה העגל . . . . . . 117—111
ב. בשעה ששבר משה את הלוחות. . . . 118—117
ג. משה בשעת עון העגל . . . . 120—118

המשכן.

א. בנין המשכן וחשבון הכסף והזהב . . . 122—121
ב. סמאל בא לערבב . . . . . 123—122

מסע המחנות.

א. כגונא דלעילא . . . . . . 125—124
ב. הדגלים והחצוצרות . . . . . 130—125

המרגלים.

א. המרגלים ויהושע וכלב . . . . . 132—131
ב. השכינה נכנסה עם כלב 132
ג. יהושע וכלב והאשכול . . . . . 133—132
ד. פרשת מרגלים — רזים עליונים . . . . 137—133

מיתת מרים ואהרן ומשה.

א. מיתת מרים והסתלקות הבאר 138
ב. מיתת אהרן . . . . . . 139—138
ג. מפני מאי נקברו משה, אהרן ומרים במקומות שונים 140—139

סיחון ועוג.

א. מלך הבשן . . . . 142—141
ב. קרית סיחון . . . . 143—142

בלק ובלעם.

א. בלק והצפור „ידוע" . . . . . . 145—144
ב. בלק ובלעם בכשופיהם וקסמיהם . . . 147—146
ג. בלעם בחייו ובמותו . . . . . 152—147
ד. בלק בכשפיו . . . . . . 154—152
ה. הקדוש ברוך הוא הפיר עצת בלק ובלעם . . 155—154
ו. בלעם כמצורע . . . . . . 156—155
ז. בלעם ועזא ועזאל . . . . . 162—156

דוד המלך.

א. דוד ומעשה בת שבע . . . . . 165—163
ב. דוד וצפרדע 165

שלמה רוכב על נשר.

. . . . 166—167

יונה והנסים שנעשו לו.

א. יונה והאנשים אשר אתו באניה . . . 168—169
ב. יונה במעי הדגה . . . . . 169—170

פתיחה.

על „ספר הזהר" יאמר, שמחברו הידה התנא ר' שמעון בן יוחאי, אשר בתלמוד יסופר עליו, שנעשו לו נסים ונפלאות גדולים, עד שאמרו עליו, „שהוא מלומד בנסים", ולכן שלחוהו אל קיסר רומא לבטל גזרת שמד (מעילה, י"ז ע"-).

ר' שמעון בן יוחאי בעצמו — כפי האמור בתלמוד — הידה יודע את ערכו הגדול והנעלה ולא נמנע מדבר בערכו זה לפני חבריו ותלמידיו. התנא חזקידה ספר בשם רבו ר' ירמידה, ששמע מפיו של ר' שמעון את הדברים האלה:

„יכול אני לפטור (בזכותי) את כל העולם כלו מן הדין מיום שנבראתי עד עכשו, ואלמלי אליעזר בני עמי — מיום שנברא העולם ועד עכשו, ואלמלי יותם בן עוזיהו עמנו — מיום שנברא העולם עד סופו" (סוכה, מ"ה ע"ב).

לפי אותה המסורה שביד חזקידה אמר ר' שמעון בן יוחאי גם כן:

„ראיתי בני עלידה והן מועטין. אם אלף הן, אני ובני (ר' אליעזר) מהן. אם מאדה הן, אני ובני מהן. ואם שנים הן, אני ובני מהן".

פעם אחת אמר לתלמידיו:

„בני! שנו (למדו) מדותי, שמדותי תרומות ממדותיו של ר' עקיבא" (גטין ס"ז ע"א).

על דבר גדולתו של ר' שמעון בן יוחאי והנסים שנעשו לו מסופר במסכת שבת (ל"ג ע"ב):

פעם אחת ישבו ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ויתיב (וישב) יהודה בן גרים גביהו (אצלם).

פתח ר׳ יהודה ואמר:

— כמה נאים מעשיהן של אומה זו (עם רומא)! תקנו שוקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות.

ר׳ יוסי שתק.

נענה ר׳ שמעון בן יוחאי ואמר:

— כל מה שתקנו, לא תקנו אלא לצורך עצמן. תקנו שוקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס.

הלך יהודה בן גרים וספר דבריהם ונשמעו למלכות.

אמרו:

— יהודה שעלה יתעלה, יוסי ששתק יגלה לצפורי, שמעון שגינה יהרג.

אזל (הלך) הוא ובריה (ובנו, ר׳ אליעזר), טשו (נסתתרו) בי מדרשא (בבית המדרש), כל יומא הוה מיתי (מביאה) להו דביתהו (אשתו) רפתא וכוזי דמיא (לחם וכד מים) וכרכי (ואכלו). כי תקיף גזירתא (כשנתחזקה הגזרה) אמר ליה לבריה:

— נשים דעתן קלה עליהן, דלמא מצערי להו ומגליא לן (אולי יצערו הרומאים את הנשים והן תגלינה להם את מקום מחבואנו).

אזלו טשו בי מערתא (נסתתרו במערה). אתרחיש ניסא (קרה נס): איברו להו חרובא ועינא דמיא (נבראו להם חרוב [עץ עושה פירות מתוקים ומשביעים] ומעין מים), והוו משלחי מניהו (והיו פושטים מעליהם את בגדיהם, שלא יקרעו) והוו יתבו עד צואריהו בחלא (והיו יושבים עד צואריהם בחול). כולי יומא גרסו (למדו). בעידן צלותא (בשעת התפלה) לבשו, מיכסו (נתכסו) ומצלו (והתפללו), והדר משלחי מניהו (ושוב פשטו את בגדיהם), כי היכי דלא ליכלו (בכדי שלא ישחתו).

איתבו תריסר שני (ישבו שתים עשרה שנים) במערתא.

אתא (בא) אליהו וקם אפתחא דמערתא.

אמר:

— מאן לודעיה (מי יודיע) לבר יוחי, דמירת קיסר ובטיל גזירתיה?

נפקו (יצאו). חזו אינשי דקא כרבי וזרעי (ראו אנשים חורשים וזורעים).

אמר (ר׳ שמעון):
— מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה.
כל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף.
יצתה ברת קול ואמרה להם:
— להחריב עולמי יצאתם? חזרו (שובו) למערתכם!
אזלו איתיבו תריסר ירחי שתא (הלכו וישבו במערה שנים עשר חדשים).
אמרי:
— משפט רשעים בגיהינם י״ב חדש.
יצתה ברת קול ואמרה:
— צאו ממערתכם!
נפקו. כל היכי דהוה מחי (מכה) ר׳ אליעזר, הוה מסי (רופא) ר׳ שמעון.
אמר לו (ר׳ שמעון לר׳ אליעזר):
— בני! די לעולם אני ואתה.

בזהר חדש מסופר המעשה הזה בקצרה והוספת דברים אחדים:
ר׳ שמעון בן יוחאי אזל וערק (וברח) למדברא דלוד (למדבר לוד) ואגניז בחד מערתא (ונחבא במערה אחרת) הוא ור׳ אליעזר בריה. אתרחיש לון ניסא ונפק להו חד חרובא וחד מעינא דמיא. אכלו מההוא חרובא ושתאן מאינון מיין. הוה אליהו ז״ל אתי (בא) לון בכל יומא תרי זמני (שתי פעמים) ואוליף לון ולא ידע אינש בהו (ולא ידע איש על אדותיהם דבר).

לפי אמונת רובם של המקובלים גלה אליהו לר׳ שמעון שבם במערה את כל הרזים וסתרי התורה שב„ספר הזהר״, שנכתב שם על ידי שמעון בן יוחאי, אשר השאירם במערה, ולאחרי שעברו עליהם כמה מאות שנים, נמצאו שם על ידי קדושים שזכו לכך. אחדים אומרים, שהספר נכתב על ידי בנו ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, כפי שקבלו ממנו. יש אומרים, ש„ספר הזהר״ נכתב ע״י ר׳ שמעון בן יוחאי ותלמידיו ותלמידי תלמידיו בקונטרסים מפוזרים, שלא כסדרם הנכון, ובמשך הזמן נסדרו הקונטרסים כהלכתם, כשם שהמשניות נסדרו ע״י רבנו הקדוש והגמרא ע״י ר׳ אשי. עוד אחרים כופרים לגמרי בחבור „הזהר״ ע״י ר׳ שמעון בן יוחאי או תלמידיו ומחליטים, שר׳ משה די לאון, שחי כמה מאות שנים אחרי ר׳ שמעון בן יוחאי, חבר אותו, ובכדי לשבח ארת מקחו קרא עליו את שם

התנא, שהיה נודע לכל לומדי התלמוד למלומד בנסים.

אנו איננו באים בזה להכריע בין המחולקים בדבר מחברו ש־הספר הזה. מי כתב אותו ומתי נכתב — אחת היא לנו. די לנו מה שאנו יודעים על אדותיו, שזה כמה וכמה דורות הוא קיים בתוכנו, בתוך אברינו וגידינו, בדמנו, בנשמתנו.

כי הנה בימי דורות רבים היה „ספר הזהר" נערץ ונקדש בעיני כל טובי אומתנו, בעיני כל אותם החסידים והקדושים, אשר נזורו מכל תאוות העולם הזה והמדותיו והתהלכו כל ימיהם בתום וביושר ונצטיינו במדות טובות ונעלות, שאינן מצויות גם אצל חסידי שאר האומות.

אמנם נמצאו רבים במשך ימי קיומו של „ספר הזהר", אשר הציצו בו ונפגעו ופגעו גם באחרים ופגיעתם היתה רעה לכלל אומתנו, אבל אין מביאים ראיה מן השוטים שקלקלו. להוגים בספר זה בכללם וכל הדבקים בהם היה מקור ישע, מפלט יחידי מן הצרות ומכל מיני היסורים שבאו עליהם, סולם לעלות בו מעולם המצוקות אל עולמות שכולם טוב, כולם נעימות מרומים.

אותם הצדיקים והחסידים, אשר נשגבו ב„ספר הזהר" היו נחשבים לקדושי עליון בעיני אבותינו ואבות אבותינו, ודבריהם היו להם כדברי נבואה; ועל כן שמו אותם למנהיגים להם. על פיהם יצאו ועל פיהם באו. באופן זה שפך „הזהר" את רוחו על כלנו, כל בני אומתנו, בא ונבלע בתוך דמנו, נפשנו, רוחנו ונשמתנו, והוא ששתל בקרבנו את הרוך והתום, החמלה והחנינה, השאיפה לגדולות, להוד, לתפארת, לעג ליסורי הגלות ועינויי העולם הזה, לגלוג למכשולים וחתחתים הנמצאים על דרכי חיינו — כל אותן המדות שבבני אומתנו בכללם מצוינים בהן ואינן נפוצות בין בני שאר האומות. „הזהר" נטע את אלו בקרב ההוגים בו והם נטעו אותן בלב כל בני האומה, אשר היו נהוגים על ידיהם.

בימי שנות מאות, שנות שליטתן של הרשעה והאכזריות, נשגבו אבותינו ב„ספר הזהר" מפני הסערות והסופות, אשר סערו אותם. בו נסתרו מגלי הרצח והאבדון, אשר קמו להכריתם מתחת השמים, בו מצאו נחומים לאבל העם ואבל היחיד. הוא נחם אותם בימי ההרגות, שנעשו בהם לרוב מאד וחזק את לב השרידים, אשר שרדו בתקוה משיבת נפש.

צרות נוראות ורבות כי באו על עם ישראל, דם היהודים

כי נשפך כמים בידי רשעי האומות, והנותרים מן ההרגות תעו כצאן אובדות ומנוח לא מצאו להם, — בא „הזהר" ועודד את רוחם, הרים את נשמתם אל גבה שחקים והכניס אותם אל היכלות של מעלה, שמהם היו רואות את יסוריהם ועינוייהם של „חייבי (רשעי) דשאר עמין", יסורים ועינויים שאין להם סוף. שם מצאו את אבלי ציון וירושלים „וכל אינון קטולי (אותם הרוגי) דשאר עמין", שהמשיח בוכה עליהם. ראו את המאורות והזיוים הרבים עם הרפואה והאור לאותם הרוגים, היורדים להיכלות ההם ואת לבוש ה„פורפירא" (ארגמן), שבו חקיקים ורשומים כל אינון קטולי דשאר עמין, הוא הלבוש, שהקדוש ברוך הוא עתיד ללבוש בשעה שיבא לדין את העמים.

אדם שנתקשה על מעשה בראשית, מה למעלה מן העולם השפל הזה ומה למטה ממנו, מה לפנים ומה לאחור, — בא „הזהר" וגלה לו את סודות היצירה ורזי הבריאה והנהגת העולמות.

אל דרכו של עולם התבונן אדם ונמלא תמהון: עם מחזיק באמונת אלהיו, אלהי האמת, והוא בזוז ושסוי, נגש ונענה, נחשב כצאן ההרגה, ורודפיו, מעניו ומרצחיו תקיפים וחזקים ומאושרים; „כל עיר על תלה בנויה ועיר האלהים משפלת עד שאול תחתיה"; רשע וטוב לו, צדיק ורע לו; בני אדם מתים בלא עתם; עוללים ויונקים שלא טעמו טעם חטא והם כואבים, מדוכאים ביסורים וגם עוברים מן העולם. ראה בן האדם כל זאת, ולבו נמלא הרהורים, אשר עקצו את המות, דכאו את הגוף והנשמה. אבל אם אל „הזהר" נמלט, מיד נסו צללי השאלות, נעלמו הדורי הספקות, ועיניו נפקחו לראות אור בהיר, אור נעלה, אור המאיר וחודר לצפונות ונסתרות. ראה תמונות ומראות נעלים ונשגבים, חזה מחזה שדי ובא בסוד אלהים ופעליו.

„הזהר" מטיף ליראת שמים ולמוד התורה, לרחמים שאין להם סוף, למעשי צדקה וחסד ולכל מדה טובה במדה שאין למעלה הימנה, והכל באמרות נשגבות, עוטרת הוד סודות ומסתורים, בשירה לוקחת לב, בדברי אגדה נחמדים ומשלים יפים ונעימים בפשטותם ובחדוד שבהם, במחזות ותמונות, הנצבים כמו חי לפני המתבונן אליהם, כי על כן כתוב כמעט בראש כל דבור ודבור של „הזהר": „תא חזי" — בוא וראה! לא נאמר: הקשב, או התבונן, אלא „ראה"! כאלו הכריז: בואו אלי ועין בעין תראו את תעלומות החכמה!

ב„ספר הזהר" נמצאים דברי אגדה רבים, שבעיקרם הם נזכרים

גם כן בתלמוד ומדרשים שונים. ואולם ב,,הזהר" כלם לובשים צורה אחרת, צורה של תפארת והוד.

כמעט כל דברי ,,הזהר" מיוסדים, או נסמכים על דברי המקראות של התנ"ך, הנדרשים בו על ידי רמזים שונים, נוטריקין, גימטריאות, חלופי המלות והאותיות וכיוצא באלו. כל מלה ומלה וכל אות ואות שבתנ"ך הן בספר ,,הזהר" רמזים נעלמים לסודות נעלים. האנשים והדברים שבספרי התנ"ך פושטים את צורתם ונהפכים למושגים רוחניים, למשל, לסמל הטוב או הרע, הדין או הרחמים, הקדושה או הטומאה.

ואולם ,,הזהר" אינו דבר השוה לכל נפש ולא כל מי שרוצה, אפילו אם הוא יודע ספר עברי והוגה בתלמוד, יכול לקרוא בו. מלא הוא דברי סוד ומסתורים, שאינם מובנים כלל למי שלא עסק בתורת הקבלה. לשונו של ,,הזהר" היא לשון ארמית, לשון לא מדויקה, שאין אדם יכל לעמוד עלידה, אלא אם כן למד לשון ארמית תחלה, או הרבה לעסוק בתרגומים של התנ"ך, בתלמוד בבלי וירושלמי ומדרשים שונים. מלבד זאת נמצאים בספר ,,הזהר" שבושים רבים מאד, דברים מסורסים, מוקדם ומאוחר וחסרים, עד שבמקומות רבים קשה מאד גם על המבין לברר לעצמו את הדברים הכתובים בו.

והנה למען תרת ליודעי עברית ברב או במעט למצער משהו מן המשהו מן היופי שב,,זהר", מאותם הדברים, שהיו, כאמור, לחלק מנפשנו, רוחנו ונשמתנו, החלטנו לבור מתוך הספר הזה את מבחר דברי האגדה שבו ולערכם באופן שיהיו מובנים לסתם בני אדם, גדולים וקטנים בשנים, שלמדו עברית ורגילים קצת אצל כתבי הקדש.

את האגדות האלה התאמצנו לנקות מן השבושים והסירוסים ולתקן כל הסר ויתיר שבהן ותרגמנו אותן עברית מתוקנה, היא העברית המורהבה של המשנה ומבחר המאמרים של המדרשים השונים. ואולם בכדי לשים שארית לסגנונו של ,,הזהר" ולשונו, השארנו בספר זה כמה וכמה מלות וגם משפטים שלמים, — וביחוד פתגמים ומלות שיש להם אופי מיוחד וחן מיוחד — בלשונו של ,,הזהר".

את המלות והפתגמים האלה, וגם את שאר המלות הקשות ואת הדברים שאינם מובנים לקוראים, שאינם רגילים אצל דרשות חז"ל ואגדותיהם, פירשנו בשולי הגליון בקצור נמרץ ובלשון קלה ומובנת, ככל האפשר, לכל מי שלמד מעט עברית.

בכדי להקל על הקורא את הקריאה בספר זה ולהרגילו מעט

מעט אל המלות הארמיות, שהן מצויות כל כך בספרות הרבנית, עד שנעשו לחלק משפתנו העברית, הכנסנו את המלות האלה אל תרגומנו בהדרגה: בפרקים הראשונים המעטנו ומעט מעט הוספנו להשאיר מלות ופתגמים ממקור הספר. בזה הרבינו, לדעתנו, להועיל לקוראי הספר הזה, שמתוך קריאתם בו יעשו מאליהם, בלי יגיעה, למבינים בספרות הרבנית, שהם הולכים ונמעטים בין קוראי עברית החדשים, חניכי בתי הספר והלומדים עברית מן המיטודות והספרות החדשה.

מן האגדות השמטנו, ככל האפשר, את דברי הסוד והקבלה, שאינם מובנים אלא ליודעי קבלה. ואולם גם בענין זה התאמצנו למסור בהדרגה מעט מעט גם מן הדברים האלה, בכדי שהקורא בספר זה יוכל לקנות לו מושג על אדות דברי הספר, שמוחות רבים וגדולים מאד מבני עמנו היו שקועים בהם בימי דורות רבים.

את החלק הראשון של „אגדות הזהר“ סדרנו לפי סדרן של פרשיות התורה וכפרי הנביאים, ולא נמנענו מהביא את הבאורים על המקראות, שעיקרן של האגדות נסמך עליהם וגם את האגדות הקטנות על אדות מגידי האגדות העיקריות ודברי המוסר והלקח הטוב הסמוכים להן. את שאר חלק הספר סדרנו לפי עניניהם.

כסבורנו, שבספר זה יצלח בידינו להשכין יפיפיותם של ספרי הקבלה בספרות העברית החדשה, הנועדה למקרא יודעי עברית ולומדיה וגם להקנות לאלו דעת סגנונה ולשונה של הספרות הרבנית.

אגדות הזהר

חלק ראשון

בריאת העולם.

א. בריאת העולם ואותיות התורה.

אלפַּיִם שנה לפני בריאת העולם, היה הקדוש ברוך הוא מסתכל באותיות התורה ומשתעשע בהן. בשעה שעלה הרצון לפניו לברא את העולם, באו לפני כסא כבודו כל האותיות, מן האחרונה ועד הראשונה.

נכנסה אות ת בתחלה ואמרה:

— רבון העולמים! יהי רצון לפניך לברא בי את העולם. הרי אני החתימה 1) של חותמך, שהוא „אמת", 2) ואתה נקרא בשם „אמת". יָאֶה למלך להתחיל באות אמת ולברא בי את העולם.

אמר לה הקב"ה:

— יָאָה אַתְּ וזכאית 3) את, אלא שאינך כדאית 4) לברא בך את העולם, הואיל 5) שאת עתידה להיות רשֻׁמה על מצחות אנשי אמנה, 6) שקימו התורה מאלף ועד תיו וברשם שלך ימותו, כמו שכתוב „והתוית תו על מצחות האנשים" וכו'. א) ועוד חסרון אחד נמצא בך: את החתימה של השם „מות". הואיל שאת כך, אין את כדאית לברא בך את העולם.

א) יחזקאל ט.

---

1) החתימה — הסוף, הגמר. אות ת היא הסוף של המלה „אמת".
2) חותמו של הקב"ה „אמת". (שבת, נה). 3) זכאית — ישרה, צדקנית. 4) כדאית — ראויה, הגונה. 5) הואיל — יען, מפני, משום. 6) אנשי אמנה — צדיקים.

מִיָּד 1) יצאה אות ת.

נכנסה אות שׁ לפניו ואמרה:

— רבון העולמים! יהי רצון לפניך, שתִברא בי את העולם, כי בי נקרא שמך „שדי”, 2) ויאה לברֹא את העולם בשם קדשׁ.

אמר לה הקדֹשׁ ברוך הוא:

— יאה את וטובה את וקשוט 3) את. אבל הואיל שהאותיות של זיוף 4) לקחו אותך להיות אתך יחדו, איני רוצה לברֹא בך את העולם, שהרי שקר אינו מתקַיֵם, אלא אם כן יטלו 5) אותך ק ר, מכאן: 6) מי שרוצה לשקר יקח יסוד של אמת קודם לכן 7) ואחר כך יתקַיֵם השקר בידו, שהרי אות שׁ אות אמת היא, אות קשוט של האבות 8). קר — אותיות שנראו בַצד הרע, 9) ובכדי שתתקַיֵמנה נטלו אות שׁ ושמו ביניהן והוא „קשר”. כיון 10) שראתה אות שׁ כך, יצאה מִלפניו.

נכנסה אות צ ואמרה לפניו:

— רבונו של עולם! יהי רצון לפניך לברֹא בי את העולם, כי אני — בי הצדיקים התומים 11) ואתה הנקרא בשם צדיק, כמו שכתוב: „כי צדיק ה׳, צדקות אהב”, א) גם כן רשום בי, ועל כן יאה לברֹא בי את העולם.

אמר לה הקדש ברוך הוא:

— צדיק! בשם צדיק נקראת וצדיקה את. אבל את צריכה להיות טמירה 12). אין את צריכה להתגלות כל כך, בכדי שלא לִתֵן פתחון פה 13) לעולם. מפני מאי? — אות צ היא — נ, באה אות י של ברית קודש ורכבה עליה

א) תהלים יא, ז.

1) מִיָּד — תֵּכֶף, כרגע, בלי עכוב. 2) האות הראשונה של השם „שדי” הוא שׁ. 3) קשוט — אמת. 4) זיוף — שקר, רמאות, מעשה מרמה, חקוי של איזה דבר לשם רמאות. 5) יטלו — יקחו. 6) מכאן — מזה, מזה אנו למדים. 7) קודם לכן — בראשונה, לפני... 8) שְׁלשה אבות. 9) קֹר — הפך החֹם הוא רע. 10) כֵּיוָן — אחרי שֶׁ־, בעת שֶׁ־, בעת אשר. 11) האות הראשון של צדיק הוא צ. 12) טמירה — צפונה. 13) פתחון פה — אֹמץ לב, העזה לדַבֵּר, לטעון, לשאל.

ונזדַוְגה אִתה ונעשתה אות צ. וזה הרז שבִדבַר בריאת האדם, שנברא דו־פרצופים, 1) ועל כן האות י שבצ' מחזרת את פניה לאחוריה כזה ץ 2).

וגם זאת אמר לה הקדש ברוך הוא:

– עתיד אני לנַסר 3) אותך ולעשות אותך פנים אל פנים. אבל במקום אחר תעלי.

יצאה אות צ מלפניו והלכה לה.

נכנסה אות פ, אמרה לפניו:

– רבון העולמים! ניחא 4) לך לברא בי את העולם? הרי הפֻרקן 5) שאתה עתיד לעשות לעולם רשום בי, וזהו „פדות", 6) בי ראוי לברא את העולם.

אמר לה:

– יאה את, אבל בך נרשם „פשע", 7) ותבניתך כתבנית הנחש, הנשך, המכניס את ראשו בין גופו. כך גם מי שחוטא כפף את ראשו ופושט את ידו.

כך השיב הקב"ה גם לאות ע, ואף על פי 8) שאמרה לפניו, שיש בה עֲנָוָה, אמר לה, שלא יברא בה את העולם, משום שבה רשום השם עון 9).

יצאה אות ע' מלפניו ונכנסה אות ס.

אמרה לפניו:

---

1) דו־פרצופים — שני פנים, פנים מכאן ופנים מכאן. 2) כמו שבאדם היו פנים מכאן ופנים מכאן. ומשום שענין זה אינו מן הדברים שבגלוי, צריכה אות זו להיות צנועה ולא לפרסם עצמה. 3) נַסֵר — חתֹך במשׂר. 4) ניחא — טוב. 5) פורקן — תשועה, גאולה. 6) האות הראשונה של המלה „פדות" היא פ. 7) האות הראשונה של פשע היא פ. 8) אף על פי — אף כי, למרות אשר... 9) ע היא האות הראשונה של „ענוה", וגם של „עון".

– רבון העולמים! ייטב בעיניך לברא בי את העולם, כי בי יש סמיכה לנופלים, כמו שכתוב „סומך ה׳ לכל הנופלים" [א] 1).

אמר לה הקדש ברוך הוא:

– על כן את צריכה למקומך, ואל תזוזי 2) ממנו. אם את יוצאָה ממקומך, מה תהא 3) על אותם הנופלים, הואיל שהם סמוכים 4) עליך?

מיד יצאה אות ס מלפניו.

נכנסה אות נ ואמרה לפניו:

– רבונו של עולם! יהי רצון לפניך, שתברא בי את העולם, כי בי כתוב „נורא תהלות", וגם תהלתם של הצדיקים: „לצדיקים נאוה תהלה" 5).

אמר לה הקדש ברוך הוא:

— נון, שובי לאחוריך, שהרי בגינך 6) שבה ס למקומה, שובי והיי סמוכה עליה.

מיד שבה נון לאחוריה ויצאה מלפניו.

נכנסה אות מ, אמרה לפניו:

– רבונו של עולם! ניחא לך לברא בי את העולם? הרי בי נקראת „מלך". 7)

אמר לה:

– ודאי כך הוא הדבר. אבל לא אברא בך את העולם, כי העולם צריך למלך. שובי למקומך, שובי את ו־ל ו־כ, שהרי לא יאה לעולם להתקים בלי מלך. 8)

באותה שעה ירדה אות כ מעל כסא הכבוד שלו, נזדעזעה 9) ואמרה לפניו:

א) תהלים קמה, יד.

1) האות הראשונה של „סומך" היא ס. 2) תזוזי — תנועי. 3) תהא — תהיה. 4) סמוכים — נשענים. 5) האות הראשונה של „נורא" ו„נאוה" היא נ. 6) בגינך — בעבורך, בגללך. 7) האות הראשונה של „מלך" היא מ. 8) האותיות של „מלך" הן מ, ל, כ. 9) נזדעזעה — רעדה, נתחלחלה.

— רבון העולמים; ניחא לך לברא בי את העולם? הרי אני כבודך! 1)

כשירדה כ מעל כסא הכבוד נזדעזעו מאתים אלף עולמות ונזדעזע הכסא וכל העולמות נזדעזעו וחשבו לנפול.

אמר לה הקדש ברוך הוא:

— כף, כף! מה את עושה הכא 2) על שלא יִבָּרא העולם בך?! הרי יש בך כליה, „כָּלָה ונחרצה" א). 3)

באותה שעה יצאה אות כ ושבה למקומה.

נכנסה אות י ואמרה לפניו:

— רבון העולמים! יהי רצון לפניך, שתברא בי את העולם, כי אני ההתחלה של השם הקדש 4) ויאה לך לברא בי את העולם.

אמר לה:

— די לך, שאַת חקוקה בי ואַת רשומה בי וכל הרצון שלי בך עולה 5); לא נאה לך להקרע משמי.

נכנסה אות ט ואמרה לפניו:

— רצונך לברא בי את העולם? הרי בי נקראת „טוב וישר" 6).

אמר לה:

— לא אברא בך את העולם, שהרי טובך סתום בתוכך וגנוז בתוכך. 7) הדא הוא דכתיב: 8) „מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך" ב). הואיל שטובך גנוז בתוכך, אין בו חלק לעולם זה, שאני רוצה לברא, אלא לעולם הבא. ותו: 9) משום שטובך גנוז בתוכך יָטְבעו שערי

א) ישעיה י, כג. ב) תהלים לא, כ.

1) כ היא האות הראשונה של „כבוד". 2) הכא — פה, כאן. 3) כ היא האות הראשונה של המלה „כָּלָה". 4) האות י היא הראשונה באותיות השם הוי"ה. 5) הקב"ה מגלה את רצונו בשם הוי"ה. 6) האות הראשונה של „טוב" היא ט. 7) אות ט נכרת בזה, שאחד משני ראשיה יורד אל תוכה וצפון בתוכה. 8) הדא הוא דכתיב — זהו מה שכתוב. 9) ותו — ועוד.

ההיכל 1). הדא הוא דכתיב: „טבעו בארץ שעריה", א) ותו: הרי ח כרוכה אחריך, וכששתיכן מתחברות יחדו, הרי חט, 2) ועל כן אין האותיות ח וט רשומות בשמותיהם של השבטים הקדשים.

שמעה ט את הדברים האלה ומיד יצאה מפניו.

נכנסה אות ז ואמרה לו:

– רבון העולמים! יהי רצון לפניך לברא בי את העולם, כי בי שומרים בני ישראל את השבת, ככתוב: „זכור את יום השבת לקדשו". ב) 3)

אמר לה הקדוש ברוך הוא:

– לא אברא בך את העולם, כי את־קֶרֶב יש בך וחרב שנונה רומח של קרב, כתמונת ז. 4)

מיד יצאה מלפניו אות ז.

נכנסה אות ו.

אמרה לפניו:

– רבונו של עולם! ניחא לך לברא בי את העולם? הרי אני אות אחת משמך. 5)

אמר לה:

וָאו! אַתּ והֵ די לכן, שאתן אותיות של שמי ואתן חקוקות וגלופות 6) בשמי ולא אברא בכן את העולם.

נכנסו אות ג ואות ד, וגם הן אמרו כאשר אמרו האותיות שלפניהן, והקדוש ברוך הוא השיב להן:

– די לכן להיות זו עם זו יחדו, כי עניים לא יִבָּטלו 7) מן העולם

א) איכה ב, ט. ב) שמות כ, ח.

1) היכל — בית המקדש. האות הראשון של „טבעו" היא ט, דבר זה: טביעת שערי בית המקדש בארץ היתה טובה גנוזה, כי על ידה לא שלטו בהם ידי האויבים.
2) חט — חטא, עון. 3) האות הראשונה של „זכור" היא ז. 4) זין — כלי זַין. 5) ו וה, הן אותיות מן השם הוי"ה. 6) גלופות — מפֻתָּחות. 7) יבטלו — יחדלו.

והם צריכים לגמילות חסדים. דַלֶת היא דל, גימל גֹמל לה טוב. 1) אַל תתפרשו זו מזו ודי לכן לפרנס זו את זו.

נכנסה אות ב ואמרה לפניו:

— רבונו של עולם! יהי רצון לפניך לברֹא בי את העולם, כי בי מברכים אותך למעלה ולמטה. 2)

אמר לה הקדוש ברוך הוא:

— ודאי בך אברא את העולם ואַת תהיי ההתחלה בבריאת עולם קַיָם.

אות א לא נכנסה.

אמר לה הקדוש ברוך הוא:

— אלף, אלף! למה אין אַת נכנסת אלי ככל שאר האותיות?

אמרה לו:

— כל האותיות יצאו מלפניך בלי תועלת, מה אעשה אני שם? ועתו: הרי נתת לאות ב מתנה גדולה זו ולא נאה למלך להעביר מתנה שנתן לעבדו ולִתן אותה לאחר.

אמר לה הקדוש ברוך הוא:

— אלף, אלף! אף על גב שבאות ב אברא את העולם, את תהיי הראש לכל האותיות. אין לי יחוד 3), אלא בך. 4) בך יתחילו כל החשבונות 5) וכל המעשים הגדולים, 6) ועל כן בראשית ברא – ב, ב בראשי המלות, אלהים את – א, א בראשי המלות.

(הקדמת ספר הזהר, ב ע״ב, ג ע״ב).

ב. בריאת העולמות.

ר׳ חִיָא הלך לראות את פני ר׳ אלעזר, פגע בו ר׳ חגאי. אמר לו:

---

1) האות הראשונה של „דל" היא ד ושל „גֹמל" היא גֹ. 2) האות הראשונה של ברוך, ברכה, היא ב. 3) יִחוּד — אחדות (הבורא). 4) א היא האות הראשונה של „אחד". 5) א מספרו אחד. 6) בבריאת העולם כתוב רק השם „אלהים", שתחלתו א.

– דרך זו, המתקנת לפניך, מר, לאָן היא הלכת?

ענה לו ר' חיא:

– לראות את ר' אלעזר אני הלך.

אמר לו חגאי:

– גם אני אלך אתך.

אמר לו ר' חִיָא:

– אם תוכל למסבר [1] סבְרָא [2] בדברים שתשמע, לֵך, ואם לאו שוב לאחוריך.

ענה לו ר' חגאי:

– לא יָחוּש [3] מר לדבר זה, שהרי שמעתי כמה [4] רזי [5] תורה ויכֹלתי לעמֹד עליהם. [6]

ובכדי להוכיח לר' חיא, שהוא כדאי לשמֹע תורה מפי ר' אלעזר, פתח ואמר לו רזי תורה אחדים.

בא ר' חיא ונשקו.

אמר:

– נאה לך יותר ממני לילך ולראות אותו.

הלכו שניהם אל ר' אלעזר, ובדרכם שוב דרש ר' חגאי פסוקים שונים שבנביאים וכתובים, וכשהגיעו אל ר' אלעזר נכנסו אליו. כיון שנכנסו ישבו לפניו. שתק ר' אלעזר, וגם הם שתקו.

נכנס ר' אלעזר אל האִדרא [7] שלו. שמע קול אחד אומר:

– לֵך ואמֹר להם מה שהם רוצים, כי כשֵׁרים [8] הם!

חזר [9] אליהם.

אמר להם:

---

1) למסבר — להבין. 2) סברא — דעה, בינה. 3) יָחוּש – ידאג. 4) כמה — הרבה. 5) רזים — סודות. 6) עמֹד על... — הבין. 7) אִדרא — מקום מושב, חדר. 8) כשֵׁרים — ישרים, הגונים. 9) חזר — שב.

– אם יש מי ששמע דבר, 1) יאמר לי.

אמרו לו:

– אנו מחכים להיות מזהירים מן האור היוצא מתוך הצחות 2) של המאור העליון וסברא נסבר.

פתח ר' אלעזר ואמר:

„וה' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ" א) – כשרצה הקדוש ברוך הוא לברא את העולם, נסתכל אל תוך המחשבה של סוד התורה ורשם רשימות. ולא יכל העולם שרשם להתקַיֵם, עד שברא את התשובה, שהיא היכל פנימי, עליון, ושם נרשמו ונצַטירו האותיות בגלופיהן.

כיון שנברא כל זה, היה מסתכל באותו היכל ורשם לפניו ציורים של כל העולם. רצה לברא שמים. מה עביד? 3) נסתכל באור קדמון ונתעטף בו וברא שמים, דכתיב: „עוטה אור כשַׂלמה", ב) ואחר כך — „נוטה שמים כיריעה". ג) רצה לברא את העולם התחתון, עשה היכל אחר ונכנס אליו וממנו נסתכל ורשם לפניו כל העולמות התחתונים וברא אותם. הדא הוא דכתיב: „וה' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ" — „הס" — רשם לפניו כל הנקֻדות 4) של כל העולם, שהן ששים וחמש, כמספר „הס", 5) ועל כן אין כבודו של הקדוש ברוך הוא נתגלה, אלא לאותם היודעים את ארחותיו והולכים בהם באמת, כראוי. 6)

עודנו מסיח 7) אתם, באה אש והקיפה אותו, והם נשארו מבחוץ. שמעו קול אחד קורא ומכריז על קדֻשתו וגדֻלתו של ר' אלעזר ואימה גדולה נפלה עליהם.

אמרו:

א) חבקוק ב, כ. ב) תהלים קד, ב. ג) שם.

---

1) דבר — דבר תורה. 2) צחות — זהר, יפעה. 3) עביד – עשה. 4) נקֻדות – סמנים של מפת העולם. 5) אות ם — ששים, ה — חמש. 6) הס — דממה! שתיקה! אין לגלות, „וה' בהיכל קדשו, הס"... אין כבודו נתגלה, אלא להולכים בארחותיו באמת, שהם ראים וידעים מאליהם. 7) מסיח — מדבר.

– אין אנו ראוים לזה. נצא מזה ונלך לדרכנו.
אף על פי כן ישבו שם כל אותו היום, ולא יכלו לראות אותו.
אמרו:
– אין רצונו של הקדוש ברוך הוא שנשב פה.
יצאו והלכו להם.
(לך לך פט ע"א – צ' ע"א).

ג. בריאת העולם, האדם והתורה.

ר' חִיָא פתח ואמר:

„מי ימלל גבורות ה', ישמיע כל תהלתו" [א] – תא חזי: 1) כשעלה הרצון לפני הקדוש ברוך הוא לברא את העולם, היה מסתכל בתורה וברא אותו. הדא הוא דכתיב: „ואהיה אצלו אמון, ואהיה שעשועים יום יום". [ב] אל תקרא „אָמוֹן", אלא „א וּ מָ ן". 2) כשרצה לברא את האדם, אמרה התורה לפניו: „אם בן אדם יִבָּרא ואחר כך יחטא, ואתה תדון אותו, יהיו מעשי ידיך לבטלה, כי בן האדם לא יוכל לסבל דינך". – אמר לה הקדוש ברוך הוא: „הרי התקנתי תשובה קדם לבריאת העולם, והאדם יוכל לשוב בתשובה ולא יאבד בחטאו". — בשעה שברא את האדם, אמר אל העולם: „עולם, עולם! אתה וכל נמוסיך 3) אינכם מתקימים, אלא על התורה, ובגין כך 4) בראתי בך את האדם, בכדי שיעסק בתורה, ואם לאו, אחזיר אותך לתהו ובהו, והכל בשביל האדם". הדא הוא דכתיב: „אנכי עשיתי ארץ, ואדם עליה בראתי". [ג] והתורה עומדת ומכרזת לפני בני אדם, שיעסקו ויעמלו בה. תא חזי: כל מי שעמל בתורה מקַיֵם את

א) תהלים קו, ב. ב) משלי ח, ל. ג) ישעיה מה, יב.

1) תא חזי — בא וראה. 2) התורה היתה האומן, שעל ידו נעשה העולם.
3) נמוס — משפט, חק (טבעי). 4) בגין כך — על כן.

העולם ומעמיד כל דבר ודבר על תקונו כראוי. ואין לך שום אבר ואבר בבן אדם, שלא תהיה כנגדו בריה בעולם, כי כשם שבן אדם מתחלק לאברים וכל האברים כֻלם קָמִים מדרגות על מדרגות 1), מתֻקנות 2) אלו על אלו בגוף אחד, הכי נמי 3) העולם: כל הבריות שבו הן אברים, אברים שהם קָמִים אלו על אלו, וכשכֻלם מתֻקנים — הם גוף אחד מַמָּשׁ, 4) והכל כמו התורה. שהרי התורה כֻלה אברים ופרקים, הקָמִים אלו על אלו. כשראה דוד כל זאת אמר: „מה רבו מעשיך, ה', כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך" א): כל אותם הרזים העליונים והחתומים בתורה הם, כל אותם הדברים העליונים, הנגלים ושאינם נגלים — בתורה הם, כל הדברים של מעלה ושל מטה, כל הדברים של העולם הזה ושל העולם הבא — בתורה הם. 5)

(תולדות קלד ע"א וע"ב).

ד. יסוד עולם.

ר' יצחק פתח: „דובר צדק, מגיד מישרים" ב) — הקדוש ברוך הוא כל דבריו אמת והוא עשה מישרים. במה עשה מישרים? — משום שכשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה עולם זה עמד, והתמוטט לכאן ולכאן.

אמר לו הקדוש ברוך הוא לעולם:

— מה לך, שאתה מתמוטט?

ענה העולם ואמר:

— רבונו של עולם! איני יכל לעמד, משום שאין בי יסוד, שעליו אעמד.

א) תהלים קד, כד. ב) ישעיה מה, יט.

---

1) מדרגות על מדרגות — מעלות על גב מעלות, שורות, שאחת גבוהה מחברתה. 2) מתקנות — מסדרות. 3) הכי נמי — כך גם. 4) מַמָּשׁ — באמת.
5) דרוש „כלם בחכמה עשית" — בתורה, שהיא חכמה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– הרי אני עתיד להעמיד בך צדיק אחד, והוא אברהם, אשר יאהבני.

מיד עמד העולם על עמדו.

הדא הוא דכתיב: „אלה תולדות השמים והארץ בהבראם”. [א] אַל תקרא „בהבראם”, אלא „באברהם”. 1)

אמר ר' חִיָא:

„מגיד מישרים” — שהרי העולם היה משיב לקדוש ברוך הוא:

– אותו אברהם ישמעאל עתיד לצאת ממנו.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– הרי יצחק יצא גם כן ממנו.

אמר העולם:

– מיצחק עתיד לצאת עשו, אשר יחריב את בית המקדש וישרוף את התורה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– עתיד בר נש 2) אחד לצאת ממנו, הוא יעקב, שממנו יצאו שנים עשר שבטים. מיד נתקַיֵם העולם בגינו 3), ולא התמוטט עוד.

(לך לך פו ע"א וע"ב).

ד. עולם שלם.

ר' שמעון פתח ואמר:

„ויהי בשלום סכו” [ב] – תא חזי: כשעלה הרצון לפני הקדוש ברוך הוא לברא את העולם, הוציא שלהבת אחת מתוך המאור החזק, שהיה

א) בראשית ב, ד. ב) תהלים עו, ג.

1) האותיות של המלה „בהבראם” הן האותיות של „באברהם”. 2) בר נש -- בן אדם. 3) בגינו — בשבילו, בגללו.

קים לפניו והיה מַשיב 1) ומגיע רוח עליון ברוח תחתון. חשכה השלהבת והאירה 2). והוציא מתוך צדי התהום טפה אחת ובה חבר את שתי הרוחות והיו רוח אחת ובהן ברא את העולם. אותה שלהבת עלתה ונתעטרה בשמאל ואותה טפה עלתה ונתעטרה בימין. פָּנו זו אל זו והחליפו את מקומן: זו בצד זו וזו בצד זו. אותה שעלתה – ירדה, ואותה שירדה – עלתה. נתקשרו זו בזו ויצא מביניהן רוח שלם 3). אז נעשו אותם שני צדדים אחד והוא נִתן בין אותן השתים ונתעטרו זה באלו ואלו בזו ואז נעשה העולם שלם שלם למעלה ושלם למטה.

(לך לך פו ע"ב, פז ע"א)

ו. אבן שתיה וגְדֻלתן של ירושלים וארץ ישראל.

ר' יהודה פתח ואמר:

„יפה נוף, משוש כל הארץ" [א] – תא חזי: כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, השליך אבן יקרה אחת מתחת כסא כבודו אל התהום. ראש אחד של אותה אבן נעוץ 4) בתוך התהום וראשה השני למעלה מן התהום. אותו הראש האחד, העליון, הוא נקֻדה, הנמצאת באמצע העולם, ומשם מתפשט העולם לימין ולשמאל ולכל הצדדים והוא אחוז באותה הנקֻדה האמצעית. אותה אבן נקראה בשם „שתיה", כי ממנה הֻשתל 5) העולם לכל צדדיו. תו: „שתיה" — שת יה 6): הקדוש ברוך הוא שם אותה ליסודו של העולם ולשתילו 7) של כל העולם. סביב אותה

א) תהלים מח, ב.

1) מַשִׁיב — מפיח, מניע. 2) מנשיבת הרוחות והניעם זה מול זה שקעה השלהבת ושבה ועלתה, שקעה ועלתה. 3) רוח שלם — כלול ממעלה וממטה, מימין ומשמאל. 4) נעוץ — תקוע. 5) השתל — נֻטע. 6) המלה „שתיה" מתחלקת לשתי מלות: שָׁת (שָׂם) יָה (אלהים). 7) שתיל — נטיע.

נְקדה מתפשטת הארץ בשלש דרכים: ההתפשטות הראשונה סביב אותה נְקדה — כל הצחות והזך של הארץ קַיָמים שם, ושם הם נמצאים ועומדים למעלה על כל הארץ סביב אותה נְקדה. ההתפשטות השניה היא סביב אותה ההתפשטות הראשונה ואינה צחה וזכה כראשונה, אבל היא דקה וצחה הרבה יותר מכל שאר האדמה. ההתפשטות השלישית היא חשֵכה וגסה, וסביבה נמצאים מימי ים אוקינוס המקיף את כל העולם. נמצא אותה נְקדה קַיֶמת באמצע וכל דרכי התפשטותו של העולם הן סביב לה. ההתפשטות הראשונה היא בית המקדש וכל אותם ההיכלות והעזרות 1) שבו וכל המקום שמן החומה ולפנים. ההתפשטות השניה היא כל ארץ ישראל, שנתקדשה בקְדֻשת הארץ הזאת 2). ההתפשטות השלישית היא כל שאר הארצות, מקום מושב שאר העמים. וים אוקינוס מקיף את כל אלו. כגַוְני 3) העין, המקיפים את הנְקדה האמצעית של העין, שהיא החָזות 4) של כל העין, כך כל אלו מקיפים את הנְקדה האמצעית, שבו נמצאים קֹדש הקדשים והארון והכפֹּרת, שהם החזות של הכל. נמצא, אותה נְקדה היא החזות של כל העולם, ועל זאת נאמר: „יפה נוף, משוש כל הארץ, הר ציון" וכו', — הר זה, הר ציון, אותה נְקדה, היא היפה שבעולם, הטוב שבעולם, החדוה של הכל.

(פקודי רכב ע"א וע"ב).

ז. בריאת העולמות של מעלה ומטה.

ר' יהודה פתח:

„ויאמר אלהים: יהי רקיע בתוך המים" א) — תא חזי: בשעה שברא

א) בראשית א, ו.

1) עזרות — חצרות. 2) שנתקדשה בקדושת ארץ ישראל — שכל המצוות התלויות בארץ ישראל נוהגות בה. 3) גַּוָנים — צבעים. 4) חזות — מראה בולט ונראה היטב.

הקדוש ברוך הוא את העולם, ברא שבעה רקיעים למעלה וברא שבעה רקיעים למטה, שבעה יַמים, שבעה נהרות, שבעה יָמים, שבעה שבועות, שבע שנים שבע פעמים, שבעה אלפי שנים, שהעולם יתקַים בהן, והקדש ברוך הוא בשביעי של כלם; שבעה שחקים למעלה ובכל אחד ואחד מהם כֹכבים ומזלות ושמשות, המשַמשים בכל רקיע ורקיע, ובכֻלם מרכבות (הקֹדש), אלו למעלה מאלו, מוכנות לקבל עליהן עול מלכות אדניהן. בכל רקיע ורקיע יש מרכבות ושַמשים שונים זה מזה ואלו למעלה מאלו. מקצתם שש כנפים להם ומקצתם ארבע כנפים. מקצתם ארבע פנים להם, מקצתם שתי פנים ומקצתם פנים אחת. מקצתם מים ומקצתם רוח. הדא הוא דכתיב: „עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוהט" [א] וכל הרקיעים הם אלו למעלה מאלו כגלדי [1] הבצלים. וכל רקיע ורקיע הלך ורֹעש מאימת אדניהם. על פיו הם נוסעים ועל פיו עֹמדים, ולמעלה מכלם — הקדוש ברוך הוא, המנהיג הכל בכחו ותקפו.

כגַוְנא דא [2] יש שבע ארצות של מטה וכֻלן נושבות, חוץ מאותן עליונות ואותן תחתונות, וארץ ישראל עליונה על כֻלן וירושלים גבהה מכל הַיִשוב [3].

חברינו יושבי דרום ראו בספר קדמון, בספרו של אדם, שהוא מחלק כל אותן ארצות, שכֻלן נמצאות למטה, כגון אותם הרקיעים של מעלה: אלו למעלה מאלו ואלו למעלה מאלו, ובין כל ארץ וארץ רקיע, המבדיל בין זו לזו, וביניהן הגיהנם וגן העדן. ויש בהן בריות שונות אלו מאלו. כמו שיש למעלה: מקצתן בארבע פנים ומקצתן בפנים אחת, ודמותן של אלו אינה כדמותן של אלו.

א) תהלים קד, ד.

---

1) גלדים — קלפות. 2) כגַוְנא דא — כדוך, כאפן זה. 3) יִשוב — מקום מושב בני אדם.

ואי תימא: 1) הרי כל בני העולם מאדם יצאו? 2) לא כך הדבר. אדם הראשון לא ירד לכל הארצות והוליד בנים בכל אחת ואחת מהן והרבה נשים לא היו לו. אבל אדם לא נמצא אלא באותו עולם, שהוא עליון מכֻלם, בעולם הנקרא בשם תבל, ותבל זו אחוזה ברקיע של מעלה ומתאחדת בשם העליון. בגין כן בניו של אדם נמצאים באותה ארץ עליונה הנקראת תבל, והם גבהים על כלם, כי כמו שלמעלה מכל הרקיעים יש רקיע עליון, ושם נמצא כסאו של הקדוש ברוך הוא, כמו שכתוב: „כמראה אבן ספיר דמות כסא, ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה", [א] אוף הכי 3) בתבל זו נמצא המלך על כל, ומי הוא? – אדם, שאינו נמצא בכל הארצות התחתונות.

ואותן הבריות התחתונות מאָן 4) באו? — מן ההבל 5) של הארץ וסיוע 6) של הרקיע מלמעלה יוצאות בריות שונות אלו מאלו, מקצתן בלבושים, מקצתן בקלפות, כאותם התולעים, הנמצאים באדמה, מקצתן בקלפות אדֻמות, שחורות, לבנות ומקצתם בכל שאר הגַוָנים 7). כך כל אותן הבריות, והן אינן מתקַימות, אלא עשר שנים, או יותר מעט.

בספרו של ר' המנונא סבא 8) פורש דבר זה יותר:

כל היִשוב מתגלגל בעִגול ככדור, והנמצאים עליה – אלו עולים למעלה ואלו יורדים למטה, וכל אותן הבריות שונות במראיהן אלו מאלו מפני השנוי של האויר שבכל מקום ומקום, והן קַיָמות כשאר בני האדם. ועל כן אנו מוצאים במקומות היִשוב, שבשעה שבאלו שולט אור, באחרים שולט חשך, באלו יום ובאחרים לילה; ויש מקומות, שבהם יש רק יום והלילה נמצא בו רק שעה קצרה אחת. 9)

א) יחזקאל א, כו.

1) ואי תימא — אם תאמר. 2) ואם כל בני העולם יצאו מאדם, איך אפשר, שיהיו שונים בדמותם אלו מאלו? 3) אוף הכי – גם פה. 4) מאָן – מאין. 5) הֶבֶל – אֵד. 6) סיוע — עזרה. 7) גונים — צבעים. 8) סבא — זקן. 9) כיון שהיִשוב מתגלגל

רז זה נמסר למארי החכמה 1), ולא למחלקי תחומים 2), משום שהוא סוד עמק של התורה.

כזאת יש גם בים, שבו יש כמה בריות שונות אלו מאלו. הדא הוא דכתיב: „זה הים גדול ורחב ידים, שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדולות, שם אניות יהלכון, לויתן זה יצרת" א). — כל אותן הבריות תולות זו בזו ומתקשרות זו בזו והכל כמו למעלה, ובכל העולמות אין שולט בכל, מלבד האדם, והקדוש ברוך הוא עליון עליו.

ר' נהוראי סבא פרש לים הגדול. נתרגש 3) הים ואבדו כל אותם שהיו בספינה. נתרחש 4) לו נס וירד בשבילים ידועים שבלב הים 5), ויצא לישוב אחד שתחת הים וראה מקצתן מאותן הבריות, כלן זעירות 6), והיו מתפללות והוא לא ידע מה אמרו. נתרחש לו נס שני ועלה משם. אמר:

— זכאים הם הצדיקים, העמלים בתורה ויודעים סתומות של רזים עליונים. וי לאותם, החולקים על דבריהם ואינם מאמינים בהם!

מאותו יום ואילך 7), כשהיה בא אל בית המדרש ואמרו שם דברי תורה, בכה.

אמרו לו:

— למה אתה בכה?

אמר להם:

— משום שעברתי על מצות האמונה בדברי הרבנים 8) ומסתפינא 9) מן הדין של אותו העולם.

(ויקרא ט ע"ב; י ע"א).

א) תהלים קד, כה, כו.

בכדור סביב השמש. מטילא נמצא, שהיום והלילה אינם שוים במדתם בכל המקומות ובשעה שבאלו יום, באחרים לילה.

1) מארי החכמה — בעלי הקבלה. 2) למחלקי תחומים — לבעלי הגיאוגרפיה. 3) נתרגש — נתרגז. 4) נתרחש — קרה. 5) לב הים — תוך, אמצע הים. 6) זעירות — קטנות. 7) ואילך — והלאה. 8) בראשונה לא היה מאמין לדבריהם של האומרים, שיש ארצות ובריות תחת הארץ שאנו חיים עליה. 9) מסתפינא — ירא אני.

ח. האור הגנוז.

ר׳ חִיָא פתח ואמר:

„וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה״ [א] — תא חזי: עתיד הקדוש ברוך הוא להאיר להם לישראל באותה שמש, שגנז בפני רשעי העולם מן היום שנברא, כמה דכתיב: וימנע מרשעים אורם״ [ב].

כשנברא אותו אור, היה מאיר מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא וראה דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה וכל הָרשעים, העתידים להיות בעולם, גנז אותו אור. כיון שבא יעקב ונאבק עם השר הגדול של עשו, אשר הכה על כף ירכו והוא היה צולע, מה כתיב: „ויזרח לו השמש״ [ג] — אותה השמש, שהיתה גנוזה, זרחה ליעקב, משום שבה היתה רפואה וזרחה לו, בכדי לרפא את ירכו, והוא נרפא בשמש זו, ככתוב: „ויבא יעקב שלם״ [ד], — שלם בגופו, ועתיד הקדוש ברוך הוא לגלות אותה שמש ולהאיר בה לישראל, דכתיב „וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה״ — שמש שעשתה צדקה: שרפאה את יעקב. „ומרפא בכנפיה״ — באותה שמש יֵרָפאו כלם, כי בזמן שבני ישראל יקומו מעפר, יהיו בהם כמה חגרים 1) וכמה סומים 2) והקדוש ברוך הוא יאיר להם בשמש זו לרפא אותם, ואז תאיר אותה שמש מסוף עולם ועד סופו ולישראל תהא רפואה, והעמים עובדי עבודה זרה יִשָׂרפו בה.

(מקץ רג ע״ב).

„ויאמר אלהים: יהי אור, ויהי אור״ [ה] — „יהי אור״ — לעולם הזה, „ויהי אור״ — לעולם הבא. וזהו האור שברא הקדוש ברוך הוא בראשונה והוא אוֹר העין, והוא האור, שהראה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון והיה רֹאה בו מסוף העולם ועד סופו.

א) מלאכי ג, כ. ב) איוב לח, טו. ג) בראשית לב, כג. ד) שם, לג, יח. ה) שם, א, ג.

---

1) חִגְּרִים — פִּסְחִים. 2) סוּמִים — עִוְרִים.

בשעה שראה הקדוש ברוך הוא, שיקומו שלשה דורות, והם דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה, גנז אותו אור, בכדי שדורות אלו לא ישתמשו בו.

את האור הזה נתן הקדוש ברוך הוא אחר כך למשה והוא שמש בו בימי שלשת הירחים, אשר אמו הצפינה אותו. אחרי שלשת הירחים האלה הובא משה אל פרעה, והקדוש ברוך הוא נטל ממנו את האור הזה, ורק כשעמד על הר סיני לקבל את התורה, החזיר אותו הקדוש ברוך הוא לו, ומאז היה משמש בו כל ימיו, ולא יכלו בני ישראל לגשת אליו, עד שנתן מסוה על פניו, כמה דכתיב: „וייראו מגשת אליו״ [א].
באור זה היה משה מסתכל וראה מדן ועד באר שבע.

כשמת משה שוב נגנז האור הזה, עד שקם דוד, והקדוש ברוך הוא הראה לו את האור, ואז היה דוד משבח ואמר: „מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך״ [ב].

ט. מן המאורות נבראו העולמות.

ר׳ יצחק פתח ואמר:

„מה רבו מעשיך, ה׳, כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך״ [ג] — מי יכל למנות מעשיו של הקדוש ברוך הוא? ! הרי כמה צבאות 1) ומחנות, השונים אלו מאלו, שאין להם מספר וכולם נעשו ברגע אחד, כפטיש זה המוציא נצוצות לכל עבר ברגע אחד, כך הקדוש ברוך הוא הוציא כמה מיני צבאות ומחנות שונים אלו מאלו, שאין להם מספר, וכולם ברגע אחד.

א) שמות לד, ל. ב) תהלים לא, כ. ג) שם, קד, כד.

1) צבאות — קהלות מלאכים עומדות לשבת בקודש.

תא חזי: בדבור וברוח כאחד 1) נעשה העולם, דכתיב: בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם [א]". – „בדבר ה׳" — זהו דבור „וברוח פיו" — זהו רוח. זה בלא זה אינו הולך, ונכללו זה בזה: דבור ברוח ורוח בדבור ויצאו מהם כמה צבאות על צבאות ומחנות על מחנות, והכל ברגע אחד.

תא חזי: כשרצה הקדוש ברוך הוא לברא את העולם, הוציא מְאור סתום, 2) שממנו יצאו ונתפשטו שאר המאורות ונעשה העולם העליון. תו נתפשט אותו המָאור העליון והקדוש ברוך הוא עשה מָאור שאינו מאיר ויצר ממנו את העולם התחתון. ומשום שמאור זה הוא מאור שאינו מאיר, שֶׁאַף להתקשר למעלה ולהתקשר למטה, בכדי להמשיך מְאור של מעלה למטה ולהאיר לעולם התחתון. נתקשר למטה ונתקשר למעלה, וכאשר נתקשר למעלה, הוציא בקשר זה כל צבאות ומחנות למיניהם הרבים. הדא הוא דכתיב: „מה רבו מעשיך, ה׳, כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך".

ואין לך דבר קטן בעולם זה, שאינו תולה בדבר אחר עליון, שהֻפקד עליו למעלה, וכשנתעורר אותו דבר למטה, נתעורר אותו שהפקד עליו למעלה, כי כלם מחֻברים זה לזה.

(ויצא קנו ע"א וע"ב).

ל. בריאת האדם.

בשעה שעלה הרצון לפני הקדוש ברוך הוא לברא את האדם, נצב אדם זה לפניו בדמותו וצלמו, כמו שהוא בעולם הזה. ואפילו כל בני העולם, שהיו עתידים להברא עד סוף כל העולם, נשמותיהם נבראו אז עם אדם

א) תהלים לג, ו.

1) כאחד — יחדו. 2) סתום — נעלם.

הראשון יחדו וכלן קַיָמות בצלמן ודמותן, כמו שהן בעולם הזה, באוצר אחד, שבו מתלבשות כל הנשמות בדיוקניהן 1). ובשעה שהן עתידות לירד לעולם הזה, קורא הקדוש ברוך הוא לממונה 2) אחד, אשר ברשותו הפקיד את כל הנשמות העתידות לירד לעולם, ואֹמר לו:

— לך והבא לי נשמה פלונית.

באותה שעה באה אותה נשמה מְלֻבשה דיוקן של העולם הזה ואותו ממונה מַראה אותה לקדוש ברוך הוא, והוא אמר לה ומשביע אותה, שכאשר תרד לעולם הזה, תעסק בתורה, בכדי שתדע אותו ותכיר את רז האמונה, כי כל מי שנמצא בעולם הזה ואינו משתדל לדעת אותו, טוב לו שלא נברא. על כן היא מָראה לפני הקדוש ברוך הוא, בכדי שתכיר אותו בעולם הזה. הדא הוא דכתיב: „אתה הָראית לדעת" [א] — הָראית על ידי אותו ממונה לפני הקדוש ברוך הוא.

ר' חִיָא פתח ואמר:

„אחור וקדם צרתני, ותשת עלי כפכה" [ב] — כשברא הקדוש ברוך הוא את האדם, שָׁלֵם בַכֹּל ברא אותו. דו פרצופים עשה אותו והיה דומה גם לעליונים וגם לתחתונים. הורידו הקדוש ברוך הוא לארץ בדמות היקרה שלו וראו אותו הבריות, ונאספו אליו והשתחוו לו ואימה ויראה נפלה עליהן מפניו. הדא הוא דכתיב: „ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים" [ג].

הכניסו הקדוש ברוך הוא לגנו, אשר נטע, בכדי שהאדם ישמֹר אותו ותהיה לו חדוה על חדוה, וישתעשע בו. עשה לו אהלים מצֻפים

א) דברים ד, לה. ב) תהלים קלט, ה. ג) בראשית ט, ב.

1) בדיוקניהם — בצלמיהם, בדמותם. 2) ממונה — מלאך ממונה.

אבנים יקרות ומלאכי עליון שחקו לפניו. אחר כך פקד אותו על אילן אחד ולא עמד בפקֻדת אדוניו.

מצאתי בספרו של חנוך, שאחרי אשר העלה הקדוש ברוך הוא את האדם והראה לו כל גנזי 1) המלך, העליונים והתחתונים, הראהו עץ החיים והעץ שנצטוה עליו והראהו מקומו בגן עדן שאלמלי 2) שמר פקֻדה זו, היה יכל להתקַיֵם תמיד. אבל האדם לא שמר פקֻדת אלהיו, ויצא בדמוס 3) ונענש.

(בשלח נד ע"ב, נה ע"א).

1) גנזים — אצרות. 2) אלמלי — לו. 3) דמוס — פסק דין.

הַטְאוֹ שֶׁל אָדָם וְעָנְשׁוֹ.

א. סַמָּאֵל [1], הַנָּחָשׁ וְחַוָּה.

שאלו תלמידיו של ר׳ שמעון בן יוחאי:

– אותה עובדה היכי הוה [2]?

אמר להם:

– סמאל הרשע קָשַׁר עם כל צבאות מעלה על רבו [3], משום שאמר הקדוש ברוך הוא אל האדם: „ורדו בדגת הים ובעוף השמים”. [א] אמר: היך [4] אוכל להחטיא את האדם ולגרשו מלפניו? — ירד עם כל חילותיו ובקש לו בארץ חסר [5] כמותו. מצא נחש, שהיתה לו דמות גמל. רכב עליו ובא לו אצל האשה. אמר בלבו: „אבקש יותר ואוסיף על מצוות אלהים, כדי שתגרע [6] היא. אמר לה: „אף כי אמר אלהים: לא תאכלו מכל עץ הגן” [ב] — אמרה חוה: לא מנעני אלא מעץ הדעת, אשר בתוך הגן, ועליו אמר אלהים: „לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, פן תמותון” [ג]. – מה עשה סמאל הרשע? הלך ונגע באילן, והיה האילן צוח [7] ואמר: „אל תבאני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני” [ד], אל תגע בי, שנאמר „ויד רשעים אל תנידני”. הלך סמאל ואמר לאשה: „הרי נגעתי באילן ולא מתִּי, אף אַתְּ תגעי באילן ולא תמותי”, — הלכה האשה ונגעה באילן

א) בראשית א, כח. ב) שם, ג, א. ג) שם, ג. ד) תהלים לו, יב.

---

1) סמאל — ראש השדים; באותה שעה היה עוד מלאך. 2) עובדא היכי הוה? — המעשה איך היה? 3) רבו — אדונו, אלהיו. 4) היך — איך. 5) חסר — מי שחסר לו דבר־מה והוא מתקנא באחר. בעל מום. 6) תגרע — תחסר. 7) צוח — צועק.

וראתה מלאך המות בא כנגדה. אמרה: „אולי עכשו אני מֵתה, והקדוש ברוך הוא עושה לו אשה אחרת ונותנה לאדם? אלא הריני גורמת לו, שיאכל עמי, — אם נמות, נמות שנינו, ואם נִחיה, נחיה שנינו". ולקחה מפריו ונתנה גם לבעלה. נתפקחו עיני שניהם וקהו שניו של אדם. ישב לו הקדוש ברוך הוא בדין אמת. קרא לאדם ואמר לו: „למה בָרחת מפני?" — אמר לו האדם: „את קולך שמעתי בגן", ורעדו עצמותי, „ואירא, כי עירום אנכי, ואחבא" — „כי עירום אנכי" מפעלי, „כי עירום אנכי" מצִוויי, „כי עירום אנכי" ממעשי, „ואחבא". — מה היה לבושו של אדם? עור של צפורן, והפשיטו הקדוש ברוך הוא מעליו. ראה עצמו ערום ואמר לפני הקדוש ברוך הוא: „רבונו של עולם! כשהייתי לבדי, שמא חטאתי לך? אלא האשה, שהבאת לי, היא הדיחה אותי מדבריך", שנאמר: „האשה, אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ" [א]. — אמר לה הקדוש ברוך הוא לאשה: „לא דַיֵּךְ שחטאת, אלא שהחטאת לאדם!" — אמרה לפניו; „רבונו של עולם! הנחש השיאני לחטא לפניך". — הביא הקדוש ברוך הוא שלשתם (חוה, סמאל ונחש), וגזר עליהם גזֵרות דין תשע קללות, והפיל את סמאל ואת הכַּת שלו ממקום קְדֻשתם מן השמים, וקצץ רגליו של נחש וארָרו מכל חיה ומכל בהמה ופקד עליו, שיהיה מפשיט את עורו אחר שבע שנים.

(ספר הבהיר, הוספה לזהר בראשית).

ב. הספר שירד מן השמים לאדם.

אמר ר' אבא:

ספר הורידו מן השמים לאדם הראשון, ובה היה יודע חכמה עליונה. ספר זה בא אל „בני אלהים", שהם חכמי כל דור ודור, ומי שזוכה

א) בראשית ג, יב.

להסתכל בו, יודע חכמה עליונה, וחכמי הדורות מסתכלים בו ויודעים חכמה זו.

את הספר הזה הוריד לו בעל הרזים 1) ושלשה שליחים ממונים עמו. בשעה שיצא אדם מגן עדן אחז בספר זה, אך הספר פרח מידו. התפלל ובכה לפני אלהים, והשיבו לו את הספר, בכדי שלא תשתכח החכמה מבני אדם, וישתדלו להכיר את רִבונם.

(בראשית לז ע"ב).

„זה ספר תולדות אדם [א]" – ספר ודאי, כי כשהיה אדם בגן עדן הוריד לו הקדוש ברוך הוא ספר על ידי רזיאל, המלאך הקדוש, הממונה על רזים עליונים וקדושים, ובו גלופים גלופי עליונים וחכמה קדושה ושבעים ושנים מיני חכמה היו מתפרשים ממנו לשש מאות ושבעים גלופים של רזים עליונים. באמצע הספר נמצא גליף של חכמה, להכיר בה אלף וחמש מאות מפתחות, שלא נמסרו לעליונים קדושים, וכלם כלולים בספר זה.

כשהגיע ספר זה לאדם, היו מתאספים אליו מלאכי עליון, בכדי לידע ולשמֹע מה שכתוב בספר זה, והיו אֹמרים: „רומה על השמים, אלהים, על הארץ כבודך [ב]".

בה בשעה רמז לו הדרניאל המלאך הקדוש ואמר לו:

— אדם, אדם! גְנֹז את כבוד אדונך, כי לא נִתנה הרשות לעליונים להכיר כבוד אדונך.

והיה אותו ספר טמיר וגנוז ביד אדם, והיה משתמש בכל יום בגנזי רִבונו ונתגלו לו רזים עליונים, שמלאכי עליון אינם יודעים אותם.

כיון שחטא אדם ועבר על פקֻדת אדונו, פרח אותו ספר ממנו.

א) בראשית ה, א. ב) תהלים נז, יב.

---

1) בעל הרזים — המלאך הממונה על הרזים.

והיה אדם טופח 1) על ראשו ובוכה, ונכנס למימי גיחון עד צוארו, והמים עשו גופו חלדים 2) ומראהו נשתנה.

באותה שעה רמז הקדוש ברוך הוא לרפאל והשיב לו אותו ספר, ובו היה אדם עוסק והשאיר אותו בירֻשה לשֵׁת בנו. שת הוריש אותו לבנו, ובנו לבנו וכך לכל שאר התולדות, עד שהגיע לאברהם, שבו הכיר את כבוד רבונו.

(בראשית נה ע"ב).

ג. עזא ועזאל.

אמרו רבותינו זכרונם לברכה:

בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם, בגן עדן ברא אותו וצוהו על שבע מצוות. חטא אדם ונתגרש מגן עדן ושני מלאכי שמים, עזא ועזאל, אמרו לפני הקדוש ברוך הוא:

– אלמלי היינו אנו בארץ, היינו זכאים 3).

אמר להם הקדוש ברוך הוא:

– וכי 4) אתם יכולים לנצח את היצר הרע?

אמרו לפניו:

– אנו יכולים.

מיד הפיל אותם הקדוש ברוך הוא, כמה שנאמר: „הנפילים היו בארץ בימים ההם" [א], וכתיב: „המה הגבורים, אשר מעולם" [ב].

א) בראשית ו, ד. ב) שם.

---

1) טופח – מכה. 2) חלדים חלדים – פצעים פצעים, פצעים רבים – 3) זַכָּאִים – צדיקים. 4) וכי – האם.

ובשעה שירדו לארץ, נכנס בהם היצר הרע, שנאמר: „ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" א). חטאו ונתעקרו מקדשתם.

(בראשית, תוספתא, לז ע"א).

ר' שמעון פתח ואמר:

„מה אנוש, כי תזכרנו" ב) — פסוק זה מלאכי עולם אמרוהו.

בשעה שעלה הרצון לפני הקדוש ברוך הוא לברא את האדם, קרא לכתות, כתות 1) מלאכי עליון והושיב אותם לפניו.

אמר להם:

— רוצה אני לברא אדם.

אמרו לפניו:

— „אדם ביקר בל ילין, נמשל כבהמות נדמה" ג).

הושיט הקדוש ברוך הוא אצבע שלו ושרף אותם.

הושיב לפניו כתות אחרות ואמר להם:

— רצוני לברא אדם.

אמרו לפניו:

— „מה אנוש, כי תזכרנו"? מה טיבו 2) של בר נש זה?

אמר להם:

— בר נש, שיהיה בצלם שלנו, שהחכמה שלו תהיה גדולה מחכמתכם.

כיון שברא את האדם וחטא ויצא בדימוס מלפניו, באו עזא ועזאל אמרו לפניו:

— פתחון פה 3) יש לנו אצלך. הרי בר נש שבראת חטא לפניך.

אמר להם:

א) בראשית ו. ב) תהלים ח, ה. ג) שם מט, כא.

---

1) כתות — חברות. 2) טיבו — תכונתו, מהותו. 3) פתחון פה — טענה.

– אלמלי הייתם שכיהים 1) אצלם, הייתם יכולים לנצח את היצר הרע?

אמרו לפניו:

— יכולים היינו.

מה עשה הקדוש ברוך הוא? — הפיל אותם מן המדרגה הקדושה שלהם, מן השמים, וכשירדו חטאו גם הם.

(בלק רז ע״ב, רח ע״א).

„הנפילים היו בארץ״ — תני 2) ר׳ יוסי: אלו עזא ועזאל, כמה ששנינו, 3) שהפיל אותם הקדוש ברוך הוא מן הקדֻשה של מעלה. ואי תימא: היך יכלו להתקַיֵם בעולם הזה? – אמר ר׳ חיא: מלאכים אלו נתראו לבני אדם בדמות שלהם. ואי תימא: היך יכלו להתהפך לבני אדם? – הרי שנינו: שנתהפכו לכמה פנים, ובשעה שירדו, נתעטפו באוירו של העולם הזה ונתראו כבני אדם. ואלו הם עזא ועזאל, שמרדו למעלה, והפיל אותם הקדוש ברוך הוא, ונתעטפו באדמה והיו קַיָמים עליה ולא יכלו להתפשט ממנה, ואחר כך טעו אחרי נשי העולם הזה, והולידו בנים וקראו להם „ענקים״, ואותם „נפילים״ נקראים „בני אלהים״, 4) ועד היום הזה הם קַיָמים בעולם הזה ומלמדים כשופים לבני אדם.

(בראשית נח ע״א).

---

1) שכיחים — נמצאים. 2) תני — שָנה, לִמד. 3) שנינו — לִמדנו. 4) „בני אלהים״ — מלאכים.

דור אנוש ודור המבול.

א. מכשפים וקוסמים.

ר׳ אלעזר אמר:

בימי אנוש היו בני אדם חכמים בחכמת כשופים וקסמים ובחכמה לעצר בעד חיל השמים. מיום שיצא אדם מגן עדן והוציא אתו את החכמה של עלי האילן 1), לא היה בר נש שיעסוק בה, כי אדם ואשתו וכל אשר יצאו ממנו עזבו אותה. כשבא אנוש ראה את האנשים הזקנים וראה את החכמה שעזבו, והיא משנה עליונים, התחיל לעסוק בה, ובני דורו למדו ממנו ועשו מעשי מכשפים וקוסמים. ואפילו הילדים שבאותו דור היו משגיחים בחכמה עליונה ומסתכלים בה.

אותה חכמה נתפשטה בדור המבול ובני הדור הזה עשו מעשים רעים והיו מתקוממים בפני נח באותה חכמה, ואמרו, שדין העולם אינו יכול לשרות 2) עליהם, שהרי הם יעשו בחכמתם וידחו את כל בעלי הדין, אשר יבאו לענשם.

ר׳ יצחק אמר:

כל אותם הצדיקים, שהיו באותו דור, כמו ירד, מתושלח והנוך, כלם היו משתדלים למחות 3) בהם, ולא יכלו, עד שנתרבו הרשעים שמרדו ברבונם ואמרו: „מה שדי, כי נעבדנו?" [א], וכי טפשות זו היו

א) איוב כא, טו.

---

1) עלי האילן — חכמה חיצונית, שהיא לא הפרי, אלא העלים.
2) לשרות — לשכון, לחול. 3) למחות — לעצור.

אומרים? אלא משום שהיו יודעים כל אותה חכמה ואת כל המלאכים שבעולם, הממונים עליהם והיו בוטחים בהם, עד שהשיב הקדוש ברוך הוא את העולם לקדמותו: בראשונה היו בעולם רק מים במים, וגם אחר כך היו בעולם רק מים, אבל לא החריב אותו לגמרי, כי ברחמים השגיח עליהם.

אמר ר׳ יֵסי:

אי הכי 1) טפשים היו, שלא היו יודעים, שהקדוש ברוך הוא יביא עליהם מֵי המבול וימותו במים אלו!

אמר ר׳ יצחק: מנדע 2) ידעו, אלא אחזו טפשות בלבם. כי הם היו יודעים אותו המלאך הממונה על האש ואותו המלאך הממונה על המים, וידעו איך לעצור בעדם, שלא יוכלו לעשות דין עליהם; ולא ידעו, שהקדוש ברוך הוא שולט בארץ וממנו יבא הדין על העולם, אלא היו רואים, שהעולם הפקד בידיהם של אותם ממונים, ובגיני כך 3) לא היו מסתכלים בקדוש ברוך הוא ולא משגיחים במעשיו, עד שהארץ נשחתה, ורוח הקֹדש הכריז בכל יום ואמר: „יתמו חטאים מן הארץ, ורשעים עוד אינם" א), והמתין להם הקדוש ברוך הוא כל הזמן שאותם הצדיקים: ירד ומתושלח וחנוך היו קימים בעולם. כיון שנסתלקו 4) הוריד הקדוש ברוך הוא עליהם דין ואבדו, כמה שנאמר: „וימחו מן הארץ". ב)

ב. זכרון לדור המבול.

ר׳ חִיָא ור׳ יוסי היו מהלכים בדרך. פגעו בהרי חשך 5) וראו בהם בקיעים, שנעשו עוד מימי המבול.

א) תהלים קד, לה. ב) בראשית ז, כג.

---

1) אי הכי — אם כן. 2) מנדע — ידע. 3) ובגיני כך — ועל כן. 4) נסתלקו — עלו, מתו. 5) הרי חשך — הרים, שהם גבהים מאד ומחשיכים את החמה בגבהם, ולכן אין האור שולט ביניהם.

אמר לו ר׳ חיא לר׳ יוסי:

בקיעים אלו שהם מימי המבול 1), הקדוש ברוך הוא השאיר אותם לדור דורות, בכדי שלא יִמָחו מלפניו עונותיהם של הרשעים, כי כך הוא דרכו של הקדוש ברוך הוא: הצדיקים, העושים רצונו, הוא רוצה שיזכרו אותם למעלה ולמטה ולא יִשָׁכח זכרונם לדור דורות לטוב. כגון זה לרשעים, שאינם עושים רצונו: הוא רוצה, שלא יִשָׁכחו עונותיהם ושיהיו נזכרים ענשם וזכרונם לרע לדור דורות. היינו דכתיב: „נכתם עונך לפני״ [א].

(נח, סג ע״א).

ג. נח, היין ששתה וקללת כנען.

„ויחל נח איש האדמה ויטע כרם״ [ב] — ר׳ יהודה ור׳ יוסי 2): אחד אמר, שמגן עדן גורשה זמורת הגפן ונח נטע אותה שם. והשני אמר, שהזמורה היתה בארץ לפני המבול ונח עקר אותה והצפינה בתבה ואחרי המבול שתל אותה, ואותו יום הוציאה ציצים ועלים וענבים, והוא סחט את הענבים ושתה מן היין ושָׁכר.

ר׳ שמעון אמר:

רז של חכמה יש בפסוק זה: נח רצה לבדוק 3) ולמצוא את חטאו של אדם, לא בכדי שיתדבק בחטא זה, אלא בכדי שידע אותו ויתקן את העולם. כשבדק ולא יכֹל למצוא, סחט ענבים, בכדי לבדוק, אם לא בהם היה חטאו של אדם צפון. כיון שהגיע לכך, כדין „וישכר ויתגל״ — נעשה שכור ולא יכֹל לקום, ובגין כך „ויתגל״ – גִלה פרצה 4) של עולם,

---

א) ירמיה ב, כב. ב) בראשית ט, כ.

---

1) מֵי המבול בשטפם עשו את הבקיעים האלה כהרים. 2) ר׳ יהודה ור׳ יוסי מחולקים בפסוק זה. 3) לבדוק — לחקור. 4) פרצה — שבר.

שעד אז היתה סתומה ולא נודעה. ראה זאת חם אבי כנען ולא כסה את אביו, כי שתית היין והשכרון הוטבו בעיניו, ונתן מקום לכנען לשלוט, ועל כן „ויאמר: ארור כנען [א]" – שהרי קללות תבאנה על העולם כבראשונה, „עבד עבדים יהיה" — הכל עתידים להיות מתוקנים לעתיד לבא, והוא לא יתוקן, הכל יצאו לחירות, והוא לא יצא.

(נח עג ע"א וע"ב).

א) בראשית ט, כה.

נמרוד ודור הפלגה.

א. נמרוד.

„הוא היה גבור ציד לפני ה׳, על כן יֵאמר: כנמרוד גבור ציד לפני ה׳ [א]״ — תא חזי: הוא היה גבור עצום. לבושו של אדם הראשון היה לובש והיה יודע לצוד בהם את הבריות.

אמר ר׳ אלעזר: נמרוד היה מפתה את הבריות לילך אחרי עבודה זרה והיה שולט באותם לבושים של אדם ונצח את בני העולם, והיה אומר, שהוא שולט בעולם, ובני אדם עבדו לו. ולמה נקרא שמו „נמרוד״? — משום שמרד במלך עליון של מעלה, מרד בעליונים ומרד בתחתונים – באותם לבושים, שבהם שלט בעולם ומלך על כל בני העולם, ומרד בְאדונו, ואמר שהוא השולט בעולם, והיה מפתה את הבריות לילך אחריו, עד שמשך בני אדם לצאת מעבודת רבונו של עולם.

(נח עג ע״א, עד ע״ב).

ב. דור הפלגה ולשון הקודש.

„ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים״ [ב] – מדברים היו בלשון הקודש, שמלאכי השרת יודעים אותה, ולא היו מדברים בלשון אחרת. בגין כך כתיב: „ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות״ [ג], שאלמלי היו מדברים בלשון אחרת, שמלאכי עליון לא ידעו אותה, לא היתה חשיבות לאותו דבר שהם חשבו לעשות, כי מלאכי השרת לא היו מסַיעים

א) בראשית י, ט. ב) שם יא, א. ג) שם ה.

בידם, ומלאכתם היתה נעשית על יד השדים, שמעשיהם אינם אלא לרגע אחד, למראה עין בני אדם ולא יותר.

„ודברים אחדים" – שהיו יודעים את המדרגות העליונות, כל אחת ואחת על בוריה 1) והמדרגות לא נתחלפו להם, ובגין כך כתיב „ודברים אחדים".

(נח, סתרי תורה, עד ע"ב)

ג. דור הפלגה, ארץ ישראל ולשון הקודש.

ר' יצחק היה יושב לפני ר' שמעון. אמר לו:

– מה ראו אלו (בני דור הפלגה), שעשו שטות שכזו למרוד בקדוש ברוך הוא, וכלם בעצה אחת החזיקו בדבר זה?

אמר לו:

הרי שנינו, דכתיב: „ויהי בנסעם מקדם א)" — נסעו ממעלה למטה, נסעו מארץ ישראל וירדו לבבל 2). אמרו: הא הכא 3) מקום להדָבק בו. „ונעשה לנו שם" ב) – ויתדבק הסיוע של מטה במקום זה, כי כשיבא דין לשרות בעולם, הרי מקום זה יהיה כנגדו, 4) ומהכא יהנה 5) העולם ויזון, שהרי למעלה יש דוחק 6) והעולם אינו יכול להיות נזון משם, ולא עוד, אלא אנו נעלה לשמים ונעשה אתו קרב, שלא יוריד מבול לעולם כמקדם.

„ויאמר ה': הן עם אחד ושפה אחת לכלם" ג) — משום שכלם הם כאחד, באחדות שלהם, כלם יעשו ויצליחו במעשיהם. תתפזרנה המדרגות כל אחת ואחת לצִדה, ובגין כך יתפזרו כל אותם שלמטָה.

ואי תימא: לשונם מפני מה נתבלבל? – אלא משום שכלם היו

א) בראשית יא, ב. ב) שם ד. ג) שם ו.

1) על בוריה — היטב, לאמתתה. 2) ירדו ממדרגתם העליונה, יצאו מארץ ישראל ועל כן אבדה חכמתם. 3) הא הכא — הרי פה. 4) ובזה יעשו להם יושבי המקום שם. 5) יהנה — תהיה הנאה, תועלת. 6) דוחק — מחסור.

מדברים בלשון הקודש, אותה לשון עשתה להם סיוע, כי במעשה ובדבור פה תלוים דברים אלה לדבק את הכַּוָּנה 1) שבלב כל אחד ואחד ובזה עשו סיוע לאותו מקום, שרצו להקים. ועל כן נתבלבלה לשונם, בכדי שלא יוכלו לחזק את רצונם בלשון הקודש. וכיון שנתחלפה לשונם באחרות לא הצליחו במעשיהם, כי החילות של מעלה אינם יודעים ואינם מכירים שום לשון, חוץ מלשון הקדש, וכשנתבלבלה לשונם, נחלש כחם ונשבר תקפם 2).

תא חזי: הדבר שהתחתונים אומרים בלשון הקודש, כל חילות השמים יודעים אותו ומחזיקים בו ולשון אחרת אינם יודעים ואינם מכירים; ולכן אלו, כיון שנתבלבלה הלשון שלהם, מיד „ויחדלו לבנות העיר [א]”, משום שכחם נשבר ולא יכלו לעשות כרצונם כלום.

(נח עה ע״ב).

א) בראשית יא, ח.

---

1) כַּוָּנָה — מחשבה, חפץ, רצון. 2) מאחרי שחילות של מעלה לא ידעו את לשונם לא יכלו לסיע בידם, ולכן לא היה עוד כחם אתם.

אברהם.

א. אברהם והרן.

„ויאמר ה' אל אברם: לך לך מארצך [א]" וכו' – מה כתיב למעלה? – „וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו, באור כשדים [ב]" – מה סמיכות הדברים האלה באה ללמדנו? – אלא, עד אותו יום לא היה בר נש, שמת בחיי אביו, וכשהלך אברהם אל כבשן האש, נהרג הרן, ובגין דא 1) יצאו תרח ואברהם משם.

מי הרג את הרן?

כיון שהשלך אברהם אל האש של הכשדים, נגלה לו הקדוש ברוך הוא והציל אותו: היה שם הרן אחיו, ואמרו הכשדים, שבזכותו של הרן נצל אברהם. מיד יצאה שלהבת אש ושרפה את הרן. הדא הוא דכתיב: „וימת הרן על פני תרח אביו".

יש אומרים שהכשדים אמרו, כי זרעו של תרח אין האש שולטת בו ובכדי לדעת בבֵרור, 2) שכך הוא הדבר, נשליך את הרן אל האש, ואם לא יִשָׂרֵף, נדע בודאי, שהאש אינה שולטת בזרעו של תרח. מיד השליכו את הרן אל האש ונשרף, והיה תרח אביו עומד שם. הדא הוא דכתיב „וימת הרן על פני תרח אביו".

באותו היום ידעו כל האומות והלשונות, שלא הציל את אברהם אלא הקדוש ברוך הוא, שהוא יחידו של עולם, והיו מביאות את בניהן

א) בראשית . יב, א. ב) שם יא, כח.

1) בגין דא — על כן. 2) בבֵרור — בלי ספק.

אל דירתו של אברהם ואומרות לו: „ראינו אותך, שאתה בוטח בקדוש ברוך הוא, שהוא רבונו של עולם; לַמֵד לבנינו את ארחותיך!" – ועליהם אמר הפסוק: „נדיבי עמים נאספו, עם אלהי אברהם" [א].

תא חזי: מה כתיב? — „ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו וכו' ויצאו אתם מאור כשדים" [ב] – „ויצאו אתם"? „אתו" מבעי ליה 1)! — מאי „ויצאו אתם" 2)? – אלא תרח ולוט יצאו עם אברהם ושרה, שהם היו העיקר לצאת מתוך אותם הרשעים. כי כיון שראה תרח, שאברהם נצל מן האש, חזר בתשובה והחליט לעשות רצונו של אברהם. בגין כך „ויצאו אתם": תרח ולוט. ובשעה שיצאו מה כתיב? — „ללכת ארצה כנען", שהרצון שלהם היה לילך שמה.

מכאן אוליפנא 3) כל מי שמתעורר להטהר, מסַיעים לו. תא חזי, שכך הוא, שהרי כיון שכתוב „ללכת ארצה כנען" — שהרצון שלהם היה לילך לארץ כנען, מיד „ויאמר ה' אל אברם: לך לך" – ועד שנתעורר לילך, לא כתיב „לך לך".

(לך לך עז ע"ב).

ב. אברהם וארץ ישראל.

„ויאמר ה' אל אברם: לך לך" – אמר ר' אלעזר: „לֶך לְך" — לך אל עצמך, לתקן את עצמך, לתקן את המדרגה שלך. „לך לך" — אין אתה יכול להתקַיֵם פה בין רשעים אלו. ורז של המִלות „לך לך" זהו: הקדוש ברוך הוא נתן לו לאברהם רוח חכמה, והוא היה יודע ומצרף

א) תהלים מז, י. ב) בראשית יא, לא.

1) מבעי ליה — צריך היה לומר. 2) תרח לקח אותם והם: אברהם, לוט ושרה הלכו אתו. 3) אוליפנא — שנינו, למדנו.

את מקומות ישובו של העולם, ונסתכל בהם ושקל במשקל הדעת וידע את השרים הממונים על מקומות הישוב. כשהגיע אל הנקודה האמצעית 1) של הישוב, שקל במשקל ולא עלה בידו. השגיח לדעת את המלאך הממונה על נקודה זו, ולא יכל. שקל כמה פעמים וראה, שמשם הֻשתל כל העולם. השגיח וצרף ושקל לדעת, וראה, שהשר העליון שעליה אין לו שעור. עמֹק וסתום הוא, ואינו כשאר השרים, הממונים על שאר מקומות הישוב. השגיח, שקל וידע, שכמו שמאותה נקודה, אמצעיתו של הישוב, הֻשתל כל העולם לכל מקומותיו, גם אותו ממונה, השורה עליה, ממנו יצאו כל שאר השרים, הממונים על כל שאר מקומות העולם וכֻלם אחוזים בו. כדין „ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען".

עוד השגיח ושקל וצרף, בכדי לעמוד על בוריו של דְבַר אותו מקום ולא ידע ולא יכל לעמוד עליו. מיד „ויבאו עד הרן וישבו שם". מאי טעמא 2)? — אלא, שאברהם היה יודע ומצרף כל אותם השרים, מנהיגי העולם בכל מקומות הישוב, והיה שוקל ומצרף אותם השולטים במקומות הישוב, מנהיגי הכככבים והמזלות, מי הם התקיפים אלו מאלו, וכך היה שוקל כל ישובו של עולם ועלה בידו. כשהגיע לאותו מקום, ראה גבורה עמוקה ולא יכל לעמוד עליה 3). כיון שראה הקדוש ברוך הוא את ההתעוררות שלו ואת החשק שלו, מיד נגלה לו ואמר לו: „לך לך" — לך לדעת ולתקן את עצמך, „מארצך" — מאותו מקום הישוב, שהיית דבק בו, „וממולדתך" — מאותה חכמה, שבה אתה שוקל את התולדות שלך ואת הרגע, השעה והזמן שבהם נולדת ואותו ככב ואותו מזל, שהיו שולטים אז, „ומבית אביך", שלא תשגיח על בית אביך. יש לך שרש, שבו תצליח בעולם יותר מאשר בבית אביך, בגין כך „לך לך" מחכמה זו והסתכלות זו. —

1) הנקודה האמצעית — ארץ ישראל. 2) מדוע ישבו בחרן אם יצאו ללכת ארצה כנען? 3) בארץ ישראל שולט הקדוש ברוך לבדו, ולא שום שר.

תא חזי, שכך הוא, שהרי יצאו מאור כשדים והיו בחרן, ולמה אמר לו ה׳ „לך לך מארצך וממולדתך״ 1)? – אלא עיקר הדבר הוא כמו ששנינו. „אל הארץ אשר אראך״ – „אראך״ מה שלא יכלת לעמוד עליו ולא יכלת לדעת את השר של אותה ארץ, שהוא עמק וסתום.
(לך לך עז ע״ב, עח ע״א).

ג. האילנות 2) שנטע אברהם.

תא חזי: אילן נטע אברהם בכל מקום, שבו היתה דירתו, והאילן לא היה עולה בכל מקום כראוי, חוץ מבשעה שדירתו היתה בארץ כנען. ומעין של מים היה תחת האילן.

באילן זה היה אברהם יודע מי שנתחבר עם הקדוש ברוך הוא ומי שנתחבר עם עבודה זרה. מי שנתחבר עם הקדוש ברוך הוא, כשנכנס תחת האילן, היה האילן פורש את ענפיו וחופף 3) על ראשו ועושה לו צל נאה, ומי שנתחבר עם עבודה זרה, אותו אילן היה מסתלק 4) וענפיו עלו למעלה. כדין היה אברהם יודע ומזהיר אותו והאדם לא זז 5) משם, עד שנתחבר באמונת הקדוש ברוך הוא. וכך גם כן מי שהיה טהור, היה האילן מקבל אותו תחת ענפיו, ומי שהיה טמא, לא היה האילן מקבל אותו. מי שהיה צריך טבילה מיד, היו מי המעין שתחת האילן עולים אליו והאילן הרים את ענפיו. כדין ידע אברהם, שהוא טמא וצריך טבילה תכף, ואם לאו, יבשו המים, וכדין ידע אברהם, שהוא צריך להיות טמא שבעה ימים.

תא חזי: אפילו בשעה שהזמין אברהם את המלאכים, אמר להם: „והשענו תחת העץ א)״ — בכדי לראות ולבדוק אותם.

א) בראשית יח, ד.

---

1) הרי כבר יצא מארצו וממולדתו ומבית אביו? 2) אילן — עץ. 3) חופף — מכסה. 4) היה מסתלק — היה סר לצד. 5) זז — סר.

באותו אילן היה אברהם בודק את כל בני העולם.

ד. אברהם וזכות הכנסת אורחים שלו.

„ויקמו משם האנשים, וישקיפו על פני סדום" [א] – ר' אלעזר אמר: תא חזי כמה טובות עושה הקדוש ברוך הוא עם הבריות, וכל שכן [1] עם אותם ההולכים בארחותיו, שאפילו בשעה שהוא רוצה לדון את העולם, הוא גורם להם לזכות באיזה דבר, עד שלא יבא אותו דין על העולם. שהרי שנינו:

בשעה שהקדוש ברוך הוא אוהב בר נש, הוא שולח לו דורון [2], ומהו דורון זה? – עני, בכדי שבר נש זה יזכה בו, וכיון שהוא זוכה בו, הוא (העני) מושך עליו חוט אחד של חסד מצד ימין ופורש אותו על ראשו ורושם אותו, בכדי שכשיבא דין לעולם, יזקוף המחבל את עיניו ויראה אותה רשימה, כדין יסתלק ממנו ויִזָהר בו.

ותא חזי: כשרצה הקדוש ברוך הוא להביא דין על סדום, זִכָּה קודם לכן את אברהם ושלח לו דורון לזכות בו, בכדי שיציל את לוט בן אחיו משם. הדא היא דכתיב: „ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה [ב]", ולא כתיב „ויזכור אלהים את לוט", כי בזכותו של אברהם נִצַּל, ומאי „ויזכור"? – זכר לו מה שזכה קודם לכן באותם שלשה מלאכים.

(וירא קד ע"א).

ה. אברהם וחמשת המלכים.

אמר ר' יהודה: כשהלך אברהם להציל את לוט, לא הלך לעשות

א) בראשית יח, טז. שם יט, כט.

1) וכל שכן — בודאי ובודאי, מה גם, על אחת כמה וכמה. 2) דורון —מתנה.

קרב ולא סמך על נס, שהוא עם אליעזר עבדו ינצחו חמשה מלכים 1), אלא צערו של לוט הוציא אותו מביתו, ונטל ממון לפדות אותו מן השביה, ואם לא יוכל לפדות אותו, ימות אתו יחדו בשביה. כיון שיצא, ראה את השכינה 2), שהיא מאירה לפניו וכמה שרי מעלה סביבותיו. באותה שעה רדף אחרי המלכים והקדש ברוך הוא הרג אותם. הדא הוא דכתיב: „ורשעים בחשך ידמו" א) 3).

(וירא קיב ע"ב).

ו. אברהם ומערת המכפלה.

ר' יהודה אמר:

אברהם ידע באותה מערה (מערת המכפלה) סִמן ולבו ורצונו שם היו, כי עוד מקדמת דנא 4) נכנס שם וראה אדם וחוה טמירים שם.

מאין היה יודע, שהקבורים שם הם אדם וחוה? — אלא ראה דיוקנו של האדם הקבור שם ונפתח לו שם פתח אחד של גן עדן ואותו דיוקן של אדם היה עומד לפניו.

ותא חזי: כל מי שרואה דיוקנו של אדם, אינו נצל לעולם ממיתה, כי בשעה שבר נש נסתלק מן העולם, רואה את אדם ובאותה שעה הוא מת. אבל אברהם נסתכל בו וראה דיוקנו, וחי. וראה אור מאיר במערה ונר אחד דולק. כדין חָשַק אברהם, שדירתו תהיה במקום זה, ולבו ורצונו היו תמיד במערה.

ר' אלעזר אמר:

בשעה שנכנס אברהם אל המערה, היך נכנס? — אלא שהוא היה

א) שמואל א', ב', ט.

1) במקום שהנזק שכיח, אסור לסמוך על נס. 2) שכינה — כבוד, הוד אלהים. 3) לאברהם האירה השכינה ולרשעים, המלכים, היה חשך. 4) מקדמת דנא — קודם לכן זה כבר.

רץ אחרי אותו עגל, דכתיב: „ואל הבקר רץ אברהם" [א] ואותו בן בקר, שרצה לקח, ברח עד אותה מערה והוא נכנס אחריו וראה מה שראה.

תו: אברהם היה מתפלל כל יום ויום ויוצא אל אותו שדה, שהיה מעלה ריחות מעולים 1), וראה את האור, היוצא מתוך המערה והתפלל שם. ושם דִבר אתו הקדוש ברוך הוא, ובגין כך דרש את המערה הזאת, כי חשקו היה תמיד במקום זה.

ואי תימא:

– אמאי 2) לא דרש אותה עד הַשַּׁתָּא? 3) —

– משום, שלא ישגיחו 4) עליה. יוהואיל שלא היה צריך לה, לא רצה להגדיל את ערכה בעיני יושבי המקום, השתא שהיה צריך לה, אמר: הרי הגיעה השעה לדרוש אותה.

תא חזי:

אלמלי היה עפרון רואה במערה מה שראה בה אברהם, לא היה מוכר אותה לעולם. אלא ודאי לא ראה בה כלום, שהרי אין דבר נתגלה, אלא לבעליו, ובגין כך לאברהם נתגלה מה שהיה שם, ולא לעפרון. לאברהם נתגלה, כי שלו היתה המערה וכל אשר בה. לעפרון לא נתגלה, שלא היה לו בה כלום, ובגין כך לא נתגלה שם לעפרון כלום ולא היה רואה שם כלום, אלא חשך, ועל כן היתה מאוסה עליו ומכר אותה.

ותא חזי:

כשנכנס אברהם אל המערה בפעם הראשונה, ראה שם אור, והאדמה נתרוממה לפניו ונתגלו לו שני קברים. כתאם עלה אדם מקברו בדיוקן שלו וראה את אברהם וחַיֵּךְ 5), ובזה הכיר אברהם, ששם הוא עתיד להקבר.

א) בראשית יח, ז.

1) מעולים — נבחרים, טובים, נעימים מאד. 2) אמאי — מדוע. 3) הָשַּׁתָּא — הא שעתא — עכשו, עתה. 4) ישגיחו — ישימו לב, יוקירו. 5) חַיֵּךְ — שחק.

אמר לו אברהם:

— בְּמָטוּ מינך 1): אהל תקוע יש פה? 2)

אמר לו אדם:

— הקדוש ברוך הוא צפן אותי פה ומאותה שעה עד השתא הייתי טמיר באדמה כקלפת גרעין, הצפון באדמה, עד שאתה באת השתא לכאן. מכאן ואילך 3) יהיה לי ולעולם קיום בגינך.

ראה מה כתיב שם: „ויקם השדה והמערה אשר בו" [א] — קימה ממש היתה לו 4) (לשדה), מה שלא היתה לו עד השתא.

ר' אבא אמר:

„ויקם השדה" — ודאי קימה ממש, שקם (השדה) ועלה לפני אברהם. משום דעד השתא לא נראה שם כלום, והשתא מה דהוה 5) טמיר קם ועלה.

אמר ר' שמעון:

בשעה שנכנס אברהם אל המערה והכניס אליה את שרה, קמו אדם וחוה ולא נתנו לקבור אותה שם. אמרו:

— מה מאד אנו בבושה לפני הקדוש ברוך הוא באותו עולם בגין אותו חטא שעשינו, והשתא תהיה נוספת לנו עוד בושה אחרת מפני המעשים הטובים שבכם (ולא בנו)!

אמר אברהם:

— הרי אני עתיד היה לפני הקדוש ברוך הוא להברא, בכדי שלא תתביש לעולם.

מיד „ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו" [ב]. מאי „ואחרי

א) בראשית כג, כ. ב) שם, יט.

1) בְּמָטוּ מינך — בבקשה ממך. 2) אהל תקוע — קבר בשבילי. 3) מכאן ואילך — מעתה והלאה. 4) קימה ממש — שקם אדם מקברו. 5) דהוָה — שהיה.

בן"? – לאחרי שקבל אדם את הדברים האלה, שאמר לו אברהם.

אדם שב ונכנס למקומו. שרה לא נכנסה, 1) עד שנגש אברהם והכניסה אל אדם, והוא קבל אותה בגין אברהם.

(חיי שרה קכד ע"א – קכח ע"ב).

---

1) ע' לעיל, פרק בריאת האדם.

ברכותיו של יצחק.

א. בגדי עשו החמֻדות.

„ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמֻדות" [א] — אלו הם אותם לבושים, שלקח עשו מנמרוד. ואלו הם לבושי יקר, שהיו מאדם הראשון ובאו לידו של נמרוד, ובהם היה נמרוד צד ציד, דכתיב: „הוא היה גבור ציד לפני ה'", [ב] ועשו יצא אל השדה ועשה קְרָב עם נמרוד, והרג אותו ולקח ממנו אותם לבושים. ועשו היה מביא אותם לבושים אל רבקה ובהם היה יוצא וצד ציד. ואותו יום לא לקח אותם ויצא אל השדה ונתעכב [1] שם.

כשהיה עשו לובש לבושים אלו, לא היו מעלים ריח כלל. כיון שלבש אותם יעקב, חזרה האבדה למקומה [2], והעלו ריחות, משום ששופריה [3] של יעקב כשופריה של אדם, ויצחק הריח את ריח הבגדים וברך אותו.

ב. מדוע בא יעקב בערמה?

„שיר המעלות אל ה'. בצרתה לי קראתי ויענני" [ג] — ר' אלעזר אמר: יעקב אמר שירה זו בשעה שאמר לו אביו: „גשה נא ואמֻשך בני, האתה זה בני עשו, אם לא" [ד]. כי היה יעקב בצרה גדולה, שירא שמא יכיר

א) בראשית כז, טו. ב) שם י, ט. ג) תהלים קכ, א. ד) בראשית כז, כא.

---

1) נתעכב — התמהמה, נעצר. 2) חזרה האבדה למקומה — הריחות הטובים, שהיו בלבושים אלו בימיו של אדם ואבדו מהם אחר כך, שבו אליהם בשעה שיעקב לבש אותם. 3) שופריה — יפיו.

אותו אביו. אבל הוא לא הכירו, „כי היו ידיו כידי עשו אחיו, שעירות. ויברכהו" [א] – כדין אמר אל ה׳: „בצרתה לי קראתי ויענני". ה׳! הצילה נפשי משפת שקר, מלשון רמיה — זוהי המדרגה שעֵשׂו שרוי [1] בו: „שפת שקר" — בשעה שהביא אותו נחש קללות על העולם ובערמה ועקבה [2] הביא את הקללות, שבהן נתקלל העולם.

תא חזי:

בשעה שאמר יצחק לעשו: „וצא השדה וצודה לי צידה" [ב], ועשו יצא, משום שנתברך מיצחק, שאמר לו „ואברככה לפני ה׳" [ג] — נזדעזע כסא כבודו של הקדוש ברוך הוא ואמר: ומה יהיה, אם הנחש יצא מתוך אותן הקללות ויעקב ישאר בהן? – באותה שעה נזדמן [3] מיכאל ובא לפני יעקב והשכינה עמו, וידע יצחק וראה את גן העדן עם יעקב וברך אותו.

וכשנכנס עשו אל יצחק, נכנס אתו גיהנם, ועל כן „ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד" [ד], כי חשב, שעשו אינו באותו צד של גיהנם. פתח ואמר: „ואברכהו, גם ברוך יהיה" [ה].

וכשם שהנחש אמר כמה דברי שקר ועשה כמה מעשי שוא, בכדי להטעות [4] ולהביא קללות על העולם, כך בא יעקב בערמה והטעה את אביו, בכדי להביא ברכות על העולם ולטול מן הנחש [5] מה שהוא מנע מן העולם: מדה כנגד מדה. ועל זה כתיב: „ויאהב קללה ותבואהו, ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו" [ו]. עליו נאמר: „ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה" [ז], ובקללה זו נשאר לדור דורות, ויעקב בא ונטל ממנו את הברכות. ודוד אמר ברוח הקודש: „מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה, חצי גבור שנונים?" [ח] מאי הנאה יש לאותו נחש, שהביא קללות

א) בראשית כז, כג. ב) שם, ג. ג) שם, ז. ד) שם, לג. ה) שם. ו) תהלים קט, יז. ז) בראשית ג, יד. ח) תהלים קכ. ג, ד.

1) שרוי — שוכן. 2) עקבה — רמיה, תרמית. 3) נזדמן — בא (במקרה). 4) להטעות — לרמות. 5) לטול מן הנחש — לקת מעשו שהוא, כאמור למעלה, במדרגת הנחש.

על העולם? — „לשון רמיה" – שרמה את אדם ואשתו והביא רעה עליהם ועל העולם. אחר כך בא יעקב ונטל משלו 1) כל אותן הברכות.

(תולדות קמב ע"ב, קמג ע"א).

ג. מתי תתקימנה הברכות שלקח יעקב?

ר' יוסי בן ר' שמעון בן לקוניא אמר לר' אלעזר:

– כלום 2) שמעת מאביך (ר' שמעון בן יוחאי), אמאי לא נתקימו הברכות, שברך יצחק את יעקב, ואותן הברכות שברך יצחק את עשו נתקימו כלן?

אמר לו:

– כל אותן הברכות מתקימות, וגם הברכות האחרות, שברך הקדוש ברוך הוא את יעקב מתקימות. אבל מיד (לאחרי הברכות) נטל יעקב חלקו לעילא 3) ועשו נטל לתתא 4). אחר כך, כשיקום המלך המשיח, יטול יעקב לעילא ולתתא ויאבד עשו, ולא יהיה לו חלק ונחלה וזכרון בעולם, כמה דאת אמר: 5) „והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ודלקו בהם ואכלום, ולא יהיה שריד לבית עשו" [א], כי עשו יאבד ויירש יעקב שני עולמות: העולם הזה והעולם הבא. ועל אותה שעה נאמר: „ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, והיתה לה' המלוכה" [ב] – אותה מלוכה של עשו, שנטל בעולם הזה, יהיה לקדוש ברוך הוא לבדו. – וכי השתא אין מלכות זו מן הקדוש ברוך הוא? אלא אף על גב ששליט הקדוש ברוך לעילא ותתא, הרי נתן להם לכל אחד ואחד

א) עובדיה א, יח. ב) שם, כא.

---

1) ונטל משלו — יעקב היה במדרגת אדם. 2) כלום? — האם? 3) לעילא — למעלה. 4) לתתא — למטה. 5) כמה דאת אמר — כמה שנאמר (בתנ"ך).

משאר העמים חלק ונחלה בעולם הזה להשתמש בו, ובאותה שעה (בשעה שיבא המשיח) יטול מכלם את המלכות ותהא כֻלה שלו, דכתיב: „והיתה לה׳ המלוכה״ – לו לבדו, דכתיב: „והיה ה׳ למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״ [א].

(תולדות קמג ע״ב).

ד. השכינה והמלאכים הודו לברכות שקבל יעקב.

„ויהי אך יָצֹא יָצָא יעקב מאת פני יצחק אביו, ועשו אחיו בא מצידו״ [ב] — ר׳ שמעון אמר:

„אך יָצֹא יָצָא״ – שתי יציאות הללו 1) למה? אלא יציאה אחת של השכינה ואחת של יעקב. כי כשנכנס יעקב אל אביו, השכינה נכנסה עמו ולפני השכינה נתברך: יצחק היה אומר את הברכות והשכינה הודתה להן. וכשיצא יעקב, השכינה יצאה אתו. הדא הוא דכתיב. „אך יָצֹא יָצָא יעקב״ – שתי יציאות יחדו.

„ועשו אחיו בא מצידו״ – „מן הציד״ לא כתיב, אלא מצידו, שהציד היה רק שלו, שלא היתה בו ברכה, ורוח הקודש צָוחה 2) ואמרה: „אל תִלחם את לחם רע עין״ [ג].

„ויעש גם הוא מטעמים ויבֵא לאביו, ויאמר לאביו: יקום אבי״ [ד] — „יקום אבי!״ – דִבורו היה בעזות, בתקיפות הרוח.

תא חזי, מה בין יעקב לעשו: יעקב בא לפני אביו בבושה, בענוה. מה כתיב: „ויבא אל אביו, ויאמר: אבי״! – הוא לא רצה להחריד את אביו ודִבר אתו בלשון תחנונים: „אבי, קום נא, שבה ואכלה מצידי״, ועשו אמר: „יקום אבי״! כמו שלא עמו היה מדבר.

א) זכריה יד, ט. ב) בראשית כז, ל. ג) משלי כג, ו. ד) בראשית כז, לא.

---

1) הללו — אלו. 2) צוחה — קראה, צעקה.

תא חזי: בשעה שנכנס עשו אל אביו, נכנס עמו גיהנם. נזדעזע [י]צחק ויָרא. דכתיב: „ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד". כיון דכתיב [ו]יחרד יצחק חרדה גדולה" — מהו 1) „עד מאד"? — אלא שכל היראות [ו]אימות שנפלו על יצחק מיום שנברא, לא היו גדולות כאותה אימה [ש]נפלה עליו אז. ואפילו בשעה שנעקד על גב המזבח וראה את הסכין [ע]ל צוארו, לא נזדעזע כבאותה שעה, שעשו נכנס אליו וראה גיהנם [נ]כנס עמו. כדין אמר: „בטרם תבא ואברכהו, גם ברוך יהיה" [א] — כי [ש]יתף את השכינה, שהודתה על אותן הברכות.

דבר אחר: 2) יצחק אמר: „ואברכהו", יצא קול ואמר: „גם ברוך [י]היה".

רצה יצחק לקלל את יעקב. אמר לו הקדוש ברוך הוא:

— יצחק, את עצמך תקלל! שהרי כבר אמרת „ארריך ארור [ומ]ברכיך ברוך" [ב].

תא חזי: כלם הודו לאותן הברכות, עלאי ותתאי, 3) ואפילו אותו [ש]ר של עשו ברך אותו והודה לאותן הברכות, והעלה אותו למעלה. [מ]נלן 4)? — דכתיב: „ויאמר: שלחני, כי עלה השחר. ויאמר: לא אשלחך, [כ]י אם ברכתני" [ג]. — „ויאמר שלחני" — כיון שיעקב תקף 5) אותו, בקש [מ]מנו, שישלח אותו. וכי היך יכול בר נש, שהוא גוף ובשר, לתקוף [מ]לאך, שהוא רוח ממש, דכתיב „עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש [ל]והט" [ד]? — אלא מכאן, שהמלאכים, שליחיו של הקדוש ברוך הוא, כשהם [יו]רדים לעולם הזה, הם מתעטפים ומתלבשים בגוף כבני העולם הזה, כי

א) בראשית כז, לג. ב) שם, כט. ג) שם לב. כג. ד) תהלים קד, ד.

1) מהו — מה הוא. 2) דבר אחר — פירוש אחר. 3) עלאי ותתאי — [ע]ליונים ותחתונים. 4) מנלן? — מנא לן? מאין אנו יודעים זאת? 5) תקף — [א]חז בחוזקה.

כך ראוי לעשות, בכדי שלא לשנות ממנהגו של אותו מקום, שבאו לש
והא אתמר, שמשה, שעלה למעלה, מה כתיב: „ויהי שם עם ה' ארבע
יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה" [א] — בגין המנהג ש
לשנותו מן המקום, שהלך לשם. ואותם המלאכים, כשירדו למטה כת
„והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" [ב], וכן הכא: אותו מלאך כשיו
למטה לא נאבק עם יעקב, אלא אחרי שנתלבש בלבוש של העולם הז

„ויאמר: לא אשלחך, כי אם ברכתני" [ג] — „כי אם תברכנ
מבעי ליה! מאי „כי אם ברכתני"? — אם תודה לאותן ברכות, שברכ
אבי, לא תהא מקטרג לי בגינן.

(תולדות קמג ע"ב, קמד ע"א וע"ב).

ה. ענשו של יעקב והברכות שנתנו לעשו.

„ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד, ויאמר: מי איפה?" — „
איפה" — „מי הוא זה" מבעי ליה? — אלא „מי איפה", שהשכינה עמ
שם כשברך יצחק את יעקב; ועל כן אמר „מי איפה" — מי הוא שע
פה 1) והודה על אותן ברכות שברכתי אותו. ודאי „גם ברוך יהיה
שהרי הקדוש ברוך הוא הסכים לאותן ברכות.

ר' יהודה אמר:

בגין אותה חרדה, שהחריד יעקב את יצחק אביו, נענש ביוס
שגם הוא חרד בשעה שבניו אמרו לו: „זאת מצאנו, הכר נא, הכתו
בנך היא, אם לא" [ד]. יצחק אמר: „מי איפה" וב„איפה" נענש יעקב
„איפה הם רועים", [ה] כי אף על גב שהקדוש ברוך הוא הסכים על י
באותן ברכות — נענש.

א) שמות לד, כח. ב) בראשית יח, ח. ג) שם לב, כז. ד) שם לז, לב. ה) שם טז.

1) „איפה" — אי—פה, היה

„הן גביר שמתיו לך, ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים וכו' ולך איפה מה אעשה, בני ?" א) — „לך איפה" – לא עומד הכא זה, שהסכים לאותן ברכות – „מה אעשה, בני ?" אז ברך אותו בעולם הזה ונסתכל במדרגה שלו ואמר : „ועל חרבך תחיה" – שהרי כך ראוי לך : לשפוך דם לעשות קרבות, ועל כן אמר : „מה אעשה, בני ?". 1)

(תולדות קמד ע"ב, קמה ע"א).

ו. הבטחותיו של הקדוש ברוך הוא.

פתח ר' יֵסי ואמר :

„ואתה אל תירא, עבדי יעקב, ואל תחת ישראל" ב) וכו' – בשעה שיצא יעקב מאת אביו עם אותן ברכות, נסתכל בנפשו ואמר : הרי ברכות אלו אני רוצה להצפין לימים רבים. והיה ירא וחרד 2). יצא קול ואמר : „ואתה, אל תירא, עבדי יעקב, ואל תחת ישראל, כי אתך אני" – לא אעזוב אותך בעולם הזה, „כי הנני מושיעך מרחוק" – באותה שעה רחוקה, שלה צפנת אותן הברכות. „ואת זרעך מארץ שבים" — שאף על גב, שעכשו נטל עשו את ברכותיו ובניו ישעבדו 3) בבניך, אני אוציא אותם מידם, ואז ישעבדו בניך בהם. „ושב יעקב" – ישוב לאותן ברכות.

(תולדות קמה ע"ב).

ז. שר של עשו הודה על הברכות.

ר' אבא פתח ואמר :

א) בראשית כז, לז. ב) ירמיה מו כז.

1) „מה אעשה, בני" ? — איני יכול לשנות דבר זה, שזוהי המדרגה שלך.
2) יעקב צפה וראה, שצרות גדולות תבאנה על בניו ורצה להצפין את הברכות, שתעמודנה לבניו אחר כך, בימי הצרות הגדולות, והיה ירא וחרד, שמא לא תתקימנה אז.
3) ישעבדו — יעבידו ימשלו בהם כבעבדים.

„ויאמר שלחני, כי עלה השחר" [א]. – „ויאמר שלחני" – וכי עקוד 1)
היה ביד יעקב? – אלא זכאים הצדיקים, שהקדוש ברוך הוא חס ע
הכבוד שלהם ואינו עוזב אותם לעולם 2). הדא הוא דכתיב: „לא יתן לעול
מוט לצדיק" [ב]. – והרי כתיב: „ותקע כף ירך יעקב" [ג]? 3) – אלא לדידי
גבה 4). והא אתמר: כתיב „והוא לן בלילה ההוא במחנה" [ד] וכתיב
„ויקחם ויעבירם את הנחל" [ה] – מה עלה על דעתו של יעקב להעביר
את הנחל בלילה? – אלא ראה מקטרג מהלך בין המחנות, אמר יעקב
אעבירם לעבר שני של הנחל, דלמא לא ישתכח ערבוביא 5). מה רא
שם יעקב? – ראה שלהבת אש לוהטת הולכת ומשוטטת בין המחנות. אמ
מוטב 6) לקח אותם מן המקום הזה והנהר יהא מפסיק בין המחנות ובי
השלהבת ולא תהא ערבוביא, מיד „ויקחם ויעבירם את הנחל".

„ויִוָּתֵר יעקב לבדו" [ו] – מכאן למדנו: מי שנמצא לבדו בבי
בלילה, או ביום בבית, שהוא נבדל משאר הבתים, או מי שמהלך לבד
בלילה יכל להנזק 7).

תא חזי:

„ויותר יעקב לבדו, ויאבק איש עמו" – שנינו מסטרא דדינא 8)
בא זה שנאבק עם יעקב ושלטונו הוא בלילה. כיון שהאור עלה חלש כחו
ויעקב נתגבר עליו, שהרי מסטרא דדינא, מסטרא דליליא בא, ובשעה
שהלילה שלט לא יכל לו יעקב. כשעלה אור נתחזק כחו של יעקב ואחז

א) בראשית לב, כז. ב) תהלים נה, כג. ג) בראשית לב, כו. ד) שם, כב. ה) שם, כד. ו) שם, כה.

1) עקוד — קשור. 2) ואינו עוזב אותם לעולם — והמלאך היה באמת בעקוד ולא יכול לזוז משם בלי רשותו של יעקב. 3) ואם „ותקע כף ירך יעקב", הרי עזב הקדוש ברוך הוא את יעקב. 4) לדידיה גבה — שלו, מה שתבע לו, לקח זה שנאבק עם יעקב. 5) דלמא לא ישתכח ערבוביא — אולי לא ימצא שם ערבוביא — מהומה. 6) מוטב — טוב, יותר טוב. 7) הִנָּזֵק — נשא, סבול נזק, הפסד. 8) סטרא דדינא — צד הדין, מדת הדין, העונש. לילה (בקבלה) הוא דין.

בו ונתגבר עליו, וראה שהיא שרו של עשו. אמר לו שר זה: הניחני, שאיני יכל לנצח אותך עכשו. משום מה לא יכל לנצח אותו? משום שהאור עלה והכח שלו נשבר, דכתיב „ברן יחד כוכבי בקר, ויריעו כל בני אלהים" [א], – מה „ויריעו" 1) – נשברו כל אותם הבאים מסטרא דדינא. בדין נתחזק יעקב ואחז בו. אמר לו השר: „שלחני, כי עלה השחר", הגיע זמני לשבח לקדוש ברוך הוא. „ויאמר: לא אשלחך, כי אם ברכתני" – אבי ברך אותי בברכות, שרצה לברך את עשו, ירא אני מפניך בגין אותן הברכות. ירא אני, שמא לא תודה עליהן, או תמצא עלי מקטרג בגינן. מיד אמר לו: „לא יעקב יאמר עוד שמך, כי אם ישראל" [ב] — מה אמר לו? – אלא הכי אמר לו: „לא יעקב" — לא בעקבה ובערמה שלך זכית באותן ברכות, „כי אם ישראל" — ישראל 2) ודאי הודה לך, וממנו יצאו הברכות, משום שאתה נתחברת אתו, ועל כן אני וכל שאר המלאכים מודים להן. „כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" [ג] — „עם אלהים" — עם כל אותם הבאים מסטרא דדין קשה, „ועם אנשים" — עם עשו ואנשיו, „ותוכל" – יכולת להם, והם לא יכלו לך.

ויעקב לא שבק 3) אותו, עד שהודה על ברכותיו. הדא הוא דכתיב: „ויברך אותו שם" [ד].

(תזריע מה ע"א).

א) איוב לח, ז. ב) בראשית לב, כח. ג) שם כט. ד) שם, ל.

1) ויריעו — מן השרש „רוע", שבירה, רציצה; אלהים (בקבלה) מדת הדין; ויריעו בני אלהים — נשברו בני מדת הדין. 2) ישראל — ישר-אל. 3) שבק — הניח, עזב.

יעקב.

א. יעקב ולבן.

„ויסר ביום ההוא את התישים" [א] — ר' אבא פתח ואמר: „מ
יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך? הולך תמים ופועל צדק ודבר אמ
בלבבו" [ב] — כבר פרשנו וגם חבריא 1) פֵּרשה פסוק זה: „הולך תמים" — ז
אברהם, שכשנמול נקרא „תמים", „ופועל צדק" — זה יצחק, „ודובר
אמת" — זה יעקב. ודאי יעקב באמת נתדבק. — אם באמת נתדבק, מפנ
מאי עשה עם לבן כזאת 2)? — אלא יעקב בחַן את השעה של מזלו.

תא חזי: כתיב „וענתה בי צדקתי" [ג] — שהרי הוא לא עשה מ
שעשה, בכדי שיטול משלו חנם, אלא הכל ביושר ובתֹם. ולא עוד,
אלא שנטל רשות מלבן, ועל כן כתיב: „נחשתי, ויברכני ה' בגללך" [ד],
כמה חרשים וכשפים עשה לבן ובחן את המזל שלו בגין יעקב, ומצ
בגין יעקב בכל חֹדש מאה כבשים ומאה שֵׂיות ומאה עזים יותר מאש
היה לו. ר' אבא אמר: אלף כבשים ואלף שיות ואלף עזים היה יעק
מביא לו בכל חֹדש וחֹדש. הדא הוא דכתיב: „כי מעט, אשר היה ל
לפני ויפרוץ לרוב, ויברך ה' אותך לרגלי" [ה] — והברכה של מעלה אינ
פחותה מאלף מכל מין ומין. מכבשים אלף מצא, משיות אלף מצא, מעזים

א) בראשית ל, לה. ב) תהלים טו, א, ב. ג) בראשית ל, לג. ד) שם, כז. ה) שם, ל.

1) חבריא — חבורה, אגֻדת חברים. 2) מפני מאי עשה עם לבן
כזאת — מדוע התנה עם לבן, שיתן לו את הנקֻדים והטלאים ואחר כך הציג את
המקלות שפצל, בכדי שהצאן תלדנה נקדים וטלואים.

אלף מצא, עד שבגין יעקב זכה לבן לעשירות גדולה, וכשבא יעקב לקבל חלקו, לא מצא, אלא עשרה מכל מין ומין, ויעקב חשב לו זאת לעשר רב. ראה: כמה נטל משלו, ממה שהוא נתן בזכותו ללבן! וכל מה שעלה בחלקו של יעקב, לא היה אלא בזרוע 1): באותם מקלות, ששם לנוכח הצאן.

תא חזי: כמה טרחה אותה תמימות של יעקב בשביל לבן. כתיב: „וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב, ויעקב רועה את צאן לבן הנותרות" א), 2) והביא לו כל אותו עשר, ואף על פי כן לא רצה לבן ששכרו של יעקב יהיה כפי שהתנה אתו, אלא נטל עשרה מאלו ועשרה מאלו ונתן לו, ואמר לו טול 3) אלו, ואם יִוָּלדו כמו שאמרת, באופן זה יהיה שכרך, הדא הוא דכתיב: „ותחלף את משכורתי עשרת מונים" ב), 4) וכתיב: „ואביכן התל בי, והחליף את משכורתי עשרת מונים" ג). חזר יעקב אחרי הקדוש ברוך הוא וברך אותו. וכל מה שהתנה לבן עם יעקב חזר מדבריו ונטל הכל מיעקב, עד שהקדוש ברוך הוא חס עליו והוא נטל משלו בזרוע.

(ויצא קסא ע"א).

ב. יעקב, עשו ולבן.

„ויצו אותם לאמר: כה תאמרון לאדוני לעשו: כה אמר עבדך יעקב: עם לבן גרתי ואחר עד עתה" ד) — אמר ר' יהודה: מה ראה יעקב, ששלח אל עשו ואמר: „עם לבן גרתי"? וכי בשליחותו של עשו יצא מבית אביו וגר עם לבן? — אלא לבן הארמי קולו היה הולך בעולם 5),

א) בראשית ל, לו. ב) שם, לא, מא. ג) שם, ז. ד) שם לב, ה.

1) בזרוע — בתקיפות. 2) לבן שם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב, ויעקב שהיה רחוק מביתו, רועה את צאן לבן. 3) טול — קח. 4) מונים — מינים, עשרה מכל מין ומין. 5) קולו היה הולך בעולם — הוא היה מפורסם בעולם.

שאין אדם יכל להנצל ממנו, משום שהוא היה החכם שבמכשפים והגדול שבקוסמים, ואביו של בעור היה, ובעור היה אביו של בלעם, דכתיב: „בלעם בן בעור הקוסם" א). ולבן היה חכם בכשפים וקסמים יותר מכלם, ואף על פי כן לא יכל ליעקב. הוא רצה לאַבד את יעקב בכמה מיני כשפים, הדא הוא דכתיב: „ארמי אובד אבי" ב), ולא עלתה בידו.

אמר ר׳ אבא:

כל העולם היה יודע, שלבן הוא רב החכמים והמכשפים והקוסמים, והאיש שהוא רצה לאַבד אותו בכשפיו, לא נִצל ממנו, וכל מה שידע בלעם, מלבן ידע, וכתיב בבלעם: „כי ידעתי, אשר תברך מבורך ואשר תאֹר יואר" ג), וכל העולם היה ירא מפני לבן וכשפיו, והדבר הראשון, אשר שלח יעקב להגיד לעשו היה „עם לבן גרתי". ואי תימא, שמעטים היו הימים, שבהם גרתי אתי: חודש, או שנה – לאו הכי 1), אלא „ואֵחר עד עתה" — עשרים שנה אִחרתי אתו. ואי תימא, שלא עלה בידי כלום — „ויהי לי שור וחמור, צאן ועבד ושפחה". — מיד ירא עשו ויצא לקראתו. ויִראה היתה לו מפני יעקב, כמו שהיה ליעקב מפני עשו. משל לבר נש, שהיה מהלך בדרך. עודנו מהלך שמע על לסטים אחד, שהוא אורב בדרך. פגע בו בר נש אחר. אמר לו: „ממי אתה?" – אמר לו: מלגיון 2) פלוני אני". – אמר לו: „סור לך מפני, שכל מי שקרב אלי, נחש אחד אני מביא והורג אותו". הלך אותו בר נש לאותו לגיון. אמר לו: „בר נש אחד בא, וכל מי שקרב אליו, נושך אותו נחש אחד שהוא מביא והוא מת". שמע אותו לגיון ויירא. אמר: מוטב, שאלך לקראתו ואתפַיֵס 3) עמו. ראהו אותו בר נש ואמר: „וי! השתא יהרגני אותו לגיון". —

א) יהושע יג, כב. ב) דברים כו, ה. ג) במדבר כב, ו.

1) לאו הכי — לא כך. 2) לִגְיוֹן — שר צבא, גדוד צבא. 3) אתפַיֵס — אתרצה.

התחיל משתחוה וכורע לקראתו. התחיל הלגיון להתגאות. אמר: הואיל וכל כך כרע לקראתי, לא אהרגנו. — כך אמר יעקב: „עם לבן גרתי, ואֵחר עד עתה״ – עשרים שנה אֵחרתי עמו ואני מביא נחש להרוג בני אדם. שמע עשו, אמר: „וי! מי יקום לפניו? ! השתא יהרגני בפיו!״ — התחיל יוצא לקראתו להתפַּיֵס עמו, כיון שראה אותו יעקב מה כתיב? — „ויירא יעקב מאד ויצר לו״ [א] — כיון שקרב אליו, התחיל כורע ומשתחוה לקראתו, הדא הוא דכתיב „וישתחו ארצה שבע פעמים, עד גשתו עד אחיו״ [ב]. אמר עשו: „אלמלי כל כך היה עמו 1), לא היה משתחוה לקראתי״. התחיל להתגאות ואמר: „אבל הואיל שכל כך השתחוה לי, לא אהרגנו״.
(וישלח קסו ע״ב, קס״ז ע״א).

ג. יעקב ומכירת יוסף.

„וימצאהו איש, והנה תועה בשדה, וישאלהו האיש לאמר: מה תבקש?״ [ג] מה כתיב למעלה? — „ויאמר ישראל אל יוסף: הלא אחיך רועים בשכם, לכה ואשלחך אליהם״ – [ד] יעקב התמים, שהיה אוהב את יוסף מכל בניו והיה ידע, שכל אחיו שונאים אותו, למה שלח אותו אליהם? — אלא הוא לא חשד אותם, שיעשו ליוסף רעה, כי היה יודע, שכֻּלם צדיקים. אלא הקדוש ברוך הוא גרם כל זאת, בכדי לקַיֵם את הגזרה של בין הבתרים. 2)

מצאנו בספרי הקדמונים, שאותם בני יעקב רצו לשלוט על יוסף עד

א) בראשית לב, ח. ב) שם לג, ג. ג) שם לז, טו. ד) שם, יג.

---

1) אלמלי כל כך היה עמו — אם היה לו באמת נחש, שבו יוכל להרגני. 2) גזרה של בין הבתרים — „גר יהיה זרעך בארץ לא להם וענו אותם וכו׳ (בראשית טו, יג).

שלא ירד למצרים, שאלמלי היה יורד למצרים והם לא היו שולטים בו קודם לכן, יכלו המצריים לשלוט על ישראל עד עולם 1). עכשו נתקַימה הגזֵרה ביוסף, שנמכר לעבד והם שלטו עליו. אחר כך היה יוסף מלך והמצריים היו עבדים לו, ונמצא בני ישראל שולטים על הכל.

„ויקחֻהו וישליכו אותו הבורה, והבור רֵק, אין בו מים״ [א] — רמז על שהשליכו אותו אל תוך המצריים, שבהם לא נמצא רז האמונה כלל. 2)

ר׳ יצחק אמר: אם נחשים ועקרבים היו בו (בבור, שאליו השליכו את יוסף) 3), אמאי כתוב בראובן: „למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו״ [ב]? וכי לא חייש 4) ראובן לזאת, שהנחשים והעקרבים יַזיקו אותו, ואיך אמר: „להשיבו אל אביו״, וכתיב „למען הציל אותו״ 5)? — אלא ראה ראובן, שאם ישאר יוסף אצל אֶחיו בודאי יֻנָזק, כי ידע כמה הם שונאים אותו ורצונם להרגהו. אמר: טוב להשליכו אל בור של נחשים ועקרבים, ולא ימסר ביד שונאיו, שלא ירחמו עליו. מכאן אמרו: ישליך אדם את עצמו אל האש, או לבור של נחשים ועקרבים, ולא יִמָסר ביד שונאיו, משום שאם הוא עושה כך, אם צדיק הוא, הקדוש ברוך הוא מזמין לו נס, ועתים זכות אבותיו מסַיְעה לו לבר נש והוא נצל מידי הנחשים והעקרבים; אבל הנמסרים ביד אויביהם, מועטים הם ביניהם, שהם יכולים להנָצל, ובגין כך אמר: „למען הציל אותם מידם״ — דְיֵק 6) וכתב „מידם״ ולא „למען הציל אותו״ ותו לא. אלא אמר ראובן: ינצל

א) בראשית לז, כד. ב) שם, כב.

---

1) מפני הגזרה של „בין הבתרים״ היו המצריים שולטין על ישראל לעולם. 2) המצריים שאין בהם אמונה דומים לבור שאין בו מים. 3) החכמים דרשו על הפסוק „והבור רֵק אין בו מים״ — ממשמע שנאמר „והבור רֵק״, איני יודע, ש„אין בו מים?״ — אלא מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו. 4) ח י י ש — חשש, דאג. 5) איך ישיב אותו אל אביו ובמה יציל אותו, אם ישליכו אותו אל בור מלא נחשים ועקרבים, אשר בודאי ימיתוהו? 6) דְיֵק — כתב, אמר, בדיוק, במלה, כדבר שאין לפרש באופן אַחר.

מידיהם, ואם ימות, בבור ימות, ובגין כך כתיב: „וישמע ראובן ויצילהו מידם" [א].

תא חזי. כמה חסידותו של ראובן: משום שידע, ששמעון ולוי השותפות, הערמה והחברותא 1) שלהם קשות הן, שכשעלו על שכם, הרגו כל זכר, ולא די להם, אלא שלקחו נשים וטף וכסף וזהב וכל כלי יקר וכל מה שמצאו בעיר, ולא די כל זאת, אלא שגם כל מה שבשדה לקחו, דכתיב: „ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו" [ב], אמר: ומה עיר גדולה כזו לא נִצלה מהם, אלמלי יפול נער זה בידם, לא ישארו ממנו אפילו נתח בשר; ועל כן אמר: טוב להציל אותו מהם, משום שהם לא ישאירו ממנו בעולם כלום ולא יראה אבי ממנו כלום לעולם, והכא אם ימות, לא יוכלו לו הנחשים והעקרבים ויִשָאר כל גופו שלם, ואביא אותו אל אבי שלם, ועל כן כתיב: „למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו" — אף על גב, שימות שם. ובגין כך אמר: „הילד איננו", ולא אמר: „איננו חי"! אלא אמר: „איננו", אפילו מת איננו.

(וישב קפג ע"ב, קפד ע"א, קפה ע"א וע"ב).

ד. יעקב, חזקיהו ומרודך בלאדן.

כד סליק 2) ר' הונא להתם 3) אשכח 4) רבנן, שהיו עוסקים בפסוק זה: „ופקדתי על בֵל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו, ולא ינהרו אליו עוד גוים" [ג].

ורב הונא לא היו משגיחים בו, כי עד אז לא הכירו אותו, משום שהיה עוד צעיר.

א) בראשית לז, כא. ב) שם לד, כח. ג) ירמיה נא, מד.

1) חברותא — אחדות, חברה. 2) כד סליק — כשעלה. 3) לְהָתָם — שמה, לארץ ישראל. 4) אשכח — מצא.

נכנס לבית המדרש ומצא את הרבנן אומרים: פסוק זה יש להסתכל 1) בו: האם טעותו ויראתו 2) של נבוכדנצר, „בֵּל" היה שמו? הרי כתוב בו: „ועד אחרין על קדמי, דניאל די שמיה בלטשאצר כשם אלהי" [א]! ועוד מה „והוצאתי בלעו מפיו"?

קם רב הונא בין העמודים ואמר:

– אלמלי הייתי במקומי, הייתי דורש את הפסוק הזה.

לא השגיחו בו.

קם שנית ואמר אותם דברים.

בא ר' יודאי בר רב והושיבו לפניו.

אמר לו:

– אֱמוֹר, בני, אֱמוֹר, כי דברי תורה כתוב בהם: „בראש הומיות תקרא" [ב].

פתח ואמר:

הכי תנינן 3): בימים הקדמונים, עד שלא בא יעקב, היה אדם שָׁלֵו בביתו. הגיע זמנו, מת בלי חלאים. כיון שבא יעקב, בקש לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו: רבונו של עולם! האם לא ניחא לפניך, שיפול בר נש למשכב ויהיה חולה שנים, או שלשה ימים, ואחר כך יֵאָסף אל עמו ויפקוד לביתו וישוב מחטאיו? אמר לו הקדוש ברוך הוא: שפיר 4), ואתה תהיה הסימן בעולם. תא חזי: מה כתיב ביעקב? — „ויהי אחרי הדברים האלה, ויאמר ליוסף: הנה אביך חלה" [ג], „חָלָה" (התחיל, החל) כתיב, כי כזאת לא היתה לאדם מקדמת דנא. לאחרי שמת יעקב, לא היה בר נש, שהיו לו חלאים ולא מת, עד שבא חזקיהו. מאי כתיב בו? —

א) דניאל ד, ה. ב) משלי א, כא. ג) בראשית מח א

1) להסתכל — להתבונן, להביט. 2) טעותו ויראתו — האליל, עבודה זרה שלו. 3) הכי תנינן — כך שנינו, למדנו. 4) שפיר — טוב.

„בימים ההם חלה חזקיהו למות" וכו' [א]. תא חזי, מה כתיב: „ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, ויתפלל אל ה'". אמר לו: האם לא ניחא לפניך, שיתרפאו בני אדם מחלאים שלהם, ויודו שמך וידעו וישובו אחר כך בתשובה שלמה וימצאו בני העולם זכאים לפניך? אמר לו הקדוש ברוך הוא: טוב הדבר. אתה תהיה הסימן בעולם, וכך הוא מה שלא היה מקדמת דנא. הדא הוא דכתיב: „מכתב לחזקיהו מלך יהודה בחלותו ויחי מחליו" [ב]. ותאנא 1): אותו יום שבה השמש עשר מעלות אחורנית. ותאנא: מרודך בלאדן היה אוכל כל יום בארבע שעות וישן 2) עד תשע שעות, ואותו יום ישן, כדרכו, עד תשע שעות. כשנתעורר משנתו ראה השמש עומדת בארבע שעות. אמר לשריו: „מה הקשר שקשרתם עלי לקנטרני" 3). — אמרו לו: „במה קנטרנו אותך?" — אמר: „הרי ישנתי יום ולילה ושלישית היום!" 4) — אמרו לו: „לאו הכי, אלא אלהיו של חזקיהו עשה ביום הזה שני נסים: רפא את חזקיהו מחליו והחזיר את השמש לשעה זו". אמר: „וכי יש בעולם אל גדול, חוץ מאלהי?" — אמרו: „אלהיו של חזקיהו". — קם וכתב מכתב: „שלום לחזקיהו מלך יהודה ושלום לאלהיו ושלום לירושלים העיר הקדושה". אחר כך נמלך 5) בדעתו וקם מכסאו ופסע שלש פסיעות וכתב מכתב אחר 6): „שלום לאלהים הגדול אשר בירושלים ושלום לחזקיהו מלך יהודה ושלום לירושלים העיר הקדושה". — אמר לו הקדוש ברוך הוא: „אתה פסעת בגין כבודי שלש פסיעות, חייך 7) ממך

א) ישעיה לח, א. ב) שם, ט.

1) ותאנא — ושנינו, ולמדנו. 2) וישן — וישן לאחרי אכילתו. 3) לקנטרני — להקניטני, להכעיסני. 4) היום נתחלק לשתים עשרה שעות, וארבע שעות הן איפוא שלישית היום, והוא כעס על השרים, שהניחו לו לישון זמן רב כזה. 5) נמלך — התיעץ. 6) וכתב מכתב אחר — משום שהבין, שאין מן הראוי להקדים שלום מלך בשר ודם לשלום אלהים. 7) חייך — כמו שאתה חי.

יֵצאו שלשה מלכים, אדירים ועצומים, שישלטו בכל העולם" – והראשון מן המלכים האלה היה נבוכדנצר.

תא חזי: מה אמר לו דניאל לנבוכדנצר? – „אנת הוא ראשה די דהבא ובתרך תקום מלכו אחרי, ארע מינך ומלכי תליתאה אחרי" וכו' [א].

מה כתיב? — „נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב, רומיה אמין שתין, פתיה אמין שית [ב]. אמר נבוכדנצר: „הצלם שראיתי, היה ראשו של זהב, מעיו של כסף. אני אעשה צלם כלו של זהב ועטרה של זהב תהא בראשו". ותאנא: אותו יום אסף נבוכדנצר כל העמים והלשונות, שישתחוו לאותו צלם ונטל כֶלי מכְלֵי בית המקדש, ששֵם קדוש היה חקוק בו והכניס אותו לפיו של אותו צלם, ובאותה שעה היה הצלם ממלל רברבין [1], עד שבא דניאל וקרב אל אותו צלם ואמר: „אני, שליחו של האדון העליון, גוזרני עליך, שתצא מזה". הזכיר שם קדוש ויצא אותו כלי ונפל הצלם ונשבר. הַיינו דכתיב: „והוצאתי את בלעו מפיו, ולא ינהרו אליו עוד גוים".

קם ר' יהודה ונשקו על ראשו. אמר: אם לא הייתי מקרב אותך פה, לא היינו מכירים אותך.

מאותו יום ואילך היו מכבדים את ר' הונא.

(תרומה קעד ע"ב, קעה ע"א).

ה. כשירד יעקב למצרים.

ר' יֵסִי אמר:

בשעה שנסע יעקב לירד לגלות מצרים, יִראה ואימה עצומה נפלו עליו.

א) דניאל ב, לח. לט. ב) שם ג, א.

---

1) ממלל רברבין — מדבר גדולות.

אמר לו הקדוש ברוך הוא ליעקב:

– מדוע אתה ירא? „אל תירא מרדה מצרימה, כי לגוי גדול אשימך שם" [א].

אמר לו:

– ירא אני, שמא ישמידו שם את בני.

אמר לו:

– „אנכי ארד עמך מצרימה".

אמר לו:

– עוד אני ירא, שמא לא אזכה להקבר בין אבותי ולא אראה גאולתם של בני וגבורות שתעשה אתם.

אמר לו: „ואנכי אעלך גם עלה" — „אעלך" להקבר בקברי אבותיך, „גם עלה" – בכדי שתראה גאולתם של בנים וגבורות שאעשה להם.

ואותו יום, שבו יצאו בני ישראל ממצרים, העלה הקדוש ברוך הוא את יעקב ואמר לו:

– קום, ראה בגאולת בניך, כי כמה נסים וגבורות עשיתי אתם. — ויעקב היה שם וראה כל אלה. הדא הוא דכתיב: „וירא ישראל את היד הגדולה" [ב].

(בשלח נג ע"א).

א) בראשית מו, ג. ב) שמות יד, לא.

גלות מצרים.

א. גלות מצרים וגלות בבל.

ר׳ שמעון פתח:

„היה היה דבר ה׳ אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים״ [א] וכו׳ — „היה היה״ — שתי פעמים למה? ותו יש לשאל: אם יחזקאל היה נביא נאמן, מפני מה גִלה כל מה שראה? וכי מי שהמלך מכניסו להיכלו, רשאי [1] לגלות את הסודות שראה? — אלא ודאי יחזקאל נביא נאמן היה, וכל מה שראה — באמונה ראה וברשותו של הקדוש ברוך הוא גִלה כל מה שגלה והכל היה צריך לגלות.

אמר ר׳ שמעון:

מי שרגיל לסבול צער, אף על גב שהצער בא לפי שעה, סובל את משאו ואינו חושש [2]. אבל מי שאינו רגיל בצער והיה כל ימיו בתפנוקים [3] ועֲדָנים [4], ובא עליו צער, זהו צער שלם ועליו יש לבכות. כך ישראל: כשירדו למצרים רגילים בצער היו, שהרי כל ימיו של אותו צדיק, אביהם, היה שרוי בצער, ועל כן סבלו גלות כראוי. אבל גלות בבל היתה צער שלם, אשר העליונים והתחתונים בכו עליו. העליונים — דכתיב: „הן אראלם צעקו חוצה, מלאכי מרום מר יבכיון״ [ב]. התחתונים — דכתיב: „על נהרות בבל שם ישבנו, גם בכינו״ [ג]. כלם בכו

א) יחזקאל א, ג ב) ישעיה לג, ז. ג) תהלים קלז, א.

1) ר ש א י — מותר לו. 2) ח ו ש ש — שם לב. 3) ת פ נ ו ק י ם — תענוגים. 4) ע ד נ י ם — נעימות מתיקות.

על גלות בבל. מאי טעמא ? – משום שהיו בתפנוקי מלכים, דכתיב : „בני ציון היקרים, המסֻלאים בפז" [א], והשתא היו יורדים לגלות וריחַים על צוארם וידיהם קשורות לאחוריהם, וחשבו, שלא תהיה להם תקומה עד עולם, שהקדוש ברוך הוא עזב אותם ולא ישגיח בהם לעולם.

ותנינן :

אמר ר' שמעון : באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא לכל הפמליא 1) שלו וכל מרכבות הקודש וכל חילותיו ומחנותיו ושריו וכל צבאות השמים, ואמר להם : „מה אתם עושים כאן ? בני אהובי בגלות בבל ואתם הכא ! – קומו, רדו כלכם לבבל ואני עמכם". הדא הוא דכתיב : „כה אמר ה' : למענכם שלחתי בבלה והורדתי בריחים כלם" [ב]. — „למענכם שלחתי בבלה" — זה הקדוש ברוך הוא, „והורדתי בריחים כלם" — אלו המרכבות והמחנות העליונים. כשירדו לבבל, נפתחו השמים ושרה רוח נבוֹאה על יחזקאל, וראה כל מה שראה, ואמר להם לישראל : „הרי אדונכם פה וכל חילות השמים והמרכבות באו לדור ביניכם". -- לא האמינו לו, עד שהיה צריך לגלות כל מה שראה : וארא כך, וארא כך. כיון שראו ישראל כך, שמחו, וכששמעו את הדברים מפיו של יחזקאל, לא חששו לגלותם כלל, שהרי ידעו, שהקדוש ברוך הוא אינו עוזב אותם. וכל מה שגלה יחזקאל, ברשותו של הקדוש ברוך הוא גלה.

ואמר ר' שמעון :

בה בשעה שמחו ישראל שמחה שלֵמה בסיעתא דמאריהון 2), שהיה עמהם, וכל אחד ואחד מהם הכניס ללבו רצון באהבה רבה למסור את נפשו על קדושת השם, ובגין כך גלה יחזקאל מה שגלה.

א) איכה ד, ב. ב) ישעיה מג, יד.

---

1) פמליא — בני החצר, ההיכל, מלאכי השרת. 2) בסיעתא דמאריהון — בעזרת אדוניהם.

ותנינן:

בכל מקום שישראל גולים, שכינה גוֹלָה אִתם, והכא, בגלות מצרים, השכינה עם כל מרכבות הקודש והמחנות העליונים גלו אתם.

(שמות ב ע״א וע״ב).

ב. השכינה ומרכבות הקדש היו עם ישראל במצרים.

ר׳ יצחק היה עומד לפני ר׳ אלעזר בן ר׳ שמעון. אמר לו:

– השכינה ירדה למצרים עם יעקב?

אמר לו:

– ולא? והרי כתיב: „אנכי ארד עמך מצרימה״ [א].

אמר לו:

תא חזי: השכינה ירדה למצרים עם יעקב ושש מאות אלף מרכבות הקודש עמה. והַינו דכתיב: „ויסעו בני ישראל וכו׳ כשש מאות אלף רגלי״ [ב], שהרי שָׁנינו: שש מאות אלף מרכבות הקודש ירדו עם יעקב למצרים וכלן עלו משם כשיצאו בני ישראל ממצרים. הדא הוא דכתיב: „ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה כשש מאות אלף רגלי״. – „שש מאות״ לא נאמר, אלא „כשש מאות״ – כשם שיצאו אלו (בני ישראל), כך יצאו אלו (מרכבות הקודש).

ותא חזי רז הדבר: בשעה שיצאו מרכבות הקודש אלו, ראו ישראל וידעו, שהן נתעכבו בגינם 1), וכל החפזון של ישראל היה בגינן 2), והַינו

א) בראשית מו, ד. ב) שמות יב, לז.

1) נתעכבו בגינם — שהו במצרים בגללם. 2) כל החפזון של ישראל היה בגינן — בני ישראל חפזו לצאת, משום שראו המרכבות יוצאות. כיון שמרכבות הקודש יצאו, לא יכלו עוד בני ישראל להשאר במצרים ונחפזו לצאת.

דכתיב: „ולא יכלו להתמהמה" א). – היה לו לומר: „ולא רצו להתמהמה", אבל לא כתיב, אלא „ולא יכלו".

(שמות ד ע"א).

ג. מפני מאי הוריד הקדוש ברוך הוא את ישראל למצרים.

אמר ר' אלעזר לר' שמעון אביו:

– מה ראה הקדוש ברוך הוא להוריד את ישראל למצרים בגלות?

אמר לו:

– שאלה אחת אתה שואל, או שתים?

אמר לו:

– שתים: הגלות למה ולמצרים למה 1)? שתים הן השאלות והיו לאחת.

אמר לו:

– עמוד על מקומך. למעלה יקום דבר זה על שמך 2). אֱמור, בני, אֱמוֹר!

פתח ר' אלעזר ודרש על כנסת ישראל ועל האומות, ואחר כך אמר: הקדוש ברוך הוא הפיץ את העמים לכל עבר ומִנה עליהם שרים. הדא הוא דכתיב: „אשר חלק ה' אלהיך אוֹתם לכל העמים תחת כל השמים" ב), והוא לקח לו לחלקו את כנסת ישראל. הדא הוא דכתיב: „כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו" ג), וקרא לה „אחת היא יונתי, תמתי, אחת היא לאמה" ד). — „לאמה" זוהי שכינת כבודו, שהשרה אותה

א) שמות יב, לט. ב) דברים ד, יט. ג) שם לב, ט. ד) שיר השירים ו, ט.

---

1) הגלות למה ולמצרים למה? — למה באה הגלות? איזה צורך יש בה? ואם יש בה איזה צורך, למה הגלו למצרים ולא למקום אחר? 2) למעלה יקום דבר זה על שמך — בשמים יֵאמר פירושו של הדבר הזה על שמך. אֱמוֹר איפוא אתה את הפירוש.

בין ישראל, אחת היא (כנסת ישראל) ומיוחדת לו. „ראוה בנות ויאשרוה" [א], – כמה שנאמר: „רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה" [ב]. – „מלכות ופילגשים ויהללוה" [ג] – אלו שרי העמים, הממונים עליהם. ורז הדבר הוא עוד מה ששנינו: „בעשרה מאמרות נברא העולם", ואם תסתכל 1) תראה, ששלשה הם הדברים, שבהם נברא העולם: בחכמה ובתבונה ובדעת, והעולם לא נברא, אלא בגין ישראל. כשרצה הקדוש ברוך הוא לתת קיום לעולם, ברא את אברהם בסוד החכמה, את יצחק בסוד התבונה ואת יעקב בסוד הדעת, ובאותה שעה נשתכלל 2) כל העולם; וכשנולדו ליעקב שנים עשר שבטים, נשתכלל הכל, כי כמו שיש למעלה שנים עשר אורות, המאירים לכל, כך היה למטה. כשראה הקדוש ברוך הוא את החדוה הגדולה של העולם התחתון הזה, שנשתכלל כעין העולמות של מעלה, אמר: „דלמא חס ושלום יתערבו בני ישראל בשאר העמים ותהיה פגימה 3) בכל העולמות!" — מה עשה הקדוש ברוך הוא? — טלטל 4) את כל השבטים מכאן לכאן, עד שירדו למצרים וקבעו דירתם בין בני עם קשה עורף, שהם מבזים את נמוסיהם ואחרים מבזים אותם, ואינם רוצים להתחתן בהם וחושבים אותם לעבדים. הזכרים שבהם מאוסים על הנקבות של שאר העמים, הנקבות שבהם מאוסות על הזכרים שבין השאר, ועל כן לא יכלו בני ישראל להתערב ביניהם, ונשתכללו והיו לזרע קדוש, ובין כך ובין כך שלם היה עונם של שאר העמים והגיע זמנם להשמד, ובני ישראל יצאו זכאים וקדושים וירשו ארץ העמים.

בא ר' שמעון ונשקו בראשו. אמר לו: עמוד, בני, על מקומך, כי השעה עומדת לך.

(שמות יד ע"ב, טו ע"א).

א) שיר השירים ו, ט. ב) משלי לא, כט ג) שיר השירים שם

---

1) תסתכל -- תתבונן בדבר. 2) נשתכלל — נעשה שלם. 3) פגימה — קלקול, השחתה. 4) טלטל — הניע.

ד. חיים ומתים ירדו למצרים.

„ואלה שמות בני ישראל, הבאים מצרימה את יעקב, איש וביתו באו" [א], – ר' אלעזר בן ערך כשהגיע לפסוק זה היה בוכה. דתניא: אמר ר' אלעזר בן ערך: בשעה שהלכו ישראל בגלות, נתאספו כל נשמותיהם של השבטים אל מערת המכפלה, צוחו ואמרו: סבא, סבא! בניך — כלם משתעבדים 1) קשה! עם אחר עושה בהם נקמות! — באותה שעה נתעורר רוחו של אותו סבא 2), שאל רשות וירד. קרא הקדוש ברוך הוא לכל מרכבותיו ומחנותיו ומלכם בראשם וירדו כלם עם יעקב ועם שבטיו. השבטים ירדו חיים עם אביהם למצרים וירדו מתים עם אביהם. הדא הוא דכתיב: „ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", וכתיב: „ראובן, שמעון, לוי" וכו', ותא חזי: מתים היו וירדו 3).

(שמות טז ע"א).

ה. שר של מצרים.

„ויקם מלך חדש על מצרים, אשר לא ידע את יוסף" [ב] – אמר ר' שמעון: באותו יום נִתנה הרשות לשר של מצרים לשלוט על כל שאר העמים. דתנא: עד שלא מת יוסף לא נִתנה שליטה לשר של מצרים על ישראל; כיון שמת יוסף, כדין „ויקם מלך חדש על מצרים" – „ויקם" – כמִי שהיה יָשֵׁן וקם 4).

ר' תנחום אמר: כל אומה ואומה יש לה שר למעלה, וכשהקדוש ברוך הוא נותן שליטה לאחד, הוא מוריד שר אחר, וכשהוא נותן שליטה

א) שמות א, א. ב) שם, ח.

---

1) משתעבדים — נכבשים לעבדים. 2) אותו סבא — יעקב. 3) מתים היו וירדו — באותה שעה כבר היו מתים וירדו. 4) כמי שהיה ישן וקם — הוא היה מלך קודם לכן, אך שליטה לא היתה לו, כיָשֵׁן, ופתאם קם.

לאותו שר, רק בגין ישראל הוא נותן לו [1]. הדא הוא דכתיב: „היו צריה לראש" [א].

ר' יצחק אמר: ישראל הם כנגד כל שאר אומות העולם: מה שאר האומות הם שבעים, אף ישראל הם שבעים. הדא הוא דכתיב: „כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" [ב], ומי ששולט על ישראל, כאלו שולט על כל העולם.

(שמות טז ע"ב)

ו. שפטים באלהי מצרים.

„הבה נתחכמה לו, פן ירבה" [ג] — ר' יצחק אמר: „הבה נתחכמה" — בהיה בהסכמת דין [2] אצלו, „פן ירבה". ורוח הקודש אומרת: „כן ירבה וכן יפרוץ" [ד], ומלאכי השרת היו למצריים לשכים ולצנינים. הדא הוא דכתיב: „ויקוצו" מפני בני ישראל [ה], שהיו מתעקצים [3] ממלאכי השרת, כאותם קוצים שמתעקצים בהם בני אדם [4].

אמר ר' יודאי, אמר ר' יצחק: מה היתה דעתם של המצריים למנוע מישראל פריה ורביה [5] ושל השר הממונה עליהם, שהכניס בלבם כך? — אלא אמר להם: הוו [6] יודעים, שעתיד בן אחד לצאת מישראל, שיהיה נעשה דין באלהינו על ידו. דאמר ר' יוחנן: בשעה שאמר משה „ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" [ו], הלך דומה, השר של מצרים ארבע מאות פרסה [7]. אמר לו הקדוש ברוך הוא: גזרה נגזרה לפני,

א) איכה א, ה. ב) בראשית מו, כז. ג) שמות א, י. ד) שם, יב. ה) שם. ו) שם יב, יב.

1) רק בגין ישראל וכו' — רק בכדי שישלוט בישראל. 2) בהסכמת דין — בהסכם לעשות דין, לענוש קשה. 3) מתעקצים — נדקרים. 4) דרש „ויקוצו" מלשון „קוץ" — היו כנדקרים מקוצים. 5) פריה ורביה — הולדת ילדים; רצו למנוע פריה ורביה מישראל, כי המלך, השר שלהם, אמר להם: „פן ירבה". 6) הוו — הֱיוּ. 7) הלך דומה וכו' ארבע מאות פרסה — קפץ, ברח משם מרוב אימה.

דכתיב: „יפקוד ה׳ על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה״ [א]. באותה שעה נִטלה השררה מדומה ונתמנה לשר של גיהנם לדון שם נפשות הרשעים. ור׳ יהודה אמר: על המתים נתמנה.

אמר ר׳ חנינא:

כתיב „ובאלהיהם עשה ה׳ שפטים״ [ב] — וכי באֱלוהַ של כסף ושל זהב ושל עץ ושל אבן יש שפטים? אלא אמר ר׳ יוסי: של כסף ושל זהב היו נִתָּכים מאליהם ושל עץ מתרקבים.

אמר ר׳ אלעזר:

אלוה של מצרים שה היה וצוה הקדוש ברוך הוא לעשות בו שפטים 1), לשרוף אותו באש, כמה שנאמר: „ופסיליהם תשרפון באש״ [ג], כדי שיהיה ריחו נודף 2), ועוד „ראשו על כרעיו ועל קרבו״ [ד], ועוד שעצמותיו מושלכים בשוק, וזאת היתה למצרים קשה מכל המכות. הדא הוא דכתיב: „שפטים״.

אמר ר׳ יהודה: באלהיהם ממש 3), וזהו שר שלהם. לקַיֵּם מה שנאמר: „יפקד ה׳ על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה״. וכל זה היו יודעים החכמים שבהם, וכל שכן השר שלהם, על כן כתיב: „הבה נתחכמה לו״.

ר׳ יוחנן אמר:

הרבה אומות היו במצרים — ונילוס אלוה שלהן היה ומִכל אלהיהן היה הוא הגדול ובכלם עשה ה׳ שפטים.

אמר ר׳ אבא:

דבריו של ר׳ יוחנן ברורים ומובנים מאליהם, משום שאלהיהם

א) ישעיה כד כא. ב) במדבר לג, ד. ג) דברים ז, ה. ד) שמות יב, ט.

---

1) לעשות בו שפטים — בשֶׂה שהקריבו לקרבן פסח. 2) נודף — יוצא ומתפשט לכל העבר. 3) באלהיהם ממש — עשה ה׳ שפטים.

נלקים תחלה ואחר כך – האומה. וכן נילוס והעצים והאבנים נלקו בתחלה. הדא הוא דכתיב: „והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים״ [א] — שהיתה להם (לנילוס ולעצים ולאבנים) אלהות ממש.

ואמר ר׳ יצחק:

„על צבא המרום במרום״ – כתיב, והרי נילוס לא היה במרום?

אמר ר׳ יוחנן:

רוב מימיו (של נילוס) כדוגמתם 1) במרום.

אמר ר׳ יצחק:

שר שלהם (של מצריים) נלקה בתחלה ואחר כך שאר אלהיהם.

ר׳ שמעון ברבי יוסי אומר:

לְקות 2) אומה זו של מצרים ממש לא היה אלא בים, דכתיב: „לא נשאר בהם עד אחד״ [ב], וקודם לזה נעשו שפטים באלהיהם, ועל כן כתיב: „הבה נתחכמה לו, פן ירבה, והיה כי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ״ – נתנבאו על העתיד, כפי מה שאירע 3) להם: „ונוסף גם הוא על שונאינו״ – נבאו על מחנות עליונים, שהיו שרוים בתוכם והיו שונאים אותם וישראל נוסף עליהם. – „ונלחם בנו״ — נבאו על מה דכתיב: „ה׳ ילחם לכם״ [ג]. — „ועלה מן הארץ״ – כמה דאת אמר: „ובני ישראל יוצאים ביד רמה״ [ד].

(שמות יח ע״א וע״ב).

ז. סוף גלות.

„ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה״ [ה]. — ר׳

א) שמות ז, יט. ב) שם יד, כח. ג) שם, יד. ד) שם, ח. ה) שם ב, כג.

---

1) כדוגמתם — בדומה להם. 2) לקות — לקוי, מכה. 3) אירע — קרה.

יהושע דסכנין 1) אמר: „בימים הרבים ההם", — שהיו רבים לישראל במצרים, וכיון שנשתלם קץ גלותם מה כתיב? — „וימת מלך מצרים", — שהוריד שר מצרים ממעלתו ונפל מגאותו; וכיון שנפל מלך מצרים, שהוא שר שלהם, זכר הקדוש ברוך הוא לישראל ושמע תפלתם.

אמר ר' יהודה:

בא וראה שכך הוא, שכל זמן, שהשר שלהם נִתנה לו שררה על ישראל, לא נשמעה צעקתם של ישראל. כיון שנפל השר שלהם כתיב: „וימת מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים", — שעד אותה שעה לא נענו בצעקתם.

אמר ר' אלעזר:

בא וראה רחמנותו של הקדוש ברוך הוא: כשהוא מרחם על ישראל, כופה למדת הדין ומורידה ומרחם עליהם, והַינו דתנן, שהקדוש ברוך הוא מוריד שתי דמעות לים הגדול בשעה שהוא זוכר את בניו.

אמר ר' יהודה:

כתיב „והנה מצרים נוסע אחריהם" [א], ואמר ר' יוסי: זה שר של מצרים, ואתה אמרת: „וימת מלך מצרים" — זה שר של מצרים?!

אמר ר' יצחק:

פסוק זה מסַיע לאותו פסוק שלמעלה. כתיב הכא: „והנה מצרים נוסע אחריהם", וכתיב התם: „וימת מלך מצרים" — מלמד, שעכשו לא היה מלך, שהורידוהו מגדולתו, ולפיכך 2) כתיב „והנה מצרים", ולא כתיב

א) שמות יד, י.

1) דסכנין — ממקום ששמו היה סכנין. 2) ולפיכך — ולפי־כך, ועל כן.

„מלך מצרים״; ומה שאמר למעלה „וימת״ – כמה דאת אמר: „כי מתו כל האנשים, המבקשים את נפשך״ [א] [1].

(שמות יט ע״א וע״ב).

א) שמות ד, יט.

---

1) חז״ל דרשו על הפסוק „כי מתו כל האנשים, המבקשים את נפשך״, — שהם דתן ואבירם, וחיים היו, אלא שירדו מנכסיהם והיו חשובים כמתים. גם כאן כשירד שר של מצרים מגדולתו נחשב כמת.

משה.

א. לֵדתו של משה והרז של שמו.

ר׳ יהודה פתח:

„בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך״ [א], מה טוב חלקם של ישראל, שהקדוש ברוך הוא רוצה בהם יותר מבכל שאר העמים, ומרוב אהבתו להם הקים להם נביא אמת ורועה נאמן, והעיר בו רוח קודש יותר משהעיר בכל שאר נביאי האמת, והוציא אותו מחלקו ממש, מן החלק שהפריש לו מבניו, והוא שבט לוי; וכיון שלוי היה שלו, נטל אותו ועִטר אותו בכמה עטרות ומשח אותו בשמן הקודש של מעלה, ואז הוציא מבניו רוח הקודש לעולם וחגר אותו אבנט קודש של אמונה רבה.

תָּנָא [1]: בשעה שהגיע זמנו של משה הנביא הנאמן לירד לעולם הוציא הקדוש ברוך הוא רוח קודש מגִזרַת [2] הספיר של אבן טובה, שהיתה גנוזה במאתים וארבעים ושמונה מאורות והעמיד אותה לפניו ועִטר אותה בשלש מאות וששים וחמש עטרות [3], והפקיד אותה על כל אשר לו, ונתן לה מאה ושבעים ושלשה מפתחות, ועטר אותה עוד בחמש עטרות, וכל עטרה ועטרה עלתה והאירה באלף עולמות מאירים ובמאורות, שהם גנוזים בגנזי המלך הקדוש והעליון. אז העביר אותה הקדוש ברוך

א) ירמיה א, ד.

---

1) תָּנָא — שנינו, למדנו. — 2) גִּזְרָה — חתיכה, חלק. 3) לפי דעת חכמי התלמוד יש באדם רמ״ח (מאתים וארבעים ושמונה) אברים ושס״ה (שלש מאות וששים וחמש) גידים.

הוא בכל המאורות שבגן עדן והעלה אותה להיכלו והעבירה בכל החילו
והגיסות שלו 1). אז נזדעזעו כלם, פתחו ואמרו:

— הֶעָלו מסביבותיה, כי הקדוש ברוך הוא העיר את הרוח הזא
לשלוט ולהרגיז עמים!

וקול יצא ואמר:

— מי הוא זה, שכל המפתחות האלה בידו?

פתח קול אחר ואמר:

— קבלו אותו בתוככם! זהו שעתיד לירד בין בני אדם ועתידה
התורה, הגנוזה שבגנזים להמסר בידו ולהרעיש בזה עולמות של מעלה
ושל מטה.

בה בשעה נתרגשו 2) כלם ונסעו אחרי אותה הרוח. פתחו ואמרו:

— „הרכבת אנוש לראשנו, באנו באש ובמים“ א).

אז עלתה אותה הרוח ועמדה לפני המלך הקדוש.

עלתה מ פתוחה ונתעטרה בעטרותיה ועִטרה את הרוח בשלש
מאות ועשרים וחמש עטרות והפקידה מפתחותיה בידה.

ש של האבות 3) עטרה אותה בשלש עטרות קדושות והפקידה כל
מפתחות המלך בידו ושמה עליה משרת נאמן בית.

ה עלתה ונתעטרה בעטרותיה וקבלה אותה מאת המלך, בכדי לגדל
אותה ונתנה לה במתנה כלי זין, שבהם תִּלְקֶה את פרעה וכל ארצו.

אז ירדה הרוח בספינות המשוטטות באותו הים הגדול, ובשבתו
וראשי חדשים היתה עולה אל המלך, ושם נקראת באותן האותיו
הרשומות: משה.

א) תהלים סו, יב.

1) חילות וגיסות שלו. — מלאכי השרת. 2) נתרגשו — נתעוררו מרו
רגש. 3) ש של האבות — לאות שין שהיא בעלת שלשה ראשים, רמז לשלשה אבות

בשעה שיצאה משם אותה הרוח לירד לארץ ולהיות בין בני לוי, הותקנו למלך ארבע מאות ועשרים וחמשה מאורות, וארבע מאות ועשרים וחמשה ממונים לוו את הרוח למקומה.

כשיצא משה לעולם, האירה אות ה על פניו והבית נתמלא מזיום. בה בשעה קרא עליו הקדוש ברוך הוא:

— „בטרם אצרך בבטן ידעתיך, ובטרם תצא מרחם הקדשתיך, נביא לגוים נתתיך".

(בשלח נג ע"ב, נד ע"א).

ב. משה הרועה.*)

„ומשה היה רועה את צאן יתרו חתנו, כהן מדין" [א] — אמר ר' יהודה:

משה חכם היה ובקי 1) לנהוג את צאנו. בא וראה מדוד, שנאמר: „והנה רועה בצאן" [ב] — ללמדך, שדוד חכם גדול היה והיה רועה צאנו כדין וכשורה 2), לפיכך עשהו הקדוש ברוך הוא מלך על כל ישראל. ולמה צאן (היה רועה) ולא בקר? —

אמר ר' יהודה:

ישראל נקראים צאן, שנאמר: „ואתן צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם" [ג] וכתיב: „כצאן קדשים, כצאן ירושלים" [ד]. מה הצאן, כשיקריבו אותם על המזבח, בשבילם זוכים לחיי העולם הבא, כן המנהיג לישראל כדין וכשורה, בשבילם זוכה לחיי העולם הבא. ועוד: הרועה את הצאן,

*) הפרק הזה והבא אחריו נמסרים בלשונו של הזוהר ובסגנונו, כמעט בלי שנוי.

א) שמות ג, א. ב) שמואל א' טז, יא. ג) יחזקאל לד, לא. ד) שם לו, לח.

1) בקי — יודע ומבין היטב. 2) כשורה — בחק, ביושר.

כשהצאן יולדת, הרועה נוטל אותם טלאים בחיקו, כדי שלא ילאו ויגעו, ומוליכם אחרי אמותם, ומרחם עליהם. כך המנהיג לישראל צריך להנהילם ברחמים ולא באכזריות, וכן אמר משה: „כי תאמר אלי: שאהו בחיקך" [א]. מה הרועה את הצאן, כשהוא רועה טוב מציל את הצאן מן הזאבים ומן האריות, – כך המנהיג לישראל, אם הוא טוב, מצילם מן עובדי עבודה זרה ומדין של מטה ומדין של מעלה ומדריכם לחיי העולם הבא. – כך משה רועה נאמן היה, וראה הקדוש ברוך הוא, שכדאי הוא לרעות את ישראל באותו הדין ממש, שהיה רועה את הצאן: לכשבים כפי הראוי להם ולנקבות כפי הראוי להן. ולפיכך כתיב: „ומשה היה רועה את צאן יתרו", ולא שלו, דאמר ר' יוסי: וכי מי שנתן את צפורה בתו למשה, לא נתן לו צאן ובקר? והלא יתרו עשיר היה! – אלא משה לא היה רועה את צאנו, כדי שלא יאמרו: בשביל שהיה צאנו עמו, היה רועה אותן בטוב, ולכן כתיב: „את צאן יתרו חותנו, ולא את שלו. –

„כהן מדין" – ר' תנחום אמר: אף על גב שהיה יתרו עובד עבודה זרה, בשביל שעשה עמו חסד, היה רועה צאנו כדין וכשורה, במרעה טוב ושמן.

„וינהג את הצאן אחר המדבר" [ב] — ר' יוסי אמר: משה, מיום שנולד, לא זזה ממנו רוח הקודש. ראה ברוח הקודש, שאותו מדבר היה קדוש ומוכן לקבל עול מלכות שמים עליו 1), מה עשה? — הנהיג את הצאן אחר המדבר.

ר' יצחק אמר:

א) במדבר יא, יב. ב) שמות ג, א.

---

1) מוכן לקבל עול מלכות שמים עליו — במדבר זה הופיע הקדוש ברוך הוא ונתן את התורה לישראל ובו נעשו הנסים הגדולים לישראל.

„אחר המדבר" – על כל פנים 1) ולא במדבר, שלא רצה, שיכנס בתוכו 2), אלא הרחיקם אחר המדבר.

(שמות כ ע"ב, כא ע"א).

ג. משה והר סיני.

„ויבוא אל הר האלהים חורבה" א) – משה לבדו, בלי צאן, בא.

אמר ר' יהודה:

אותה האבן המקבלת ברזל 3), כשרואה אותה מחט, הוא מדלג 4) עליה, – כך משה והר סיני, כשנראו זה עם זה, דלג (משה) עליו. הדא הוא דכתיב: „ויבא אל הר האלהים חורבה".

אמר ר' אבא:

מוכנים היו (משה והר סיני) זה עם זה, ואותו היום נתרגש ההר למול משה, וכיון שראהו שנכנס לתוכו ודלג בו, עמד ההר. מלמד, ששמחים היו זה עם זה.

אמר ר' ינאי:

יודע היה משה, שאותו הר, הר האלהים הוא, דכתיב: „ויבוא אל הר האלהים", דתנן: מה ראה משה באותו הר? — ראה עופות, שהיו פורחים ופורשים כנפיהם ולא היו נכנסים בו.

ר' יצחק אומר:

ראה העופות פורחים וטסים משם ונופלים לרגליו. מיד הרגיש בענין, והעמיד את הצאן אחר המדבר והוא נכנס לבדו.

(שמות כא ע"א).

א) שמות ג, א.

1) על כל פנים — למצער, לכל הפחות. 2) לא רצה שתכנסנה בהמות אל מקום קדוש במדבר זה. 3) אבן מקבלת ברזל — אבן שואבת מַגְנֵט. 4) מדלג — קופץ.

מטה אהרן.

א. מטה אהרן ומטות החרטומים.

„ואמרת אל אהרן: קח את מטך והשלך לפני פרעה, יהי לתנין" [א] — ר' חִיָא שאל את ר' יוסי:

הרי גלוי לפני הקדוש ברוך הוא, שהחרטומים הם מכשפים ועושים תנינים, ומה היא הגבורה לעשות לפני פרעה תנין?

אמר לו:

מן התנין היתה ראשית שליטתו של פרעה [1] ובתנין התחיל להיות לוקה [2]. ראו המכשפים שמשה מתחיל לעשות את מעשיו בתנין, ושמחו כלם, שהרי ראשית החכמה של הנחש, שהיא שלהם, היא כך, והפכו גם הם את מטותיהם לתנינים. מיד חזר אותו תנין של אהרן והיה לעץ יבש ובלע את התנינים שלהם. ועל זאת תמהו וידעו, שיש שלטון עליון בארץ, כי הם חשבו, שלמטה, בארץ, חוץ מהם, אין שום שלטון, שיעשה איזה דבר. ובזה עשה אהרן שני נסים: נס אחד למעלה ונס אחד למטה. אחד למעלה, — שהתנין העליון [3] שלט על כל התנינים שלהם, „ואחד למטה, — שעץ שלט על התנינים שלהם. ופרעה חכם היה מכל המכשפים שלו וראה, שהשלטון העליון שולט על הארץ, שולט למעלה ושולט גם למטה.

(וארא כח ע"א).

א) שמות ז, ט.

---

1) פרעה נקרא בשם „תנין": „הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול" (יחזקאל כט, ג) ושליטתו באה משורש תנין, שהוא נחש, שורש הרע. 2) לוקה — מכה. 3) התנין העליון — התנין של הקדושה, שנעשה על ידי מצות הקב"ה.

ב. מטה אהרן ראיה לתחית המתים.

ר׳ חִיָא היה יושב יום אחד ליד דלת שער אֻוּשָׁא. ראה את ר׳ אלעזר ועוף אחד פורח אחריו. אמר לו לר׳ אלעזר:

– מַשְׁמָע 1), שאפילו בלכתך בדרך הכל משתוקקים ליֵלך אחריך.

החזיר ר׳ אלעזר ראשו לאחוריו וראה את העוף.

אמר:

— ודאי שליחות יש לו 2), שהרי הקדוש ברוך הוא בכל עושה שליחותו וכמה שליחים יש לו. ולא תאמר שרק דברים שיש בהם רוח־חיים לבדם, אלא אפילו אותם שאין בהם רוח הם שליחיו.

פתח ואמר:

„כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה״ א) – כמה יש לו לבר נש להזהר מחטאים, שלא יחטא לפני הקדוש ברוך הוא. ואם יאמר, מי יעיד בו? — הרי אבני ביתו ועצי ביתו יעידו בו, ולפעמים הקדוש ברוך הוא עושה בהם שליחות.

תא חזי:

מטה אהרן, שהיה עץ יבש, הקדוש ברוך הוא התחלה של נסים עשה בו ושתי שליחות נעשו בו. שליחות אחת, – שהוא היה עץ יבש ובלע אותם תנינים של החרטומים, ושליחות שניה, – שלפי שעה נתלבש ברוח ונעשה בריה.

אמר ר׳ אלעזר:

– תפח רוחם של אותם האומרים, שאין הקדוש ברוך הוא עתיד להחיות מתים, כי איך תהיינה נעשות מהם בריות חדשות? — יבאו ויראו

א) חבקוק ב, יא.

1) מַשְׁמָע — מזה נשמע, נלמד. 2) שליחות יש לו — נשלח אלי לאיזה צורך.

אותם הטפשים הרשעים, הרחוקים מן התורה ורחוקים מהקדוש ברוך הוא: בידו של אהרן היה מטה של עץ יבש והקדוש ברוך הוא הפך אותו לפי שעה לבריה משונה ברוח וגוף; אותם גופים, שהיו בהם רוחות ונשמות קדושות ושמרו מצוות התורה ועסקו בתורה יומם ולילה, והקדוש ברוך הוא צפן אותם באדמה, – אחר כך, בשעה שישַמח את העולם, על אחת כמה וכמה שיעשה אותם בריות חדשות. –

אמר ר׳ חִיָא:

– ולא עוד, אלא שאותו הגוף שהיה, הוא יקום, דכתיב: „יחיו מתיך" [א], ולא כתיב „יברא" – משמע שהם כבר נבראים, אבל „יחיו", שהרי עצם אחת תשָאֵר מן הגוף תחת האדמה וזו אינה נרקבת ואינה בלה באדמה לעולם, ובאותה שעה ירַכֵּך [1]) אותה הקדוש ויעשה אותה כשאור בעיסה והיא תעלה ותתפשט לארבע רוחות וממנה ישתכלל הגוף עם כל אבריו, והקדוש ברוך הוא יתן בו רוח.

(וארא כח ע"א וע"ב).

א) ישעיה כו, יט.

---

1) ירַכֵּך — יעשה אותה רכה.

מכת דם.

א. דם למצרים ולא לישראל.

„ויאמר ה' אל משה: אמור אל אהרן: קח מטך, ונטה ידך על מימי מצרים, על נהרותם, על יאוריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם" [א] – אמר ר' יהודה:

פסוק זה יש להסתכל בו. איך יכל אהרן לילך לכל אותם המקומות שבמצרים ולנטות ידו על כל הנהרות, היאורים, האגמים ועל כל מקוה מימיהם ועל כל הכלים שהיו בהם מים? ותו: הרי כתיב: „וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור" [ב] – „את היאור" כתיב, וכאן נאמר: „על מימי מצרים" וכו'! – אלא מימי מצרים נילוס היו וממנו נתמלאו כל האגמים והיאורים והמעינות וכל מקוה מים שלהם, ועל כן לא נטה אהרן את ידו להכות במטהו, אלא על נילוס לבדו. –

ותא חזי, שכך היה, דכתיב: „ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור" [ג].

אמר ר' אבא:

תא חזי: המים התחתונים מתפרשים לכמה צדדים, והמים העליונים מתאספים במקוה מים, דכתיב: „ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד" [ד], וכתיב „ולמקוה המים קרא ימים" [ה]. ותא חזי: אותו הרקיע, שיש בו שמש ולבנה, כוכבים ומזלות, הוא מקוה מים רבים, משום שהוא נוטל את כל המים ומשקה את הארץ, שהיא העולם התחתון. כיון שהוא נוטל את המים, הריהו מפזר אותם ומחלקם לכל עבר ומשם

א) שמות ז, יט. ב) שם, כה. ג) שם, כא. ד) בראשית א, ט. ה) שם, י.

שותים כלם. בזמן שהדין שורה, אין העולם התחתון יונק מאותו רקיע והוא יונק מצד שמאל ואז — „חרב לה׳ מלאה דם״ [א]. וי לאותם היונקים אז מחרב זו והם מְשקים ממנה. בשעה שבאה מכת דם על מצרים, היה הים יונק משני צדדים, מצד ימין ומצד שמאל, ונתחלק לשני חלקים: לבן ואדם, ואז השליך אל היאור (נילוס) את החלק של מצרים והמצריים נלקו למעלה ונלקו למטה, ועל כן שתו המצריים דם וישראל שתו מים [1].

אי תימא [2]: משום מיאוס בלבד ולא יותר היה בשתית הדם? — תא חזי: המצריים שתו את הדם והוא נכנס למֵעיהם ועלה ובקע אותם עד שישראל היו מוכרים להם מים בממון ואז שתו מים.

(וארא כח ע״ב).

ב. מכת דם פגעה באלהי מצרים.

תא חזי: בשעה שדם בא על עם, אותו דם הוא של הרוגים, כי עם אחר יָעור עליו ויהרגהו. אבל במצרים לא רצה הקדוש ברוך הוא להביא על העם עם אחר, שיביא עליהם דם, משום שישראל היו בתוכו, ולא רצה שיצטערו, כאשר יבא אויב על הארץ, שבה הם יושבים. אבל הקדוש ברוך הוא הכה אותם בדם בנהרות שלהם ולא יכלו לשתות מים; ומשום שנילוס היה אחד מאליליהם, נלקה הוא בראשונה וגם שאר האלילים שלהם היו נובעים דם. הדא הוא דכתיב: „והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים״ [3].

א) ישעיה לד, ו.

1) המצרים, שהדין שרתה עליהם, ינקו מאותו החלק האדֹם, וישראל — מהחלק הלבן, ועל כן שתו המצריים דם, וישראל — מים. 2) אי תימא — אם תאמר. 3) „ובעצים ובאבנים״ — באלילים של עצים ואבנים.

מכת צפרדע.

א. המלך נלקה יותר.

ר׳ שמעון פתח ואמר :

„קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו״ א) — תא חזי : לא שעה אחת בכתה רחל על ישראל, אלא בכל שעה ושעה, שישראל הוא בגלות, היא בוכה. ומשום ש„קול ברמה נשמע״, גרם להם הקדוש ברוך הוא קול למצריים, דכתיב : „והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אשר כמוה לא נהיתה וכמוה לא תוסיף״ ב) והזמין להם עוד קולות אחרים, קולות של אותם הצפרדעים, אשר הרימו קול במעיהם, והם היו נופלים בשוק כמתים.

„ותעל הצפרדע, ותכס את ארץ מצרים״ ג) — צפרדע אחת עלתה וילדה צפרדעים רבים, אשר מלאו את הארץ, והיו כלן מוסרות עצמן לאש, דכתיב : „ובתנוריך ובמשארותיך״ ד). ומה היו אומרות ? — „באנו באש ובמים ותוציאני לרויה״ ה).

ואי תימא : אי הכי, מאי איכפת 1) להם למצריים, שכל אותן הצפרדעים באו באש ? — אלא כלן נכנסו לאש והלכו אל התנורים ולא מתו. ואותן שמתו מה עשו ? — לחם היו בתנור ונכנסו אל תוך הלחם ונתבקעו ויצאו מהן צפרדעים אחרות ונבלעו בתוך הלחם. באו המצריים לאכול אותו לחם והוא נהפך במעיהם לצפרדעים והן רקדו והרימו קולן עד שמתו, ודבר זה היה קשה למצרים יותר מכל.

א) ירמיה לא, יד. ב) שמות יא, ו. ג) שם ח, ב. ד) שם ז, כח. ה) תהלים סו, יב.

---

1) מאי איכפת ? — מה הרעה ?

תא חזי: כתיב „ושרץ היאור צפרדעים, ועלו, ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך" [א] – פרעה נלקה קודם לכלם ויותר מכלם. יהי שם ה' מבורך מן העולם ועד העולם, שהוא פוקד מעשיהם של כל בני אדם בכל אשר הם עושים. כתיב „ויראו אותה שרי פרעה, ויהללו אותה אל פרעה, ותקח האשה בית פרעה" [ב] – פסוק זה בא בכדי לדרוש אותו. שלשה פרעה יש בו: אחד באותו זמן, אחד שבימיו של יוסף ואחד שבימיו של משה, אשר נלקה במקלו של משה. פרעה הראשון, בשעה ששרה לְקחה אל ביתו, רָמַז 1) לאמנים וצִיְּרו את צורתה בחדר המשכב שלו ממעל למטתו. לא נחה דעתו 2) עד שחקקו צורתה של שרה על לוח של עץ, וכשעלה על מטתו, העלה את הלוח עמו. כל מלך שבא אחריו, היה רואה אותה צורה מצוירת ושמח. כשעלה על מטתו, היה נהנה מאותו ציור. לפיכך נלקה המלך יותר מכֻּלם. הַינו דכתיב „ובחדר משכבך ועל מטתך", ואחר כך – „ובבית עבדיך ובעמך", ולא כתיב „על מטתם".

(וארא כט ע"ב, ל ע"א).

ב. כחם של הצפרדעים.

„המזכירים את ה' – אל דמי לכם" [ג] – אלו ישראל, המקדימים לבית הכנסת בבוקר ומשבחים את הקדוש ברוך הוא, וכן הם עושים אחרי הצהרים, וכן בלילה, ועל כן זכר אותם הקדוש ברוך הוא במצרים והעלה על פרעה אותן שאינן משתתקות יום ולילה. ומי הן? – אלו הצפרדעים, שקולן אינו פוסק 3), והכל משום שהחזיק בעם קודש, שאינ

א) שמות ז, כה. ב) בראשית יב, טו. ג) ישעיה סב, ו.

1) רָמַז — הראה בתנועת אצבע, עפעף עין וכיוצא בזה. 2) לא נחה דעתו — לא נחלשה, לא רפתה תשוקתו, שאיפתו. 3) אינו פוסק — אינו נמנע, אינו חדל.

פוסק לשבח את הקדוש ברוך הוא יומם ולילה. ולא היה בר נש במצרים, שיכל לדבר עם חברו, כי מקולן של הצפרדעים לא נשמע קולם של בני אדם. מן הצפרדעים נשחתה הארץ ומקולן היו ילדים ונערים מתים.

ואי תימא: היך לא יכלו להרגן? — אלא, אם הרים בר נש מקל או אבן להרוג צפרדע אחת, נתבקעה הצפרדע ויצאו שש צפרדעים מתוך מעיה והלכו וזחלו על הארץ, עד שהיו נמנעים לגשת אליהן.

(וארא ל׳ ע״א).

מכת בכורות.

א. בשעה שה׳ הכה כל בכור.

ר׳ אבא אמר:

זכאים הם ישראל, שהקדוש ברוך הוא נתן להם את התורה הקדושה ולִמד אותם ארחותיו, להתדבק בו ולשמור מצות התורה, בכדי שיזכו בהם לחיי העולם הבא וקֵרב אותם בשעה שיצאו ממצרים, שאז הוציא אותם מרשות אחרים ונקראו „בני חורין״ 1), שלא ישבו תחת רשות אחרים, והעלה אותם להתאחד בשמו, השולט על העליונים והתחתונים; ומתוך אהבתו אליהם קרא עליהם „בני בכורי ישראל״ א), ועל כן הכה כל בכור של מעלה ושל מטה, והתיר קשרים ואסורים של עליונים ותחתונים, בכדי להוציא את בני ישראל מבית עבדים; ולפיכך לא שלח הקדוש ברוך הוא לא מלאך ולא שרף, אלא הוא לבדו הִכָּה, כי הוא יודע להבחין ולדעת כל ולהתיר אסורים, והדברים האלה אינם ברשותו של שום שליה, אלא בידו.

תא חזי:

באותו הלילה, שבו רצה הקדוש ברוך הוא להרוג כל אותם בכורים, באו המשוררים של מעלה לשורר לפניו. אמר להם: לא עת עתה לכם לשורר, שהרי שירה אחרת משוררים בני בארץ.

בשעה שהלילה נחצה 2) נתעורר רוח צפון והקדוש ברוך הוא עשה אז נקמות וישראל היו מזמרים ואומרים הלל בקול רם, ואז עשה אותם

א) שמות ד, כב.

---

1) בני חורין — אנשים לא משועבדים לאחרים, לא עבדים, אדונים לעצמם.

2) נחצה — נתחלק לשנים, לשני חלקים, כשהגיעה חצות.

הקדוש ברוך הוא בני חורין, ומלאכים עליונים, וכל המחנות העליונים היו מקשיבים לקולם של ישראל.

(בהעלותך קמח ע"ב, קמט ע"א).

ב. שלש מיתות.

„ויהי בשלח פרעה את העם" א) – מה כתיב למעלה ? – „ויקם פרעה לילה, הוא וכל עבדיו" ב) – תא חזי, הנקמה העליונה, שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים – שלש מיתות היו שם: האחת שנעשה בבכורים במצרים, שנהרגו כל אותם שנמצאו בארץ. השנית שעשה הקדוש ברוך הוא, שהרג במצרים חצות הלילה. והשלישית, שכאשר ראה פרעה את המות בביתו, בבניו ובעבדיו, קם וזרז את עצמו והרג שרים ופקידים וכל אותם שיעצוהו סרב 1) לעמו, אשר דרשו ממנו לשלח את ישראל, עד שהתורה העידה עליו, שקם בלילה ממש. כמו שהקדוש ברוך הרג בחצי הלילה בכורים ועשה נקמות, כך קם פרעה בארץ מצרים והרג ועשה נקמות בשריו ופקידיו ובכל גדוליו, הדא הוא דכתיב „ויקם פרעה לילה", שקם להרוג ולאבד. דרכו של הכלב הוא, שכשמכים אותו באבן, הוא בא ונושך את חברו. כך פרעה: כשהֻכה וראה את המות בביתו, הרג הוא את שריו ופקידיו וגדוליו. אחר כך היה מהלך בשוק ומכריז ואומר: „קומו, צאו מתוך עמי!" ג) – אתם הרגתם את כל בני המקום, אתם הרגתם את שָׂרַי ופקידַי וכל בני ביתי, כי הכל בידכם היה. „וברכתם גם אותי" ד) — שלא יהרגוני. — אחר כך הוא בעצמו לִוה אותם והוציא אותם מן הארץ. הדא הוא דכתיב: „ויהי בשלח 2) פרעה את העם".

א) שמות יג, יז. ב) שם יב, ל. ג) שם, לא. ד) שם, לב.

1) סָרֵב — מָאֵן, לא רצה לשמוע. 2) ב ש ל ח — בַלַוֹת.

יציאת מצרים.

א. רוחם הנשברה של ישראל ורפואתם.

תא חזי:

בן אדם, העובד עבודה קשה, כשהוא עוזב את עבודתו, אז הוא מרגיש שבר בעצמותיו, שבר ברוחו. כך ישראל, כשיצאו ממצרים, מבית עבדים, היתה רוחם נשברה בקרבם וטעמו טעם מיתה. על המלאכים ומרכבות הקודש, בשעה שיצאו עם השכינה ממצרים עם בני ישראל יחדו, כלם הרימו קולם, קול שבח ושירה, לפני הקדוש ברוך הוא; וישראל היו שומעים אותן התשבחות והשירות, ולא יכלו לשמוח, אך רוחם קם בקרבם ולא פרח מהם. אבל הקדוש ברוך הוא רפא אותם, דכתיב: „וה׳ הולך לפניהם יומם״ א), וכל הדרכים היו מעלים ריחות של רפואה, והריחות נכנסו אל גופם ונרפאו, וקול התשבחות והשירות שהיו שומעים הכניס לקרבם חזיות ונחת רוח 1).

פרעה וכל האוכלסים 2) שלו היו הולכים אחרי ישראל ללות אותם עד שיצאו מארץ מצרים, וכן כל השרים הממונים עליהם ועל שאר העמים לוו את ישראל והשכינה, עד איתם שבקצה המדבר ושם נשארו (בשלח מה ע״א).

ב. המקטרגים 3) על ישראל.

תאנא:

בשעה שיצאו ישראל ממצרים, בא השר הממונה על מצרים וא

א) שמות יג, כא.

---

1) נחת רוח — תענוג, עונג. 2) אוכלסים — קהל אנשים. 3) המקטרגים — המלמדים חובה, המאשימים.

שש מאות מרכבות, ועל כל מרכבה ומרכבה שש מאות שרים מקטרגים. הדא הוא דכתיב: „ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים" [א]. — וכי שש מאות רכב בחור לא היו רכבי מצרים? מאי טעמא „וכל רכב מצרים"? — אלא הכי תאנא: סמאל היה משאיל לאותו ממונה שש מאות מרכבות מקטרגים, בכדי לסיע לו. הדא הוא דכתיב: „ויקח שש מאות רכב בחור" 1).

אימתי 2) שלם לו הקדוש ברוך הוא לסמאל? — במלחמת סיכרא, שאז עקר הקדוש ברוך הוא כל אותן מרכבות והן נמסרו ביד המטרוניתא 3) הדא הוא דכתיב: נחל קישון גרפם, נחל קדומים" [ב]. ולעתיד לבא תמסרנה כלן ביד השכינה, הדא הוא דכתיב: „ויסע מלאך האלהים, ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם" [ג] — הוא ילך מאחרי ישראל לעקור את המקטרגים מן העולם.

(בשלח נא ע"א וע"ב).

א) שמות יד, ז ב) שופטים ה, כא ג) שמות יד, יט.

1) „ויקח — לקח משל אחרים, מסמאל, שהשאיל לו, ובכן לא היו שש מאות רכב בחור של מצרים. 2) אימתי — מתי. 3) מטרוניתא — גבירה, כך נקראת שכינה.

ישראל על הים.

א. צרות מכל העברים וישועות.

אמר ר' יצחק:

בשעה ששרו 1) ישראל על הים, ראו כמה אוכלסים, כמה חילות כמה מחנות של מעלה ושל מטה, וכלם בכנופיא 2) עליהם. התחילו מתפללי מתוך צרותיהם.

בה בשעה ראו ישראל צרות מכל הצדדים. לפניהם נצב הים ע גליו. אחריהם כל אותם אוכלסים, כל אותם מחנות של מצרים. למעל מהם כמה מקטרגים. התחילו צועקים לקדוש ברוך הוא. כדין כתיב „ויאמר ה' אל משה: מה תצעק אלי?" א) באותה שעה נתגלה עתיק קדישא 3) ורַעְוָא 4) נמצאה בכל העולמות העליונים, ואז האירו האורו של כל העולמות.

אמר ר' יצחק:

אז, כשהאירו כל העולמות יחדו, עשה הים נימוסים 5) עליוני ונמסרו בידו עליונים ותחתונים.

„ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, וירא ישראל את מצרי מת על שפת הים" ב) – אותו השר, הממונה על מצרים הראה להם הקדו ברוך הוא, שהעביר אותו בנהר דינור, אשר היה על שפת הים הגדול.

א) שמות יד, טו. ב) שם, ל.

1) שרו — שכנו, שהו. 2) בכנופיא — באספה, נאספים לעשות להם
3) עתיקא קדישא — זקן קדוש, תואר לאלהי הרחמים. 4) רַעֲוָא — ר
לעשות חסד, ברכה. 5) נימוסים — משפטים.

„מת" – מאי טעמא מת? 1) — כמה שבארנו, שהעביר אותו משליטתו 2).

(בשלח נב ע"א וע"ב).

ב. קריעת ים סוף.

ר' יצחק אמר:

בשעה שקרבו ישראל אל הים, קרא הקדוש ברוך הוא לשר הגדול, הממונה על הים ואמר לו:

– בשעה שעשיתי את העולם, מניתי אותך על הים, ותנאי יש לי על הים, שיקרע את מימיו לפני בני. השתא הגיעה השעה, שבני יעברו בתוך הים. –

מה כתיב אחר כך? – „וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" [א] – מאי „לאיתנו" – לתנאו 3), לתנאי שהתנה הקדוש ברוך הוא עם הים בשעה שברא את העולם.

והיו ישראל שורים על הים ורואים גלגלי הים עולים ויורדים. זקפו עיניהם וראו את פרעה והאוכלסים שלו. יראו וצעקו. מיד „הים ראה וינס" [ב] – מה ראה? – כמה דאתמר: ראה ארונו של יוסף, שנאמר בו „וינס ויצא החוצה" [ג], ועל כן „הים ראה וינס" 4).

(בשלח מט ע"א).

ג. הקטרוג 5) ופקודת ה'.

ר' יהודה פתח ואמר:

א) שמות יד, כז. ב) תהלים קיד, ג. ג) בראשית לט, טו.

---

1) מאי טעמא מת? — מדוע נאמר „מת"? הרי אי אפשר למלאך שימות? 2) ע' למעלה פרק „סוף גלות". 3) „לאיתנו" — לתנאו — אותיות „איתן" הן אותיות של „תנאי". 4) בזכותו של יוסף, שעמד בנסיון ולא חטא וינס מן החטא, נס הים מפני בני ישראל. 5) קטרוג -- קטגוריה, למוד חובה.

„ראוך מים אלהים, ראוך מים יחילו" א) – בשעה שעברו ישראל את הים, אמר הקדוש ברוך הוא למלאך הממונה על הים:

– פַּלֵּג 1) מימיך!

אמר לו המלאך:

– למה?

אמר לו:

– בכדי שבָנַי יעברו בתוכך.

אמר לו:

– גאולה זו, האם בצדק היא? מה בין אלו לאלו? הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה.

אמר לו:

– על תנאי זה עשיתי את הים, כשבראתי את העולם.

מה עשה הקדוש ברוך הוא? העיר את הגבורה שלו והמים נקמטו 2). הדא הוא דכתיב: „ראוך מים אלהים, ראוך מים יחילו".

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– הרוג כל אותם אוכלסים ואחר כך השלך אותם לחוץ!

אז כסה הים עליהם. הדא הוא דכתיב: „מרכבות פרעה וחילו ירה בים", ואחר כך השליך אותם לחוץ, כמה שנאמר: „וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים".

(בשלח נו ע"א).

ד. מה שראה ישראל על הים ובמדבר.

אמר ר' שמעון:

א) תהלים עז, טז.

1) פַּלֵּג — חַלֵּק, החצה. 2) נקמטו — נלחצו יחדו למקום אחד.

בשעה שישראל היו עומדים על הים ואמרו שירה, נתגלה עליהם הקדוש ברוך הוא עם כל מרכבותיו וחילותיו, בכדי שידעו את מלכם, אשר עשה להם כל אותם הנסים והגבורות, וכל אחד ואחד ידע וראה מה שלא ידעו ולא ראו שאר נביאי העולם.

ואי תימא, שלא ידעו ולא נתדבקו בחכמה עליונה – משירה זו תראה, שכֻלם בחכמה נסתכלו וידעו. דאי תימא: לאו הכי, – היך אמרו כֻלם דברים אחדים יחדו, בלי שיסורו אלו מאלו, ומה שאמר זה אמר זה, ולא הקדים אחד מלה זו למלה זו, אלא כֻלם במשקל אחד ורוח הקודש בפיו של כל אחד ואחד והדברים נאמרו כֻלם כאלו יצאו מפה אחד? – אלא ודאי כֻלם בחכמה עליונה נסתכלו וידעו דברים עליונים ורוח הקודש היה מדבר מפיו של כל אחד ואחד, ואפילו אותם שבמעי אִמם היו אומרים שירה כֻלם יחדו והיו רואים כלם עין בעין מה שלא ראה יחזקאל הנביא. וכשגמרו לומר שירה, היו הדברים מתוקים על נפשם והם נשתוקקו לראות ולהסתכל ולא רצו לנסוע משם מרֹב השתוקקותם.

אמר משה אל הקדוש ברוך הוא:

– בניך, מרב השתוקקותם להסתכל בך, אינם רוצים לנסוע מן הים.

מה עשה הקדוש ברוך הוא? – העביר את כבודו אל המדבר ושם נתגלה ולא נתגלה 1).

אמר להם משה לישראל כמה פעמים, שיסעו משם ולא רצו, עד שהראה להם זיו כבודו של הקדוש ברוך הוא במדבר; ואז, מרֹב תשוקתם ורצונם להסתכל בזיו זה הסיע אותם משה. הדא הוא דכתיב: „וַיַסַע משה את ישראל מים סוף, ויצאו אל מדבר שור" א) – מאי „מדבר שור"? –

א) שמות טו, כב.

1) נתגלה ולא נתגלה — נתגלה מעט מאד, נראה מקצת מן המקצת.

המדבר שרצו לראות בו זיו כבודו של המלך הקדוש, ועל כן נקר
המדבר הזה „מדבר שור" 1).

(בשלח ס ע"א).

---

1) שור — הבט, ראה, הסתכל; מדבר שור — מדבר של הבטה, רא
הסתכלות.

מתן תורה.

א. ישראל חברים למלאכים.

פתח ר' חִיָא ואמר:

„ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח, עושי דברו" [א] — זכאים הם ישראל' שהקדוש ברוך הוא בחר בהם מכל שאר אומות העולם, שעשה אותם לחלקו ונחלתו, ונתן להם את התורה, משום שכֻלם היו ברצון אחד על הר סיני והקדימו „נעשה לנשמע" [1]. כיון שהקדימו עשיה לשמיעה, קרא הקדוש ברוך הוא לפמליא שלו. אמר להם: עד עכשו אתם הייתם יחידים לפני בעולם, מכאן והלאה הרי בנַי בארץ חברים לכם לכל דבר. אין לכם רשות לקדש שמי, עד שישראל שבארץ יתחברו אתכם, וכלכם תהיו חברים יחדו לקדש את שמי, משום שהקדימו עשיה לשמיעה, כמו שמלאכי השרת עושים ברקיע, דכתיב „ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח, עושי דברו, לשמֹוע בקול דברו" – „עושי דברו" בראשונה ואחר כך „לשמוע בקול דברו".

(לך-לך צ ע"א).

ב. המִלּוֹת שֶׁל עֲשֶׂרֶת הדברות.

„וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר" [ב] — „וידבר", — בכדי להכריז את הדברים. דתאנא: בשעה שהקדוש ברוך הוא נתגלה על הר סיני והתחיל לדבר, עליונים ותחתונים נתחלחלו ויצאו נשמותיהם

א) תהלים קג, כ. ב) שמות כ, א.

---

1) הקדימו „נעשה" ל„נשמע" — בראשונה אמרו „כל אשר דבר ה' נעשה", ואחר כך — „נשמע"; היו מוכנים לעשות כדבר ה', בעוד אשר לא ידעו מה ידבר.

של ישראל. ותאנא: כל מלה ומלה שיצאה מפיו של הקדוש ברוך הו
היתה טס ממעלה למטה ומתגלפת 1) בארבע רוחות העולם ועלתה וירד
כשעלתה שאבה מהרי אפרסמון 2) זך ומאותו טל של מעלה והקיפה א
ישראל סביב והשיבה להם את נשמתם וסבבה ונתגלפה במקומה בלוח
האבן. וכן כל מלה ומלה.

אמר ר׳ שמעון:

כל מלה ומלה היתה מלאה כל אותם טעמים, גזרות, שכר ועונ
רזים וסודות, כקופה 3) זו, שהיא מלאה כל. בשעה שהיתה המלה יוצ
נראתה אחת וכשנתגלפה במקומה בלוחות נראו באותה המלה שבעים ענפ
נכנסים לתוכה וחמשים כתרים חסר אחד 4) מצד זה וחמשים חסר א
מצד שני, כפטיש 5) זה בשעה שהוא מכה על סלע, שנצוצות יוצא
מתחתיו לכל עבר, כמה דאת אמר: „וכפטיש יפוצץ סלע״ [א]. והיו רוא
כל ישראל עין בעין ושמחים. וכל הדורות האחרונים כלם באו לשם וכ
קבלו את התורה על הר סיני, דכתיב: „כי את אשר ישנו פה עמנו עו
היום לפני ה׳ אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום״ [ב], וכלם קבלו
אחד ואחד כראוי לו, וכלם ראו את הדברים וקבלו אותם.

(יתרו פא ע״א וע״ב).

ג. ההרים נזדעזעו.

תאנא:

אמר ר׳ יצחק:

בשעה שהקדוש ברוך הוא נתגלה על הר סיני, נזדעזע ההר, ובש

א) ירמיה כג, כט. ב) דברים כט, יד.

---

1) מתגלפת — נהקקת. 2) אפרסמון — שמן טוב, שריחו נעים. 3) קופ
אוצר של חפצים שונים. 4) שבעים טעמים לתורה ומ״ט (ארבעים ותשעה) פנים לת
5) פטיש — מקבת, כלי להכות על ברזל, אבנים וכיוצא באלו.

סיני נזדעזע, כל שאר ההרים שבעולם נזדעזעו, והיו עולים ויורדים, עד שהקדוש ברוך הוא הושיט ידו אליהם ונתישבו. וקול יצא והכריז: „מה לך, הים, כי תנוס, הירדן – תסוב לאחור, ההרים — תרקדו כאלים, גבעות – כבני צאן?" [א] – והם השיבו ואמרו: „מלפני אדון חולי ארץ" [ב].
(יתרו פד ע"א).

ד. קולות ואורות.

„וזאת התרומה, אשר תקחו מאתם: זהב וכסף ונחשת" [ג] - הא 1) נאמר, שכשנתגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני בשעה שנתנה תורה לישראל, כל אמירה ואמירה נעשתה קול ואותו קול נתפרש לשבעים קולות, והיו כל הקולות מאירים ומתנוצצים לעיני ישראל והיו רואים עין בעין זיו כבודו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב: „וכל העם רואים את הקולות" [ד] — רואים ודאי.

ואותו קול היה מתרה 2) בו בכל אחד ואחד מישראל ואמר לו:

— תקבלני עליך בכך וכך פקודות של התורה?

והוא היה אומר:

— הן 3)!

סבב אותו קול על ראשו, ונתגלגל עליו, והתרה בו ואמר לו:

– תקבלני עליך בכך וכך ענשים שבתורה?

והוא היה אומר:

— הן!

אחר כך ירד אותו קול ונשק אותו בפיו. הדא הוא דכתיב: „ישקני מנשיקות פיהו" [ה]. וכדין כל מה שראו ישראל באותה שעה, היו רואים

א) תהלים קיד, ה, ו. ב) שם, ז. ג) שמות כה, ג. ד) שם כ, יח. ה) שיר השירים א, ב.

---

1) הא — הנה, הרי. 2) מתרה — מזהיר. 3) הן — כן, כך.

מתוך אור אחד, שקבל כל אותם אורות אחרים, והיו תאֵבים [1] לראות.

אמר להם הקדוש ברוך הוא:

— אותו אור, שראיתם בהר סיני, אשר קבל כל שאר גַוני אורות ואתם הייתם תאבים לראותו, תקבלוהו ותקחו לכם. אותם הגוָנים, שאור זה קבל, היו זהב וכסף ונחשת וכו׳.

(תרומה קמו ע״א).

ה, ראים את הקולות.

אמר ר׳ אבא:

כתיב: „וכל העם ראִים את הקולות" — „ראִים" — שומעים מבעי ליה! אלא הכי תנינן:

הקולות היו מתגלפים באותם חשך, ענן וערפל ונראים בהם, כמו שנראה גוף, ובני ישראל היו רואים מה שראו, ושמעו מה ששמעו מתוך אותם חשך, עָנן וערפל, ומתוך אותו מחזה שראו היו מאירים באור עליון וידעו מה שלא ידעו דורות אחרים, שבאו אחריהם, וכלם היו רואים פנים בפנים. הדא הוא דכתיב: „פנים בפנים דבר ה׳ עמכם" [א] —

ומאי היו רואִים? —

תאני ר׳ יוסי:

ראו אורם של אותם הקולות, שביניהם לא היה אחד, שלא היה מאיר באור שבו נראו כל הגנוזים וכל הטמירים וכל הדורות, שיקומו, עד שיבא המלך המשיח, ובגין כך כתיב „וכל העם ראִים את הקולות" — „ראִים" ראיה ממש.

אמר ר׳ אלעזר:

א) דברים ה, ד.

---

1) תאבים — מתאוים משתוקקים.

„וכל העם ראים" – „ראים" כמו שאמרנו, שראו באור של אותם
לות, מה שלא ראו דורות אחרונים אחרים.

(יתרו פא ע"א וע"ב).

ו. פרחו נשמותיהם.

„וירד משה אל העם, ויאמר אליהם" [א] – ר' יוסי אמר:
מאי אמירה זו, דכתיב „ויאמר אליהם", ולא כתיב מאי קאמר? –
אמר ר' יצחק:
תא חזי: אורחא דעלמא 1) הוא, שכשבאה חדוה לבר נש, או כשבא
ר, עד שלא ידע אותם 2) אינו יכל לסבול אותם, שהרי לבו פג לפי
זה, וכשכבר יודע אותם הריהו מתקַיֵם ויכל לסבול. כל שכן, אם לא
ר להם כלום 3). בגין כך „ויאמר אליהם" בראשונה וחִזק את לבם,
חר כך „וידבר אלהים". ועם כל זאת 4) לא יכלו לסבול. שהרי
ינו: אמר ר' יהודה, אמר ר' חִיָא, אמר ר' יוסי: כששמעו דבר
י הקדוש ברוך הוא, פרחה נשמותיהם ועלו עד כסא הכבוד שלו
תדבק שם.

אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא:
וכי לחנם הייתי שני אלפים שנה עד שלא נברא העולם? וכי
חנם כתוב בי: „ואיש איש מבני ישראל ומן הגֵר הגָר בתוכם" [ב], „ואל
י ישראל תדבר לאמר" [ג], „כי לי בני ישראל עבדים" [ד]. אן 5) אותם
י ישראל?

א) שמות יט, כה. ב) ויקרא יז, יג. ג) שם כד, טו. ד) שם כה, נה.

1) אורחא דעלמא — דרך העולם, מנהגו של עולם. 2) עד שלא ידע
ותם, — אלא ששומע, שבא עליו צער, או חדוה. 3) אם לא אמר להם
לום, — בודאי ובודאי שהיו יכולים לסבול. 4) ועם כל זאת — ואף על פי
. 5) אן — איה.

בה בשעה החזירה התורה את נשמותיהם של ישראל, כל אחת ואחת למקומה. הדא הוא דכתיב: „תורת ה' תמימה, משיבת נפש" [א].
(יתרו פד ע"ב, פה ע"ב).

ז. מתנות לישראל משָׂרי כל האומות.

ההוא ינוקא 1) בנו של ר' המנונא סבא אמר לר' יצחק ור' יהודה: כתיב: „ה'! בצאתך משעיר, בצעדך משדה אדום, ארץ רעשה" [ב] וכו' — בשעה, שרצה הקדוש ברוך הוא לתן את התורה לישראל, הלך והזמין את בני עשו, שהם יקבלו את התורה, אבל הם לא קבלוה, כמה שנאמר: „ה' מסיני בא וזרח משעיר 2) למו" [ג]. הלך אל בני ישמעאל וגם הם לא רצו לקבלה, דכתיב „הופיע מהר פארן" [ד] 3). כיון שאלו לא רצו לקבלה, חזר אל ישראל. — כך שנינו. השתא יש לשאל שאלה, והרי שנינו, שאין חטא בדבר, אם בר נש מדקדק דקדוקי תורה 4) ושואל שאלות, בכדי לברר דברי תורה. ואני שואל על אותו פסוק: „ה' בצאתך משעיר" וכו' — הקדוש ברוך הוא כשהלך לשעיר, לאיזה נביא של בני עשו נתגלה? וכשהלך לפארן, לאיזה נביא מבני ישמעאל נתגלה? שמא תאמר, שנתגלה לכל הנביאים שלהם? — הרי לא מצאנו דבר זה לעולם, אלא בישראל, שלהם נתגלה ועל ידי משה נתגלה?! ועוד יש לשאל: הפסוק היה צריך לומר: ה' לסיני בא וזרח לשעיר למו, הופיע להר פארן". מהו „משעיר למו" ומהו „מהר פארן"?

שמעו ר' יצחק ור' יהודה ולא השיבו.

אמר הינוקא:

א) תהלים יט, ח. ב) שופטים ה, ד. ג) דברים לג, ב. ד) שם.

---

1) ינוקא — ילד תינוק, נער קטן. 2) מְשֵׂעִיר — מֵעֵשָׂו, שנקרא בשם שֵׂעִיר 3) על הר פארן ישבו בני ישמעאל. 4) מדקדק דקדוקי תורה — מתבונן היטב בפרטים של עניני תורה.

– כל זאת יש לדעת ולהבין, ואני שאלתי, ולא שמעתי ולא ידעתי.

כשבא לשם ר׳ שמעון, בא הינוקא ושאל את שאלותיו כבראשונה אמר לו ר׳ שמעון:

שאלותיך מתבררות: „ה׳ מסיני בא" – כמה שנאמר: „הנה אנכי בא אליך בעב הענן" [א] ומסיני בא 1) ונתגלה להם, „וזרח משעיר למו" – ממה שאמרו בני שעיר, שאינם רוצים לקבל את התורה, זרח להם לישראל והוסיף להם אור וחבה רבה. אף הכי „הופיע והאיר לישראל מהר פארן" ממה שאמרו בני פארן, שאינם רוצים לקבל את התורה, הוסיף לישראל חבה ואור כראוי להם.

ומה ששאלת: על ידי מי נתגלה עליהם? – דבר זה הוא רז עליון והוא נתגלה עתה על ידך: הקדוש ברוך הוא קרא לסמאל שיבא לפניו ואמר לו:

— רוצה אתה בתורה שלי?

אמר סמאל:

— מה כתיב בה?

אמר לו:

— „לא תרצח!"

דִלג 2) הקדוש ברוך הוא למקום שהיה צריך לדַלג.

אמר סמאל:

– חס ושלום! תורה זו שלך היא ושלך תהיה. איני רוצה בתורה זו!

שב סמאל והתחנן לפניו. אמר:

— רבונו של עולם! אם אתה נותן אותה לי, כל השליטה שלי

א) שמות יט, ט.

1) ומסיני בא — בא אליהם מסיני בעב הענן, אשר שכן על הר סיני.
2) דלג — עָבר, כִוֵן את המקום שבתורה, שהיה צריך אז להראות אותו לסמאל.

תעבור ותבטל, שהרי השליטה שלי היא על רצח, ואם התורה תהא שלי, לא תהיינה מלחמות במקום השליטה שלי, על כוכב מאדים, ואי הכי, אהיה בטל מן העולם. רבונו של עולם! קח לך את התורה ולא יהיה לי חלק ונחלה בה. אבל, אם ניחא לפניך, הרי העם, בניו של יעקב, להם ראויה התורה.

הוא חשב, שדלטורא 1) הוא אומר עליהם. וזהו „וזרח משעיר למו" — משֵׂעיר מַמש 2) יצא להם אור לישראל.

אמר סמאל:

— ודאי, אם בניו של יעקב יקבלו את התורה יעברו מן העולם ולא ישלטו לעולם.

שב סמאל ואמר לקדוש ברוך הוא אותם הדברים פעמים אחדות.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

— אתה בכור ולך ראויה התורה.

אמר לו סמאל:

— הרי שלי היא בכורתי, שהרי נמכרה לי ואני הודיתי.

אמר לו:

— הואיל שאינך רוצה, שיהיה לך חלק בה, אסלק ידי ממנה לגמרי.

אמר:

— יאה!

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

— הואיל וכך, תן לי עצה, איך אעשה, שיקבלו אותה בני יעקב שאמרת.

אמר לו:

— רבונו של עולם! צריך לשחד אותם. קח אור מאורם של חילות

---

1) דלטורא — לשון הרע, רכילות, דברים שיש בהם רעה. 2) משעיר ממש — סמאל הוא שר של עשו, שעיר.

השמים ותן עליהם, ובזאת יקבלוה, והאור שלי יהיה עליהם בראשונה.

פשט מעליו את האור, אשר רחף עליו ונתן לו לקדוש ברוך הוא, בכדי שיתן אותו לישראל. הדא הוא דכתיב: „וזרח משעיר למו" — „משעיר" ממש, זה סמאל, „למו" — לישראל.

קרא לו הקדוש ברוך הוא לרהב 1) ואמר לו:

— רוצה אתה בתורה שלי?

אמר לו:

— מה כתיב בה?

דלג הקדוש ברוך הוא ואמר:

— „לא תנאף"!".

אמר:

— וי! אם נחלה זו ינחיל לי הקדוש ברוך הוא, נחלה רעה תהא זו, שבה תבטל כל השליטה שלי, שהרי ברכת המים לקחתי, ברכת דגי הים, דכתיב: „פרו ורבו ומלאו את המים בימים" [א], וכתיב: „והוא יהיה פרא אדם" [ב] 2).

התחיל להתחנן לפניו ואמר:

— רבונו של עולם! שני בנים יצאנו מאברהם, הרי יש בניו של יצחק. תן אותה להם ולהם היא ראויה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

— איני יכל לתן אותה לבניו של יצחק, כי אתה בכור ולך היא ראויה.

שוב התחיל להתחנן לפניו. אמר:

— רבונו של עולם! הבכורה שלי תהא שלו, ואותו האור שירשתי בשביל הבכורה, קח אותו ותן להם.

א) בראשית א, כב. ב) שם טז, יב.

---

1) רהב — שר של בני ישמעאל. 2) פרא אדם — דרש פרא: פרה.

וכך עשה הקדוש ברוך הוא, דכתיב „הופיע מהר פארן". – מאי שנא 1) — בסמאל כתיב „וזרח" 2) וברהב כתיב „הופיע" ? – אלא נטל מאותו האור שפשט מעליו סמאל – חרב ורצח לרצוח בדין ולרצוח כראוי. הדא היא דכתיב „ואשר חרב גאותך" א) – אף על גב שלא היתה שלך 3). – ונטל מאותה ברכה, שפשט מעליו רהב – מעט, כאלו היתה רק מופיעה 4) מעט מן הברכה לעשות פריה ורביה, ובגין כך „הופיע מהר פארן" – ולא כתיב ו„זרח".

כיון שנטל מתנות אלו בשביל ישראל מאותם השרים השליטים, בא וקרא לכל רבבות קודש, שהם ממונים על שאר העמים ואמר לתן להם את התורה, והם השיבו לו כאשר השיבו סמאל ורהב, ומכֻּלם לקח מתנות לתן אותן לישראל.

משל לרופא, שהיה לו כלי אחד מלא סם חיים ושמר אותו לבנו. רצה לתן אותו כלי של סם חיים לבנו. אבל הרופא היה חכם. אמר: עבדים רעים יש לי בביתי, אם יֵדעו להם שאני נותן לבני מתנה זו, יִשָּׁנא בעיניהם וירצו להרגו. מה עשה? — נטל מעט מסם המות ושם על פתחו של הכלי. קרא לעבדיו ואמר להם: אתם הנאמנים לפני, האם אתם רוצים בסם זה? אמרו: נראה מה הוא. – לקחו לטעם ממנו ועד שלא הריחו בו, הרגישו שסם מות הוא. אמרו בלבם: אם יתן סם זה לבנו, ימות בו, ואנו נירש את אדוננו. — אמרו לפניו: אדוננו! סם זה אינו ראוי, אלא לבנך, והנה שכר עבודתנו לפניך, לך ותן אותו לו לשוחד, שיקח סם זה. –

א) דברים לג, כט.

1) מאי שנא — מה, למה שנה, מה נשתנה. 2) „זרח" — בתמידות, בכל הכח של הברכה, ובעשו נאמר „ועל חרבך תחיה (שמות כז, מ). 3) שלא היתה שלך — שהחרב לא היתה של ישראל, אלא של עשו, והיא ביד ישראל, ולכן הוא מתגאה בה. 4) מופיעה — מתנוצצה רגע וחדלה ושוב מתנוצצה.

כך הקדוש ברוך הוא רופא חכם הוא וידע, שאם יתן את התורה לישראל, ולא יודיע לשאר העמים, בכל יום ירדפו את ישראל בשביל התורה ויהרגו אותם. לפיכך עשה כזאת, והם נתנו לו מתנות ומנחות, בכדי שיקבל אותה. את כל המתנות והמנחות קבל משה לתן אותן לישראל, הדא הוא דכתיב: „עלית למרום, שבית שבי״ [א], ובגין כך ירשו ישראל את התורה בלי ערעור [1] ובלי קטרוג כלל.

(בלק קצב ע״א – קצג ע״א).

ח. ארץ יראה ושקטה.

אמר ר׳ יוסי:

„ה׳! בצאתך משעיר, בצעדך משדה אדום ארץ רעשה״ – בשעה שהקדוש ברוך הוא שב משעיר, אחרי שלא קבלו בני עשו את התורה – „ארץ רעשה״. מאי טעמא רעשה? – משום שרצתה לחזור לתהו ובהו, שכך התנה הקדוש ברוך הוא עם העולם: אם יקבלו בני ישראל את התורה, מוטב, ואם לאו, אחזיר אותך לתהו ובהו. כיון שראתה הארץ, שהקדוש ברוך הוא חזר על כל האומות ורצה לתן להן את התורה, והן לא קבלוה, ומכל האומות לא נשארו עוד אלא ישראל לבד, חשבה, שגם ישראל לא ירצו לקבלה, ובגין כך „ארץ רעשה״; כיון שאמרו ישראל „נעשה ונשמע״, מיד שקטה הארץ. הדא הוא דכתיב: „ארץ יראה ושקטה״ [ב] – „יראה״ בראשונה, ואחר כך „שקטה״.

ותא חזי: משום שישראל אמרו „נעשה״, לא יראו מכל עשיה, שמכשפי העולם יכלו לעשות, ולא מכל הקוסמים שבעולם.

(בלק קצג ע״א).

א) תהלים סח, יט. ב) שם עו, ט.

1) ערעור — טענה.

ט. שני הלוחות.

אמר ר׳ חייא:

בשנתגלפו האותיות בלוחות האבנים, היו נראות משני צדדים, מצד זה ומצד זה. והלוחות מאבן סנפרינון 1) היו, ונתגלפו ונתכסו באש לבנה והאותיות היו מאש שחורה, ונתגלפו משני צדדים, מצד זה ומצד זה.

אמר ר׳ אבא:

הלוחות בעינן 2) היו והאותיות היו טסות ונראות בשני מיני אש: באש לבנה מצד זה ובאש שחורה מצד זה.

(יתרו פד ע״א).

1) סנפרינון — אבן ספיר. 2) בעינן — מחזיקות, כמו שהיו, בלי שנוי וגלוף.

עון העגל ושבירת הלוחות.

א. מעשה העגל.

אמר ר' שמעון:

תא חזי: כתיב „וירא העם, כי בושש משה לרדת מן ההר" א) — מי „העם"? — זה ערב רב 1). מי ערב רב? וכי לודים וכושים וכפתורים ותוגרמים היו שם, שקרא להם „ערב רב"? והלא מצריים היו וממצרים נסעו! אלו היו שם ערבוביא של עמים רבים, היה יכל לקרוא אותם בשם ערב רב, אבל מכיון שהיו רק בני מצרים, משום מאי כתב „ערב רב"? אלא ערב רב שעלה אתם עם אחד ולשון אחת היו, אבל הם היו כל חרשי מצרים וכל החרטומים של המצריים, שכתוב בהם: „ויעשו גם הם חרטומי מצרים" ב), שרצו להתקומם כנגד פלאותיו של הקדוש ברוך הוא. כיון שראו את הנסים והפלאות, שעשה משה במצרים, באו אל משה ובקשו ממנו שיקבל אותם בין בני ישראל.

— אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה:

— לא תקבל אותם!

אמר משה:

— רבונו של עולם! כיון שראו את הגבורה שלך, הם רוצים להתגַיֵר; יראו את גבורתך בכל יום וידעו, שאין אלהים בלעדיך. —

א) שמות לב, א. ב) שם ז, יא.

1) זה ערב רב — משום שלא נאמר „וירא ישראל", אלא „וירא העם", משמע, שלא ישראל אלא ערב רב.

וקבל אותם משה.

אמאי קרא אותם „ערב רב״? —

אלא הם היו כל חרשי מצרים ובראשם שני ראשי המכשפים יונוס וימברוס, ובשעות היום היו עושים תמיד את כשופיהם. כל אותם מכשפים גדולים היו מסתכלים משעה שהשמש נטתה, מהתחלת שש שעות ומחצה 1) עד התחלת תשע ומחצה, שהוא הערֶב הגדול. כל אותם המכשפים הקטנים — מהתחלת תשע ומחצה, עד חצות הלילה. אותם המכשפים העליונים היו מסתכלים מאז נטתה השמש, שהרי אז מתחילות תשע מאות ותשעים וחמש מדרגות לשוט על הרי חשך והרוח שלהן היתה משוטטת על כל אותם המכשפים וכשופיהם, ומכשפים אלו היו עושים כל מה שרצו לעשות, עד שכל המצריים — בטחונם היה באלו, וקראו להם „ערב רב״ 2) משום שיש עֶרֶב זעיר 3): מתשע שעות ומחצה עד חצות הלילה. ועל כן נאמר: „וגם ערב רב 4) עלה אתם״. — וחכמתם של המכשפים האלה גדולה היתה. והם נסתכלו בשעות היום ונסתכלו במדרגתו של משה, וראו שבכל הצדדים „בשש משה״ — בְּשֵׁש השעות 5) הראשונות של היום, שהם אינם יכולים לשלוט בהן — הוא שולט, בְּשֵׁש המדרגות העליונות האחוזים בו, ובכל הצדדים 6) היה בְּשֵׁש, ובעטרות של שש אלו היה מוכן לירד מן ההר, דכתיב „כי בשש משה לרדת מן ההר״. מיד „ויקהל העם על אהרן, ויאמרו: קום, עשה לנו אלהים, אשר ילכו לפנינו״. — „אשר ילכו לפנינו״? — מאי אמרו? — אלא הכי אמרו: ראינו, שאתם ישראל — כל

---

1) שש שעות ומחצה — את שעות היום מונים בתלמוד מן השעה הששית בבקר (אצלנו) עד השעה הששית בערב (אצלנו), ואחרי שש שעות (שעה שתים עשרה אצלנו) מתחיל השמש לנטות למערב וכל השעות שאחרי שש שעות עד שקיעת החמה נקראות בשם „ערב גדול״. 2) „עֵרֶב רב״ — עֶרֶב רב — הערב הגדול — משש ומחצה עד תשע ומחצה. 3) זעיר — קטן. 4) „ערב רב״ — המכשפים הגדולים עלו אתם 5) „בֹשש משה — בשֵׁש השעות — דרש „בֹשש״ „בְּשֵׁש״. 6) בכל הצדדים — בכל אשר פנה, עשה.

טוב וכל יקר שבעולם לכם הוא, ואנו נדחים לחוץ מכם. לכם — „וה׳ הלך לפניהם יומם" [א], אוף הכי אנו רוצים „אלהים, אשר ילכו לפנינו", כמו שלפניכם הולך ה׳.

תא חזי:

כל ענני כבוד, שהלכו במדבר, לא היו מכסים, אלא את בני ישראל לבד. ואותו ענן כבוד, שעליו נאמר: „וה׳ הולך לפניהם יומם בעמוד ענן", הלך לפניהם, וערב רב והצאן והבקר היו הולכים מחוץ למחנה באחרונה.

ותא חזי:

כל אותן ארבעים שנה, שהלכו ישראל במדבר, שום לִכלוך 1) ושום טנופת לא היו בתוך הענן לגַו 2), והצאן והבקר, שהם אוכלי עשב וכל השומרים אותם, היו לבר 3), בכדי שלא יטנפו את מקום המַחנה.

אמר ר׳ אלעזר:

— אבא, אי הכי, אותם ערב רב לא היו אוכלים מן המן?

אמר לו:

— ודאי הכי הוא, אלא מה שנתנו להם ישראל, כמי שנותן לעבדו, מן התַמצית 4), שהיא הפסולת שנשארה אחרי הריחים. והפסוק הכריז ואמר: „ובני ישראל אכלו את המן" [ב] — בני ישראל אכלו את המן, ולא אחר; „ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו: מן הוא" [ג] — בני ישראל ראו, ולא ערב רב וצאן ובקר, אשר היו ביניהם. — עד השתא היו אותם ערב רב כפופים 5), והשתא קמו ורצו לעשות מעשה, בכדי להגביר סטרא אחרא 6). אמרו: נהיה כֻלנו עם אחד, עמכם בכלל, או יהא לנו מי שילך לפנינו, כמו שהולך אלהיכם לפניכם.

א) שמות יג, כא. ב) שם טז, לה. ג) שם, טו.

---

1) לִכלוך — חלאה, ווהמא. טנופת — צואה. 2) לגַו — בפנים, מבית. 3) לבר — מחוץ (לענן). 4) מן התַמצית — ממה שנשאר לאחרי הטחינה. 5) כפופים — נכנעים. 6) סטרא אחרא — צד אחר, צד הטומאה.

אמר אהרן: חס ושלום, שאלו ישתתפו בעם קודש, להיות כלם כלל אחד! אַל יתערב עם קודש בעם זה! מוטב להפריש אותם מעם קודש, עד שיבא משה.

ואהרן לטוב נתכַוֵן 1), אלא רבים היו מישראל, שנשתתפו עם ערב רב בלבם, ובגין כך, כשבא משה, צריך היה לברר וללבן עם קודש מאותו חטא והשקה אותם, עד שנתבררו כֻלם, ולא נשארה בתוכם פסולת כלל.

אמר להם אהרן: „פרקו נזמי הזהב, אשר באזני נשיכם, בניכם ובנותיכם" א) – וכי לא היה להם זהב אחר? — אלא אמר אהרן: בעוד שתהיה להם קטטה 2) עם נשיהם בניהם ובנותיהם, שלא ירצו לִתן להם את נזמי הזהב אשר באזניהם, יבא משה.

תא חזי:

תנינן: קשים גרים לישראל כספחת 3) בבשר החי. כל שכן גרים אלו, שלא היו גרים כראוי.

גרים אלו מה עשו? — „ויתפרקו כל העם אתנזמי הזהב אשר באזניהם" ב). – כמה אלפים ורבבות נזמים היו שם ומה כתיב? „ויקח מידם, ויצר אותם בחרט" ג)! 4) — אהרן לא נשמר מאותם שני חכמים שהיו בראשם של ערב רב. אחד מהם עמד לפניו והשני עשה בכשפיו. כיון ששניהם נתיעצו יחדו, נטלו אותו זהב. שני שלישים ביד אחד ושליש ביד שני, כי כך היו צריכים לעשות באותו מין כשוף.

בכה ר' שמעון ואמר:

— וַי, חסיד קדוש, אהרן משיח האל הגדול! בחסידותך נפלו כמה מעם קודש, ואתה לא היית יודע להשמר!

א) שמות לב, ב. ב) שם, ג. ג) שם, ד.

1) לטוב נתכַוֵן — כונתו, מחשבתו, רצונו לעשות טוב. 2) קטטה — ריב, מחלוקת. 3) ספחת — נגע צרעת. 4) את כל הנזמים הרבים, שעלו לאלפים ולרבבות לקח אהרן לבדו מידם ויצר בחרט! איך יכל לעשות זאת?

מה עשו אותם המכשפים ? – כשהגיעה שש שעות, נטלו אותו זהב שפרקו מאזניהם. מאי טעמא ? – משום שמי שצריך לעשות כשוף, אינו יכל לחוס על ממון. והם אמרו : השעה עומדת 1) לנו, ואם אך לא נתמהמה – נצליח. מיד „ויתפרקו כל העם" – מה „ויתפרקו"? – כמה שנאמר : „מפרק 2) הרים ומשבר סלעים" א) – שחבלו ושברו את אזניהם 3).

בכה ר' שמעון כבראשונה ואמר :

— הוי, עם קדוש, הוי עם קדוש של הקדוש ברוך הוא !

פתח ר' שמעון בבכיה ואמר :

„והגישו אדוניו אל האלהים, והגישו אל הדלת, או אל המזוזה, ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" ב). – חבריא בארו פסוק זה : אזן ששמעה בסיני : „כי לי בני ישראל עבדים" ג), והוא פורק עול מלכות שמים מעליו ומוכר עצמו לאחר – תרצע, ואלו החוטאים הרשעים, האנשים הרעים, בתאותם לעשות רעה, לא רצו לקח מנשיהם ובניהם בנותיהם, כמו שאמר להם אהרן, אלא השחיתו דרכם ונפרקו מעול שמים, שצוה אותם משה ושברו את אזניהם – כל שכן שאין להם חלק בשם קדש ובעם קדש !

מה עשו ? – חלקו שניהם ביניהם את הזהב. אחד נטל שני שלישים ואחד -- שליש. עמד נוכח השמש בשש שעות. עשו כשופיהם ולטו בלטיהם בכשוף שבפיהם. כיון שהגיעה התחלתה של השעה השביעית, הרימו שניהם את ידיהם על ידיו של אהרן. כיון שקבל מידם את הזהב, יצא קול ואמר : „יד ליד לא ינקה רע" ד), דכתיב : „כי ברע הוא" ה). – אלמלי היה אהרן אומר להם : הניחו את הזהב על הארץ ואני אקח, לא היו יכולים לעשות

א) מלכים א, יט, יא. ב) שמות כא, ו. ג) ויקרא כה, נה. ד) משלי יא, כא. ה) שמות לב, כב.

1) השעה עומדת – השעה מצליחה. 2) מפרק – מרוצץ, מפוצץ, משבר. 3) חבלו ושברו את אזניהם — בשעה שהוציאו מהן בחפזון את הנזמים.

בכשופיהם כלום, אבל הוא נטל מידם, והפסוק מתרעם ואומר: „ויקח מידם" א) – ראו מה עשה אהרן! אדם נביא, אדם חכם לא ידע להשמר. שאלמלי לקח מן הארץ, כל הכשופים שבעולם לא היו יכולים להצליח. אבל במה הצליחו? במעשה זה, משום „ויקח מידם" ולא מן הארץ.

„ויצר אותו בחרט" – לא כמו שחושבים בני אדם, שעשה ציורים במחוגה 1), או בדבר אחר, אלא פסוק זה בא להוכיח, שאהרן לא ידע להשמר. אלמלי כשנטל מידם היה משליך הזהב לארץ, אף על גב שהיה נוטל אותו אחר כך, לא היה מעשה רע זה מצליח, אבל בכל הדבר הזה היה סיוע רע: הוא לקח את הזהב והצפין אותו מעין רע, במקום רע. מאי „ויצר אותו בחרט"? – שם כל הזהב בכיס אחד ונעלם מן העין. אז הצליח מעשה הכשפים ויצא העגל.

„וירא אהרן ויבן מזבח לפניו" – הוי, חסיד קדוש! כמה היה רצונך לטוב ולא ידעת להשמר! – כיון שהשליך את הזהב לאש, כדכתיב: „ואשליכהו באש" ב), נתגבר כחה של הסטרא אחרא שם באש ויצאה צורת שור. מיד „וירא אהרן, ויבן מזבח לפניו", שאלמלא הקדים ובנה מזבח זה, היה העולם נחרב.

משל ללסטים שהיה יוצא לקפח 2) ולהרוג בני אדם. ראה לגיון של המלך, שאותו לסטים יוצא בכח עצום – מה עשה? – השתדל לפני המלך, שיצא לדרך ומשך אותו אל הדרך, שבו הלך הלסטים. ראה הלסטים את המלך הולך לפניו בדרך ומיד נרתע 3) וחזר לאחוריו.

כך „וירא אהרן", שסטרא אחרא נתגברה, אחז ברפואה והחזיק בסטרא דקדושה ושם אותה לפני סטרא אחרא. כיון שראתה סטרא אחרא

א) שמות לב, ד. ב) שם, כד.

1) מחוגה — כלי ציור, שבו חורתים עגולים וחצי עגולים. 2) לקפח — להכות. 3) נרתע — פחד, רעד.

דיוקנו של המלך עומד לפניה, מיד חזרה לאחוריה ונחלש כחה ומזבח זה נתגבר.

תא חזי:

מה כתיב? – „ויקרא אהרן, ויאמר: חג לה׳ מחר" [א] – „חג לה׳", ולא לעגל, כי לה׳ בנה את המזבח והכריז על חג שיהיה לה׳. וזו הרפואה שהקדים אהרן. ועל כן לא הרס משה את המזבח הזה. שהרי אלמלי היה הדבר כמו שחושבים בני אדם, שאהרן בנה את המזבח לעגל, היה משה צריך לנתץ בראשונה את המזבח הזה.

ואף על פי שאהרן לא נתכַּוֵן לרע, לא שָׁכך הרוגז מעליו. אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– אהרן! שני המכשפים משכו אותך למה שרצו, חייך, שני בניך יפלו ובעון זה ימותו. –

ועל כן נשרפו שני בני אהרן „בקרבתם לפני ה׳ וימותו" [ב].

(כי תשא קצא ע"א – קצג ע"א).

ב. בשעה ששִׁבר משה את הלוחות.

בשעה ששבר משה את הלוחות צף אוקינוס ממקומו ועלה לשטוף את העולם.

ראה משה, שאוקינוס עולה ורוצה לשטוף את העולם, מיד „ויקח את העגל אשר עשו, וישרוף אותו באש וכו׳ ויזר על פני המים" [ג] –

קם משה על מֵי אוקינוס ואמר:

— מים, מים! מה אתם רוצים?

אמרו:

– וכי מתקַיֵם העולם, אלא על התורה שבלוחות ועל התורה,

א) שמות, לב, ה. ב) ויקרא טז, א. ג) שמות לב, כ.

שישראל שִׁקרו בה [1], ועשו עגל זהב? אנו רוצים לשטוף את העולם.

אמר להם:

– כל מה שעשו ישראל בחטא של העגל, הריהו מסור לכם! ולא די כל אותם האלפים שנפלו מהם? –

מיד „ויזֹר על פני המים" [2].

לא היו המים שוככים [3], עד שנטל מהם מים והשקה את בני ישראל. מיד נשתקע אוקינוס במקומו.

(מדבריו של ר' ייבי סבא, משפטים קיג ע"ב).

ג. משה בשעת עון העגל.

אמר ר' אלעזר:

בשעה שנכנס משה לתוך הענן, כמה דכתיב: „ויבא משה בתוך הענן" [א] פגע בו מלאך גדול אחד, קמואל שמו, והוא ממונה על שנים עשר אלף ממונים ושליחים. רצה להאבק עם משה. פתח משה את פיו בשנים עשר האותיות החקוקות בשם הקודש, שלִמד אותו הקדוֹש ברוך הוא בסנה ונתרחק ממנו שנים עשר אלף פרסה.

והיה משה הולך בתוך הענן ועיניו לוהטות כגחלי אש, עד שפגע בו מלאך גדול ונכבד מן הראשון, הדרניאל שמו, והוא עליון על שאר המלאכים אלף וששים רבוא פרסא וקולו הולך במאתים אלף רקיעים, המוקפים אש לבנה. כיון שראה אותו משה, לא יכֹל לדבר [4]. רצה משה להשליך עצמו מתוך הענן, אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– וכי אתה הוא, שהרבית לדבר עמי בסנה ורצית לדעת הרז של

א) שמות כד, יח.

1) שִׁקרו בה – כחשו בה, עשו אותה כשקר. 2) „ויזר על פני המים" – פזר למים את כל אפר העגל. 3) שוככים – נרגעים, נחים. 4) לא יכול לדבר – מרוב פחדו.

השם הקדוש ולא יראת, והשתא אתה ירא מפני אחד משַׁמָּשַׁי 1)?!

כיון ששמע משה קולו של הקדוש ברוך הוא, נתחזק. פתח פיו בע"ב אותיות של השם העליון. שמע הדרניאל את האותיות של השם הקודש יוצאות מפיו של משה ונזדעזע. נגש אליו ואמר לו:

— מה טוב חלקך, משה, שנתגלה לך מה שלא נתגלה למלאכי עליון!

והיה מלאך זה הולך עם משה, עד שהגיעו לאש הגדולה של מלאך אחד, ששמו סנדלפון.

ותאנא: סנדלפון עליון הוא על שאר חבריו מהלך חמש מאות שָׁנים והוא עומד אחורי הפרגוד 2) של אדונו וקושר לו כתרים מתפלותיהם של ישראל, ובשעה שמגיע כתר כזה לראשו של המלך הקדוש, הוא מקבל תפלותיהם של ישראל וכל מיני המלאכים נזדעזעים ונוהמים ואומרים: „בריך יקרא דה' מאתר בית שכינתיה" 3).

אמר לו הדרניאל למשה:

— משה! אין אני יכל לילך עמך, שלא תשרפני האש החזקה של סנדלפון.

באותה שעה נזדעזע משה, עד שאחז בו הקדוש ברוך הוא והושיבו לפניו ולִמדהו את התורה וכסה אותו באורו וזיוו של נועם התורה, והיו פניו של משה מאירים בכל אותם רקיעים, וכל צבאות השמים נזדעזעו מפניו בשעה שירד עם התורה.

כיון שחטאו ישראל למטה, נטל הקדוש ברוך הוא ממשה אלף חלקים מאותו זיו.

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה: „לך רד, כי שחת עמך" א)

א) שמות לב, ז.

1) מ שַׁ מָּ שַׁ י — ממשרתי. 2) פ ר ג ו ד — יריעה, מסך, מחיצה. 3) ב ר י ך י ק ר א כו' — ברוך כבוד ה' ממקום בית שכינתו.

רצו מלאכי עליון לשרוף את משה. נזדעזע משה, ולא יכל לדבר, עד שהרבה בתפלות ובקשות לפני הקדוש ברוך הוא.

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה:

– משה, אחוז בכסא שלי!

וגער הקדוש ברוך הוא בכל אותם המלאכים ומשה אחז בשני לוחות האבן וירד למטה, ומאותו זיו שנשאר לו היו פניו מזהירים, ובני אדם לא יכלו להסתכל בהם.

(בשלח נח ע"א).

המשכן.

א. בנין המשכן וחשבון הכסף והזהב.

„אלה פקודי המשכן, משכן העדות, אשר פקד על פי משה" [א] — ר' שמעון פתח:

„בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" – כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, ברא אותו כגַוָן של מעלה, בכדי שיהיה עולם זה בדיוקנו של העולם העליון, וכל אותם הגַוָנים של מעלה התקין למטה, בכדי לדַבֵּק ולקַשֵּׁר עולם בעולם. עולם זה מתקַיֵם בשלשה דברים, והם: חכמה ותבונה ודעת. בשלש אלו נבנה המשכן, דכתיב: „ואמלא אותו רוח אלהים, בחכמה ובתבונה ובדעת" [ב], כי גם המשכן נבנה כגַוָן של מעלה.

תא חזי:

בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: עשֵׂה את המשכן! – היה משה עומד ותוהה [1], כי לא ידע מה לעשות, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא בעין [2], כמה דכתיב: „וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר" [ג] — מאי „בתבניתם"? — אלא אוליפנא [3], שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה דיוקנו של כל דבר ודבר, כמו שהוא למעלה. „אשר אתה

א) שמות לה, כא. ב) שם לא, ג. ג) שם כה, ט.

1) תוהה — משתומם מאד, נדהם, נאלם מרוב השתוממות. 2) בעין — בעצם, עצם הדבר, בדיוק. 3) אוליפנא — שנינו, למדנו.

מְראה בהר" – „אשר אתה רואה" מבעי ליה! אלא אוליפנא, שבאספקלריא 1) שאינה מאירה הראה לו כל אותם הגְוָנים והדיוקנים כאותה מראָה, שבה נראים כל הדברים שכנגדה. והיה משה רואה כל דבר ודבר על תִקונו 2), כמי שרואה בתוך עֲשָשִית 3) ובתוך מראָה, שבהן נראים כל הדברים שכנגדם; וכשנסתכל בהם משה, נתקשה בהם 4), אמר לו הקדוש ברוך הוא:

— משה, אני בסממני 5) ואתה בסממניך. –

אז נתבררה למשה כל העבודה.

כשנעשתה כל העבודה, היה משה צריך למנות הכל לפני ישראל, שלא יאמרו שנשאר כסף וזהב ומשה נטל מה שנשאר, והכתוב אומר: „והייתם נקיים מה' ומישראל" [א], ועל כן נאמר: „אלה פקודי המשכן, משכן העדות". – בא רוח הקודש והראה לכלם את החשבון של כל הכסף והזהב שנדבו ישראל, ורוח הקודש היה אומר: „כל הזהב, העשוי למלאכה וכו' וכסף פקודי העדה" וכו' [ב].

(פקודי רכא ע"א).

ב. סמאל בא לעַרבֵב 6).

ר' אלעזר אמר:

„ויקם משה את המשכן, ויתן את אדניו" [ג] – מאי „ויתן"? – אלא אותו יום שהוקם המשכן, כשהתחיל משה להקים אותו, אחד בניסן היה, ואותה שעה תקיפות של סטרא אחרא היתה בעולם, וראה משה את סמאל הולך סביבותיו לערבב 6) אותו. אז אחז בו משה ונתגבר עליו וקשר אותו לפני

א) במדבר לב, כב. ב) שמות לח, כד, כה. ג) שם מ, יח.

1) אספקלריא – מַרְאָה, רְאִי; דרש „מָרְאֶה" — מַרְאָה, ראי. 2) על תקונו — לפי הסדר שלו. 3) עֲשָשִית — זכוכית בהירה; לוח של מתכת חלק. 4) נתקשה בהם — לא ידע איך יעשה אותם בתבניתם של מעלה. 5) סממנים — צבעים 6) לעַרבֵב — להפריע.

והקים את המשכן, „ויתן את אדניו" – נתן בתקיפות [1], כי בר נש אחר לא יכול לשלוט על סמאל כמשה. וכשהתחיל הוא ונתן למטה, התחיל מי שהתחיל [2] ונתן למעלה, זה לעומת זה. ביום שהוקם המשכן למטה, הוקם משכן קדוש אחר למעלה, ואותו המשכן העליון הטמיר וגנוז, הוציא אורות לכל עבר והאירו העולמות.

(פקודי רמ ע"ב, רמא ע"א).

1) נתן בתקיפות — מה שהניח את האדנים תחת המשכן היה מתנה מאת משה, מאחרי שהוא לבדו יכול לעשות כזאת ולא אדם אחר. 2) התחיל מי שהתחיל — הקדוש ברוך הוא.

מסע המחנות.

א. כַּגְוָנָא דִלְעֵילָא [1].

„איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" [א] – ר' אלעזר אמר: אלו ארבע מחנות של כנסת ישראל, שהם שנים עשר שבטים. שנים עשר שבטים סביב לה לכנסת ישראל, כגונא דלעילא. כתיב „ששם עלו שבטים, שבטי יה עדות לישראל" [ב] – „שבטים" – אלו שנים עשר שבטים, שנים עשר תחומים של מטה. „שבטי יה" — השם „יה" חתם אותם בחותמו: „הראובני", „השמעוני" – הוסיף ה בראש וי בסוף – יה בכל אחד ואחד.

כתיב: „ודמות פניהם, פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם, ופני שור מהשמאל לארבעתן, ופני נשר לארבעתן" [ג] – דיוקנו של אדם נכלל בכֻלם ופנים היו לארבעה עברי העולם והפנים נבדלו אלו מאלו בדיוקניהם, וכֻלם כלולים באדם. מיכאל מימין, גבריאל משמאל, אוריאל לפניהם, רפאל לאחוריהם, השכינה עליהם, שנים מכאן ושנים מכאן. כגונא דא [2] בארץ למטה: שנים מכאן ושנים מכאן ויה ביניהם. כיון שנסעו שני דגלים — מה כתיב: „ונסע אהל מועד, מחנה הלוים בתוך המחנות" [ד], ואחר כך אותם שני הדגלים האחרים.

א) במדבר ב, ב. ב) תהלים קכב, ד. ג) יחזקאל א, י. ד) במדבר ב, יז.

---

1) כַּגַּוְנָא דִלְעֵילָא — כמראה של מעלה, כמו למעלה. 2) דא — זאת, זה

ונסע בראשונה דגל מחנה יהודה – כנגד מחנה אוריאל, מחנה ראובן כנגד מחנה מיכאל. זה (מחנה ראובן) לדרום וזה (מחנה יהודה) למזרח. מחנה דן לצפון, כנגד מחנה גבריאל. מחנה אפרים למערב, כנגד מחנה רפאל. — הכל כגונא דלעילא.

(במדבר קיח ע״ב).

ב. הדגלים והחצוצרות.

„עשה לך שתי חצוצרות כסף וכו׳ למקרא העדה ולמסע את המחנות״ [א]. – ר׳ שמעון פתח:

„ובלכת החיות, ילכו האופנים אצלם, ובהנשא החיות מעל הארץ, ינשאו האופנים״ [ב] — „ובלכת החיות״ – בכח של מעלה היו הולכות החיות שראה יחזקאל, ועל ארבעה הדגלים היו דְמיותיהן 1) של ארבע החיות: אריה, נשר, שור, אדם, שהם כוללים ארבעה מלאכים השולטים על הכל.

הדגל הראשון דגל המחנה המזוינה באריה, מיכאל רשום על המפה 2) של הדגל והמפה פרושה לימין, והוא במזרח, במקום, שבו מתחיל השמש לילך למסעו בתוך האור. שני ממונים תחת ידו 3): יופיאל וצדקיאל, כשאלו נוסעים, נוסעים כמה מחנות מצד ימין. נוסע כל אחד ואחד לצד השמש, הולכת השמש ומאירה ומעטרת אותם. אלף ורבבות ממונים תחתיהם וכלם ביראה, באימה בזיע, ברתת 4). מושיט 5) האריה יד ימינו 6), והריהו מאסף אליו את כל חילו: שלש מאות ושבעים אלף אריות סביבותיו והוא ביניהם באמצע. כשאותו אריה גוֹעֶה 7), נזדעזעים

א) במדבר י, ב. ב) יחזקאל א, יט.

1) דמְיוֹת — תבניות, תמונות 2) מפה — מטפחת קשורה אל הדגל ממעל. 3) תחת ידו — ברשותו. 4) בזיע, ברתת — בחרדה, בחלחלה. 5) מושיט — פושט. 6) יד ימינו — הדגלים שבצד הראש של בעלי חיים נקראות בעברית „ידים״. 7) גוֹעֶה — משמיע קול, קורא.

רקיעים, וכל החילות והמחנות (של מעלה) נזדעזעים מיראתו. מאותו קול נתלהט נהר דינור ויורד באלף וחמש מאות מדרגות של גיהנם למטה, ואז כל הרשעים שבגיהנם נזדעזעים ולוהטים באש, ועל זאת כתיב: „אריה שאג, מי לא יירא?" א) הוא גועה שנית וכל שלש מאות ושבעים אלף אריות גועים. הוא מושיט יד שמאלו וכל בעלי הדינים 1) של מטה נבהלים ונכנעים תחתיו, ואותה יד מתפשטת עליהם וכֻלם תחתיה, כמה שנאמר: „ידך בעורף אויבך" ב).

ואותם אריות ארבע כנפים של אש לבנה לכל אחד ואחד, כלן לוהטות. ארבעה פנים לכל אחד ואחד לארבע צדדים, כלם מאירים בלֹבֶן השמש. הפנים שבצד מזרח מאירים בחדוה, שבצד מערב — בהם נאסף 2) האור, שבצד צפון — חשֻכִים, בלי אור, כצל השמש לעומת השמש 3): הצל חשוך והשמש מאירה, משום שהשמש והצל הם ימין ושמאל.

וכל הפנים הולכים יחדו, ועם האריה יחדו הולכים כל נושאי כלי זיין, וכֻלם מימין ומשמאל, בשלשה ראשים 4). הראש האחד שלו הוא שבעים וארבע מאות אלף ושש מאות, חוץ מאותם הממונים של מטה. תחת אלו של הראש הראשון — שלטונים 5) אלו על אלו ומדרגות תחתונות ועליונות, שאין להן חשבון. הראש השני, ההולך עם הראש הראשון, מספרו חמשים וארבע אלף וארבע מאות, חוץ מאותם ממונים של מטה בארבע צדדים, שאין להם מספר. הראש השלישי, ההולך אחרי הראשונים — חמשים ושבעה אלף וארבע מאות.

א) עמוס ג, ח. ב) בראשית מט, ח.

1) בעלי הדינים — המלאכים העושים דינים, עונשים. 2) נאסף — נתקבץ ונעלם, נחבא. 3) כצל השמש לעומת השמש — צפון הוא לעומת דרום, שבו השמש בתקפה. 4) בשלשה ראשים — בשלש מחלקות, כל מחנה ומחנה היה של שלשה שבטים. 5) שלטונים אלו על אלו — מלאכים שליטים וגבוהים אלו על אלו.

כיון שנסע הדגל הראשון — „והורד המשכן" [א] וכל הלוים אמרו שירה. בעלי התשבחות 1) כלם מצדו.

הדגל השני — דגל של המחנה המזוינה בנשר, אוריאל, דרום. שני ממונים עמו: שמשיאל וחסדיאל. אותו נשר עולה וכל בעלי הכנפים 2) מלפניו. כמה מחנות עולים בכל הצדדים, כל אחד ואחד בתקפו של השמש. רוח מאותו הרוח הפנימי יוצא, ורוח זה מגיע לאותו נשר ומרים את כנפיו למעלה ומכסה את גופו.

אותו נשר נֵץ עמו, יונה עמו. נץ וכל בעלי הכנפים כלם מצפצפים ושמחים. אחד מן הצד שלפניו עולה ממטה למעלה. כמה צפרים יורדות ועולות, מצפצפות ושמחות, הולכות ומשוטטות.

כשהנשר נוסע, הריהו מושיט כנפו הימנית ומאסף את הילו: שלש מאות וחמשים אלף בעלי כנפים. בשני גופים: נשר ואריה כאחד, הוא מרים את קולו וכל השאר עולים ויורדים ומצפצפים מצדיהם מכמה מדרגות, שהן שלשה ראשים. הראש האחד — או בע׳ם וששה אלף וחמש מאות. הראש השני — חמשים ותשעה אלף ושלש מאות. הראש השלישי — ארבעים וחמשה אלף ושש מאות וחמשים.

משני צדדים יוצאים שני כרוזים 3), והם הולכים לפני כל המחנות. כששני אלו מכריזים, החיות 4) הקטנות עם הגדולות כלן מתאספות. מי ראה מסעם של כל הרקיעים, כשכֻלם נוסעים במסע עם המחנות לפני המשכן ?!

בשעה שאחד מאלה הכרוזים, אותו הבא מצד האריה, פושט את

[א] במדבר י, יז.

1) בעלי התשבחות — המלאכים האומרים תשבחות לקדוש ברוך הוא. 2) בעלי הכנפים — המלאכים בעלי הכנפים. 3) כרוזים — מכריזים, משמיעים בקול רם לקהל עַם איזה דבר, פקודה. 4) החיות — החיות מעין אותן שראה יחזקאל (יחזקאל א).

קולו 1) בכדי שלא יזדעזעו כל אותם הקולות, אז מתאספים כל אותם המחנות. בשעה שהשני קורא, נשבר קולו ואינו נתפשט. כל אותם המחנות של נשר זה כלם נתאספים ללכת למסעם. – כנגד אלו יש למטה שתי חצוצרות כסף, וכמו אלו, הכל יש למטה.

הדגל השלישי – שור, גבריאל, צפון ושני ממונים עמו: קפציאל וחזקיאל.

שור זה מסטרא דשמאלא 2) הוא, קרניו בין שתי עיניו. רוגז בהסתכלותו. עיניו לוהטות כאש בוערת. הוא נוגח ורומס ברגליו ואינו חושש. כששור זה גועה יוצאים מן הנקב של תהום רבה כמה חבורות של מזיקים, כלם גועים ומשוטטים לפניו וְתִיק 3) מלא כתבי עונות תלוי לפניו, שהרי כל העוונות שבעולם כלם בספר נכתבים. שבעה נהרות של אש נמשכים לפניו. כשהוא צמא, הריהו הולך אל אותו נהר דינור ושואב אותו בגמיעה 4) אחת, והנהר נתמלא כמלפנים ואינו פוסק. כל אותם חילות 5) שואבים אש אוכלת אש, ואלמלא היה יוצא מצד האריה נהר של מים, המכבה את גחליהם, לא היה העולם יכל לסבול אותם. חשך נמצא שם. האור אינו נמצא שם. כמה פקידים עושי דין הולכים ומשוטטים בחשך, ואותו הנהר הבוער בצד זה הוא של אש שחורה וחשוכה. ואם תאמר, שאין אש שחורה, אש לבנה, אש אדומה, אש של שני גונים, – לא תאמר כן, שהרי ודאי הכי הוא. למעלה, למעלה נמצאה אש כזו ומשם היא נמשכת לתחתונים. תנינן: התורה במה נמצאת? — אש לבנה ואש שחורה על גב האש הלבנה: בשני מיני אש התורה נמצאת.

תא חזי:

---

1) פושט את קולו וכו' — קורא בקול רם, המתפשט למרחוק, בכדי שיחדלו שאר הקולות של המצפצפים והשמחים. 2) מסטרא דשמאלא — מצד שמאל, צד הגבורה, הדין. 3) תיק — נרתיק, מעטפה לכתבים. 4) בגמיעה — בבליעה. 5) אותם חילות — המזיקים.

אש אחת היא ונתחלקה לארבע. המים אחד הם ונתחלקו לארבעה מינים. רוח אחת היא ונתחלקה לארבע.

שלשה ראשים נמצאו במחנה שור, וזה מספרם:

הראש הראשון — ששים ושנים אלף ושבע מאות. הראש השני — אחד וארבעים אלף וחמש מאות. הראש השלישי — שלשה וחמשים אלף וארבע מאות, חוץ מאותן המדרגות האחרות שנפרשו בצדיהן ואין להן מספר. כלן מדרגות על מדרגות, חוץ מכמה פקידים עושי דיני עונשים של מטה והם חצופים ככלבים ונושכים כחמור. וי למי שנמצא בתוכם ובדין שלהם.

בצד הרביעי הדגל הרביעי, — אדם, רפאל, מערב. אתו רפואה. אדם אוחז בקרניו של השור, כשהוא רוצה להכניס אותן אל תהום רבה וקושר אותן, בכדי שהשור לא ישרוף את העולם. אחר כך שורה בעולם קול דממה דקה, מלה בחשאי 1), ושום מלה של הברה 2) לא נשמעה כלל.

בצד זה שורה מי ששורה, עולה מי שעולה, השמש נאספה להאיר למקום זה, ולפיכך „ותקעתם תרועה שנית, ונסעו המחנות החונים תימנה" א) — „ותקעתם תרועה" בצד דרום, אבל הכא לאו האי ולאו האי 3). אמאי „תרועה" בצד דרום? — בכדי להכניע צד צפון.

תא חזי:

„שתי חצוצרות" — משום שהן משני הצדדים שאמרנו, ממזרח ומדרום 4). הן נעשו לשבר את הדינים ולהכניעם, ולפיכך הן של כסף 5),

---

א) במדבר י, ו.

---

1) בחשאי — בדממה, בדמיה. 2) הברה — בטוי, דבור. 3) לאו האי ולאו האי — לא זו ולא זו: לא תקיעה ולא תרועה. פה, במערב, אין צורך באלו, כי גם בלעדיהן „שורה מי ששורה ועולה מי שעולה". 4) ממזרח ומדרום — במחנות החונים קדמה (במזרח) ובמחנות החונים תימנה (בדרום) נאמר „ותקעתם תרועה". 5) של כסף — כסף הוא לבן, מרמז למדת הרחמים.

ועל כן „וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות" [א] – סתם, בין למעלה, בין למטה [1].

זכאים ישראל, שהקדוש ברוך הוא חפץ ביקרם ונתן להם חלק עליון על כל שאר העמים ונשתבח בהם. הדא הוא דכתיב: „ויאמר לי עבדי אתה, ישראל, אשר בך אתפאר" [ב].

(בהעלותך קנד ע"א – קנה ע"א).

א) במדבר י, י. ב) ישעיה מט, ג.

1) בין למעלה, בין למטה — גם למעלה וגם למטה, ימי שמחה הם ימי רחמים.

המרגלים.

א. המרגלים ויהושע וכלב.

„אלה שמות האנשים, אשר שלח משה לתור את הארץ, ויקרא משה להושע בן נון יהושע" [א] – אמר ר' יצחק:

משה נסתכל וידע, שהמרגלים לא יצלחו בדרכם, והתפלל על יהושע. אז היה כלב בצרה. אמר:

– מה אעשה? הרי יהושע הולך בסיעתא 1) עליונה של משה, ששלח אליו אור הלבנה והוא האיר עליו בתפלתו, כי הוא שמש 2). ואני מה אעשה?

מה עשה כלב? –

נשתמט 3) מחבריו ובא אל קברי האבות והתפלל שם.

אמר ר' יהודה:

דרך אחר נטל לו ועִקם 4) שבילים 5), ובא על קברי האבות והכניס עצמו לסכנה 6), שהרי כתיב: „ושם אחימן, ששי ותלמי ילידי הענק" [ב]. אבל מי שהוא בצרה, אינו חושש לסכנה. כך כלב: משום שהיה בצרה

א) במדבר יג, טז. ב) שם כב.

---

1) בסיעתא — בסיוע. 2) כי הוא שמש — משה, שהוא המאור הגדול, השמש, כיון שהאיר על יהושע בתפלתו, עשה אותו ללבנה, שהיא מאירה מאור החמה. 3) נשתמט — התחמק, פנה בסתר למקום אחר. 4) עִקם — עִקל — הלך בדרך מעֻקל, לא ישר. 5) שבילים — נתיבות צרים. 6) הכנים עצמו לסכנה — ילידי הענק היו יכולים להרגו.

לא היה חושש כלום ובא להתפלל על קברי האבות, בכדי להנצל מעצתם של המרגלים.

(שלח לך קנח ע"ב).

ב. השכינה נכנסה עם כלב.

„ויעלו בנגב, ויבא עד חברון" [א] — ויבאו מבעי ליה? — אלא אמר ר' יוסי:

„ויבא" – כלב, הוא שבא להתפלל על קברי האבות. אמר כלב:

– יהושע, הרי משה בֵּרך אותו בסיוע עליון וקדוש והוא יכול להנצל מהם. אבל אני מה אעשה?

החליט להתפלל על קברי אבות, שינצל מן הרזים של שאר המרגלים.

ר' יצחק אמר:

מה שהיה נבחר וטוב מכל, נכנס למקום שבו היה הכל תלוי.

ותא חזי:

מי הוא מכל השאר, שיכל להכנס שם? שהרי כתיב: „ושם אחימן, ששי ותלמי ילידי הענק" [ב], ומפני אימתם מי יכל להכנס אל המערה! אלא השכינה נכנסה שם עם כלב, לבשׂר לאבות, שהגיע הזמן להעלות את בניהם אל הארץ, אשר נשבע להם הקדוש ברוך הוא; וזהו „ויבא עד חברון" [1].

(שלח לך קנח ע"ב, קנט ע"א וע"ב).

ג. יהושע וכלב והאשכול.

„ויבאו עד נחל אשכול, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וישאֻהו במוט בשנים" [ג] — ר' אבא אמר:

א) במדבר יג, כב. ב) שם. ג) שם, כג.

1) וזהו „ויבא עד חברון" — רק כלב בא, יכול לבא, עד חברון, מקום קברי האבות.

המרגלים כרתו אותו אשכול, באו להרימו ולא יכלו. באו כלב יהושע, לקחו אותו והרימו אותו ונזקף 1) על ידיהם. מכאן ידעו הושע וכלב, שהם ראוים להכנס לארץ ושיהיה להם בה חלק ונחלה. יודם באים וכל שאר המרגלים נתיעצו להרגם. קם כלב על האשכול אמר:

— אשכול, אשכול! אם בעבורך אנו נהרגים, מה החלק שיהיה]נו בך?!—

מיד עשה האשכול עצמו קל, והם נתנו אותו למרגלים.

ר׳ אלעזר אמר:

לא נתנו אותו לאחרים, שהרי כתיב: „וישאֻהו במוט בשנים", ובכלם]א היו שנים כמותם שיוכלו לשׂא את האשכול. אלא כשהגיעו אל ישראל, תנו אותו להם והם נשארו ועשו עצמים שירַים.

(שלח לך קס ע״ב).

ד. פרשת מרגלים — רזים עליונים.

אמר ר׳ שמעון:

מפרשה זו (פרשה של המרגלים) למדנו רז של החכמה ונראים בו]זים עליונים ויקרים.

תא חזי:

הקדוש ברוך הוא משבח את התורה ואומר: „לכו בארחותי, השתדלו עבודתי, ואני אכניסכם לעולמות טובים, לעולמות עליונים". — בני האדם, שאינם יודעים, אינם מאמינים ואינם מתבוננים, הקדוש ברוך הוא אומר]הם: „לכו ורַגלו אותו עולם טוב, אותו עולם של תשוקה עליונה". והם אומרים: „איך נוכל לרַגל אותו ולֵידע כל זאת?" — מה כתיב? — „עלו

1) נזקף — עמד ישר.

זה בנגב" [א] — עסקו בתורה 1) ותראו, שהיא עומדת לפניכם וממנה תכירו אותו. — „וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה, החזק הוא, הרפה" [ב] ? — „וראיתם את הארץ" — תראו ממנה אותו עולם של ירושת נחלה זו, שאני מכניס אתכם לתוכה, — „ואת העם היושב עליה" — אותם הצדיקים שבגן עדן, העומדים שורות שורות 2) בכבוד עליון, במדרגות עליונים. — „החזק הוא, הרפה" וכו' — בה תראו, אם זכו לכל זאת כשנתגברו על יצרם ושברו אותו, או לא; כשנתגברו בתורה ועסקו בה יום ולילה, או כשרפו 3) את ידיהם ממנה. — „המעט הוא, אם רב" — אם רבים הם אותם, שנשתדלו בעבודתי ונתגברו בתורה וזכו לכל זאת, או לא. — „ומה הארץ, השמנה היא, אם רזה" [ג] וכו' — מן התורה תדעו, מהו אותו העולם, אם יש בו טובה מרובה ליושביו, או לא. — „היש בה עץ, אם אין ?" — היש בו עץ חיים לעולם ולעולמי עולמים, אם צרור החיים נמצא בו, או לא ? — „ויעלו בנגב ויבא עד חברון" [ד] וכו' — „ויעלו בנגב" — בני אדם עולים אל התורה „בנגב" — בלב עצל 4), כמי שעובד חנם, שחושבים שאין שכר בעבודתו. הם רואים, שעשרו של העולם הזה אובד מהם בגלל התורה. אחר כך „ויבא עד חברון" — הם באים להתחבר בה 5), קורים 6) ושונים בה. — „ושם אחימן, ששי ותלמי" — שם ראו פלוגתות 7) רבות: טמא וטהור, אסור ומותר, עונש ושכר — אלו הם דרכי

א) במדבר, יג, יז. ב) שם, יח. ג) שם, כ. ד) שם כב.

1) נגב — דרום, רמז לחכמה, תורה („הרוצה להחכים ידרים"). 2) שורות שורות — בשורות לפי מדרגותיהם. 3) רפו — החלישו, עשו חלש. 4) „בנגב", בלב עצל — ביובש („נגב" — יובש), בעצלות. 5) באים להתחבר בה — חברון: חבור, מתחבר. 6) קורים — קוראים. 7) פלוגתות — ריבות, וכוחים; אחימן — אחי מן, מה? טמא, או טהור? אסור, או מותר? מה העונש, השכר? ששי — הרעם, הרעיש (ששא — יחזקאל לט, ב); תלמי — תלם, ריב, מחלוקת (תרגום יונתן „שמעון ולוי אחים" — „שמעון ולוי אחין תלמון").

התורה, דקדוקי תורה 1). „ילידי הענק” – שנולדו מסטרא דגבורה 2). „וחברון שבע שנים נבנתה” — אלו שבעים פנים לתורה, לכל צד (פנים) עשרה ושבע עולות לשבעים. „וחברון” — זו התורה, שכל העוסק בה נקרא „חבר”. „לפני צוען מצרים” – תנינן יש תורה כנגד תורה: תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ואותה חברון מתורה שבכתב יצאה, כמה שנאמר: „אמור לחכמה אחותי את” [א] 3). וזו נבנתה שבע שנים, שמשום כך נקראה התורה שבכתב „בת שבע”. „לפני צוען מצרים” — כמה שנאמר: „ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים” [ב] 4). „ויבאו עד נחל אשכול” – אלו דברי אגדה, שהם תולים בסטרא דמהימנותא 5). „ויכרתו משם זמורה” וכו' „וישאוהו במוט בשנים” – למדנו שם ראשי פרקים, ראשי דברים 6). בני מהימנותא שמחים בדברים, והדברים מתברכים בתוכם, והם רואים שורש אחד ועִקר אחד בכל הדברים ואינם מוצאים בהם פֵּרוּד 7). אותם שאינם בני מהימנותא ואינם לומדים תורה לשמה 8), שׂמים פֵּרוּד באמונה. הדא הוא דכתיב: „וישאוהו במוט בשנים” – „בשנים” בפֵּרוּד. מאי „במוט”? – כמה שנאמר: „אל יתן למוט רגליך” [א] 9). „ומן הרמונים ומן התאנים” — כלם שוים לסטרא דמינים,

א) משלי ז, ד. ב) מלכים א, ה, י.

1) דקדוקי תורה — פרטים דקים, קלים של התורה. 2) מסטרא דגבורה – מצד הגבורה; ענק — גבור, גבורה. 3) „אחותי את” — חברון — התחברות, אחות; „לחכמה” — לתורה, תורה שבכתב. חברון, התחברות יוצאה מתורה שבכתב. 4) התורה, חכמת שלמה, קודמת („לפני”), מרובה מחכמת מצרים. 5) בסטרא דמהימנותא — בצד האמונה. דברי אגדה תלויים באמונה, כאשכול ענבים התלוי בזמורה. 6) ראשי פרקים, ראשי דברים — „זמורה ואשכול ענבים אחד” הם רק מקצת, מעט מן הגפן. 7) פֵּרוּד — הֶפְרֵשׁ, הבדל. 8) תורה לשמה — למוד לשם למוד, בשביל הלמוד עצמו, ולא לשם איזו הנאה, או תכלית אחרת. 9) „אל יתן למוט רגליך” — גם כאן „וישאוהו במוט” — נשאו אותו בהתמוטטות, בהֶרֶס.

לסטרא דפרוד [1]). „וישובו מתור הארץ" – שבו לסטרא בישא [2]). אמרו: מאי איכפת לן? [3]) עד היום לא ראינו טובה בעולם. עמלנו בתורה וביתנו ריק ולחרפה היינו בתוך העם, ולאותו עולם — מי זה יזכה ומי זה יכנס אליו? מוטב, שלא נטריח כולי האי! [4]) „ויספרו לו ויאמרו: באנו אל הארץ" וכו' – הרי עמלנו ויגענו, בכדי לדעת את חלקנו באותו עולם. „וגם זבת חלב ודבש היא" — טוב הוא אותו עולם עליון, אבל מי יכול לזכות לו? „אפס כי עז העם היושב בארץ" – מי שרוצה לזכות בתורה, צריך להיות עז בעושר. „והערים גדולות ובצורות" – גם בתים מלאים כל טוב, שלא יחסר בהם כל, ועם כל זאת „וגם ילידי הענק ראינו שם" — צריך להיות בעל גוף חזק (ענק), גבור כארי, משום שהיא מתשת [5]) כחו של האדם, העוסק באסור והתר, טמא וטהור, כשר ופסול מי יכול לזכות בה? ועוד: „עמלק יושב בארץ הנגב" – אם יאמר אדם, שבכל זאת יזכה, – „עמלק יושב בארץ הנגב" – הרי יצר הרע, הקטיגור המקטרג של האדם, יושב בתוך גופו תמיד „והחתי והיבוסי והאמורי" וכו' – כמה מקטרגים [6]) נמצאים שם, בכדי שלא יוכל בן אדם להכנס כלל אל אותו עולם. מי יזכה לו ומי יכנס אל תוכו? – בדברים אלו „ויניאו את לב בני ישראל", משום שהוציאו עליה שם רע. כמה שנאמר: „ויוציאו את דבת הארץ". אותם בני מהימנותא מה אמרו? – „אם חפץ בנו ה' ונתנה לנו" – כיון שישתדל אדם בהפץ לב, יזכה לאותו עולם, כי הקדוש ברוך הוא אינו רוצה מאתנו אלא חפץ לב. אבל „אך בה' אל תמרודו", שלא תמרדו בתורה, כי התורה אינה דורשת לא עושר ולא כלי כסף וזהב. „ואתם אל תיראו את עם הארץ", — כי גוף נשבר, אם יעסוק

---

1) לסטרא דמינים, לסטרא דפרוד — רמון – רמיה, תרמית, תאנים — הונאה, רמאות. המינות, האפקורסות, היא תרמית, רמאות. 2) לסטרא בישא — לצד הרע. 3) מאי איכפת לן?" — מה דבר זה נוגע לנו? מה לנו ולו? 4) כולי האי — הרבה, כל כך. 5) מתשת — מחלישה, עושה חלש. 6) כמה מקטרגים וכו' – עמלק, החתי, היבוסי וכו', אומות רעות, מרמזים למקטרגים.

ורה, ימצא רפואה. הדא הוא דכתיב „רפאות תהי לשרך ושקוי
צמותיך" [א], וכתיב: „ולכל בשרו מרפא" [ב] וכל אותם המקטרגים
ריזים ואומרים: „פַּנו מקום 1) לפלוני עבד המלך!" „כי לחמנו הם" —
בעצמם מספיקים מזונות בכל יום לאותם העוסקים בתורה, כמה
אמר: „ואת העורבים 2) צויתי לכלכלך" [ג], וכתיב: „והעורבים מביאים לו
ום ובשר" [ד]. — „סר צלם מעליהם" — מה „צלם"? — זהו תקפו של דין
שה 3). מאי טעמא „סר"? — משום ש„ה' אתנו" — הכל סר מפני התורה. —

מה טוב חלקם של העוסקים בתורה לשמה, שהם מתקשרים בקדוש
רוך הוא ממש ונקראים „אחים ורעים". הדא הוא דכתיב: „למען אחי
עי אדברה נא שלום בך" [ה].

(שלח לך קנט ע"ב – קס ע"ב).

א) משלי ג, ח. ב) שם ד, כב. ג) מלכים א, יז ד. ד) שם, ו. ה) תהלים קכב, ח.

---

1) פנו מקום — הכינו מקום, הסירו הכל מן המקום בשביל... 2) העורבים,
יפות טמאים, מסטרא אחרא, מקטרגים, הם בעצמם הביאו מזונות לאליהו. 3) צל
וא שחור, רמז לדין קשה.

מיתת מרים ואהרן ומשה.

א. מיתת מרים והסתלקות [1] הבאר.

„ויבאו בני ישראל, כל העדה מדבר צין” וכו׳ „ותמת שם מרים” [א] וכו׳ — ר׳ יהודה אמר:

למה נסמכה פרשת פרה אדֻמה למיתת מרים? אלא כיון שנעשה דין באותה פרה [2], בכדי לטהר את הטמאים, נעשה דין במרים ונסתלקה [3] מן העולם. כיון שנסתלקה מרים, נסתלק גם כן אותו באר, שהיה הולך בזכותה עם ישראל במדבר.

(חקת קפא ע״ב).

ב. מיתת אהרן

„ויעש משה כאשר צוה ה׳, ויעלו אל הֹר ההר לעיני כל העדה. ויפשט משה את אהרן את בגדיו” [ב] וכו׳ — אמאי [4] „לעיני כל העדה”? אלא משום שאהרן היה חביב על העם יותר מכלם, ויֵרא משה, שמא יאמרו, שהומת על ידי משה.

א) במדבר כ, א. ב) שם כז, כח.

---

1) הסתלקות — בטול, אבֵדה. 2) נעשה דין באותה פרה — נשחטה, נשרפה ונעשה בה ככל האמור בפרשה הקודמת למיתת מרים, בדינה. 3) נסתלקה — אבדה, מתה. 4) אמאי? — מפני מה? מדוע?

ומשה משך את אהרן בדברים, עד שעלה אל ההר. וכל ישראל היו רואים בשעה שהפשיט משה את מלבושיו של אהרן והלבישם את אלעזר.

מאי טעמא משה פשט את בגדיו? אלא משה הלבישם את אהרן בשעה שעלה לכהונה 1), הדא הוא דכתיב: „וילבש אותו את המעיל" א) וכו'. השתא משה הפשיט מעליו מה שנתן לו והקדוש ברוך הוא הפשיט ממנו מה שנתן לו. משה הסיר לבר 2) והקדוש ברוך הוא – לגו 3) ושניהם הפשיטו את אהרן מכל אשר היה לו. והקדוש ברוך הוא לא הפשיט, עד שהפשיט משה.

מה טוב חלקם של הצדיקים, שהקדוש ברוך הוא חפץ ביקרם! הקדוש ברוך הוא התקין 4) לאהרן מטה ומנורה של זהב מאירה ומְדִידֵיה 5) נטל: מאותה מנורה שהיה מדליק בכל יום שתי פעמים, וסתם פי המערה וירדו (משה ואלעזר).

ר' יהודה אמר:

פה המערה היה פתוח וכל ישראל היו רואים את אהרן שוכב, ואור המנורה דולק לפניו, ומטתו יוצאה ונכנסת וענן אחד עומד עליו, ואז ידעו ישראל שאהרן מת וראו שנסתלקו ענני כבוד. הדא הוא דכתיב: „ויראו כל העדה, כי גוע אהרן, ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל" ב) — גברים ונשים וטף בכו עליו, כי הוא היה חביב על כלם.

(שם קפג ע"א).

ג. מפני מה נקברו משה, אהרן ומרים במקומות שונים?

ר' שמעון אמר:

א) ויקרא ח, ז. ב) במדבר כ, כט.

---

1) עלה לכהונה — נעשה כהן. 2) לבר — מחוץ. 3) לגו — מבית מפנים. 4) התקין — הכין, עשה. 5) מדידיה — משלו, מאשר לו, לאהרן.

אותם שלשה אחים עליונים וקדושים 1) אמאי לא נקברו במקום אחד והאברים 2) נפזרו אחד פה ואחד פה ואחד במקום אחר ? אלא יש אומרים : במקום שסכנה התחוללה 3) לבא על ישראל מת כל אחד ואחד מהם, בכדי להגן עליהם 4). אבל כל אחד ואחד מת כראוי לו. מרים מתה בקדש בין צפון לדרום. אהרן בצד ימין. משה, כראוי לו, חבר אותו הר, שעליו מת עם ההר של אהרן והכניס ביניהם את קברה של מרים, ועל כן נקרא ההר שעליו מת משה „הר העברים״ — הר של שני עֲבָרים. זכאי חלקם של הצדיקים בעולם הזה ובעולם הבא. ואף על גב שהם במקום אחר, בעולם אחר, בעולם עליון, זכותם קַיֶמת בעולם הזה לדור דורות; ובשעה שישראל שבים בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא וגזרה נגזרת עליהם, קורא הקדוש ברוך הוא לצדיקים העומדים לפניו למעלה ומודיע אותם, והם מבטלים אותה גזרה וחס הקדוש ברוך הוא על ישראל. זכאים הצדיקים, שעליהם כתיב : „ונחך ה׳ תמיד״ [א].

(שם קפג ע״א).

א) ישעיה נח, יא.

---

1) שלשה אחים עליונים וקדושים — משה אהרן ומרים. 2) האברים — האחים הם כגוף אחד וכל אחד ואחד מהם הוא כאבר שבגוף אחד. 3) התחוללה — התעתדה, היתה מוכנה. 4) להגן עליהם — להגן בתפלותיהם במרום.

סיחון ועוג.

א. מלך הבשן.

ר׳ שמעון פתח ואמר:

כתיב „אמר ה׳ מבשן אשיב, אשיב ממצולות ים" [א] – עלינו לשים לבנו לאמרות הקדוש ברוך הוא, שכל דבריו דברי אמת ואמונה רבה, וכיון שהוא אמר דבר, הכל נעשה, והוא אומר לכמה שנים ולכמה עתים 1). כפי גדלתו, שכל העולמות מלאים כבודו, כך הם דבריו. לא כך בר נש, שהוא זעיר 2) וכל דבריו הם לפי שעה. אבל על ידי תשובה ותפלה ומעשים טובים ודמעות רבות, אותו הקדוש הרב והעליון על כל העולמות מקטין אורו וקמיט 3) קדשתו אל בר נש, בכדי שיעשה רצונו. „אמר ה'" – לזמן שיבא לעורר ולהשיב מבשן כל אותם שהרגום חיות השדה ואכלו אותם. משום שיש בעולם מקום מושב של כל החיות הגדולות וההרים הרמים והרבים והטמירים אלו באלו, והערוד 4) של המדבר העצום שם הוא.

עוג היה בין ערודי המדבר ושבחו גדול, משום שהיה מלך הבשן 5)

א) תהלים סח, כג.

---

1) לכמה שנים ולכמה עתים — לשנים רבות ועתים רבות. 2) זעיר — קטן. 3) קמיט — מכוץ, מקבץ. 4) ערוד — חמור הבר, חמור פרא. 5) משום שהיה מלך הבשן — משום שהיה מלך באותו המקום של החיות הגדולות וההרים הרמים והרבים.

וכל מלכי העולם לא יכלו לעשות אתו קרב משום תקפו של בשן, ובא משה ועשה אתו קרב.

(בלק קפה ע"א).

ב. קרית סיחון.

תא חזי:

בשעה שהחריבו ישראל קרית סיחון, עבר כְּרוז במלכות השמים: – התכנשו 1) גברים 2) שליטים על שאר עמים וראו מלכות אמורי היך נחרבה!

באותה שעה כל אותם המלאכים, שהיו ממונים על שבעה עמים נקבצו ורצו להחזיר מלכות אמורי לְיָשנה. כיון שראו תקפו של משה חזרו לאחוריהם. הדא הוא דכתיב: „על כן יאמרו המושלים: באו חשבון" [א] – אותם המושלים הממונים על העמים שנקבצו אמרו: „באו חשבון!" מי הוא זה שהחריב אותה?! „תִבָּנה ותִכונן עיר סיחון" כקדם ותחזור המלכות לְיָשנה!

כשראו את גבורתו של משה ואת השלהבת של מלכות שמים, אמרו: „כי אש יצאה מחשבון, להבה מקרית סיחון" [ב]. כיון דכתיב „מחשבון", אמאי „מקרית סיחון"? הרי קרית סיחון „חשבון" היתה דכתיב: „כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי" [ג], אלא שלהבת של מלכות שמים יצאה וחרבה את כל העיר בשעה שהם אמרו „תבנה ותכונן עיר סיחון", כי הם חשבו שבגין כך יִבָּנה מושבו של האמורי 3). ואז השיבו ואמרו: אין אנו יכולים להועיל. מאי טעמא? משום שכל הארחות

א) במדבר כא, כז. ב) שם, כח. ג) שם, כו.

1) התכנשו — האספו, הקבצו. 2) גברים — מלאכים. 3) שבגין כך יִבָּנה וכו' — הם חשבו, שבאשר יאמרו „תִבָּנה ותִכונן עיר סיחון" תִבָּנה העיר בגלל דבריהם אלו.

והשבילים נסתמו בתקפו של הרב העליון שלהם. אם נחזור ונאמר ונזכיר „חשבון" שתִבָּנה, הרי „אש יצאה מחשבון". אם נשוב ונאמר סתם: „קרית סיחון", הרי „להבה יצאה מקרית סיחון". כיון שאותה שלהבת של אש שורה שם עליה, אין מי שיוכל להחזירה לישנה, שהרי מכל הצדדים אין לנו רשות להחזירה. מכאן והלאה „אוי לך מואב" [א], שהרי אותו שהיה מגין עליך נשבר. ובגין כך „ויגר מואב מפני העם מאד" [ב]; מאי „מאד"? יותר מאשר מפני המות. „כי רב הוא" [ג] – שהרי עד אז היה הוא רב והרב של עכשו היה זעיר, דכתיב: „הנה קטן נתתיך בעמים" [ד]. וישראל נעשה רב תחת עשו, שנאמר בו: „ורב" [ה].

(שם קפה ע"א).

א) במדבר כא, כט. ב) שם כב, ג. ג) שם. ד) עובדיה א, ב. ה) בראשית כה, כג.

בלק ובלעם.

א. בלק והצפור „ידוע".

„וירא בלק בן צפור" א) וכו' — ר' שמעון פתח: „וירא" —
ראיה ראה? ראִיה ודאי ראה בחלון החכמה וראה בעיניו. ראה בח
החכמה, דכתיב: „וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון" ב). מאי „ב
החלון"? אלא דא 1) חלון החכמה של זנבות שולי 2) הכוכבים, ו
חלונות החכמה. וחלון אחד יש, שכל החכמה שורה בו, ובו רואה
שרואה את העִקר של החכמה. אוף הכי „וירא בלק" — בחכמה שלו
„בן צפור" — בן צפור ממש 4). דהא 5) כשפיו היו בכמה אופנים. ע
צפור, מכשכשה 6) בעשב, מפרכזה 7) באויר. עשה (בלק) כשפיו, לָחַש
לַחַש 9), ואותה צפור היתה באה ואותו עשב פרח באויר ובפיה צפצפה
לפניו. הכניס (בלק) אותה לכלוב אחד, הקטיר קטורת לפניה, וה
הודיעה לו כמה דברים. עשה כשפיו והצפור צפצפה ופרחה וטסה 11)

א) במדבר כב, ב. ב) בראשית כו, ח.

---

1) דא — זה. 2) שולי־שולַיִם — תחתית, קצה. 3) בחכמה שלו
בחכמת של החלון. 4) בן צפור ממש — לא בן אדם, ששמו „צפור", אלא
צפור, איש צפור ממש, שעסק בצפור וכל חכמתו באה מצפור. 5) דהא — שה
6) מכשכשה — מניעה הֵנה והֵנה. 7) מפרכזה — מפרפרת, מניעה עצמה. 8) לָחַש
דִּבֵּר בקול דממה, בלחש לקסום קסם, לעשות כשפים. 9) לַחַש — הַשְׁבָּעָה, דבור
כשוף. 10) צפצפה — קראה בדממה. 11) טסה — רחפה באויר.

גלוי עינים, והוא הודיע לה מה שהודיע והיא באה וכל דבריו היו באותה צפור. פעם אחת עשה (בלק) מעשיו, ונטלה אותה צפור ופרחה והלכה. נתעכבה 1) ולא באה. היה מצטער בנפשו. כשבאה ראה שלהבת אש אחת טסה אחריה ושורפת כנפיה. אז ראה מה שראה ויָרא מפני ישראל.

מה שמה של אותה צפור? „יִדוּעַ" היא, וכל אותם שמשתמשין ויודעים להשתמש בצפור זו, אינם יודעים כשפים כמו שידע בלק, וכל החכמה שהיה יודע, מאותה צפור היה יודע. וכך היה עושה: גחן 2) לפניה והקטיר קטורת, כסה ראשו וגחן. הוא אמר: „העם", והצפור השיבה: „ישראל". אמר הוא: „מאד", והצפור השיבה: „רב", על שהרב העליון 3) הלך בתוכם. שבעים פעמים צפצפו דא ודא 4). הוא אמר „דל", והצפור אמרה: „רב". אז ירא, דכתיב: „ויגר מואב מפני העם מאד, כי רב הוא" – רב הוא ודאי.

ובמיני כשופים של קסריאל הקדמון מצאנו, שצפור זו יש שהיו עושים אותה מכסף מעורב בזהב, ראשה של זהב, פיה של כסף, כנפיה של נחשת קלל מעורבת בזהב, גופה של זהב, נקודות של נוצותיה של כסף, רגליה של זהב. ושמים בפיה לשון של אותה צפור „ידוע". ושמים אותה צפור בחלון אחד ופותחים חלון נגד השמש, ובלילה פותחים חלון נגד הלבנה. מקטירים קטורת ועושים כשפים ומשביעים את השמש, בלילה משביעים את הלבנה. כזאת עושים שבעה ימים. מכאן ולהלאה אותה לשון מקשקשת בפיה של אותה צפור, דוקרים אותה לשון במחט של זהב והיא מדברת גדולות מעצמה. –

והכל היה בלק יודע מצפור זו, ועל זאת נקרא בשם „בן צפור", ובגין כך ראה מה שבר נש אחר לא יכל לידע ולראות.

(שם קפד ע"ב, קפה ע"א).

---

1) נתעכבה – התמהמהה, אֵחרה. 2) גחן – השפיל, כפף עצמו. 3) הרב העליון – משה. 4) דא ודא – כזאת וכזאת.

ב. בלק ובלעם בכשופיהם וקסמיהם.

„וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה" א) וכו'. בפסוק זה יש עשרים ושמונה מִלות כנגד עשרים ושמונה מדרגות של כשופים וקסמים שבצפור.

ויש להתבונן בפסוק זה: אם רצה בלק לדבר עם בלעם ולהתחבר אתו, אמאי שְׁדַר 1) לו מיד להגיד לו: „הנה עם יצא ממצרים... ועתה לכה נא ארה לי" ב)? היה לו להתחבר אתו קודם לכן, לפַיֵּס 2) אותו ולשחדו 3) ולהודיעהו אחר כך את דבריו! —

אלא אמר ר' יוסי:

מכאן אנו יודעים, שבלק ידע רצונו של אותו רשע, שהוא רוצה להשתבח תדיר בדברים גדולים, ואין לו נחת רוח, אלא כשהוא עושה דברים רעים. בלק קסם קסמים ועשה כשופים והתקין את הצפור, וידע שמדרגותיו של משה הן עליונות ויקרות, וכִשף בכשפיו וקסם בקסמיו, וידע שמדרגותיו של בלעם הן כנגדו. מיד „וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה" — שם המקום היה פתור, דכתיב: את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך" ג). אמאי נקרא „פתור"? בגין דכתיב: „העורכים לגד שלחן" ד). ושלחן היה בלעם עורך שם בכל יום, כי כך הוא ודאי תקונן 4) של סטרין בישין 5): עורכים לפניהן שלחן באוכל ומשקה ועושים כשפים ומקטירים לפני השלחן, ומתקבצים שם כל רוחות הטומאה ומודיעים אותם מה שהם רוצים, וכל המכשפים והקוסמים שבעולם

א) במדבר כב, ה. ב) שם ה — ו. ג) דברים כג, ה. ד) ישעיה סה, יא.

---

1) שְׁדַר — שלח. 2) פַּיֵּס — הפְצֵר, בַקֵּשׁ מאד. 3) לשחדו — לתת לו מתנות, שוחד. 4) תקונן — הסדר שלהם. 5) סטרין בישין — צדדים רעים, כוחות הטומאה, שדים.

אצל אותו שלחן היו. ובגין כך נקרא שם המקום פתור, דהכי קוראים בארם נהרים לשלחן „פתורא".

(שם קצב ע"א).

ג. בלעם בחייו ובמותו.

אמר ר' אלעזר:

בלעם הרשע מי קטלו 1) והיך נקטל? 2)

אמר ר' יצחק:

פנחס ובני החבורה שלו קטלוהו, דכתיב: „ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם" א). ותנינן: בקרית מדין היה בלעם עושה בחכמת הכשפים, שטסו באויר הוא ומלכי מדין, ורק ציץ דקדושה ותפלתו של פנחס הפילו אותם על החללים. הדא הוא דכתיב: „אל חלליהם".

אמר ר' אלעזר:

כל זאת ידעתי.

אמר ר' שמעון:

אלעזר! כל דבריו של בלעם הרשע תקיפים הם וכבר אמרו חברינו: „ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" ב) — בישראל לא קם, אבל בין עובדי עבודה זרה קם, ומַנו? 3) בלעם. ואנו פרשנו את הדבר, שמשה אין כמותו בכתרים העליונים, בלעם אין כמותו בכתרים התחתונים. רא מסטרא דקדושה ודא מסטרא דשמאלא. ואם כל זאת היתה בידו ותקיף היה בחכמה כל כך, היך יכלו להרגו? אלא בספרא דהכמתא 4) דשלמה

א) יהושע יג, כב. ב) דברים לד, י.

1) קטלו — הרג אותו. 2) נקטל — נהרג. 3) ומַנו? — ומי הוא?
4) בספרא דהכמתא וכו' — בספר החכמה של שלמה המלך נאמר כך.

מלכא הכי אמר: „תלת סימנין אינון 1): סימן לעברה ירקון 2), סימן לשטו
מלין 3), סימן דלא ידע כלום שבוחי" 4). ודא אכרע לשאר 5). זהו שוט
לכל העבירות. הכל יש בו. והרי כתיב: „יהללך זר ולא פיך" א) -
„יהללך זר", ואם לא זר — „פיך"? 6) לאו הכי 7), אלא אם אין מ
שיכירך, פתח פיך לדבר בתורה ולהודיע דברי אמת בתורה, ואז ישבח
את דבריך וידעו מי אתה, — כי אין דבר בעולם, שיודיע טיבו של ב
נש, אלא בשעה שהוא פותח את פיו; פיו מודיע לבני אדם, מי הוא
אותו רשע, בלעם, היה משבח את עצמו בכל וגונב את הדעת 8) והתפא
בדבריו. דברים זעירים היה עושה לגדולות. מה שאמר, על אותן מדרגו
הטומאה היה אומר ואמת אמר. אבל אותו רשע היה אומר ומשבח עצמ
באורח סתום והתעלה בדבריו, שכל מי שהיה שומע חשב, שהוא נעל
על כל נביאי העולם, דכתיב: „שומע אמרי אל ויודע דעת עליון" ב) — מ
האיש שבעולם, אשר שמע מפיו דברים אלו ולא חשב, שאין בעול
נביא נאמן כמותו? ואמת הוה וכך הוה: „נאום שומע אמרי אל" – הכ
הוה. „ויודע דעת עליון" – הכי הוה. אותו רשע היה אומר על המדרגו
שהוא היה דבק בהן. „שומע אמרי אל" – „האל" לא כתיב, אלא „אל"
שהרי „האל תמים דרכו" ג) 9), אבל סתם „אל" — אל אחר הוא – „כי ל
תשתחוה לאל אחר" ד). „שומע אמרי אל" — דבר זעיר הוא 10) ודומ

א) משלי כז, ב. ב) במדבר כד, טז. ג) תהלים יח, לא. ד) שמות לד, יד.

1) תלת סימנין אינון וכו' — שלשה סימנים הם: 2) סימן לאדם שעב
עברה — ירקון, שעור פניו נעשה ירוק. 3) סימן לאדם שהוא שוטה — מלינ
שהוא מרבה דברים. 4) סימן לאדם שאינו יודע כלום — שהוא משתבח ומתפאר בעצמ
5) ודא אכרע לשאר — זה הסימן האחרון מכריע (גדול מ־) שאר הסימני
6) ואם לא זר — פיך — אם זר אינו מהלל אותך, אתה בפיך תהלל את עצמך
7) לאו הכי — לא כן. 8) גונב את הדעת — מרמה. 9) דכתיב „הא
תמים דרכו" — ספוק זה מוכיח, שהמלה „האל" פירושה אלהים. 10) דב
זעיר הוא — דבר קטן הוא לשמוע אמרי אל אחר, אליל.

למי שאינו יודע כדבר גדול ועליון. „ויודע דעת עליון" - עליון על כל מדרגות הטומאה. אותן המדרגות המנהיגות את ספינת הים והסערה ארבעים חסר אחת הן, ואותו רב החובל, שכֻּלן מתנהגות על ידו, הוא עליון על כלן. בזה היה מתדבק אותו רשע ואמר, שהיה „יודע דעת עליון" – מדרגה שהיא עליונה על כל מנהיגי הספינה. מי שמע דברים אלו ולא נבהל ואמר, שלא היה כמותו בעולם? אלא אותו רשע היה משבח עצמו באורח סתום ואמר דברי אמת, ובהם גנב דעת בני העולם. „אשר מחזה שדי יחזה" – מי ששמע דברים אלו חשב, שהיה רואה מה שלא ראה אדם אחר בעולם. אבל „מחזה שדי" הוא ענף אחד מאותם הענפים, שהיו יוצאים משדי 1) וקטרגו על בריאת האדם ונענשו למעלה ונקראו „מחזה". ומי הוא „מחזה"? עזא ועזאל 2), שהם „נופל וגלוי עינים", וזהו „מחזה שדי" שהיה רואה: „נופל וגלוי עינים" ראה.

אן 3) היה בלעם באותה שעה? 4) אי תימא: במדין? הרי כתיב: „ועתה אני הולך לעמי", ואם הלך, מי הביאו למדין? אלא אותו רשע כיון שראה, שנפלו מישראל עשרים ושנים אלף בעטיו 5), נתעכב שם והיה דורש ממואב שכר עצתו, ובעוד שנתעכב שם בא פינחס ושרי החיל שמה. כיון שראה את פינחס פרח באויר ושני בניו יונס וימברום אתו. ואי תימא: היך לא מתו יונס וימברוס במעשה העגל, שהם עשו אותו? 6) אלא הכי הוא ודאי, ודא הוא דכתיב 7): „ויפול מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש" א) – וכי לא היו יודעים חשבון זעיר זה? הרי כמה

א) שמות לב, כח.

1) ענפים יוצאים משדי — מלאכי השרת 2) עזא ועזאל — שני מלאכים שקטרגו על האדם והשלכו לארץ וחטאו כבני אדם ונעשו ראשי שדים, והם נקראים בשמות „נופל וגלוי עינים" על שנפלו ממרום והם צופים ורואים הכל. 3) אן — איה? 4) באותה שעה — בשעה שנהרג. 5) בעטיו — בעצתו, שיעץ להדית את בני ישראל בבנות פעור. 6) שהם עשו אותו — יונס וימברוס עשו את העגל, כאמור למעלה בפרק „חטא העגל". 7) ודא הוא דכתיב — זה מה שכתוב במעשה העגל.

חשבונות אחרים רמים ועליונים וגדולים ידע הפסוק למנות והכא נאמר „כשלשת אלפים איש" ! 1) אלא הם אותם בניו של בלעם, יונס וימברוס, שהיו שקולים כשלשת אלפים איש, ואם הם מתו, היך פרח אתם באויר? אלא אותו רשע כל הכשופים שבעולם היה יודע, ונטל את הכשפים, שבניו היו רגילים בהם וטס ונעלם. ראה פינחס בר נש אחד טס באויר ונעלם באויר מן העין, והרים קולו לבני החיל ואמר:

– היש מי שידע לפרוח באויר אחרי אותו רשע, שהרי אותו ראיתי טס ? !

צליה בן שבט דן קם ונטל את השליטה השולטת על כשופים ופרח ונעלם.

כיון שראה אותו רשע את צליה פורח באויר, עשה אורח אחר באויר ובקע חמשה אוירים באותו אורח. כדין נעלם מעיניו של צליה.

באותה שעה היה צליה בסכנה ושרה בצער, כי לא ידע מה יעשה. הרים פינחס קולו ואמר לו:

– צל התנינים, הרובצים על כל הנחשים, הפוך בשערותיך ! 2)

מיד ידע צליה מה עליו לעשות וגלה אותו אורח ועלה אליו. מיד נתגלה בלעם וירדו שניהם לפני פינחס.

תא חזי:

אותו רשע כתיב ביה: „וילך שפי" א) — שפי (שפיפון) הוא העליון על המדרגות שלו, נחש זכר. צליה נטל שני נחשים, זכר ונקבה, ובזה שלט על בלעם, משום שנטל את השליטה ששלט על הנחשים והם נכנעו

א) במדבר כג, ג.

1) כשלשת וכו' — בערך שלשת אלפים איש, ולא חשבון מדויק. 2) צל התנינים וכו' — הגדולים שבכוחות הטומאה נקראים בשם „תנינים" והם רובצים (שולטים) על כוחות הטומאה סתם, הנקראים „נחשים".

לפניו. וזהו „שפיפון עלי אורח" – על אותו אורח, שעשה אותו רשע, דכתיב: „יהי דן נחש עלי דרך, שפיפון עלי אורח" [א]: – „נחש עלי דרך" זה שמשון שהיה משבט דן, „שפיפון עלי אורח" זה צליה, „הנושך עקבי סוס" [ב] זה עירא שהיה עם דוד והיה משבט דן ובגינו תלו את גבורתו בדוד, דכתיב: „ויעקר דוד את כל הרכב" [ג]. „ויפל רוכבו אחור" [ד] זה שריה, שהוא עתיד לבא עם משיחו של אפרים ויהיה משבט דן ועתיד לעשות נקמות וקרבות בשאר עמים, וכשזה יקום הֱוֵה מחכה לגאולתו של ישראל, דכתיב בברכת דן: „לישועתך קויתי ה'" [ה].

כיון שירד אותו רשע לפני פינחס, אמר לו:

— רשע כמה רעות עשית לעם קדוש!

אמר לו לצליה:

– בא והרגהו, אבל לא בשם קודש, כי זה אינו ראוי להזכיר עליו שם קודש ועליון, שמא תצא נשמתו ותִכָּלֵל בדברים של המדרגות הקדושות ויתקיים בו מה שאמר: „תמות נפשי מות ישרים" [ו].

באותה שעה עשה בו צליה כמה מיני מיתה. ולא מת, עד שנטל פינחס חרב, שהיה חקוק עליו נחש בצד זה ונחש בצד זה.

אמר לו פינחס לצליה:

– בשלו טול ובשלו ימות! [1]

אז הרג אותו ויכל לו. כי כך דרכה של הסטרא אחרא: מי שהולך אחריה, בה ימות ובה תצא נשמתו ובה תִכָּלֵל. וכך מת בלעם ודנים אותו בדינים באותו עולם, ולא נקבר מעולם, ועצמותיו כֻלן נרקבו ונעשו מהן כמה נחשים מזוהמים [2] מזיקים שאר הבריות, ואפילו התולעים שאכלו את בשרו נהפכו לנחשים.

א) בראשית מט, יז. ב) שם. ג) שמואל ב, ח, ד. ד) בראשית שם. ה) שם יח. ו) במדבר כג, י.

---

1) בשלו טול וכו' — קח משלו, נחש, שהוא של בלעם, ובשלו, בנחש, ימות. 2) מזוהמים — מתועבים, מאוסים.

מצאתי בספרו של אשמדאי, שנתן אותו לשלמה המלך, שכל מי שרוצה לעשות כשפים תקיפים ונעלמים מן העין, אם הוא יודע את הסלע שעליו נפל בלעם ממרום, ימצא שם מאותם הנחשים שנבראו מעצמותיו של אותו רשע. אם יהרוג אחד מהם, יעשה בראשו כשפים גדולים, בגופו – כשפים אחרים, בזנבו — כשפים אחרים, כי שלשה מיני כשפים יש בכל אחד ואחד.

— מכאן ולהלאה – גמר ר' שמעון את דבריו — אלעזר בני! הקדוש ברוך הוא עשה מה שעשה באותו רשע. וסודות נעלמים אלו אין לגלות, אבל בכדי שהחבריא שבזה תדע ארחותיו הנעלמים של העולם, גליתי אותם לכם, שהרי כמה נמוסים סתומים יש בעולם והם פליאות נעלמים וגדולים, ובני אדם אינם יודעים אותם.

(שם קצג ע"ב, קצד ע"א וע"ב).

ד, בלק בכשפיו.

„ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה" [א] — „ועתה" — ר' אלעזר אומר: אותו רשע אמר:

– ודאי שעתי עומדת לי [1] לעשות מה שאני רוצה.

ראה בלק ולא ראה היטב. ראה כמה אלפים מישראל נופלים על ידו לזמן זעיר ואמר:

– ודאי השעה עומדת לי עתה, ולא בזמן אחר.

„כי עצום הוא ממני" [ב] – וכי עד אותה שעה עשה את ישראל מלחמה ונצח אותו? באיזה מקום נפגשו מואב וישראל בחרבות שלהם והראו את גבורתם? מאי „כי עצום הוא ממני"? אלא אותו רשע (בלק)

א) במדבר כב, ו. ב) שם.

---

1) שעתי עומדת לי — השעה שלי, של הצלחתי, היא עכשו.

חכם היה וראה למרחוק. ראה את דוד המלך שיצא מרות המואביה ויהיה גבר עז כארי וינצח במלחמות עצומות את מואב וישים אותו תחת רגליו, אמר: „עצום הוא ממני" – שמלך אחד שלהם יירש את הגבורה והעוצם ממני ויֵצא להשמיד את מואב.

„אולי אוכל נכה בו" [א] – פסוק זה היה לו לומר: „אולי אוכל אכה בו", או „אולי נוכל נכה בו". אלא אותו רשע חכם היה. אמר לבלעם:

— ראיתי יד אחת של אריה אחד פרושה. אולי אוכל להתחבר אתך יחדו ולכרות מאותו אריה (דוד) את ידו עד שלא יבא לעולם ולא יגרש את מואב ממקומו.

„ארה לי" – אמר ר' אבא:

אותו רשע בשתי לשונות אמר לבלעם: בלשון אחת — „ארה לי" ובלשון שנית – „קָבָה לי". מאי בין „ארה" ל„קבה"? אמר לו בלעם לבלק:

— ארה 1) לי עשבים וכשפים של ראשי נחשים ושים אותם בקדרה של כשפים.

כיון שראה שכחו של בלעם גדול יותר בפיו, שב ואמר: „לכה בא קבה לי".

וגם אותו רשע, בלק, לא עזב את כשפיו, אלא לקט כל מיני עשבים וכשפים של ראשי נחשים ונטל קדרה של מכשפים ונעץ אותה תחת האדמה אלף וחמש מאות אמות, וגנז אותה לקץ הימים.

כיון שבא דוד חפר בתהום אלף וחמש מאות אמות, והוציא מים מן התהום ונסך על המזבח. באותה שעה אמר:

א) במדבר כב, ו.

---

1) אָ ר ה – לְקוט, אסוף, קְטוֹף („וארוה כל עוברי דרך" — תהלים פ, יג).

— אנכי ארחץ אותה קדרה. —
דכתיב „מואב סיר רחצי" [א]

(שם קצח ע"א וע"ב).

ה. הקדוש ברוך הוא הפיר עצת בלק ובלעם.

„כי הנה הרשעים ידרכון קשת, כוננו חצם על יתר" [ב] — אמר ר' אלעזר:

קְרָא 1) זה על סמאל וסיעתיה 2) אתמר, שכל מעשיו ועצותיו על ישראל הם. בלק ובלעם אחזו אותו אורח ממש של סמאל, והא אתמר, שחבורה בישא עבדו 3). אמרו: עמלק — עם־לק, עם שלקה את ישראל כנחש, המכה בזנב שלו. הרי אנו יותר ממנו. בלק — בא־לק. בא זה שלקה אותם כרצונו. בלעם — בל־עם — אין עם (ישראל) ואין רועה. השמות שלנו גורמים להכריתם ולעקור אותם מן העולם. אבל הקדוש ברוך הוא חשב את שמותיהם באופן אחר: בשם בלק יש אותיות „בל", בשם בלעם — „בל". שתי פעמים „בל" — „בלבל". מה האותיות שנשארו משמותיהם? „עם" מבלעם וק מבלק — עֹמק — בלבל עֹמק המחשבה שלהם, בכדי שלא ישלטו בעולם ולא יִשָׁארו בעולם.

אמר ר' שמעון:

אלעזר! יפה דברת. אבל בלק תִּפח רוחו 4) בגיהינם ובלעם תִּשָׁחַקנה 5) שם עצמותיו ורוחו. כך הוא הדבר: עצה רעה נטלו על פַּטרוֹנם 6) של ישראל. אמר אותו רשע (בלק): הקדמונים השתדלו 7) ולא

א) תהלים ס, י. ב) שם יא, ב.

---

1) קְרָא — פסוק בתנ"ך. 2) וסיעתיה — והחברה שלו. 3) חבורה בישא עבדו — התחברות רעה של מלים ושמות עשו. 4) תִּפח רוחו — תצא רוחו, נשמתו. 5) תשחקנה — תכתתנה, תהיינה לאבק דק. 6) פַּטרוֹן — מגן. 7) השתדלו וכו' — התאמצו לבער מן העולם את כחות הקדושה ולהשליט בעולם את כחות הטומאה.

יכלו. דור הפלגה השתדלו ולא יכלו. עשו מעשה ופֶּה חסר מהם, כי לשונם נתבלבלה ולא יכלו. אבל אתה, הרי פיך שנון ולשונך ערוכה לשני צדדים אלו: „את אשר תברך מבורך ואשר תאֹר יואר"[א] – אותו צד, שאתה רוצה להעלות בפיך ולשונך, נתעלה; ואותו צד, שאתה רוצה לקלל בכחו של פיך, ארור, והכל תלוי בך, שהרי המעשה כבר ערוך ורק בדבור פה תלוי הכל. המעשה של נחשים אני אתקין ואתה תשלים בפיך. והוא לא ידע, שהקדוש ברוך הוא „מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח"[ב], והכל ברשותו עומד. „מסיר שפה לנאמנים – אלו דור הפלגה, שבלבל לשונם, בכדי שלא יוכלו לשלוט כלל במלה, דכתיב: „אשר לא ישמעו איש שפת רעהו"[ג]. „וטעם זקנים יקח" – אלו בלק ובלעם, ששניהם היו בעצה אחת.

(שם קצט ע"ב, ר ע"א).

ו. בלעם כמצורע.

כותי 1) אחד שאל את ר' אלעזר ואמר לו:

– כח עצום ראיתי בבלעם יותר ממשה. שהרי במשה כתיב: „ויקרא אל משה"[ד], ובבלעם כתיב: „ויקר אלהים אל בלעם"[ה] וכתיב „ויבא אלהים אל בלעם"[ו] 2).

אמר לו:

משל למלך, שישב בהיכלו על כסאו. מצורע אחד קרא ליד השער. אמר המלך: „מי הוא הדופק על השער?" אמרו לו: „מצורע פלוני".

א) במדבר כב, ו. ב) איוב יב, כ. ג) בראשית יא, ז. ד) ויקרא א, א. ה) במדבר כג, ד ו) שם כב, ט.

---

1) כותי — שומרוני, בן אחד העמים, שהושיב מלך אשור בערי שומרון אחרי הגלותו את בני ישראל מארצו, ואלה „את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים" (מלכים ב יז, כג). 2) אל משה קרא ה' לבא אליו אל אוהל מועד ואל בלעם בא אלהים, ובכן גדול בלעם ממשה.

אמר: „לא יכנס ולא יטנף 1) את ההיכל. יודע אני, שאם על ידי שליח אוֹמַר לו, לא יחוש וילך ויטמא את בני, ויתקרב אליו. אבל אני אלך ואפחידהו, שירחיק דרכו ממושבו של בני ולא יטמא אותו". הקדים המלך והפחידהו ובא אליו ואמר לו: „מצורע, מצורע! מנע רגלך מן הדרך שבני שוהה בו, ואם לאו, אני נשבע, שחתיכות יעשו בני שפחות את גופך!" – אהובו של המלך קרא ליד הדלת. אמר המלך: „מי הוא?" אמרו: „אהובך פלוני". אמר: „אהובי, חביב נפשי, לא יקראהו קול אחר, אלא שלי" צִוָּה המלך ואמר: „פלוני, פלוני, הכנס, אהובי, חביב נפשי! הַתקינו היכלות לדבר עמו בהם!" — כך בלעם, המצורע הרחוק מבני אדם, קרא ליד שער המלך. שמע המלך, ואמר: „מצורע טמא לא יכנס ולא יטנף את היכלי! אני צריך לאַיֵּם 2) עליו, שלא יקרב אל שער בני ולא יטמא אותו". אמר לו: „מצורע, מצורע, „לא תלך עמהם, לא תאור את העם, כי ברוך הוא" [א]. לא תקרב אל בני הן לטוב והן לרע. טמא אתה!" אבל במשה כתיב: „ויקרא אל משה" – קול המלך קרא אליו ולא על ידי שליח אחר. „מאהל מועד" – מן ההיכל הקדוש, מן ההיכל המתוקן 3), מן ההיכל היקר, שהעליונים והתחתונים משתוקקים לו ואינם יכולים לגשת אליו.

(שם ר' ע"א וע"ב).

ז. בלעם ועזא ועזאל.

„ותרא האתון את מלאך ה', ותרבץ תחת בלעם" [ב] — אמר ר' יצחק: — וכי אמאי ראתה היא, ובלעם שהיה חכם כל כך לא ראה? אמר ר' יוסי:

א) במדבר, כב, יב. ב) שם, כז.

---

1) יטנף — ילכלך, יטמא. 2) אַיֵּם — הטיל אימה, הפחיד. 3) המתוקן — שהוּכן.

– חס ושלום שרשע זה יסתכל במחזה קדוש.

אמר לו ר׳ יצחק:

– אי הכי, הא [1] כתיב: „נופל וגלוי עינים״?

אמר לו:

– לא שמעתי בהא מידי ולא אימי [2].

אמר לו:

— אני שמעתי, שכשהיה צריך בלעם להסתכל היה נופל ורואה והשתא לא היה צריך להסתכל.

אמר לו:

– אי הכי במדרגה עליונה היה גדול על כל נביאי אמת, שהוא גלוי עינים, ראה ונסתכל בהודו של הקדוש ברוך הוא, והרי ר׳ שמעון אמר: בלעם בכשפיו היה יודע באותם כתרים של מטה [3], כמה דכתיב „ואת בלעם בן בעור הקוסם״ – „קוסם״ קראהו קְרָא משום שהיה טמא, וטמא היך יסתכל בהודו של אדוניו? ועוד: הא אמר ר׳ שמעון: במחזה זה שראה לפי שעה, כמה דכתיב: „ויגל ה׳ את עיני בלעם״ [א], נתעקמו עיניו, ואתה אומר, שהיה רואה בגלוי עינים ונסתכל בהודו של הקדוש ברוך הוא?!

אמר לו:

– אני השיבותי על דבריך. הדברים שלי ושלך דורשים בֵרור, ודאי רזים עליונים של התורה הם ואין בני העולם יכולים לעמוד עליהם [4]. בגין כך אסור לאדם לפתוח בדברי תורה, עד שישמע דבר וידע אותו על בוריו.

א) במדבר, כב, לא.

---

1) הא — הרי. 2) לא שמעתי בהא מידי ולא אימי — לא שמעתי בזה (מרבותי) כלום ולא אומר. 3) כתרים של מטה — מלכות, שליטה של מטה, של כחות הטומאה. 4) לעמוד עליהם — להבינם היטב.

באו אל ר׳ שמעון ואמרו לו את הדבר.

פתח ואמר:

„מה אנוש, כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו" [א] – פסוק זה פֵרשו, שהממונים על העולם אמרוהו. בשעה שעלה הרצון לפני הקדוש ברוך הוא לברוא את האדם, קרא לכתות מלאכי עליון והושיב אותם לפניו. אמר להם: „אני רוצה לברוא אדם". אמרו לפניו: „אדם ביקר בל ילין, נמשל כבהמות נדמו" [ב]. הושיט הקדוש ברוך הוא אצבע שלו ושרף אותם. הושיב כתות אחרות לפניו. אמר להם: „אני רוצה לברוא אדם". אמרו לפניו: „מה אנוש, כי תזכרנו" – מה טיבו של אדם זה? אמר להם: „אדם זה יהיה בצלם שלנו וחכמתו תהיה גדולה מחכמתכם". כיון שברא את האדם ויצא בדימוס מלפניו, באו עזא ועזאל. אמרו לפניו: „פתחון פה יש לנו אצלך. הרי האדם שבראת חטא לפניך!" אמר להם: „אלמלי הייתם נמצאים אצלם, הייתם חוטאים כמותם". מה עשה הקדוש ברוך הוא? הפיל אותם ממדרגת הקדושה שלהם, מן השמים.

אמר ר׳ שמעון:

עכשו אני שב לשאלתכם, בדבר בלעם שאמר „נופל וגלוי עינים": אי נימא [1], שהדבר לא היה כך ורק שבח את עצמו כך, היך יכתוב הקדוש ברוך הוא דבר שקר בתורה? ואם אמת הדבר, היך משתבח אותו רשע במדרגה עליונה על כל נביאי אמת? ועוד: הרי הקדושה של מעלה אינה שורה, אלא במקום הראוי לה? –

חוזר אני לענין ראשון:

לאחרי שהפיל הקדוש ברוך הוא את עזא ועזאל מן המקום הקדוש שלהם, מן השמים, חטאו. — הכא יש להסתכל. הרי כתיב: „עושה מלאכי

א) תהלים ח, ה. ב) שם מט, כא.

1) אי נימא — אם נאמר.

רוחות" [א], ומלאכים אלו היו רוחות, והיך יכלו להתהלך בעולם הזה ולחטוא? אלא תא חזי: כל אותם מלאכי עליון אינם קַיָמים ואינם יכולים להתקַיֵם, אלא באור העליון, המאיר להם ומקַיֵם אותם, ואם אותו אור פוסק מהם אינם יכולים להתקים. כל שֶׁכֵּן אותם שהפילם הקדוש ברוך הוא ופסק מהם אותו אור של מעלה, שנשתנה זִיוָם 1) וכשירדו ושלט בהם אוירו של העולם הזה, נשתנו במדרגה אחרת.

תא חזי:

המָן שהיה יורד להם לישראל במדבר, היה מן הטל של מעלה, שהיה יורד מעתיקא סתימא דכל סתימין 2), וכשהיה יורד היה אורו מאיר מכל העולמות וממנו נזונו חקל תפוחים 3) ומלאכי עליון. כשהיה יורד למטה ושלט בו אוירו של העולם הזה, גדל ונשתנה זיוו. לא היה אלא כמה דכתיב: „והמן כזרע גד" [ב], ולא יותר. כל שכן מלאכים, כיון שירדו ושלט בהם אויר, נשתנו מאותה מדרגה ראשונה, שהיו בה. מה עשה הקדוש ברוך הוא? ראה, שהם מַטעִים 4) את העולם קשר אותם בשלשלות ברזל בהרי חשך. באיזה מקום ישבו? בעֹמק הר הושיב הקדוש ברוך הוא את עזא והשליך חשך בפניו. משום שבשעה שקשר אותם הקדוש ברוך הוא, נתרגז והרגיז כלפי מעלה 5), והקדוש ברוך הוא הפילו לעֹמק עד ערפו וזרק חשך בפניו. ועזאל שלא נתרגז, הושיבו הקדוש ברוך הוא אצל עזא והאיר לו את החשך. ובני העולם, היודעים את מקומם, באים אליהם, והם מלמדים לבני אדם כשפים נחשים 6) וקסמים. ואותם הרי חשך נקראים בשם „הררי קדם", משום

א) תהלים קד, ד. ב) במדבר יא, ז.

1) זִיוָם — מראֵהם. 2) עתיקא סתימא דכל סתימין — וקן נעלם כל נעלמים, הקדוש ברוך הוא. 3) חקל תפוחים — שְׂדֵה־תפוחים. בקבלה נקרא שם זה המקום של מעלה, שממנו נִזונים העליונים במזון רוחני וקדוש. 4) מטעים — מתעים מן הדרך הטוב. 5) כלפי מעלה — לְעֻמת, נגד אלהים 6) נחשים — מין כשפים.

שחשך היה קודם לאור. לבן ובלעם מהם למדו כשפים, וזהו מה שאמר בלעם: „מן ארם ינחני בלק מלך מואב, מהררי קדם" [א].

תא חזי:

בלעם היה משבח את עצמו באותו מקום ואמר: „נאום שומע אמרי אל ויודע דעת עליון מחזה שדי יחזה" [ב], משום שעזא ועזאל אמרו לאותם בני עולם מאותם הדברים העליונים, שהיו יודעים לפנים למעלה ומספרים דברים מן העולם הקדוש, שבו היו בראשונה. הדא הוא דכתיב „שומע אמרי אל" — „שומע קול אל" לא כתיב, אלא „אמרי אל" — אותם הדברים שאמרו מאֵל. „ויודע דעת עליון" — שהיה יודע השעה, שבה תולה דין על העולם ומכַוֵן את השעה בכשפיו. „אשר מחזה שדי יחזה" — מה „מחזה שדי"? זהו נופל וגלוי עינים, שהם עזא ועזאל. „נופל" זה עזא שהעמיקו הקדוש ברוך הוא בעֹמק עד החשך והוא יושב בעֹמק ע ערפו, כאשר אמרנו, וחשך נזרק בפניו, ועל כן נקרא „נופל", שנפל פע אחת ואחר כך שוב נפל לעֹמק החשך, עזאל הוא גלוי עינים, שהרי ל נזרק חשך בפניו, כי לא נתרגז ולא הרגיז אותו שלמעלה, ובלעם קר אותם בשם „מחזה שדי", שהם „נופל וגלוי עינים". ובאותה שעה ל נשאר בעולם איש, שיהיה רגיל אצלם, חוץ מבלעם, ובכל יום היה אצל באותם הרי חשך. הדא הוא דכתיב: „ינחני בלק מלך מואב מהרו קדם" [ג] — מהררי קדם ודאי, ולא מארץ בני קדם.

(שם רז ע"ב ורח ע"א ת"ב).

„אל מוציאו ממצרים" [ד] — אמר ר' אלעזר:

לא נמצא בעולם חכם להרע כבלעם הרשע. שהרי לפנים הי במצרים ועל ידיו קשרו המצריים על ישראל קשר, שלא יצאו מעבדות לעולם. זהו שאמר: מה אוכל להרע להם? שהרי אני עשיתי, שלא יצ

א) במדבר כג, ט. ב) שם כד, ד. ג) שם כג, ז. ד) שם כד, ח.

מעבודת מצרים לעולם, אבל „אל מוציא ממצרים" ולנגדו לא יוכלו כל החכמים והמכשפים שבעולם.

„ועתה אני הולך לעמי, לכה איעצך" וכו' א) — ר' יהודה אמר:

בשעה שיצאו ישראל ממצרים שמע בלעם, שכשפיו וקסמיו וכל אותם קשרים שקשר לא הצליחו על ישראל, התחיל לגרר 1) עצמו ולמרוט ראשו. הלך אל אותם הרי חשך ובא אל אותן שלשלאות של ברזל. וכך דרכו של מי שבא אליהן:

כיון שעולה בר נש אל ראשי ההרים, רואה אותו עזאל, זה הנקרא בשם „גלוי עינים". מיד הוא אומר לעזא. אז נותנים שניהם קול ומתאספים אליהם נחשים גדולים, שרפים, ומקיפים אותם. שולחים עזא ועזאל אונימתא זעירה לקראת האיש הבא. ותנא: אונימתא זו כמין שינרא 2) היא וראשה כראש נחש ושני זנבות בה וידיה ורגליה זעירות. האיש הרואה אותה מכסה פניו ומביא קטורת של שרפת תרנגול לבן. משליך קטורת זו אל פניה והיא יורדת עמו, עד שהוא מגיע אל ראש השלשלת. ואותו ראש השלשלת נעוץ 3) באדמה ומגיע עד התהום, ושם בתהום יש מוט אחד והוא בתהום התחתון ובמוט זה קשורים ראשי השלשלאות. כשהאדם מגיע אל ראש השלשלת, מכה עליה שלש פעמים, והם קוראים אותו. אז הוא כורע על ברכיו ומשתחוה והולך ועוצם עיניו, עד שהוא מגיע אליהם. הם מושיבים אותו לפניהם וכל אותם נחשים מקיפים אותו מצד זה ומצד זה. הוא פוקח את עיניו ורואה אותם, מזדעזע ומשתחוה לקראתם. אחר כך הם מלמדים אותו כשפים וקסמים והוא יושב אצלם חמשים יום. כשמגיע זמנו לילך לדרכו, אותה אונימתא וכל אותם נחשים הולכים לפניו, עד שהוא יוצא מן ההרים שבין אותו חשך עצום.

א) במדבר כד, יד.

1) לגרר — לחכך לשרוט. 2) שינרא — חתול. 3) נָעוּץ – תָקוּעַ, תָחוּב.

ובלעם כשבא אליהם הודיעם את הדבר והסגיר עצמו בהרים עמהם ורצה לקטרג על ישראל להושיבו למצרים. והקדוש ברוך הוא בלבל וקלקל כל החכמות שבעולם וכל הכשפים שבעולם, שלא יוכלו לגשת אל ישראל.

תא חזי:

השתא, כיון שראה בלעם, שאינו יכול להרע לישראל, הלך ויעץ לבלק מה שלא בקש ממנו, בכדי להרע להם, והעצה שלו היתה בדבר אותן נשי מדין, שהיו יפות. ואלמלא אמר זאת משה, לא היינו יודעים. אבל משה אמר: „הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם" [א]. כיון שראה הקדוש ברוך הוא את העצה שלו, אמר: „הרי ודאי אתה בעצמך תפול בעצתך".

(שם ריב ע"א וע"ב).

א) במדבר לא, טז.

דוד המלך.

א. דוד ומעשה בת שבע.

דוד המלך אמר: „לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי" א) — מאי „לך לבדך"? אלא בגין שיש חטאים, שבר נש חוטא לקדוש ברוך הוא ולבני נשא 1), ויש חטאים, שהוא חוטא לבני נשא ולא לקדוש ברוך הוא, ויש חטאים שהוא חוטא לקדוש ברוך הוא לבדו. דוד המלך חטא לקדוש ברוך הוא לבדו ולא לבני נשא. מה שלקח דוד את בת שבע לו לאשה בחיי בעלה אוריה, לא היה חטא, כי מנהגם של כל ישראל כך היה: כל יוצא חיל למלחמה היה נותן לאשתו גט בתנאי, שאם לא ישוב עד הזמן שקבע, תהיה מגורשת ממנו. גט שכזה היה גם כן לבת שבע ודוד לקח אותה לו לאשה לאחרי שעבר הזמן הקבוע. ובת שבע היתה בת זוגו של דוד והוכנה לו לאשה מיום שנברא העולם. ובכן לא חטא דוד לאוריה במה שלקח את אשתו לאשה; וגם במה שהרגו לא חטא, אלא לקדוש ברוך הוא לבדו, שהרג אותו בחרב בני עמון ולא בשעה שאמר לו אוריה „ואדוני יואב" ב), שהרי דוד היה אדון לו ולא יואב, והוא לא הרגו באותה שעה, אלא בחרב בני עמון, והקדוש ברוך הוא אמר „ואותו הרגת בחרב בני עמון", כי כל חרב בני עמון, היה חקוק עליה נחש עקום בתבנית דרקון 2), שהוא היה האליל שלהם. אמר הקדוש

א) תהלים נא, ו. ב) שמואל ב יא, יא.

1) לבני נשא — לבני אדם. 2) דרקון — מין נחש.

ברוך הוא לדוד: נתת כח לאותו שקוץ, כי בשעה שהרגו בני עמון את אוריה ורבים מבני ישראל עמו, נתגברה באותה שעה חרב בני עמון ונתחזק מאד אותו שקוץ ונתגבר על מחנה דוד, שהיה „מחנה אלהים" בדיוקנא של מעלה, ובשעה שפגם 1) מחנה זה, פגם למעלה מחנה אחר. ועל כן אמר דוד: „לך לבדך חטאתי" ולא לאחר, „למען תצדק בדברך, תזכה בשפטך" [א], שלא יהיה לי פתחון פה לפניך.

תא חזי:

כל אומן, כשהוא מדבר, באומנותו הוא מדבר. דוד בדיחא דמלכא 2) היה, ואף על פי שהיה בצער, כיון שעמד לפני המלך שב לבדיחותו, בכדי לבדח את המלך. אמר: „מאריה דעלמא 3), אני אמרתי „בחנני ה' ונסני" [ב], ואתה אמרת, שלא אוכל לעמוד בנסיון שלך. הרי חטאתי, „למען תצדק בדברך" ויהיו דבריך אמת, שאלמלא חטאתי היו דבריך, הדברים של אמת לשוא. השתא שחטאתי, בגין שיהיו דבריך אמת, נתתי מקום להצדיק דבריך. בגין כך עשיתי „למען תצדק בדבריך, תזכה בשפטך" — שב דוד לאומנותו ואמר מתוך צערו דברי בדיחות למלך.

תנינן:

לא היה דוד ראוי לאותו מעשה של בת שבע, שהרי הוא אומר: „ולבי חלל בקרבי" [ג] — אמר דוד: בלב יש שני היכלות. באחד יש דם ובשני רוח. אותו היכל שהוא מלא דם, בו יש דירה ליצר הרע, ולבי לאו הכי, שהרי ריקן 4) הוא ולא נתתי דירה לדם רע, שישכון בו יצר רע, וכיון שכך לא היה דוד ראוי לאותו חֵטא שחטא, אלא בכדי לתת פתחון פה לרשעים, שיאמרו: דוד המלך חטא ושב בתשובה ומחל לו

א) תהלים נא, ו. ב) שם כו, ב. ג) שם קט, כב.

1) פגם — קלקל, השחית. 2) בדיחא דמלכא — הבדחן של המלך, המשמח בדברי בדיחה את המלך, הקדוש ברוך הוא. 3) מאריה דעלמא — אדון העולם. 4) ריקן — ריק, המלה „חָלָל" פירושה ריק.

הקדוש ברוך הוא, כל שכן שאר בני נשא. ועל זאת אמר: „אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו" [א], וכתיב: „ודוד עולה במעלה הזיתים, עולה ובוכה. וראש לו חפוי, והוא הולך יחף" [ב] – ראש לו חפוי ויחף אמאי? אלא נָזוּף [1] היה. עשה עצמו נזוף לקבל ענשו והעם היה מתרחק ממנו ארבע אמות. – זכאי העבד, שכך הוא עובד את אדונו והוא מודה על חטאו ושב ממנו בתשובה שלמה.

(מדבריו של ר' ייבי סבא, משפטים קז ע"א וע"ב).

ב. דוד וצפרדע.

פתח ר' פנחס ואמר:

„ה', לא גבה לבי ולא רמו עיני" [ג] – קרא זה אמר דוד בשעה שהיה מהלך על שפת נהר והיה אומר:

– רבונו של עולם! כלום היה בעולם אדם שיודה וישבח אותך כמותי?

נזדמנה לו צפרדע ואמרה לו:

– דוד, לא תתגאה, שאני עשיתי יותר ממך, כי מסרתי את גופי על דברי אדוני, דכתיב: „ושרץ היאור צפרדעים, ועלו ובאו" וכו' „ובתנוריך" [ד] [2]. ותו, שאני משבחת ומזמרת לילה ויום בלי הפסק.

באותה שעה אמר דוד:

„ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני".

(פנחס רלב ע"ב).

א) תהלים נא, טו. ב) שמואל ב טו, ל. ג) תהלים קלא, א. ד) שמות ז, כח.

1) נָזוּף — מנודה, מובדל מהקהל. 2) הצפרדע מסרה נפשה על דברי אלהים, שנכנסה אל התנורים ואל הלחם שאָפו המצריים ונתבקעה שם, משום שהקדוש ברוך הוא אמר, שכך יהיה.

שלמה רוכב על נשר.

שלמה אמר: „ושבתי אני ואראה את כל העשוקים" א) – מאָן אֲתַר תָּב 1) שלמה? אי נימא: לאחרי שאמר דבר זה, שב ואמר דבר אחר? אבל הוא אמר: ושבתי ואראה, ולא שבתי וָאֹמַר! –

תַּמָּן 2) תנינן:

בכל יום ויום היה שלמה מקדים 3) בבקר, ושם פניו לצד מזרח, וראה מה שראה, ואחר כך שב לצד דרום, וראה מה שראה, וחזר ושב לצד צפון ועמד שם. השפיל עיניו וזקף ראשו. באותה שעה היו באים עמוד אש ועמוד ענן ועליהם היה בא נשר אחד, ואותו נשר היה גדול ועצום. וכך היה בא: כנפו הימנית על עמוד האש וגופו וכנפו השמאלית על עמוד הענן. ואותו נשר היה מביא שני עָלים בפיו. באו עמוד הענן ועמוד האש ואותו נשר עליהם והשתחוו לפני שלמה המלך. בא הנשר וירד לפניו ונתן לו שני העלים. נטל אותם שלמה והיה מריח בהם והיה יודע בהם סימן ואמר: זהו של „נופל" וזהו של „גלוי עינים" 4). בשעה ששני עלים היו בפיו של הנשר, היה יודע, ששניהם: „נופל וגלוי עינים", רוצים להודיעהו דברים. מה עשה? חתם את כסאו בגושפנקא 5), שהיה חקוק עליה שם קודש, ונטל טבעת שחקוק עליה שם קודש,

א) קהלת ד, א.

1) מאָן אֲתַר תָּב — מאיזה מקום שב. 2) תַּמָּן — שם, בארץ ישראל. 3) מקדים — מהר לקום. 4) „נופל וגלוי עינים" — ע' למעלה פרק „בלעם ובלק". 5) גושפנקא — טבעת.

ועלה על הר, ורכב על הנשר ונסע לו. ואותו נשר היה עולה לרום ענגים ובכל מקום שעבר חָשַׁך האור. החכמים שהיו במקום שחָשַׁך האור, היו יודעים מפני מה חָשַׁך, והיו אומרים: הרי שלמה המלך נוסע ועובר כאן. אבל לא ידעו לאיזה מקום הוא נוסע. הטפשים שהיו שם, היו אומרים: ענגים הם ההולכים במרום והעולם חָשַׁך. גבה הנשר עמו ופרח ארבע מאות פרסה, עד שהגיע למקום הרי חשך, ושם יש „תרמוד במדבר בהרים", ושלמה ירד שם. זקף ראשו וראה הר חשך, והיה יודע שם מה שהיה צריך לדעת, והיה יודע, ששמה יעלה. היה רוכב על הנשר כבראשונה וטס ונכנס לתוך ההרים, עד אותו המקום, שבו קורא הזית בחִיל 1): „ה', רמה ידך, בל יחזיון" א). נכנס שם, עד שקרב אל המקום, שבו נמצאים „נופל וגלוי עינים". שם את הטבעת לפניהם וקרב אליהם ושם היה נודע לו כל מה שרצה מאותן החכמות הזרות שרצה לידע. כיון שהיו אומרים לו כל מה שרצה, היה רוכב על אותו נשר ושב למקומו. כיון שהיה יושב על כסאו, נתיַשֵּׁב בדעתו והיה מדבר דברים של חכמה יקרה. באותה שעה היה אומר: „ושבתי אני ואראה" – שבתי ודאי מאותה דרך. שבתי מאותה חכמה ונתישבתי בלבי ובדעתי.

(מדבריו של ר' ייבי סבא, משפטים קיב ע"ב, קיג ע"א).

א) ישעיה כו, יא.

1) בחיל – ברעדה, בחלחלה.

יונה והנסים שנעשו לו.

א. יונה והאנשים אשר אתו באניה

ר׳ שמעון פתח ואמר:

„ויאמרו אליו: הגידה נא לנו, באשר למי הרעה הגדולה הזאת לנו" [א] וכו׳ — קְרָא זה יש להסתכל בו. כֻּלם ברז של חכמה שאלו, דכתיב: „הגידה נא לנו, באשר למי" – אם הוא מזרעו של יוסף, שהים, כיון שראה את הארון שלו, מיד נבקע והיתה יבשה, דכתיב: „הים ראה וינס" [ב] – הים ראה את יוסף, שכתוב בו: „וינס ויצא החוצה" [ג]. ועל זאת שאלו אותו: „באשר" -- דכתיב ביוסף: „באשר את אשתו" [ד], ואם מזרעו של זה אתה, התפלל שישתוק הים מעלינו. „למי" – ואם מזרעו של יעקֹב אתה, דכתיב בו: „למי אתה ואנה תלך?" [ה] והוא אמר את הדברים האלה אל המלאכים הקדושים, ששלח בשליחותו ונצל מאותה צרה שהיה בה, התפלל לאלהיך וישלח מלאכו ונִנָצל גם אנו מצרתנו. ואם אינך לא מזרעו של יוסף ולא מזרעו של יעקב, „מה מלאכתך?" – במה עסקת בכל יום? „ומאין תבא?" – מי הם אבותיך? „מה ארצך?" – אם היא ארץ שהיא ראויה לעונש? „ואי מזה עם אתה"? – אם אתה בן עם עמלק, או בן אחד משבעה העמים, הראוים לעונש? את הכל שאלו אותו כראוי.

מה השיב להם? – „ויאמר אליהם: „עברי אנכי" [ו] וכו׳ – מאותו זרעו של אברהם העברי, שקִדש שם אלהיו בכל יום בעולם, „ואת ה׳

א) יונה א, ח. ב) תהלים קיד, ד. ג) בראשית לט, טו. ד) שם, ט. ה) שם לב, יח. ו) יונה א, ט.

אלהי השמים אני ירא". – הם לא שאלו אותו, אלא דבר שבגלוי ושבסתר בכדי להכירו והוא השיב להם הכל בגלוי. מה כתיב? – „וייראו האנשים יראה גדולה" [א] – כיון ששמעו שמו של הקדוש ברוך הוא, מיד יראו, משום שכֻלם היו יודעים את הגבורות ואת הנסים, שעשה הקדוש ברוך הוא בים, וכיון שאמר להם שמו של הקדוש ברוך הוא, מיד יראו מפניו יראה גדולה. תו אמר להם, שהוא ברח מפני הקדוש ברוך הוא, ועל כן אמרו לו: „מה זאת עשית", שברחת מפניו ולא עשית מצותיו?

ותא חזי:

כל אותם האנשים נתגַּיְרו לאחרי שראו את הנסים והגבורות, שעשה לו הקדוש ברוך הוא ליונה בים, וכֻלם ראו אותו כשנפל אל הים וראו אותו דג שעלה ובלע אותו לפניהם. וכשבא אותו דג גדול לעיני כֻלם ופלט 1) אותו אל היבשה, באו אליו ונתגירו.

ותא חזי:

כל אותם האנשים היו גֵרי צדק וחכמים גדולים בתורה, משום שהקדוש ברוך הוא רצה בהם ובכל אותם המתקרבים אליו ומקדשים שמו בגלוי.

(פקודי רל ע"ב, רלא ע"א).

ב. יונה במעי הדגה.

ר' יהודה פתח ואמר:

„ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה" [ב] – מה כתיב למעלה: „וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה" [ג] — האי קרא הכי מבעי ליה: „וימן ה' את יונה לדג", שהרי ה' מִנה, שלח את יונה אל הדג! אלא ודאי אותו דג היה שלוח אל יונה שישמור אותו משאר דגי הים והוא יהיה

א) יונה א, י. ב) יונה ב, ב. ג) שם, א.

---

1) פלט — הקיא.

גנוז בתוכו, וכיון שהדג הכניסו לתוכו, ראה יונה במעיו מרחב 1) כמ
היכל גדול ושתי עיניו של אותו דג מאירות כשמש ואבן טובה היתו
במעיו של הדג והיא האירה לו, והיה רואה כל מה שבים ובתהום. כיו
שהראה לו הדג כל מה שבים ושבתהום, מת, כי לא יכל לסבול את יונו
בקרבו שלשה ימים. אז היה צר ליונה, כמו שאמר ר' אלעזר: כיון שראו
יונה כל אותה רְוָחָה 2), היה שמח. אמר הקדוש ברוך הוא: „ומה אתו
רוצה עוד? וכי לכך הכנסתיך לכאן?" — מה עשה? הרג אותו דג ומת
וכל שאר דגי הים היו מקיפים אותו מסביב. זה נשך אותו בצד זה וזה
נשך אותו בצד זה. אז ראה יונה את עצמו בסכנה. מיד „ויתפלל יונה
אל ה'". כיון שהתפלל, קבל הקדוש ברוך הוא את תפלתו והחיה אותו
דג והוציא אותו אל היבשה לעיני כל.

(בשלח מז ע"ב, מח ע"א).

1) מרחב — מקום, שטח רחב. 2) רְוָחָה — מקום מְרֻוָח, מלא כל טוב.

תם החלק הראשון.

תקוני טעיות.

עמוד	שורה	תחת	צ"ל
X	14	הוד	הוה
XIII	4	רואות	רואים
XV	19	יפיפיותם	יפיפיתם
15	7	והוא	והרוח
20	4	שנברא	שְׁנבראה
21	בהערה	לשבת	לשרת
35	שורה 2	לבושו	לבושיו
40	7	אמעציתו	אמצעוּתו
78	בהערה שורה 2	לאות	אות
80	1	ויגעו	וייגעו
82	בהערה 3	מכה	מְכה
100	2	טס	טסה
145	20	מקששת	מקשקשת
148	8	והתפאר	ומתפאַר
162	2	להושיבו	להשיבו

הוצאת „אחיאסף", ורשה.

ספר

אגדות הזהר

מלֻקטות, מְסדרות, מתֻרגמות ומבֹארות

מאת

ע. נ. פרענק.

חלק שני

תרפ"ד - 1924

DRUK. M KUPERSZTOCHA i M. KRAMARZA
WARSZAWA, NOWOLIPKI 22.

התֹּכֶן

גדולתו של ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בנו.

א.	חתונתו של ר' אלעזר	4—3
ב.	הקדוש ברוך הוא גוזר ור' שמעון בן יוחאי מבטל	6—4
ג.	ר' שמעון בן יוחאי כמשה	6
ד.	ר' שמעון בן יוחאי גוזר והקדוש ברוך הוא מקים	7—6
ה.	עשירות מברכתו של ר' שמעון בן יוחאי	9—7
ו.	גדולתו של ר' שמעון בן יוחאי	12—9
ז.	ר' שמעון בן יוחאי הציל את ר' יצחק ממות	16—12
ח.	נס שנעשה לר' שמעון, בנו ותלמידו	17—16
ט.	הקדוש ברוך הוא אומר דברי תורה בשם ר' שמעון	19—17
י.	גדולתם של סודות התורה שנתגלו על ידי תלמידי ר' שמעון בן יוחאי	21—19
יא.	דורו של שלמה ודורו של ר' שמעון בן יוחאי	23—21
יב.	ר' שמעון בן יוחאי וינוקא	24—23
יג.	אדרא רבא קדישא	33—24
יד.	ר' רחומאי, ר' פנחס ור' שמעון בן יוחאי	34—33
טו.	לפני פטירתו של ר' שמעון בן יוחאי	37—34
טז.	אדרא זוטא קדישא	43—37
יז.	לאחרי פטירתו של ר' שמעון בן יוחאי	46—44
יח.	„פניאל"	51—46
יט.	ר' חיא ור' חגאי אצל ר' אלעזר	53—51
כ.	ר' אלעזר ואליהו	54—53
כא.	נסים בתוך נסים	59—54
כב.	אחרי פטירתם של ר' שמעון ור' אלעזר	63—60

ר׳ אליעזר הגדול.

א. ר׳ אליעזר הגדול ור׳ עקיבא תלמידו . . . . 64 —66
ב. פטירתו של ר׳ אליעזר הגדול . . . . 66 —68

ר׳ אבא ור׳ יוסי ור׳ חיא.

א. שני נסים שראה ר׳ אבא . . . . 69 —70
ב. ר׳ אבא ור׳ יוסי וצל . . . . 70 —72
ג. גדולתו של ר׳ אבא . . . . 72 —73
ד. הצדיקים בעולם הבא . . . . 73 —74

מה למעלה ימה למטה.

א. רקיעים, ארצות, גן עדן של מטה, נשמות הצדיקים וטל 75 —81
ב. הדרך אל גן עדן . . . . . . 82 —83
ג. בגן העדן . . . . . . 83 —84
ד. גן עדן של מטה . . . . . 84 —85
ה. כוכבים ומזלות וחלוגות הרקיע . . . . 85 —90
ו. במרום . . . . . . 90 —92
ז. השמש וגבורתה . . . . . 92 —93
ח. מהלכה של השמש . . . . . 93 —95
ט. אילת השחר 95
י. כוכבא דשביט 96
יא. הולכים למלא רצון קונם . . . . 96 —97
יב. שבעה היכלות . . . . . 97 —101
יג. שבעה מדורות . . . . . 102—104
יד. עוד שבעה היכלות . . . . . 105—135
טו. ארבע רוחות . . . . . 135—137
טז. שבעה פתחים . . . . . 137—139
יז. מעינות, נהרות, יאורים ותנין . . . . 140—141
יח. הכוכב של ערב שבת 141

הלילה.

א. שלש משמרות . . . . . . 145—142
ב. שלש המשמרות ושלשה מחנות מלאכים : . 147—145
ג. עוד שלש משמרות . . . . . 149—147
ד. בחצות הלילה 149
ה. עוד בחצות הלילה 150

שירה.

א. כחה של השירה . . . . . 152—151
ב. השירה של מעלה . . . . . 154—153
ג. שירים תאבים . . . . . 155—154
ד. שירה למעלה ולמטה . . . . . 156—155

התורה.

א. התורה עץ חיים 157
ב. בן כזי . . . . . : . 159—158
ג. רזי התורה הסתומים והעתידים להגלות . . . 161—159
ד. ענשו של המסיח דעתו מן התורה . . . 161
ה. בן מזכה אביו בתורתו . . . . 163—162
ו. ספר רפואות של רזי תורה . . . . 165—164

חרבן בית המקדש והגלות.

א. קללות בכל יום . . . . . 167—166
ב. עליונים ותחתונים התאבלו . . . . 168—167
ג. שתי הדמעות 168
ד. מבוכה ומהומה למעלה . . . . . 171—169
ה. הגליות והתשובה . . . . . 174—171
ו. שלש שאלות ושלש תשובות . . . . 177—174
ז. בני בבל ובני ארץ ישראל בהספדם . . . 184—177

המשיח והגאולה.

א. לעת קץ . . . . . . 186—185
ב. קן צפור . . . . . . 192—186
ג. אור הגאולה מתוך החושך של צרות . . . 193—192

זכותה של הצדקה.

א. „צדקה תציל ממות" . . . . . 196—194
ב. „משכיל אל דל" . . . . . 197—196
ג. עניים בסעודה . . . . . 199—197

אגדות הזהר
חלק שני

גְדֻלתו של רבי שמעון בן יוחאי ור׳ אלעזר בנו.

א. חתֻנתו של רבי אלעזר.

רבי שמעון בן יוחאי זִמֵן לְמָארֵי דמתניתא (1) לסעֻדה גדולה שעשה להם, ומִלא כל ביתו כלים יקרים והושיב רַבנן בהאי גיסא (2), והוא ישב בהאי גיסא והיה שמֵחַ מאֹד.

אמרו לו:

– על מה גדולה שמחתך ביום זה מבשאר הימים?

אמר להם:

-- היום ירדה נשמה קדֹשה ועליונה על ארבע כנפות החיות לרבי אלעזר בני ובהִלולא (3) זו תהיה לי חדוה שלֵמה.

הושיב את רבי אלעזר אצלו ואמר:

– שב, בני, שב, כי היום קדֹש אתה וגֹרלך גֹרל של קדֹשים.

אמר רבי שמעון דבר אחד ואש סבבה בבית. יצאו רבנן וראו עשן יוצא כל היום מן הבית.

---

1) זְמֵן לְמָארֵי דמתניתא — הזמין, קרא את בעלי המשניות. 2) בהאי גיסא — בצד זה. 3) הִלּוּלָא — חתֻנה, שמחת חתֻנה.

בא ר׳ יופי בן ר׳ שמעון בן לָקוניא ומצא רבנן עֹמדים בשוק ותמהים. אמר להם:

– מה זאת?

אמרו לו:

– ראה את העשן הזה היוצא מן האש העליונה. היום מכתירים את רבי אלעזר בכתר קדש וראינו ארבע כנפות הנשר, שירדו באש, שהקיפו אותו ואת ר׳ שמעון אביו.

ישב שם ר׳ יוסי, עד שהאש הלכה לה. אז נכנס אליהם ואמר לר׳ שמעון:

– גדלה מן הכתר והאש שהסתירה אתכם תהיה נא החתֻנה השלֵמה

אמר ר׳ שמעון:

– מה דעתך 1)?

אמר ר׳ יוסי:

– תהי נא בתי לאשה לבנך.

אמר:

– בודאי יהיה כך.

קראו לרבנן ור׳ יוסי נתן את בתו לר׳ אלעזר.

ישבו שם שלשה ימים ועסקו בתורה ולא היה דבר סתר במשניות שלא לִמד אותם ר׳ שמעון.

(זהר חדש, מדרש הנעלם, יב.)

ב. הקדש ברוך הוא גוזר ור׳ שמעון בן יוחאי מבטל.

פעם אחת יצא ר׳ שמעון וראה את העולם חָשֵך ואורו נפל ונסתר

אמר לו ר׳ אלעזר:

---

1) מה דעתך? — מה הכַּוָנה שבדבריך?

– בא ונראה מה רצה הקדש ברוך הוא.

הלכו ומצאו מלאך אחד הדומה להר גדול, שהוציא מפיו שלשים להבות אש.

– אמר לו ר' שמעון:

– מה אתה רוצה לעשות?

אמר לו

אני רוצה להחריב את העולם, מפני שלא נמצאו שלשים זכאים בדור הזה.

אמר לו ר' שמעון:

– במטו מינך [1]: לך אל הקדוש ברוך הוא וְאֱמֹר לו: „בר יוחאי נמצא בעולם".

הלך אותו המלאך אל הקדוש ברוך הוא ואמר לו:

– מָארֵי דעלמא [2]! גלוי לפניך מה שאמר לי בר יוחאי.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

– לך והחרב את העולם ולא תשגיח על בר יוחאי.

כשב המלאך ראה אותו ר' שמעון ואמר לו:

– אם לא תלך, אגזור עליך, שלא תעלה לשמים ותהיה במקום שעזא ועזאל נמצאים בו, וכשתעלה לפני הקדש ברוך הוא, אֱמֹר לו: אם אין שלשים זכאים בעולם, יהיה די בעשרים. ואם אין עשרים, יהיו עשרה, ואם אין עשרה, יהיו שנים, שהם אני ובני. ואם אין שנים, הרי יש אחד ואני הוא.

באותה שעה יצא קול מן השמים ואמר:

– זכאי חלקך רבי שמעון, שהקדוש ברוך הוא גוזר למעלה

---

1) בְּמָטוּ מִינָךְ — בבקשה ממך. 2) מָארֵי דעלמא — אֲדוֹן העולם.

ואתה מבטל למטה. בודאי עליך נאמר: „רצון יראיו יעשה".

(שם כט).

ג. ר' שמעון בן יוחאי כמשה.

פעם אחת היה דֶבֶר בלוד. בא ר' שמעון בן יוחאי אל העיר. אמרו לו:

– מה נעשה?

קם ועבר בעיר וראה בני אדם מתים. אמר:

– כל זאת בעיר ואני פה? אני גוזר, שהדֶבֶר יְבֻטל.

שמעו בת קול, שהיתה אומרת:

– צאו מפה, כי ר' שמעון בן יוחאי פה, שהרי הקדוש ברוך הוא גוזר והוא מבטל.

היה שם ר' חנינא ובא וספר את הדבר לר' מאיר. אמר:

– רבי! מי יכל לקום בפני גדֻלתו? האם אינו כמשה?

(שם צב).

ד. ר' שמעון בן יוחאי גוזר והקדוש ברוך הוא מקַיֵם.

ר' שמעון היה יושב על פתח שער לוד. זקף עיניו וראה השמש מאירה ושלש פעמים נסתם האור ובשמש נראו כתמים שחרים וירקים. אמר לו לר' אלעזר בנו:

– בא אתי, בני, ונראה, שהרי ודאי נגזרה גזרה למעלה והקדוש ברוך הוא רוצה להודיעני, כי ודאי שלשים יום תלוי ועומד אותו הדבר שנגזר למעלה והקדוש ברוך הוא אינו עושה אותו, עד שיודיעהו לצדיקים. הדא הוא דכתיב: „כי לא יעשה ה' אלהים דבר, כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים" [א].

א) עמוס ג, ז.

בלכתם נכנסו לכרם. ראו נחש אחד שהיה בא ופיו פתוח ומלַהֵט [1] בעפר הארץ. הוריד ר׳ שמעון את ידו והניחה על ראש הנחש. נח הנחש. לחץ ר׳ שמעון את פיו וראה לשונו מתנועעה. אמר לו:

– נחש, נחש! לך וֶאֱמֹר לאותו נחש [2], שר׳ שמעון בן יוחאי נמצא בעולם.

הכניס ר׳ שמעון את ראש הנחש לנֶקֶב [3] אחד שבעפר. אמר:

— גוזר אני, שכשם שהנחש של מטה נכנס לנקב שבעפר, כן הנחש של מעלה יִכָּנס אל הנקב של התהום הגדול.

התחיל ר׳ שמעון מתפלל. עודנו מתפלל נשמע קול אחד קורא:

– גדולי הקוצרים [4], הכנסו למקומותיכם! הקשרים של הבריונים [5] אינם שורים בעולם, שהרי ר׳ שמעון בן יוחאי בטל אותם. זכאי אתה ר׳ שמעון, שמלכך חפץ ביקרך יותר מאשר ביקר כל בני העולם. במשה כתיב: „ויחל משה [א]" — משמע שאחזה אותו פַּדוֹגְרא [6], ואתה, ר׳ שמעון, גוזר והקדוש ברוך הוא מקַיֵם; הוא גוזר ואתה מבטל.

אדהכי [7] ראה ר׳ שמעון, שהשמש האירה ואותו הכתם השחור עבר בטל. אמר:

– ודאי שהעולם נתחזק.

(ויקרא טו).

ה. עשירות מברכתו של ר׳ שמעון בן יוחאי.

ר׳ אלעזר היה הולך לבית חָמיו [8], ואתו הלכו ר׳ חִיָא, ר׳ יוסי ור׳

א) שמות לב, יא.

---

1) מְלַהֵט — בוער. 2) לאותו נחש — לנחש הקדמוני, לסמאל ראש השדים, הכח של כל כחות הרע. 3) נֶקֶב — חֹר קטן. 4) קֹצרים — הרגים. 5) קשרים של בריונים — חֶבֶר פּחזים, רָעים. 6) פַּדוגרא — מין מחלה. דרש „וַיְחל": ויחל, חלה. 7) אדהכי — בינתים, פתאם. 8) חָמיו — חותנו.

חזקיה, ובדרכם היו מדברים רזי תורה. בלכתם פגע בהם ר׳ יֵסִי ואתו היה יהודי אחד, אשר גִלה להם סודות רבים בתורה. שמע ר׳ אלעזר את דבריו ואמר לר׳ יֵסי:

– רואה אני, שנתחברת עם השכינה ואִתָּה באת אלינו.

אמר לו ר׳ יוסי:

– בודאי כן הוא הדבר. שלש פרסאות הלכתי עם אדם זה והוא אמר לו כמה דברים מְשֻׁבחים, ואני שכרתי אותו ליום זה, אך לא ידעתי, שאור תורתו גדול כל כך, כאשר ראיתי עתה.

אמר לו ר׳ אלעזר לאותו יהודי:

– מה שמך?

אמר לו:

– יועזר.

אמר לו:

– יועזר ואלעזר יֵשבו יחדו.

ישבו אצל סלע אחד שבאותו השדה והיהודי הוסיף וגלה סודות התורה ודבריו הוטבו מאד בעיני ר׳ אלעזר ושאל אותו:

– מה מעשיך?

אמר לו:

– מלמד דרדקי [1] הייתי בעירי. עתה בא ר׳ יוסי מכפר חנן אל העיר ובני עירי לקחו ממני את בניהם ומסרו אותם לו. והיו כל בני העיר נותנים לי את שכרי, כאשר היו נותנים בשעה שהילדים היו אצלי. ונמלכתי בלבי, שלא נאה לי להנות מהם חנם והשכרתי עצמי לחכם זה (ר׳ יֵסי).

אמר ר׳ אלעזר:

---

1) דרדקי – ילדים קטנים.

– ברכותיו של אבי דרושים לזה.

קמו והלכו אל ר' שמעון ואותו יהודי היה יושב ועוסק בתורה לפני ר' שמעון. ביום אחד עסק לפניו בהלכות נטילת ידים 1). אמר: כל מי שאינו נוטל ידיו כראוי, אף על גב שנענש למעלה, נענש למטה. ומה ענשו? – הוא גורם לו לעצמו עניות. ומי שנוטל ידיו כראוי, זוכה שברכות שורות על ידיו ומתברך בעשר.

פעם אחת קם ר' שמעון בבקר וראה אותו נוטל ידיו כראוי במים רבים. אמר ר' שמעון:

– מַלֵא ידיו מברכותיך!

וכך הוה. מאותו היום ואילך נתעשר. מצא אוצר של כסף וזהב והיה עוסק בתורה ונותן בכל יום ויום מזונות לעניים, שמח אִתם ומאיר להם פנים.

(לך לך סו, פח.).

ו. גְדֻלתו של ר' שמעון בן יוחאי.

ר' חִיָא רבה היה הולך לגבי מָאריהון דמתניתא ללמוד מהם. הלך לגבי ר' שמעון בן יוחאי וראה פרגוד של אש, שהיה מפסיק בבית. חרד ר' חִיָא. אמר:

– אשמע דבר מפיו מהכא.

שמע שהיה אומר: „ברח דודי ודמה לך לצבי, או לעופר האילים" א) – תאוָתם של ישראל, שיהיה הקדוש ברוך הוא לא הולך ולא מתרחק, אלא בורח כצבי, או כעופר האילים. מאי טעמא? – אין חיה בעולם עושה כמו הצבי, או כעופר האילים. בזמן שהוא בורח הולך מעט מעט ומחזיר את ראשו למקום שיצא ממנו ולעולם הוא מחזיר את ראשו לאחוריו.

א) שיר השירים ח, יד.

1) נטילת ידים – רחיצת ידים.

כך אמרו ישראל: רבונו של עולם! אם אנו גורמים, שתסתלק (1) מבינינו, יהי רצון, שתברח כמו הצבי, או כעופר האילים, שהוא בורח ומחזיר את ראשו למקום שהניח. דבר אחר (2): הצבי כשהוא ישן, הוא ישן בעין אחת ובאחרת הוא נעור. כך אמרו ישראל לקדוש ברוך הוא: עשה כמו הצבי, ש„הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל".

שמע ר' חִיָא ואמר:

– העליונים עוסקים בתורה בפנים ואני יושב בחוץ!

בכה.

שמע ר' שמעון ואמר:

– ודאי השכינה בחוץ; מי יצא?

אמר ר' אלעזר בנו:

– אם אני קל, כְּחול איני קל (3). הרי השכינה חוץ מאתנו. תכנס השכינה והאש תהיה שלֵמה (4).

שמע קול אומר:

– עד שלא קֵרבו, קָרבו (5) וממעט הבשם של גן העדן, שהוא עתה פה לא הֻתקנו השערים.

לא יצא ר' אלעזר.

ישב ר' חיא, בכה וגנח (6). פתח ואמר: „סֹב, דמה לך דודי לצבי, או לעופר האילים (א)".

נפתח שער הפרגוד. לא נכנס ר' חיא. זקף ר' שמעון עיניו ואמר:

א) שיר השירים ב, יז.

---

1) תסתלק — תַעלה. 2) דבר אחר — פֵּרוש אחר. 3) כחול איני קל — איני קל לעוף ולהמלט מן האש של השכינה כעוף הנקרא בשם „חול", שלפי האגדה הוא חי אלף שנים ואחר כך אש יוצאה ממנו ושורפת אותו והוא שב וחי. 4) האש תהיה שלֵמה — האש של הפרגוד והאש של השכינה. 5) עד שלא קֵרבו, קָרבו — לפני שהיו מקרבים אחרים אל הקדושה, קָרבו הם בעצמם. 6) וגנח — ונאנח.

— שמע מינה: נִתנה הרשות (להכנס) למי שיושב בחוץ ואנו בפנים.

קם ר׳ שמעון. הלכה האש ממקומו עד מקומו של ר׳ חִיָא. אמר ר׳ שמעון:

— עמוד האור של השומר עלינו בחוץ ואני פה, בפנים!

נאלם פיו של ר׳ חיא. כיון שנכנס הוריד את עיניו ולא זקף ראשו. אמר ר׳ שמעון לר׳ אלעזר בנו:

— קום, הַעֲבֵר ידך על פיו, כי הוא אינו יודע מה פה ואינו רגיל בזה.

קם ר׳ אלעזר, העביר ידו על פיו של ר׳ חִיָא. פתח ר׳ חִיָא את פיו ואמר:

— ראתה העין מה שלא ראיתי קודם לכן ולא העליתי על לבי. טוב למות באש של זהב טוב ודולק, במקום שנצוצות נזרקים לכל עֵבר כל נצוץ ונצוץ עולה לשלש מאות ושבעים מרכבות וכל מרכבה ומרכבה מתפרשת לאלף אלפים ורבוא רבבות, עד שהן מגיעות לעתיק יומין, היושב על כסאו, והכסא מזדעזע ממנו למאה וששים עולמות, עד שהוא מגיע למקום העדן של הצדיקים והקול נשמע בכל הרקיעים ובכל העולמות העליונים והתחתונים וכלם בזמן אחד חרדים ואמרים: זהו ר׳ שמעון בן יוחאי, שהוא מרעיש כל. מי יכול לקום בפניו? זהו ר׳ שמעון בן יוחאי, שבשעה שהוא פותח את פיו ומדבר דברי תורה, מקשיבים את קולו כל הכסאות וכל הרקיעים וכל המרכבות, ומכל אותם המשבחים את אדוניהם אין פותח ואין גומר. כֻּלם פוסקים לומר שירה, עד שבכל הרקיעים של מעלה ושל מטה לא נשמע כל הגה. כשגומר ר׳ שמעון עסוק בתורה, מי רואה שירים? מי רואה החדוה של המשבחים את אדוניהם? מי רואה הקולות, ההולכים בכל הרקיעים? באים כֻּלם בגין ר׳ שמעון וכורעים ומשתחוים לפני אדוניהם, מעלים רֵיחות של בשׂמי גן עדן עד עתיק יומין, וכל זאת בגין ר׳ שמעון.

ישב ר׳ שמעון, ור׳ אלעזר בנו קם ופֵרש דברים של סוֹדות החכמה, והיו פניו מאירים כשמש ודבריו מתפזרים וטסים ברקיע.

ישבו שני ימים ולא אכלו ולא שתו ולא היו יודעים, אם היה יום, או לילה. כשיצאו ידעו, שהיו שם שני ימים ולא טעמו כלום.

כשבא ר׳ חִיָא לפני רבי וסִפֵּר לו את העובדא 1), חרד רבי ואמר:

– ר׳ שמעון בן גמליאל אביו הוא בני. ר׳ שמעון בן יוחאי הוא אריה ור׳ אלעזר בנו אריה ור׳ שמעון אינו כשאר האריות. עליו נאמר: „אריה שאג, מי לא יירא א)". ואם העולמות של מעלה מזדעזעים ממנו, אנו על אחת כמה וכמה. הוא אדם, שלא גזר תענית מעולם על מה ששאל ורצה, אלא הוא גוזר והקדוש ברוך הוא מקַיֵם; הקדוש ברוך הוא גוזר והוא מבטל.

(שמות יד, טו).

ז. ר׳ שמעון בן יוחאי הציל את ר׳ יִצחק ממות.

ר׳ יצחק היה יושב פעם אחת לפני פתח ביתו של ר׳ יהודה. יצא ר׳ יהודה ומצא אותו יושב ליד השער ועצוב. אמר לו:

– מה נשתנה היום הזה משאר הימים?

אמר לו ר׳ יצחק:

– באתי אליך לבקש ממך שלשה דברים. הדבר האחד, שכאשר תאמר דְבר תורה ותַזכיר דברים מדברי התורה שאני אמרתים, תאמר אותם בשמי, בכדי להזכיר את שמי. הדבר השני, שתלַמֵד את יוסף בני תורה. הדבר השלישי, שתלך על קברי כל שבעת הימים לאחרי פטירתי ותתפלל עלי תפלותיך.

א) עמוס ג, ח.

1) עובדא – מעשה.

אמר לו ר' יהודה:

– מִנַּיִן לך, שאתה מת?

אמר לו:

– הרי נשמתי מסתלקת ממני בכל לילה ולילה והיום לא היה אור לי בחלום כמלפנים. ועוד: כשהייתי מתפלל והגעתי ל„שומע תפלה", נסתכלתי בצלם שלי בכתל ולא ראיתיו, ואמרתי: מה שהצלם עבר ואינו נראה, הוא הכרוז היוצא ומכריז עלי, שאֶפָּטר מן העולם, דכתיב: „אך בצלם יתהלך איש [א]" — כל זמן שהצלם של בן האדם אינו עובר ממנו, יתהלך איש ורוחו מתקים בקרבו. עבר הצלם של בן האדם ואינו נראה, הריהו עובר מן העולם הזה.

אמר לו ר' יהודה:

– כל אותם הדברים, שאתה מבקש ממני, אעשה. אבל אני מבקש ממך, שבאותו עולם תברור את מקומי אצלך, כמו שהייתי יושב אצלך בעולם הזה.

בכה ר' יצחק ואמר:

– במטו מינך, שלא תפרוש ממני כל הימים האלה, עד שאמות.

הלכו אל ר' שמעון ומצאוהו יושב ועוסק בתורה. זקף ר' שמעון עיניו וראה את ר' יצחק. וחמא [1] למלאך המות דרהיט קמיה ורקיד קמיה [2]. קם ר' שמעון, אחז ביד ר' יצחק ואמר:

– גוזרני [3]: מאן [4] דרגיל למיעל [5], יעול ומאן דלא רגיל למיעל, לא יעול.

נכנסו ר' יצחק ור' יהודה וקשרו את מלאך המות בחוץ. נסתכל

א) תהלים לט, ז.

1) חָמָא — ראה. 2) דְרָהִיט קַמֵיה ורקיד קמיה — שָׁרָץ לפניו ורקד לפניו. 3) גוזרני — אני גוזר. 4) מאן — מי. 5) למיעל — להכנס.

ר׳ שמעון וראה, שעד עכשו לא הגיעה השעה לר׳ יצחק להפטר מן העולם, כי בשעה השמינית ביום היה הזמן. הושיב אותו לפניו ולמדה תורה. אמר לר׳ אלעזר בנו:

– שב ליד הפתח ומי שתראה, לא תסיח [1] אתו, ואם ירצה להכנס הכא, השביע אותו, שלא יכנס.

אמר ר׳ שמעון לר׳ יצחק:

– הראית דיוקנו של אביך היום, או לא? שהרי שנינו: בשעה שבר נש מסתלק מן העולם, אביו וקרוביו נמצאים שם עמו והוא רואה אותם ומכיר אותם וכל האנשים, שבמדור [2] שלו היה אצלם בעולם הזה במדרגה אחת, כלם מתקבצים ונמצאים עמו והולכים עם נשמתו, עד המקום, שבו תשכון.

אמר לו ר׳ יצחק:

– עד עכשו לא ראיתיו.

קם ר׳ שמעון ואמר:

מארי דעלמא! מַכָּרנו הוא ר׳ יצחק, ואחד משבע העינים [3] של המקום הזה. הרי החזקתי בו ואתה תן אותו לי!

יצא קול ואמר:

– כורסְיָא דמארי קרבהו לגַדפוי דר׳ שמעון [4]. הרי שלך הוא ועמך, ר׳ שמעון, תביאהו בשעה שתבא לשבת על כסאך.

אמר ר׳ שמעון:

– ודאי!

פתאם ראה ר׳ אלעזר, שמלאך המות נסתלק ואמר לו:

---

1) לא תסיח – לא תדבר. 2) מדור – דירה. 3) אחד משבע העינים אחד משבעת החברים, היושבים פה ועוסקים בתורה. 4) כורסְיָא דמארי וכו׳ הכסא של אדוניו (ממשלת אלהים) קֵרבה אותו אל כנפיו של ר׳ שמעון.

— הרצועות של המַלקה [1] אינן נמצאות במקום שר׳ שמעון בן יוחאי יושב.

אמר ר׳ שמעון לר׳ אלעזר בנו:

— עוֹל [2] והחזֵק בר׳ יצחק, כי ראיתי בו, שהוא מתְירא. —

ור׳ שמעון החזיר את פניו לאחוריו ועסק בתורה.

נַיִם [3] ר׳ יצחק וראה את אביו. אמר לו:

— בני! זכאי חלקך בעולם הזה ובעולם הבא, שהרי בין עלי עץ החיים שבגן־עדן אתה יושב. העץ הזה, הגדול והעצום בשני העולמות, הוא רבי שמעון בן יוחאי, שהחזיק בך בענפיו. זכאי חלקך, בני!

אמר לו:

— אבי! ומה אני שם?

אמר לו:

— שלשה ימים קִשטו את חדר מִשכבך והתקינו לך חלונות פתוחים להאיר לך מארבע רוחות העולם ואני ראיתי את מקומך ושמחתי ואמרתי: „זכאי חלקך, בני, מלבד מה שעד כען [4] לא זכה בנך באורַיְתא [5]", והא השתא היו נכונים לבא אליך שנים עשר צדיקים, ולפני שהייתי יוצא מגן־עדן עבר קול בכל העולמות וקרא: „מי החברים, הנצבים פה, התקשטו בגין ר׳ שמעון! הוא שאל [6] ושאלתו נִתנה לו!" ולא זו בלבד, אלא ששבעים מקומות שלו נתקשטו פה, וכל מקום ומקום פתחים פתוחים לו לשבעים עולמות, וכל עולם ועולם פתוח לשבעים מחנות של מלאכים, וכל מחנה ומחנה פתוח לשבעים כתרים עליונים, ומשם פתוחים ארחות אל עתיק יומין, הנעלם מכלם, בכדי שיוכל לראות את הנעימות העליונה, המאירה והנותנת ענג לכל, כמה דאַת אמר: „לחזות בנועם ה׳ ולבקר

---

1) רמַלקה — המכה. 2) עוֹל — הכנס. 3) נַיִם — נתנמנם. 4) כען — עתה. 5) באוריתא — בתורה. 6) שאל — בִקש שר׳ יצחק יחיה.

בהיכלו [א]". מה „ולבקר בהיכלו"? הינו דכתיב: „בכל ביתי נאמן הוא [ב]".

אמר לו ר' יצחק לאביו:

— אבא! כמה זמן נתנו לי להשאר בעולם הזה?

אמר לו:

– אין לי רשות לגלות ואין מודיעים דבר כזה לבר נש, אבל בהלולא רבה 1) של רבי שמעון תהא מתקין לפניו את השלחן, כמה דאַת אמר: „צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעִטרה לו אמו ביום חתֻנתו וביום שמחת לבו [ג]".

פתאם הקיץ ר' יצחק והיה שוחק ופניו מאירים. ראה ר' שמעון ונסתכל בפניו. אמר לו:

– השמעת דבר חדש?

אמר לו ר' יצחק:

— ודאי סח לי אבי.

נפל מלא קומתו לארץ לפני ר' שמעון.

תאנא: מאותו יום ואילך היה ר' יצחק אחז ביד בנו ולא עזבהו ולִמד אותו תורה.

(ויחי ריז, ריח).

ח. נס שנעשה לר' שמעון, בנו ותלמידיו.

ר' שמעון היה מהלך בדרך ועמו היו ר' אלעזר ור' אבא ור' חִיָא ור' יוסי ור' יהודה. הגיעו לנחל מים אחד ור' יוסי נפל במלבושיו אל תוך המים. אמר:

א) תהלים כז, ד. ב) במדבר יב, ז. ג) שיר השירים ג, יא.

1) בהלולא רבה — בשמחה, במעודה הגדולה, כשימות ר' שמעון ויעשו לו שמחה בגן עדן לכבודו.

– שָׂפה חלקלקה של נחל מים, הלואי שלא היית כאן!

אמר לו ר' שמעון:

– אסור לך לדבר דברים כאלה. שַׁמָּשׁו של העולם הוא ואסור לנהג קלון בשַׁמָּשׁו של הקדוש ברוך הוא, וכל שכן באותם השמשים, שהם עבדים נאמנים. פתח ואמר: „וירא אלהים את כל אשר עשה, והנה טוב מאד [א]" – בדין שהממונים עושים נמצא העליון עליהם. „וירא אלהים את כל אשר עשה" – סתם, אפילו נחשים ועקרבים ויתושים [1], ואפילו אותם הנראים כמחבלי העולם, בכֻלם כתיב „והנה טוב מאד", כֻלם הם שַׁמשי העולם, מנהיגי העולם ובני אדם אינם יודעים זאת.

עודם מהלכים ראו נחש אחד זוחל לפניהם. אמר רבי שמעון:

– ודאי הולך זה, בכדי שיֵעָשה לנו נס.

רץ אותו נחש לפניהם ופגע באפעה [2] אחד בפרשת הדרכים. הכו זה את זה ומתו שניהם.

כשהגיעו ר' שמעון ובנו ותלמידיו אל אותו המקום, ראו שניהם מוטלים מתים. אמר ר' שמעון:

– בריך רחמנא [3] דרחיש לן ניסא [4], שהרי כל המסתכל באפעה בעודנו חי, או כל מי שהאפעה מסתכל בו, ודאי אינו נִצל, כל שכן אם יִקְרב אליו.

(אמור קו, קז).

ט. הקדוש ברוך הוא אומר דברי תורה בשם ר' שמעון.

ר' שמעון היה הולך לטבריא. פגע בו אליהו. אמר לו ר' שמעון:

א) בראשית א, לא.

---

1) יַתּוּשׁים – זבובים קטנים עוקצים. 2) אפעה – מין נחש שיש לו ארס רע מאד. 3) בריך רחמנא – ברוך אלהי הרחמים, אל רחום. 4) דרחיש לן ניסא – שהִקרה לנו נס.

– שלום עליך, מר! במה עוסק הקדוש ברוך הוא ברקיע?

אמר לו:

– בקרבנות הוא עוסק ואומר דברים חדשים בשמך. זכאי אתה ואני באתי להקדים לך שלום, ודבר אחד אני רוצה לשאלך, ובישיבה של הרקיע שאלו זאת: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה והרי כתיב „באתי לגני אחותי כלה וכו׳, אכלתי יערי עם דבשי, שתיתי ייני עם חלבי [א]". – מי שאין בו אכילה ושתיה הוא אומר: אכלתי יערי עם דבשי, שתיתי ייני עם חלבי [1]?

אמר ר׳ שמעון:

– והקדוש ברוך הוא מה השיב להם?

אמר לו אליהו:

– אמר הקדוש ברוך הוא: „יאמר בר יוחאי", ובאתי לשאל אותך.

אמר ר׳ שמעון:

– כמה גדולה חבתו של הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל ומרב חבתו לה שִׁנה את מעשיו, ואף על גב שאין דרכו במאכל ומשתה, בגין חבתו לה אכל ושתה. הואיל שבא אליה עשה רצונה. כלה נכנסת לחֻפה ורוצה לאכל, אין מן הדין שיאכל חתנה אִתה, אף על גב, שאין דרכו לעשות כך? הדא הוא דכתיב: „באתי לגני אחותי כלה" – הואיל שבאתי אליה להכנס אִתה לחֻפה „אכלתי יערי עם דבשי" וכו׳.

אמר לו אליהו:

– רבי! חייך, דבר זה רצה הקדוש ברוך הוא לומר, ובכדי שלא להחזיק טובה לעצמו לפני כנסת ישראל, רצה שאתה תאמרהו. זפאי

א) שיר השירים ה, א.

1) לפי דרשת חכמי התלמוד כל ספר „שיר השירים" הוא דמרים שבין הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, ואת הפסוק „באתי לגני" אמר איפוא הקדוש ברוך הוא על עצמו.

[א]תה בעולם, שאדוניך משתבח בך למעלה ועליך כתיב „צדיק מושל [י]ראת אלהים [א]".

(פנחס רמא, רמב).

י. גדלתם של סודות התורה שנתגלו על ידי תלמידי ר' שמעון בן יוחאי.

תלמידיו של רבי שמעון בן יוחאי היו הולכים עמו בדרך ומגלים [ר]זי תורה. אמר ר' שמעון:

– זכאי חלקכם וזכאין עיני, שראו כך ושזכיתי בחיי לראות בגלוי [ה]דברים האלה בעולם הזה, משום שכלם כתובים למעלה לפני המלך [ה]קדוש.

פתח ואמר:

„אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר [ז]כרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו [ב]". – פסוק זה יש להתבונן בו: „אז [נ]דברו" – „אז דברו" מבעי ליה. מאי „נדברו"? אלא נדברו למעלה מכל [ה]מרכבות הקדושות וכל החילות הקדושים. משום שהדברים הקדושים, [ה]נאמרים מאת יראי ה', עולים למעלה וכמה מהם מתרוממים ובאים [ל]פני המלך הקדוש ומתעטרים בכמה עטרות ובאותם האורות העליונים [ו]כלם נ ד ב ר י ם [1] לפני המלך הקדוש. מי רואה את החדות, מי רואה [א]ת התשבחות, העולות בכל אותם הרקיעים בשעה שהדברים האלה עולים [ל]פני המלך הקדוש והוא מסתכל בהם ומתקשט בהם, והם עולים ויושבים [ב]חיקו, ומשם הם עולים על ראשו ונעשים עטרה. ועל דא אמרה אוריתא: „ואהיה שעשועים יום יום [ג]" – „והייתי" לא כתיב, אלא „ואהיה" – בכל

א) שמואל ב כג, ג. ב) מלאכי ג, טז. ג) משלי ח, ל.

1) נ ד ב ר י ם – נאמרים.

זמן ובכל שעה, שאותם הדברים עולים הם שם „שעשועים". שתי פעמי[ם]
כתיב „יראי ה' [1]" – יראי ה' למעלה ויראי ה' למטה, כי יראי ה[']
עומדים למטה ואותם הדברים עומדים בדיוקנם של יראי ה' למעלה
וסוד זה מצאתי בספרו של חנוך, שכל דבריהם של הצדיקים אשר באר[ץ]
מתקשטים ועומדים לפני המלך, והקדוש ברוך הוא משתעשע עמהם, ואח[ר]
כך הם יורדים ועומדים לפניו בדיוקנו של אותו הצדיק שאמר אות[ם]
והקדוש ברוך הוא משתעשע בדיוקן זה, ואחר כך הם נכתבים בספ[ר]
זכרון לפניו, בכדי שיתקימו לפניו תמיד. „ולחושבי שמו" - מאי „ולחושב[י]
שמו"? – כל אותם שחושבים דברי תורה להתדבק לאדוניהם ברז של שמו
הוא השם הקדש, בכדי להכירו ולהשכין בלבם את החכמה של השם הזה,
דכתיב „ולחושבי שמו", שהוא הרז של השם הקדוש. כתיב: „וממע[ל]
לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא [א]" – פסוק זה פרשנו,
אבל „וממעל לרקיע" - לאותו הרקיע של מטה, כמה שאמרתם, חברים,
זכאי חלקי וזכאי חלקכם באותו הרקיע של מטה, שהרי הרקיע של מעלה
אין מי שיסתכל בו, ולמעלה ממנו נמצאה אותה אבן ספיר „דמות כסא" –
ולא כתיב „דמות הכסא", משום שיש כסא ויש כסא [2], הכסא העליו[ן]
טמיר וגנוז ואינו מתגלה ואין מי שיכיר אותו ויסתכל בו, ועל כן כתיב
„כסא" סתם, זהו כסא של מטה. „דמות כמראה אדם" – כיון שאמר
„דמות", אמאי „כמראה"? הא סגי ליה [3] „דמות אדם"! אלא „דמו[ת]
אדם" זהו רז עליון באותו הכבוד העליון דיוקנו של אדם, אבל מה
שנוסף „כמראה" לכלול אותם הדיוקנים של דברי חכמה, והם רזי החכמה,
העולים ומתקשטים למעלה ואחר כך הם עומדים בדיוקן של אדם, באותו דיוקן
של הצדיקים המדברים אותם ובכלם משתעשע הקדוש ברוך הוא, כי הם

א) יחזקאל א, כו.

1) בפסוק „אז נדברו" וכו' כתוב שתי פעמים „יראי ה'". 2) יש שני מיני כסא: כסא
עליון וכסא תחתון. 3) הא סגי ליה – הרי די לו.

העטרה שלו. ואתם, חברים, הרי הקדוש ברוך הוא משתעשע השתא באותם הדברים שאמרתם בדרך זו והרי אתם עומדים לפני אדוניכם בדיוקניכם הקדושים, כי בשעה שראיתי אתכם ונסתכלתי בדיוקניכם ראיתי בכם, שאתם רשומים ברז של אדם, וידעתי שהדיוקן שלכם נודע למעלה, וכך עתידים הצדיקים להודע לעיני כלם ולהראות את פרצופם [1] הקדוש לפני כל העולם. הדא הוא דכתיב: „כל ראיהם יכירום, כי הם זרע ברך ה׳ [א]".

פתאם ראה ר׳ שמעון את ר׳ יוסי שהיה מהרהר במילי דעלמא [2]. אמר לו:

– יוסי! קום השלם [3] את דיוקנך, כי אות אחת חסרה בך.

קם ר׳ יוסי ועסק בדברי תורה לפניו. נסתכל בו ר׳ שמעון ואמר לו:

– ר׳ יוסי! השתא אתה שלם לפני עתיק יומין ודיוקנך שלם.

(ויקהל ריז).

יא. דורו של שלמה ודורו של ר׳ שמעון בן יוחאי.

ר׳ יוסי היה עוסק בתורה והיו עמו ר׳ יצחק ור׳ חזקיה. אמר ר׳ יצחק:

– ראינו שמעשה המשכן היה כגון מעשה שמים וארץ, והרי כבר נתעוררו החברים וברזים שלהם עצרו בעד בן האדם, שלא יוכל לאכל מפיו ולהושיט ידו לפיו ולבלע [4].

א) ישעיה סא, ט.

1) פרצופם – צורתם. 2) מילי דעלמא – עניני העולם הזה. 3) השלם – עשה שלם. 4) לאכל בפיו וכו׳ – החברים כבר הרבו כל כך לגלות רזים בענין זה, עד שאין אדם יכל עוד לדרש (לאכל) בו כלום.

אמר ר' יוסי:

– את הדברים האלה (של בנין המשכן) נעלה לבוצינא קדישא 1)
דאיהו 2) מתקין תבשילים מתוקים 3) כמו שהתקין אותם עתיקא קדישא סתימי
דכל סתימין 4), ואיהו מתקין תבשילים, עד שאין מקום לאחר לבא ולהשלין
לתוכם מלח 5). ותו: שיוכל בר נש לאכול ולשתות ולמלא כרסו מעדני
העולם ולהשאיר, ובו יתקַיֵם הפסוק „ויתן לפניהם ויאכלו ויותיר
כדבר ה' א)".

פתח ואמר:

– „וה' נתן חכמה לשלמה, כאשר דבר לו, ויהי שלֹם בין חירם
ובין שלמה, ויכרתו ברית שניהם ב)" – האי קרא 6) נדרש בכמה מקומות
אבל עוד יש להוסיף: „וה'" – חִבור של מעלה ומטה כאחד. „וה'" –
הוא ובית דינו. „נתן חכמה", כמי שנותן אֹצר ומתנה לאהובו. „כאשר
דִבר לו" – נתן לו מה שמשלים את החכמה: עשה אותו דַבָּר 7) בעשר
בשלום ובשלטון. הדא הוא דכתיב „כאשר דבר לו". „ויהי שלֹם בי
חירם ובין שלמה" – מאי טעמא? – משום שהיו יודעים את הסתום שבדברים
אשר אמרו זה לזה ובני אדם אחרים לא היו יודעים כלל להתבונן בהם
ולדעת אותם, ועל כן הודה חירם לכל דבריו של שלמה. שלמה המלך
נסתכל והיה רואה, שאפילו באותו הדור, שהיה שלם מכל שאר הדורות
לא היה רצונו של המלך העליון, שתתגלה חכמה מְרבה כל כך על ידו
ולא נתגלו דברי התורה שהיו סתומים קודם לכן והוא פתח לה פתחים

א) מלכים ב, ד, מד. ב) שם א, ה, כו.

1) בוצינא קדישא – מאור קדוש, ר' שמעון בן יוחאי. 2) דאיהו – שהוא
3) תבשילים מתוקים – דברי תורה נעימים. 4) עתיקא קדישא סתימי דכי
סתימין – זקן קדש (כנוי לאלהים) הסתום מכל הסתומים – נעלם מכל נעלמים. 5) להשלין
לתוכם מלח – להוסיף עוד איזה טעם לדברי התורה ההם. 6) האי קרא – פסוק זה
7) דַבָּר - מנהיג, ראש; דרש „דִבֵּר" – דַבָּר.

ואף על גב שפתח, סתומים היו, מלבד לאותם החכמים שזכו וגמגמו 1) בה ולא ידעו לפתוח בה את פיהם. ודור זה, שר' שמעון שרוי בו, רצונו של הקדוש ברוך הוא בגין ר' שמעון הוא, שהדברים הסתומים יתגלו על ידו. אבל תמה אני על חכמי הדור, איך הם עוזבים אפילו רגע אחד מלעמוד לפני ר' שמעון ולעסוק בתורה בעוד שר' שמעון קַיָּם בעולם? אבל בדור זה לא תִשָׁכַח החכמה מן העולם. וַי לדור כשהוא יסתלק והחכמים יתמעטו והחכמה תִשָׁכח מן העולם.

אמר ר' יצחק:

— ודאי הכי הוא, שהרי ביום אחד הייתי הולך עמו בדרך ופתח פיו בתורה וראיתי עמוד ענן יורד ונמשך ממעלה למטה וזהר אחד מזהיר בתוך העמוד. ויראתי יראה גדולה. אמרתי: זכאי הוא בר נש, שכך נזדמן לו בעולם הזה. מה כתיב במשה? — „וראה כל העם את עמוד הענן עֹמד פתח האהל, וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו [א]" — דבר זה נאה למשה, שהוא נביא נאמן, גדול מכל נביאי העולם ולדור ההוא, שקבל את התורה על הר סיני וראה כמה נסים וכמה גבורות במצרים ועל הים. אבל הכא, בדור זה, זכותו הגדולה של ר' שמעון עושה זאת, שיתראו נסים על ידו.

(תרומה קמט).

יב. ר' שמעון בן יוחאי וינוקא. 2)

ר' שמעון ישב יום אחד אצל פתחי לוד ור' חיא היה אתו. פגע בו ינוקא אחד. אמר ר' שמעון:

א) שמות לג, י.

1) גמגמו — פקפקו, הדברים לא היו ברורים להם. 2) ינוקא - תינוק, נער קטן.

– ודאי שהקדוש ברוך הוא מתעורר בעולם השתא. לימים מועטי
תהיה מלחמה גדולה למלכי ארץ, שיִלָחמו אלו באלו. ודאי שבעוד שה
יתגרו אלו באלו, תהיה לישראל רוָחה.

אמר אותו ינוקא:

– הרי ביום זה התחילה התעוררות זו ודם רב נשפך היום בעולב

אמר לו ר' חיא:

– מנא ליה 1) להאי ינוקא?

אמר ר' שמעון:

– לפעמים נבואה נופלת לפיו של ינוקא והוא מתנבא יותר מנביא

אמר אותו ינוקא:

– וכי תמיה היא בינוקא שיש לו נבואה? הרי מקרא מלא הוא
דכתיב „וכל בניך למודי ה'" – ודאי „למודי ה'" הם ונבואה יוצא
מהם, מה שאין כן לכל העולם, אלא לישראל בלבד, שבהם כתוב „וכ
בניך למודי ה'" ובגין כך יוצאה הנבואה מהם.

בא ר' שמעון ונשקו. אמר:

– מימי לא שמעתי זאת עד עכשו.

(תרומה קסט, קע).

יג. אדרא רבא קדישא 2).

תניא: אמר ר' שמעון לחבריא:

– עד אימתי נתיב בקַיָמָא דחד כמכא 3)? כתיב: „עת לעשות לו
הפרו תורתך א)" — הימים מועטים ובעל החוב דוחק, הכרוז קורא בכ

א) תהלים קיט, קכו.

1) מנא ליה – מאין לו, מאין הוא יודע זאת. 2) אִדְרָא רַבָּא קַדִּישָׁא
אהל, גרן, גדול וקדוש – ישיבה גדולה וקדושה. 3) עד אימתי וגו' – עד מתי נ
ונתקים על משען אחד?

יום וקוצרי השדה מוּעטים והם בקצה הכרם ואינם משגיחים ואינם יודעים לאיזה מקום עליהם ללכת, כראוי [1]. התכנשו [2], חברים, לאִדרא מלֻבשים שריונות ורמחים [3]! הזָרזו בתִקוניכם, בעצה, בחכמה, בתבונה, בדעת, בפנים, בידים, ברגלים! המליכו עליכם למי שברשותו החיים והמות, ושִׁמעו דברי אמת, שהקדושים העליונים מקשיבים להם ושמחים לשמוע אותם ולדעת אותם.

ישב ר׳ שמעון ובכה ואמר:

— וַי אם אגלה, וַי אם לא אגלה!

החבריא שהיתה שם שתקה. קם ר׳ אבא ואמר:

— אם ניחא לפניך, מר, הרי כתיב „סוד ה׳ ליראיו [א]", והרי חברים אלו יראי ה׳ הם, וכבר נכנסו לאהל המשכן [4]. אלו נכנסו ואלו יָצאו.

תאנא: נמנו החברים לפני ר׳ שמעון ונמצאו: ר׳ אלעזר בנו ור׳ אבא ור׳ יהודה ור׳ יוסי בר יעקב ור׳ יצחק ור׳ חזקיה בר רב ור׳ חִיָא ור׳ יוסי ור׳ יֵסי. הושיטו ידיהם לר׳ שמעון ואצבעותיהם זקפו למעלה ונכנסו לשדה בין אילנות וישבו.

קם ר׳ שמעון והתפלל תפלתו. ישב בתוכם ואמר:

— כל אחד ואחד ישַוֶה ידיו בחזקה.

שָׁוו את ידיהם והוא החזיק בהן. פתח ואמר:

א) תהלים כה, יד.

---

1) הימים מועטים וכו׳ — ימי האדם בעולם הזה מועטים והקדוש ברוך הוא, בעל חֹבו של האדם, דוחק, מאִיץ באדם, שישלם את חובו, שיעשה בימי חייו את המוטל עליו ובכל יום קורא המכריז את הדברים האלה, והעובדים עבודת הקודש מועטים והם כעומדים בקצה מקום העבודה ואינם רואים ואינם יודעים מה עליהם לעשות. 2) התכנשו — האספו. 3) מלבשים שריונות ורמחים — מזֻינים היטב, שלא ייראו מפני המזיקים. 4) נכנסו לאהל המשכן — באו בסוד ה׳.

– „ארור האיש, אשר יעשה פסל ומסכה, תועבת ה׳ מעשה ידי חרש, ושם בסתר, וענו כל העם ואמרו: אמן [א]!".

פתח ר׳ שמעון ואמר:

– „עת לעשות לה׳" – אמאי „עת לעשות לה׳"? – משום „שהפרו תורתך". מאי „הפרו תורתך"? – התורה שלמעלה היא שֶׁתְּבֻטַּל, אם לא יֵעָשה דבר זה כתקונו ולעתיק יומין נאמר „תורתך".

קרא לר׳ אלעזר בנו והושיבו לפניו ואת ר׳ אבא הושיב בצד אחר ואמר:

– אנו הכלל של הכל. העד עכשו התקינו עצמם הנמצאים פה? שתקו. שמעו קול וארכבותיהם דא לדא נקשן [1].

מה היה הקול? – קול הכנופיָא [2] העליונה שנאספה.

שמח ר׳ שמעון ואמר:

– „ה׳ שמעתי שמעך יראתי [ב]" – שם ראוי היה להיות ירא; אנו – באהבה תלוי הדבר, דכתיב: „ואהבת את ה׳ אלהיך [ג]" וכתיב: „אהבתי אתכם, אמר ה׳ [ד]".

ר׳ שמעון פתח ואמר:

– „הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר [ה]" – האי קרא קשיא [3]: כיון שנאמר „רכיל", אמאי „הולך"? „איש רכיל" מבעי ליה למימר! אלא מי שאינו מתישב ברוחו [4] ואינו נאמן, אותו הדבר שהוא שומע הולך בקרבו כקנה במים, עד שהוא דוחה אותו לחוץ. מאי טעמא? משום שאין רוחו רוח חזק. אבל מי שרוחו רוח חזק, בו נאמר

א) דברים כז, טו. ב) חבקוק ג, ב. ג) דברים ו, ה. ד) מלאכי א, ב. ה) משלי יא, יג.

1) וארכבותיהם דא לדא נקשן – וברכיהם הכו זו את זו מרב רעדה. 2) כנופיָא – אספה, חברה. 3) האי קרא קשיא – פסוק זה קשה. 4) מתישב ברוחו – חזק ברוחו.

„ונאמן רוח מכסה דבר", וכתיב „אל תתן את פיך לחטיא את בשרך [א]", ואין העולם מתקים, אלא בסוד. ואם במלי דעלמא צריך סוד, בדברים שהם רזין דרזין של עתיק יומין, שלא נמסרו, אפילו למלאכי עליון, על אחת כמה וכמה.

אמר ר' שמעון:

– אני לא אמר לשמים שיאזינו ולארץ לא אמר שתשמע, שהרי אנו עמודי העולמות [1].

תנא: רזא דרזין כד [2] פתח ר' שמעון, נזדעזע המקום והחברים נתחלחלו והוא פתח ואמר:

– זכאים אתם, צדיקים, שנתגלו לכם רזי דרזין דאוריתא, שלא נתגלו לקדושי עליונים!

ישב ר' שמעון וגלה לחברים רזים עליונים ועל פי פקדתו גלו גם הם סודות נעלים וספרו את המחזות שראו בעולם העליון שבעליונים ותקנו תקונים בעולמות העליונים. כשקרא ר' שמעון לר' חזקיה וצוה אותו לקום ולדבר את דבריו, קם ואמר:

– מסתכל הייתי וראיתי אור יקר של המאורות הגדולים מאיר ועולה לשלש מאות וחמשה ועשרים עברים ועבר אחד היה חשוך, ורחץ באותו האור כמי שרחץ בנהר עמוק, שמימיו מתפלגים [3] ומאירים ונמשכים לכל עבר. ועלה אותו האור לשפת הים העליון העמוק, שכל הפתחים הטובים והיקרים נפתחים שם. שאלתי מהם, שיגידו לי פשר הדבר שראיתי. פתחו ואמרו: „נושא עון ראית".

א) קהלת ה, ה.

---

1) אני לא אמר וכו' – לא אמר כמו שאמר משה: „האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי", כי אנו בעצמנו הננו העמודים של כל העולמות ואין אנו צריכים לומר, שהשמים והארץ יאזינו וישמעו לדברינו. 2) כד – כאשר. 3) מתפלגים – מתחלקים

אמר ר' שמעון:

— כל המאורות: החברים שנכנסו לחבורה קדושה זו! אני מעיד עלי את השמים, העליונים שבעליונים ואת הארץ הקדושה, העליונה שבעליונה, שאני רואה השתא מה שלא ראה בר נש מיום שעלה משה פעם שנית להר סיני. אני ראיתי את פני והם מאירים כאור השמש החזקה, העתידה לצאת ברפואה לעולם, דכתיב: „וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה [א]". ועוד: אני יודע, שפני מאירים ומשה לא ידע ולא ראה. הדא הוא דכתיב „ומשה לא ידע, כי קרן עור פניו [ב]". ועוד: אני רואה בעיני שלש עשרה מדות הרחמים חקוקות לפני והן מאירות כמאורות. הזרזו חברים קדושים, כי כמעמד זה לא יהיה, עד שיבא המלך המשיח! קום ר' חזקיה שנית!

תנא: עד שלא קם ר' חזקיה יצא קול ואמר:

— אין מלאך אחד עושה שתי שליחות 1)!

נתרגש ר' שמעון ואמר:

— ודאי כל אחד ואחד צריך להיות במקומו, ואני ור' אלעזר בני כבר השלימו שלמות עליונה. קום ר' חייא!

קם ר' חיא ואחריו קמו שאר החברים וגלו סודות ותקנו תקונים.

אמר ר' שמעון לחבריא:

— כאשר נמתחה עלינו יריעה זו שאתם רואים, ראיתי שירדו אל תוכה כל התקונים והאירו במקום זה ופרוכת אחת, אורו של הקדוש ברוך הוא, פרשה על ארבעה עמודים בארבעה עברים. עמוד אחד עולה ממטה למעלה, אחד מגרפה בידו ובמגרפה ארבעה מפתחות שונים מכל העברים

א) מלאכי ג, כ. ב) שמות לד, כט.

1) אין מלאך אחד וכו' — ר' חזקיה כבר גלה מה שהיה לו לגלות ואין למסור לו עוד שליחות אחרת, שיגלה עוד רזים.

והם מחברים את היריעה ומורידים אותה ממעלה למטה, וכן לעמוד שני, שלישי ורביעי. ובין עמוד לעמוד אחוזים שמונה עשרה רגלי העמודים, והן מאירות באור התקונים, החקוקים באהל, וכן לכל ארבעה העברים. ראיתי את התקונים המאירים האלה והיו מחכים לדברים היוצאים מפינו להתעטר בהם ולהעלות כל אחד ואחד למקומו. וכשהיו הדברים יוצאים מתוקנים מפינו עלה כל אחד ואחד מהם ונתעטר, הותקן באותו התקון הנעשה פה מהבל 1) פיו של כל אחד ואחד מאתנו. ובשעה שאחד מאתנו פותח פיו לתקן באותו תקון, אותו תקון יושב ומחכה למלה היוצאת מפיכם ואז הוא עולה למקומו ומתעטר וכל העמודים שמכאן ומכאן שמחים על ששמעו מה שלא ידעו, והם מקשיבים לקולכם. כמה מרכבות עומדים הכא בגינכם! זכאים אתם בעולם הבא, כי כל הדברים היוצאים מפיכם, כלם קדושים, כלם כשרים ואינם נוטים לימין ולשמאל. הקדוש ברוך הוא שמח בשמעו אותם, והכל מקשיבים לדברים אלו, עד שהוא (הקדוש ברוך הוא) גוזר את הדין, שבעולם הבא תאמרו עוד הפעם כל אותם הדברים הקדושים.

ור' שמעון והחברים הוסיפו וגלו רזים עליונים שבעליונים וכשגמרו אמר ר' שמעון:

— זכאי חלקו של מי שיודע ומסתכל בדברים אלו ואינו טועה בהם, כי דברים אלו שנתגלו פה, לא נתנו אלא למארי מארין ומחצדי חקלא 2), דכתיב: „כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם א)".

תאנא: בכה ר' שמעון והרים קולו ואמר:

א) הושע יד, י.

1) הבל — אויר. 2) מארי דמארין ומחצדי חקלא — ארוני האדונים קוצרי השדה — גדולי הקדושים ובעלי הרזים העליונים.

– אלמלי בדברים שלנו, שנתגלו פה יִגָּנזו החברים באדרא דעלמא דאתי [1] ויסתלקו מן העולם הזה, יאות ושפיר הוה [2], כי לא נתגלו עוד לשום אחד מבני העולם הזה.

חזר ואמר:

– הדרי בי [3], שהרי גלוי וידוע לפני עתיקא דעתיקין, סתימא דכל סתימין [4], שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבי ולא לכבוד חברים אלו, אלא בכדי שלא יטעו בדרכם ולא יכנסו בבושה אל שערי הַפְּלָטְרִים [5] ולא ימחו בידם [6] להכנס. זכאי חלקי עמהם בעולם הבא!

תאנא: עד שלא יצאו החברים מאותה אדרא מתו ר' יוסי בר יעקב ור' חזקיה ור' יֵסא וראו החברים שהיו נושאים אותם מלאכים קדושים ביריעה. אמר ר' שמעון דבר ושככו [7], צוח ואמר:

– שמא חס ושלום גזרה נגזרה עלינו לְהֵעָנש על שנתגלה על ידינו מה שלא נתגלה מן היום שמשה עמד על הר סיני? מה אני פה, אם בגין כך נענשו?

שמע קול קורא:

– זכאי אתה ר' שמעון, זכאי חלקך וחלקם של החברים האלה, העומדים אתך, שהרי נתגלה לכם מה שלא נתגלה לשום חיל של מעלה. ברצון רב וחזק דבקו נפשותיהם בקדוש ברוך הוא בשעה שלֻקחו למעלה, זכאי חלקם, שהרי בשלֵמותם נסתלקו, מה שלא היה כן לאותם שהיו לפניהם.

– אמאי מתו?

תנא: בעוד שנתגלו אותם הדברים, נתרגשו העליונים והתחתונים והקול

1) דעלמא דאתי – של העולם הבא. 2) יאות ושפיר הוה – טוב ויפה היה. 3) הדרי בי – אני חוזר, מתחרט על דברי. 4) עתיקא דעתיקין, סתימא דכל סתימין – הזקן שבזקנים, הנעלם מכל נעלמים; תאר לאלהים. 5) פלָטרים – היכלות, היכלות עליונים. 6) ימחו בידם – יאסרו עליהם. 7) שככו – שקטו, נחו המלאכים.

שמע במאתים וחמשים עולמות, שדברים עתיקים מתגלים למטה, ועד שלשה אלו מתעדנים בדברים אלו, יצאו נשמותיהם בנשיקה. נתקשרו באותה יריעה ולקחו אותם מלאכי עליון.

ואמאי מתו רק שלשה אלו ?—

משום שפעם אחרת, מן קדמת דנא נכנסו (לאדרא) ולא יצאו וכל השאר נכנסו ויצאו.

אמר ר׳ שמעון:

— כמה זכאי חלקם של שלשה אלו וזכאי חלקנו בגין דא!

יצא שנית קול וקרא:

-- „ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום" [א].

קמו ר׳ שמעון והחברים ובכל מקום שהיו מסתכלים בו, היה מעלה ריחות טובים.

אמר ר׳ שמעון:

— שמע מינה, שהעולם מתברך בגיננ.

והיו פני כלם מאירים ולא היו בני העולם יכולים להסתכל בהם.

תאנא: עשרה נכנסו (לאדרא) ושבעה יצאו. והיה ר׳ שמעון שמח ור׳ אבא עצוב. פעם אחת ישב ר׳ שמעון ור׳ אבא ישב עמו. אמר ר׳ שמעון דבר וראו את השלשה ההם, שמלאכי עליון היו מביאים אותם ומראים להם גנזים ואדרות של מעלה בגין כבודם והיו עולים להרים של אפרסמון [1] זך. נחה דעתו של ר׳ אבא.

תאנא: מאותו היום ואילך לא סרו החברים מאצל ר׳ שמעון וכשהיה ר׳ שמעון מגלה רזים (מלבד אלו לא נמצא אצלו איש) והיה ר׳ שמעון קורא עליהם „שבעה עיני ה׳" דכתיב „שבעה אלה עיני ה׳" [ב], ועלינו נאמר הפסוק הזה.

א) דברים ד, ד. ב) זכריה ד, י.

---

1) אפרסמון — מין שמן, שריחו נעים מאד.

אמר ר' אבא:

– אנו ששה נרות המאירים מן הנר השביעי. אתה הוא הנ השביעי של הכל, שהרי אין קיום לששה בלי השביעי, כי הכ תלוי בשביעי.

ר' יהודה קרא לר' שמעון „שבת" של כל השנה, דכתיב: „שב לה' קדש הוא", כשם שהשבת קדש לה', כך ר' שמעון קדש לה'.

אמר ר' שמעון:

– אני מתפלא על אותו חגור מתנים 1), שלא נמצא באדרא של בשעה שנתגלו אותם הדברים הקדשים.

פתאם בא אליהו ושלשה נצוצות האירו בפניו. אמר לו ר' שמעון

– מפני מה לא נמצאת אתנו ביום הלולא?

אמר לו:

– חייך רבי, שבעה ימים עד שלא נכנסתם לאדרא נתברכו לפנ הקדוש ברוך הוא כל אותם שיבאו ויהיו נמצאים אתך, ובקשתי ממנ שאהיה שם ואז קשר את כתפי ולא יכולתי לבוא שמה, כי אותו הי שלח אותי לעשות נסים לר' המנונא סבא וחבריו, שנמסרו לארמ המלך, ועשיתי להם נס, והפלתי חומת הארמון ונהרגו ארבעים וחמש שרים, והוצאתי את ר' המנונא וחבריו והשלכתים לבקעת אונו 2) ונצ ממות. והבאתי להם לחם ומים, כי לא אכלו שלשה ימים וכל אותו היו לא נפרדתי מהם, וכששבתי מצאתי יריעה שכל אותם העמודים 3) נשא אותה ושלשה מן החבריא על היריעה, ושאלתי אותם ואמרו: „זהו חלקו ש הקדוש ברוך הוא מההלולא של ר' שמעון וחבריו". זכאי אתה, ר' שמ וזכאי חלקך וחלקם של אותם החברים היושבים אתך! כמה מדרגו הותקנו לכם בעולם הבא! כמה אורות מאירים עתידים להאיר לכם

1) חגור מתנים – אליהו הנביא, שנאמר בו „ואזור עור אזור במתניו". 2) בקע אונו – שם בקעה בארץ ישראל (נחמי' ו', ב). 3) העמודים – נשמות הצדיקים, עמודי העול

ותא חזי: בגינך עִטרו את ר׳ פנחס בן יאיר חמיך חמש עטרות ואני הלכתי עמו וכל אותם נהרות של הרי אפרסמון זך הלכו אתו, ואני ראיתי את מקומו שהוברר לו.

אמר לו ר׳ שמעון:

– האם בראשי חדשים ובחגים ושבתות קושרים לצדיקים עטרות יותר מבשאר הימים?

אמר לו:

– ואף כל אותם שבחוץ זוכים אז לראות את פני הקדוש ברוך הוא, שנאמר: „והיה מדי חֹדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבֹא כל בשר להשתחוֹת לפני, אמר ה׳״ [א] – כל בשר בא, כל שכן הצדיקים. „מדי חֹדש בחדשו״ למה? משום שבראש חֹדש מתעטרים האבות. „ומדי שבת בשבתו״, שבשבת מתעטר השביעי של כל ששת הימים, ואתה, רבי שמעון, שהנך השביעי של הששה, תהיה מתעטר ומתקדש יותר מכלם ושלשה התענוגים הנמצאים בשביעי עתידים הצדיקים להתענג בגינך בעולם הבא, וכתיב: „וקראת לשבת עֹנג, לקדוש ה׳ מכֻבד״ [ב]. מאן הוא „קדוש״? זהו ר׳ שמעון בן יוחאי, שנקרא „מכבד״ בעולם הזה ובעולם הבא.

(נשא קכז – קמה).

יד. ר׳ רחומאי, ר׳ פנחס ור׳ שמעון בן יוחאי.

ר׳ פנחס היה יושב לפני ר׳ רחומאי על שפת ים כנרת. ור׳ רחומאי זקן ושבע ימים היה ועיניו קמו מראות. אמר לר׳ פנחס:

– שמעתי, שיוחאי חברנו מרגלית טובה יש לו ונסתכלתי באור שמרגלית זו מפיקה וראיתי שהוא כאור השמש בשעה שהיא יוצאה מִנַרתיקה [1] והוא מאיר לכל העולם. ואור זה עומד משמים לארץ וכל העולם

א) ישעיה סו, כג. ב) שם נח, יג.

1) מִנַּרְתִּיקָה – מן התיק שלה, מן התֵבה שהיא מושמה בה.

מאיר עד שיושב עתיק יומין, והוא יושב על כסאו כראוי. ואותו אור כלול כלו בביתך [1]. זכאי חלקך! קום, בני, לך אחרי המרגלית הזאת, המאירה לעולם, כי השעה עומדת לנו.

יצא ר׳ פנחס מאת ר׳ רחומאי וקם להכנס אל אחת הספינות, ששני אנשים היו אצלה. ראה שתי צפרים, שהיו באות וטסות ממעל לים. קרא אליהן בקול ואמר:

– צפרים, צפרים, הטסות ממעל לים! הראיתן את המקום, שבו שוהה בן יוחאי?

המתין מעט ואמר:

– צפרים, צפרים! לֵכנה והבאתן לי תשובה על שאלתי.

פרחו הצפרים והלכו. נכנסו אל הים ונעלמו. עד שיצא מן הספינה באו הצפרים ובפיה של אחת מהן פִּתְקָא [2] אחת ובה כתוב, שר׳ שמעון בן יוחאי יצא מן המערה, הוא ור׳ אלעזר בנו אתו. הלך אל ר׳ שמעון ומצא אותו שונה מאשר היה לפני שנכנס אל המערה וגופו מלא חלודים [3], בכה אִתו ואמר:

– וי שראיתיך בכך!

אמר ר׳ שמעון בן יוחאי:

– זכאי חלקי שראיתני בכך, שאלמלא ראיתני בכך, לא הייתי בכך [4].

(הקדמת סֵפֶר הזֹהר, יא).

טו. לפני פטירתו של ר׳ שמעון בן יוחאי.

תנו רבנן:

כשחלה ר׳ שמעון בן יוחאי, נכנסו אליו ר׳ פנחס ור׳ חִיָא ור׳ אבהו. אמרו לו:

---

1) ואותו אור כלול כלו בביתך – האור שורה כלו בבית ר׳ פנחס. המרגלית ואורה המאיר רמז לר׳ שמעון בן יוחאי ותורתו, ובבית ר׳ פנחס שלמד מר׳ שמעון כלול האור הזה. 2) פִּתְקָא – אגרת קטנה. 3) חלודים – פצעים, מכות טריות. – בימים שישב ר׳ שמעון במערה נעשה גופו מלא פצעים. 4) לולא הייתי במערה וגופי היה כחוש ומלא פצעים, לא הייתי זוכה להיות מה שהנני.

– מי שהוא יסוד עולם מת!

אמר להם.

– לא בית דין של מעלה מְעַיֵן 1) בדיני, כי אני רואה, שאין אני מסר למלאך ולדין של מעלה, כי אני איני כשאר בני אדם, אלא הדין ולי הקדוש ברוך הוא דן אותו ולא בית הדין. והינו דאמר דוד בתפלתו פני הקדוש ברוך הוא: „שפטני אלהים וריבה ריבי" א), וכן שלמה אמר: לעשות משפט עבדו" ב) – הקדוש ברוך הוא בעצמו ישפוט אותם, ולא חר, שהרי תנינא: כשאדם חולה בית דין של מעלה מסתכל בדינו. יש הם (מן השופטים), שהם נוטים לכף זכות והם מראים את זכותו של אדם, ויש מהם שהם נוטים לכף חובה, והם מראים את חובתו של אדם, והאדם יוצא מן הדין כמו שבית הדין רוצה. אבל מי שדן אותו מלך העליון, השולט על הכל, הוא טוב ובדין זה אין אדם יכול להיות וץ מטוב. מאי טעמא? – הרי שנינו: מדותיו של המלך העליון נוטות מיד לזכות והוא כֻלו צד רחמנות ובידו לסלות לחוטאים ופושעים. הדא וא דכתיב: „כי עמך הסליחה" ג) – „עמך" ולא עם אחר, ובגין כך תפללתי לפניו, שהוא ידין דיני. ואני אכניס שלשה עשר אבותי לעולם בא אל המקום, שלא עבר בו איש מלבד האבות הראשונים, ולא יהיה י שימחה בידי, ולא אבקש רשות.

אמר ר' שמעון דבר ונסתכלו תלמידיו במטתו ולא ראוהו שם. מהו ואיש מהם לא יכול להוציא דבר מפיו מרוב האימה שהיתה עליהם. ודם יושבים וריח של בשמים רבים הגיע אליהם וכחו של כל אחד אחד מהם נתגבר, עד שראו את ר' שמעון והוא מדבר דברים ולא היו ואים אדם אחר חוץ ממנו.

א) תהלים מג, א. ב) מלכים א ח, נט. ג) תהלים קל, ד.

1) מְעַיֵן – מתבונן.

אמר להם ר׳ שמעון:

— הראיתם דָבָר מה?

אמר לו ר׳ פנחס:

— לא. אלא כֻלנו תמהים על שלא ראינו אותך במתך, וכשראינו אותך היה עולה ריח של בשמי גן עדן, ושמענו קולך מדבר ולא ידענו מי מדבר אִתך.

אמר להם:

— ולא שמעתם דבר אחר חוץ משלי?

אמרו:

— לא.

אמר להם:

— אין אתם ראוים לראות פני עתיק יומין.

אמר להם:

— תמה אני על ר׳ פנחס, שלא ראה. הרי אני ראיתי אותו עכשו בעולם ההוא למטה מר׳ אלעזר בני, ועתה שלחו אלי מלמעלה והראוני את מקומות הצדיקים בעולם הבא ולא הוטב בעיני שום מקום, מלבד אצל אחיה השלני, ובחרתי את מקומו ובאתי ואִתי באו שלש מאות נשמות צדיקים, ולמעלה מהם אדם הראשון, שהיה יושב אצלי ומדבר עמי, ובקש, שלא יתגלה חטאו לכל העולם, מלבד מה שאמרה התורה עליו, ונתכסה באותו אילן של גן עדן, ואני אמרתי לו, שהחבריא גִלתה כבר. אמר: מה שגִלו החברים ביניהם טוב ויפה, אבל לשאר העולם לא. מאי טעמא? — משום שהקדוש ברוך הוא חס על כבודו ואינו רוצה לפרסם את חטאיו, אלא מה שחטא באותו אילן, שהקדוש ברוך הוא צִוה, שלא יאכל ממנו והוא אכל, והקדוש ברוך הוא גלה לי ולחבריא שאר חטאיו, שהם בינם לבין עצמם יסיחו בהם, ולא יגלו אותם לקטני

החבריא ולאותם שיבאו לעולם. וזהו דבר, ששום איש אינו יודע אותו ובני אדם טועים בו, לא מפני חטאותיהם, אלא משום כבודו של השם העליון, שבני אדם אינם זהירים בו ויבאו לשאל מה שאינם צריכים לשאל, והינו דכתיב „פן יהרסו אל ה׳ לראות ונפל ממנו רב״ [א] – כך אני גוזר: אותו החבר, אשר ילמד את השם הקדוש לכל, הוא יפול ויתפס בעון זה יותר מכלם, דכתיב „ונפל ממנו רב״ – הרב [1] נופל ונתפס באותו עון.

נגש אליו ר׳ אלעזר בנו. אמר לו:

– אבא, מה אני שם?

אמר לו:

– זכאי הלקך, בני. זמן רב יעבור ולא תהיה קבור אצלי. אבל באותו עולם ברותי מקום בשבילי ובשבילך. זכאים הצדיקים, שהם עתידים לשבח למארי עלמא, כאותם המלאכים, המשמשים לפניו. הדא הוא דכתיב „אך צדיקים יודו לשמך, ישבו ישרים את פניך״.

(זהר חדש כ״א).

טז. אדרא זוטא [2] קדישא.

תאנא: באותו היום, שבו נקבצו החברים אצל ר׳ שמעון, והוא היה מסדר את עניניו קודם שיסתלק מן העולם, והיו לפניו ר׳ אלעזר בנו ור׳ אבא ושאר החברים, והיה הבית מלא, זקף ר׳ שמעון עיניו וראה שהבית מלא. בכה ואמר:

– פעם אחרת, כשהייתי חולה, היה ר׳ פנחס בן יאיר לפני ועד

א) שמות יט, כא.

---

1) הרב – הגדול. 2) זוטא – קטנה.

שבררתי לי את מקומי (בעולם הבא), המתינו לי עד עכשו, וכששבו (לעולם הזה) סבבה אש לפני ולא פסקה מעולם, ולא היה נכנס אלי ב נש, אלא ברשותי. והשתא ראיתי שפסקה האש והבית נמלא.

עודם יושבים פקח ר' שמעון את עיניו וראה מה שראה וא סבבה בבית, יצאו כלם ונשארו ר' אלעזר בנו ור' אבא, ושאר החברי ישבו בחוץ. אמר ר' שמעון לר' אלעזר בנו:

— צא וראה אם יש פה ר' יצחק, שאני ערבתי לו[1]. אֱמוֹר ל שיסדר את עניניו וישוב אלי. זכאי חלקו!

קם ר' שמעון וישב ושחק ושמח. אמר:

— איה החברים?

קם ר' אלעזר והכניס את החברים. ישבו לפניו. הרים ר' שמע את ידיו והתפלל תפלתו והיה שמח ואמר:

— אותם החברים שהיו באִדרא יִשָׁארו פה.

יצאו כלם ונשארו ר' אלעזר בנו ור' אבא ור' יהודה ור' יוס ור' חִיָא.

בְּנתַיִם נכנס ר' יצחק. אמר לו ר' שמעון:

— מה טוב חלקך! כמה חדוה תהיה נוספת לך היום!

ישב ר' אבא מאחורי כתפיו של ר' שמעון ור' אלעזר לפניו אמר ר' שמעון:

— השתא שעת רצון ואני רוצה להכנס לעולם הבא בלי בושה והרי דברים קדושים, שלא נתגלו עד עכשו אני רוצה לגלות לפני השכינה שלא יאמרו, שבגרֵיעותא[2] נסתלקתי מן העולם הזה, ועד עכשו הי הדברים שמורים בלבי להכנס אתם אל העולם הבא, וכך אסדר אות לכם: ר' אבא יכתוב ור' אלעזר בני ידבר ושאר החברים יהרהרו בלבב

1) ערבתי לו — הייתי ערב בעדו, הבטחתי להביאהו אתי אל העולם הבא (עי למעלה סעיף ז, „ר' שמעון בן יוחאי הציל את ר' יצחק ממות"). 2) בגרֵיעותא — ברע

קם ר׳ חיא מאחורי כתפיו וישב ר׳ אלעזר בנו. אמר לו אביו:

– קום, בני, שהרי אחר יושב במקום הזה.

קם ר׳ אלעזר. נתעטף ר׳ שמעון, פתח ואמר:

– „לא המתים יהללו־יה ולא כל ירדי דומה [א]" – „לא המתים יהללו־יה" כך הוא ודאי: אותם הנקראים מתים לא יהללו יה, שהרי הקדוש ברוך הוא נקרא „חי" והוא שרוי בין אותם הנקראים „חיים" לא עם אותם הנקראים „מתים". בסופו של הפסוק כתיב: „ולא כל ירדי דומה" – כל אותם היורדים לדומה [1], בגיהנם ישארו. שַׁאֲנִי [2] אותם הנקראים „חיים", שהקדוש ברוך הוא חפץ ביקרם.

אמר ר׳ שמעון:

– כמה שונה שעה זו משעת האִדרא! שבאִדרא נזדמן הקדוש ברוך הוא עם מרכבותיו, והשתא הרי הקדוש ברוך הוא פה והוא בא עם אותם הצדיקים שבגן עדן, מה שלא היה באדרא, והקדוש ברוך הוא חפץ ביקרם של הצדיקים יותר מביקרו, כמו שכתוב בירבעם, שהיה מקטר ועובד לעבודה זרה והקדוש ברוך הוא המתין לו ולא ענש אותו, וכיון ששלח את ידו אל עדו הנביא, יבשה ידו, דכתיב „ותיבש ידו, אשר שלח עליו ולא יכל להשיבה אליו [ב]", ועל שעבד לעבודה זרה לא כתיב, אלא על אשר שלח ידו אל עדו הנביא. והשתא הקדוש ברוך הוא חפץ ביקר שלנו וכל הצדיקים באים עמו.

אמר:

– הרי ר׳ המנונא סבא הכא וסביבותיו שבעים צדיקים בעטרותיהם וכל אחד ואחד מאיר מזהר זיוו של עתיקא קדישא, סתימא דכל סתימין, והוא בא לשמוע בדברים שאני אֹמַר.

א) תהלים קטו, יז. ב) מלכים א יג, ד.

---

1) דומה – מלאך ממונה על הגיהנם. 2) שַׁאֲנִי – שונה, שונים.

עודנו יושב אמר:

— הרי ר׳ פנחס בן יאיר הכא, התקינו מקום!

נזדעזעו החברים שהיו שם וקמו וישבו בשִפּוּלֵי הבית 1) ור׳ אלעזר ור׳ אבא נשארו לפני ר׳ שמעון.

אמר ר׳ שמעון:

— בשעה שהייתי באדרא, היו כל החברים אומרים (רזים) ואני עמהם. השתא אמר אני לבדי והכל יקשיבו לדברי, עליונים ותחתונים זכאי חלקי היום!

פתח ר׳ שמעון ואמר:

— „אני לדודי ועלי תשוקתו א)" – כל הימים שהייתי קשור בעולם הזה, נתקשרתי בקשר אחד עם הקדוש ברוך הוא, ובגין כך השתא „ועלי תשוקתו" – הוא וכל הסיעתא הקדושה שלו באו לשמוע בחדוה דברים סתומים.

ור׳ שמעון גלה רזים עליונים רבים, אשר היו שמורים אתו עד אז ולא גלה אותם באדרא ואמר:

— דברים אלו לא נתנו, אלא לקדושי עליון, הנכנסים ויוצאים 2) ויודעים ארחותיו של הקדוש ברוך הוא, ואינם סרים מהם ימין ושמאל, דכתיב „כי ישרים דרכי ה׳ וצדיקים ילכו בם ב)" וכו׳. זכאי חלקו של מי שזכה לידע ארחותיו של הקדוש ברוך הוא ואינו סר מהם ואינו טועה בהם, כי דברים אלו סתומים הם וקדושי עליון מאירים מהם כמי שמאיר מאור הנר. לא נמסרו דברים אלו, אלא למי שנכנס ויוצא, כי מי שאינו נכנס ויוצא טוב לו שלא נברא. גלוי לפני עתיקא קדישא.

א) שיר השירים ז, יא. ב) הושע יד, י.

1) שִפּוּלֵי הבית – תחתית הבית, המקום השפל שבבית. 2) הנכנסים ויוצאים – המתנהגים תמיד, בבאם ובצאתם, על פי התורה ורזיה.

סתימא דכל סתימין, שדברים אלו מאירים בלבי בשלמותן של אהבת הקדוש ברוך הוא ויראתו, ואלו, בני פה, יודע אני בהם שנכנסו ויצאו בדברים אלו, ולא בכלם, והשתא האירו כראוי. זכאי חלקי עמהם בעולם הבא. עד השתא היו דברים אלו נעלמים, כי יראתי לגלותם, והשתא נתגלו. וגלוי לפני מַלכא 1) עתיקא קדישא, שלא לכבוד שלי ושל בית אבי אני עושה זאת, אלא בכדי שלא להכנס בבושה לפלטרים שלי אני עושה. ועוד: ראיתי שקודשא בריך הוא וכל צדיקי אמת אלו, הנמצאים פה, כלם מסכימים על ידי, כי ראיתי, שכלם שמחים בהלולא זו שלי וכלם מוכנים בעולם הבא להלולא שלי. —

אמר ר' אבא:

— כד סַיֵם בוצינא קדישא, בוצינא עלאה 2), דבר זה, הרים ידיו ובכה ושחק. רצה לגלות דבר אחד. אמר:

— על דבר זה נצטערתי כל ימי והשתא אינם נותנים לי רשות לגלותו.

נתחזק ר' שמעון וישב ורחש 3) בשפתיו והשתחוה שלש פעמים, ולא יכול איש להסתכל במקומו, וכל שכן בו. אמר:

— פֶה, פֶה, שזכית לכל זאת, מעיָנך לא יבש, מקורך נֹבֵעַ ואינו פוסק. עליך אני קורא: „ונהר יצא מעדן א)” וכתיב: „וכמוצא מים, אשר לא יכזבו מימיו ב)”. האידנא 4) אני מעיד עלי, שכל הימים שהייתי קַיָם, הייתי מתאַוֶה לראות יום זה ולא עלה על רצוני, שבעטרה זו יתעטר יום זה 5) והשתא אני רוצה לגלות דברים לפני קודשא בריך הוא, כי

א) בראשית ב, י. ב) ישעיה נח, יא.

1) מַלכא — מלך. 2) כד סַיֵם בוצינא קדישא וכו' — כשגמר המאור הקדוש, המאור העליון. 3) רחש — נענע. 4) האידנא — עתה. 5) ולא עלה על רצוני וכו' — לא קויתי כלל שיום זה יהיה גדול כל כך.

כל הדברים האלה יהיו עטרות לראשי ויום זה לא יתרחק ילך למקומו כיום אחר, שהרי כל היום הוא ברשותי [1]. והשתא אני מתחיל לגלות את הדברים, בכדי שלא אכנס בבושה אל העולם הבא. והריני מתחיל.

והוסיף ר' שמעון וגלה כמה וכמה סודות נעלים, אשר לא נשמעו מעולם ודרש כמה וכמה פסוקים מפסוקי תורה, נביאים וכתובים, עד שהגיע לפסוק „כי שם צוה ה' את הברכה, חיים עד העולם [א]".

אמר ר' אבא:

– לא סִיֵּם בוצינא קדישא לומר „חיים", עד שדבריו שככו [2], ואני כתבתי. רציתי לכתוב יותר ולא שמעתי. לא זקפתי ראשי, כי האור היה גדול ולא יכולתי להסתכל. פתאֹם נזדעזעתי. שמעתי קול קורא ואומר: „אורך ימים ושנות חיים". שמעתי קול אבי קורא: „חיים שאל ממך". כל אותו יום לא פסקה האש מן הבית ולא היה מי שיגש אליו, כי לא יכלו לגשת. אור ואש היו סביבותיו כל אותו יום. נפלתי על הארץ וגָעיתי [3]. אחרי שהלכה האש, ראיתי בוצינא קדישא, קודש הקדשים שנסתלק מן העולם. נתעטף, שכב על ימינו ופניו שחקו. קם אלעזר בנו ולקח את ידיו ונשק אותן, ואני לחכתי את העפר שתחת רגליו. רצו החברים לבכות ולא יכלו לדבר. התחילו החברים בוכים, ור' אלעזר בנו נפל שלש פעמים לארץ ולא יכול לפתוח פיו. אחר כך פתח ואמר: „אבא, אבא! שלש היו והיו לאחת [4]. השתא תנודנה החיות, הצפרים תהיינה טסות ונשקעות בנקבי הים הגדול [5] והחברַיָא כלה שותתה דם!"

קם ר' חיא על רגליו ואמר:

א) תהלים קלג, ג.

1) כל היום הוא ברשותי – אני שולט ביום זה ויכול להאריך אותו יותר משאר הימים. 2) שככו – נחו, נשמעו בקול דממה. 3) גָעיתי – יִלַּלְתִּי, צעקתי מרה. 4) שלש היו וכו' – היו בו נפש, רוח ונשמה ועתה היו לאחת. 5) החיות והצפרים – כחות של מעלה.

— עד עכשו היה בוצינא קדישא עוסק בנו; השתא הגיעה השעה שאנו נעסוק בכבודו

נשאו אותו במעלות סֻלם.

מי שלא ראה את יגונה של החבריא והמהומה שקמה בתוכה, לא ראה יגון ומהומה מימיו.

ומכל הבית עלו ריחות נעימים.

נשאו אותו לקבורה במטתו ולא עסקו בו, אלא ר׳ אלעזר ור׳ אבא.

באו גדולים ובעלי תריסין [1] מצפרי וטרַריָא [2], והיו בני מרוניא [3] צוֺחים יחדו, כי חשבו, שלא יקָבר שם.

אחרי שיצאה מטתו, היה עולה באויר ואש להטה לפניו. שמעו קול קורא:

— לכו ובאו והקָבצו להלולא של ר׳ שמעון! יבוא שלום, ינוחו על משכבותם.

כשהוכנס אל המערה, שבה נקבר, שמעו קול קורא במערה:

— זה האיש מרעיש הארץ, מרגיז ממלכות! כמה מליצים טובים נמצאים היום ברקיע בגינך! זהו ר׳ שמעון בן יוחאי, שהקדוש ברוך הוא משתבח בו בכל יום. זכאי חלקו למעלה ולמטה! כמה גנזים עליונים שמורים לו! עליו נאמר: „ואתה לֵך לַקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין [א]".

(האזינו רפז – רצח).

א) דניאל יב, יג.

---

1) בעלי תריסין — נושאי מגינים, כך נקראו (בתלמוד) גדולי התורה, שהם מגינים על בני דורם. 2) צפרי וטרַריָא — שמות מקומות סמוכים למקום, שבו נמצא ר׳ שמעון, וגדוליהם רצו שהוא יקָבר שם. 3) מרוניא — מירון, שם המקום שבו נפטר ר׳ שמעון.

יז. לאחרי פטירתו של ר' שמעון בן יוחאי.

פעם אחת היה ר' יהודה יושב ליד פתח טבריה וראה שני גמלים טעונים סדינים 1). נפל משא הסדינים מעל הגמלים ובאו צפרים וירדו על המשא, ועד שלא הגיעו אליו נבקעו. אחר כך באו כמה צפרים והלכו על הצפרים שנבקעו ונחו על סלעים ולא נבקעו. והיו בני אדם צועקים אליהן שתלכנה משם, לבל תבקענה כצפרים הראשונות, והן לא הלכו משם. שמעו קול אחד קורא:

– עטרת העטרות באפלה שרויה, בלא בעליה 2)!

עוד ר' יהודה יושב ואדם אחד עובר ומסתכל בו ואומר:

– לא קֻיַּם זה מה שכתוב „וירד העיט על הפגרים וַיַּשֵּׁב אותם אברם [א]) 3)".

אמר ר' יהודה:

– הרי עשיתי כך 4) והצפרים לא הלכו.

החזיר האיש את ראשו לאחוריו ואמר:

– עוד לא מרט זה שערות ראש אדֹנו ועוד לא פִּרְכֵּס 5) את הגבירה.

רץ ר' יהודה אחרי האיש שלשה מילים ובקש ממנו להגיד לו פשר הדברים שאמר, ולא הגיד לו האיש.

חלשה דעתיה 6) דר' יהודה. פעם אחת נרדם תחת אילן וראה

א) בראשית טו, יא.

1) טעונים סדינים – מסֻבלים יריעות דקות. 2) עטרת העטרות – רמז לעטרתו של ר' שמעון, שהיתה גדולה מכל שאר העטרות שבעולם והיא נמצאה באפלה, בלי בעליה, כי ר' שמעון איננו עוד בעולם. הצפרים שראה הן רמז לתלמידי חכמים, שמקצתם לא יוכלו להתקַיֵּם בלי ר' שמעון ומקצתם יתחזקו, יתקַימו וימצאו להם מנוח במקום איתן כסלעים. 3) לא קֻיַּם זה וכו' – אברם גרש את העיט, וזה, ר' יהודה, לא גרש את הצפרים. 4) הרי עשיתי כך – הרי גרשתי את הצפרים. 5) פִּרְכֵּס – קלע שערות הראש. 6) חלשה דעתיה – נתעלף מרב צערו.

בחלומו ארבע כנפים פרושות ועלה ר׳ שמעון עליהן וספר תורה עמו ולא הניח כל ספרי רזים עליונים ואגדות, שלא העלה אותם אתו ולא העלה אותם לרקיע, וראה שר׳ שמעון נעלם מן העין ואינו מתגלה.

כשנתעורר משנתו אמר:

— ודאי משנפטר ר׳ שמעון נסתלקה החכמה מן הארץ. וי לדור, שאבדה ממנו אותה אבן טובה שהיתה מאירה לו והעליונים והתחתונים היו נשענים עליה.

בא אל ר׳ אבא וספר לו מה שראה בחלומו.

הרים ר׳ אבא את ידיו ממעל לראשו ובכה ואמר:

— ר׳ שמעון, הריחים שבהם טחנו מן טוב 1) בכל יום ולקטו אותו, כמה דכתיב: „הממעיט אסף עשרה חמרים א)", ועכשו הריחים והמן נסתלקו ולא נשאר מן המן בעולם, מלבד כמה שכתוב: „קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן, והנח אתו לפני ה׳ למשמרת ב)" — „בגלוי" לא נאמר, אלא „למשמרת" — לשמירה. השתא מי יוכל לגלות רזים ומי יודיע אותם?

לָחַשׁ 2) לו ר׳ יהודה מה שראה ליד פתח טבריה. אמר לו ר׳ אבא:

— ודאי האדם ההוא שראית אליהו היה ולא רצה לגלות רזים, כדי שתדע שבחו של ר׳ שמעון ואת הטוב שהיה בחייו, והדור יבכה עליו.

אמר לו:

— כדאי לבכות עליו בכי רב.

א) במדבר יא, לב. ב) שמות טז, לג.

1) הריחים שבהם טחנו מן טוב — האדם שממנו הוציאו מזון טוב לרוח.
2) לָחַשׁ — אמר בקול דממה.

ואמנם בכה עליו ר׳ יהודה בכל יום, שהרי הוא היה בין החבריא שנזדמנה אִתו באִדרא.

אמר לו לר׳ אבא:

— וי, שלא נסתלקתי אותו היום עם אותם השלשה שנסתלקו שם 1) ולא הייתי רואה את הדור שנהפך.

(ויחי ר״ז).

יח. „פניאל״.

ר׳ אלעזר היה הולך לראות פני ר׳ יוסי בן ר׳ שמעון בן לקוניא חמיו ור׳ אבא היה עמו. והיה טיעָא 2) אחד מחַמֵר 3) אחריהם. אמר ר׳ אבא:

– נפתח פתחי התורה, שהרי השעה והזמן מוכשרים לנו לתקן עצמנו בדרך.

פתח ר׳ אבא ודרש על קדושת יום השבת. אותו טַיְעָא שאל שאלות שונות על דבריו והוא השיב לו. לבסוף הכיר ר׳ אלעזר בטיעא, שיש אתו דברים חדשים וצִוה, שהוא בעצמו ישיב על אחת מן השאלות שלו. אז פתח אותו טיעא וגלה להם רזי תורה, אשר עד אז היו נעלמים מהם. ירדו ר׳ אלעזר ור׳ אבא מחמוריהם ונשקוהו. אמרו:

– כל החכמה הזאת יש אִתך ואתה מחמר אחרינו!

אמרו לו:

– מי אתה?

אמר להם:

– לא תשאלו, מי אני, אלא אני ואתם נלך ונעסוק בתורה, וכל אחד ואחד מאתנו יאמר דברי חכמה להאיר לנו את הדרך.

---

1) ראה למעלה פרק „אדרא רבה קדישא״. 2) ט י ע א – סוחר. 3) מ חַ מֵ ר – נוהג בחמור, הולך אחרי החמור ומזרזו בהליכה.

אמרו לו:

— מי נתן לך לילך כאן ולהיות מחַמר?

אמר להם:

— אות יוד עשתה קרב עם שתי האותיות כף וסמך להתחבר אתי
דו [1]. כף לא רצתה לבא ולהתקשר מאחרי שלא יכלה להיות רגע אחד,
זוץ למקומה [2]. סמך לא רצתה לבא, בכדי שתסמוך נופלים, שהרי בלי סמך
ומך) אין הנופלים יכולים להתקַיֵם [3]. באה אלי יוד. נשקה לי וגִפפה [4] אותי,
תה עמי ואמרה לי: „בני, מה אעשה לך? אבל הרי אני עוֹלָה ואתמלא
ה טוב ואותיות טמירות, עליונות ויקרות. אחר כך אבא אליך ואסמוך
תך ואתן לך ירושה של שתי אותיות, שהן עליונות יותר מכֻלן, והן „יש",
עליונה ושין עליונה, ויהיו לך אצרות מלאים כל, ובגין כך, בני, לך
ה מחַמר" [5]. ועל כן אני הולך בכך.

שמחו ר' אלעזר ור' אבא ובכו ואמרו:

— לך, רכב אתה ואנו נחַמֵר אחריך.

אמר להם:

— ולא אמרתי לכם, שפקֻדת המלך היא, שאהיה מחַמֵר, עד שיבא
נו שיחַמֵר אחרי חמורי?

אמרו לו:

— הרי את שמך לא הגדת לנו, ומקום מושבך מה הוא?

אמר להם:

— מקום מושבי טוב הוא ונחמד לי. הוא מגדל אחד גדול ויקר,

1) אות יוד רצתה להכריח את האותיות כף וסמך להתקשר אתה ולהיות כ י ס (כף,
סמך) למען היות אתו יחדו, שיהיה בעל כיס, עשיר, 2) כף מוכרחת להיות תמיד במקומה,
ז יכולה להפרד מן האותיות שלאחריה: למד ומם, כי שלש האותיות האלה הן אותיות
". עין „אגדות הזוהר" חלק ראשון, פרק א': „בריאת העולם ואותיות התורה".
ן שם. 4) ג פ פ ה — חבקה. 5) ה י ה מ ח מ ר — היה עני והשתכר בעבודתך לפרנסתך,
שאבוא אליך.

הפורֵח באויר, והדרים במגדל זה הם קודשא בריך הוא ועני אחד[1], זהו מקום מושבי וגליתי ממנו ואני מְחַמֵּר.

נסתכלו בו ר' אלעזר ור' אבא והוא הטעים[2] להם את דבריו שהיו מתוקים כמָן ודבש.

אמרו לו:

– שם אביך אם תאמר נִשק עפר רגליך.

אמר להם:

– אמאי? אין דרכי בכך להתגאות בתורה. אבל אבי דירתו היתה בים הגדול, והוא היה דג אחד, שהיה סובב בים הגדול מצד זה לצד זה והיה גדול ויקר ועתיק יומין, עד שהיה בולע כל שאר דגי הים. ואחר כך הוציא אותם מקרבו חיים וקַיָמים ומלאים כל טוב העולם, ושט בתקפו בכל הים ברגע אחד, ואותי הוציא משם מהר כחץ ביד איש גבור והצפין אותי במקום, אשר אמרתי לכם והוא שב למקומו ונסתתר באותו ים.

התבונן ר' אלעזר בדבריו ואמר לו:

— אתה הוא בנו של בוצינא קדישא. אתה הוא בנו של ר' המנונא סבא[3], בנו של מאור התורה ואתה מחַמֵר אחרינו!

בכו יחדו ונשקוהו והלכו.

אמרו לו:

– האם ניחא לך לגלות לנו את שמך?

אבל האיש, תחת הגידו להם את שמו, אמר להם רמזים על אביו וגלו סודות הפסוק „ובניהו בן־יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל" [א] וכו'

א) שמואל ב כג, כ.

1) ו ע נ י א ח ד – משיח, שנאמר עליו: „עני ורוכב על החמור". 2) ה ט ע י ם – פֵּרש באר. 3) מדברי האיש הכיר בו ר' אלעזר, שיש לו איזו שיכות לר' ה מ נ ו נ א (נונא–דג) סבא (זקן, עתיק יומין), המשוטט בים הגדול (התורה) והוא בולע את כל שאר דגי הים (הוא גדול מכל שאר לומדי תורה ובולע אותם) ומוציא אותם חיים וקימים, – ועל כן חשב שהוא בנו של ר' המנונא

נפלו ר׳ אלעזר ור׳ אבא לפניו על פניהם. אדהכי ואדהכי 1) לא ראו אותו. נסתכלו לכל עבר ולא ראוהו. ישבו ובכו ולא יכלו לדבר זה לזה. לאחרי שעברה שעה אחת אמר ר׳ אבא:

ודאי זהו מה ששנינו, שבכל הדרך שהצדיקים הולכים ודברי תורה ביניהם, באים אליהם הצדיקים מן העולם הבא. ודאי זהו ר׳ המנונא סבא, שבא אלינו מן העולם הבא לגלות לנו את הדברים האלה, ועד שלא הכרנוהו הלך לו ונעלם מאתנו.

קמו והיו רוצים לחַמֵר את החמורים, ולא הלכו. רצו עוד הפעם לחַמֵר והחמורים לא הלכו. נתחלחלו ועזבו שם את החמורים, ומאותו היום ואילך קראו למקום ההוא „מקום מכת החמורים".

פתח ר׳ אלעזר ודרש בשבחם וגְדֻלתם של הצדיקים לעולם הבא. פתח ר׳ אבא ואמר:

– „ויאמר מנוח אל אשתו: מות נמות, כי אלהים ראינו" א) — אף על גב שמנוח לא ידע מה מעשהו של המלאך שבא אליו, אמר: הואיל דכתיב „כי לא יראני האדם וחי" ב), ודאי אנו ראינו ובגין כך מות נמות, ואנו ראינו וזכינו לאור זה, שהיה הולך עמנו ונתקַיֵם בעולם, שהרי קודשא בריך הוא שלחהו אלינו להודיע לנו רזי החכמה שגלה. זכאי חלקנו!

הלכו. באו להר אחד והשמש היתה נוטה לערוב. התחילו ענפי האילנות של ההר לקשקש זה בזה ואמרו שירה.

עודם מהלכים שמעו קול עצום אחד, שהיה אֹמֵר:

– בני אלהים קדושים, המפוזרים בין החיים בעולם הזה, בוצינין בני מתיבתא 2)! הקבצו למקומותיכם להשתעשע עם אדוניכם באורַיְתא.

א) שופטים יג, כב. ב) שמות לג, כ.

---

1) אדהכי ואדהכי — בין כה וכה, בנתים 2) בוצינין בני מתיבתא — מאורות בני ישיבה (של מעלה).

נתחלהלו ר׳ אלעזר ור׳ אבא ונצבו על מקומותיהם וישבו. בנת
יצא קול כבראשונה ואמר:

– סלעים חזקים, פטישים עצמים 1)! הרי בעל הגננים, הרו
ציורים, עומד על כסא כבודו! הקבצו והכנסו!

באותה שעה שמעו קול חזק ועצום של ענפי האילנות, שהיו אומרים

– „קול ה׳ שבר ארזים" א).

נפלו ר׳ אלעזר ור׳ אבא על פניהם ואימה גדולה נפלה עליה
קמו בבהלה והלכו ולא שמעו כלום. ירדו מן ההר והלכו. כשבאו אל
יוסי בן ר׳ שמעון בן לקוניא, ראו שם את ר׳ שמעון בן יוחאי. שמ
ר׳ שמעון ואמר להם:

– ודאי דרך של נסים ואותות גדולים עברתם, כי אני נרדמ
עכשו וראיתי אתכם ואת בניהו בן יהוידע, ששלח לכם שתי עטרות ע
ידי סבא אחד לעטר אתכם בהן. תו, שראיתי פניכם משתנים.

אמר ר׳ יוסי:

– יפה אמרו, שחכם עדיף 2) מנביא.

בא ר׳ אלעזר ושם ראשו בין ברכי אביו וסח לו את המארע.

נתחלחל ר׳ שמעון ובכה. אמר:

– „ה׳ שמעתי שמעך יראתי" ב) – פסוק זה חבקוק אמר אותו בשע
שראה את מיתתו ואלישע החיה אותו. חבקוק היה בנה של האש
השונמית, אשר מת ואלישע הנביא החיהו, והוא נקרא בשם חבקוק משו
שני החבוקים 3) של אמו בשעה שנולד ושל אלישע בשעה שהחיה אות
אמר חבקוק: „שמעתי שמעך יראתי – שמעתי מה שהיה לי, שטעמ

א) תהלים כט, ה. ב) חבקוק ג, ב.

1) סלעים חזקים, פטישים עצמים – כנוי לגדולים שבתלמידי חכמי
2) עדיף – טוב מ... 3) חבקוק – שתי פעמים חבק.

מאותו העולם ויראתי״. התחיל לבקש רחמים על עצמו ויאמר: „ה׳, פעלך בקרב שנים, חייהו״ א) – פעלך, שפעלתי לי „בקרב שנים״ יהיו „חייהו״ – החיים שלו, של פעלך, שהשבתני לתחיה.

בכה ר׳ שמעון ואמר:

– גם אני ממה ששמעתי יראתי מפני קודשא בריך הוא.

הרים את ידיו ממעל לראשו ואמר:

– את ר׳ המנונא סבא, מאור התורה, זכיתם לראות פנים אל פנים, ואני לא זכיתי לראותו!

נפל על פניו וראה את ר׳ המנונא עוקר הרים ומדליק נרות בהיכלו של המלך המשיח. אמר לו ר׳ המנונא:

– רבי, בעולם הבא תהיו כל גדולי התורה שכנים לפני הקדוש ברוך הוא.

מאותו היום ואילך היה ר׳ שמעון קורא לר׳ אלעזר ולר׳ אבא „פניאל״, כמה שנאמר: „ויקרא שם המקום „פניאל״, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי״ ב).

(הקדמת ספר הזוהר, ה – ז).

יט. ר׳ חִיָא ור׳ חגאי אצל ר׳ אלעזר.

ר׳ חִיָא היה הולך לראות את פני ר׳ אלעזר. פגע בו ר׳ חגאי. אמר לו:

– לאן אתה הולך, מָרִי?

אמר לו:

– לראות את רבי אלעזר.

אמר לו ר׳ חגאי:

א) חבקוק ג, ב. ב) בראשית לב, לא.

– גם אני הולך אִתך.

אמר לו:

– אם תוכל להבין כראוי את הדברים שתשמע, לֵך, ואם לאו,
שוב לאחוריך.

אמר לו ר' חגאי:

– אַל יחוש, מר [1], לזאת, שהרי אני שמעתי כמה רזי דאוריתא
ויכולתי לעמוד בהם.

פתח ר' חגאי ודרש על ענין הקרבנות וכאשר שמע ר' חיא את
דבריו, נגש אליו ונשקהו. אמר לו:

– ראוי אתה יותר ממני לראות את פני ר' אלעזר.

ור' חגאי הוסיף וגלה רזי תורה, עד שהגיעו אל ביתו של ר'
אלעזר. נכנסו. כיון שנכנסו ישבו לפניו. שתק ר' אלעזר וגם הם שתקו.
נכנס ר' אלעזר לאִדרא שלו. שמע קול אחד שהיה אומֵר:

– לֵך והַגיד להם מה שהם רוצים, כי אנשים כשרים הם.

חזר אליהם. אמר להם:

– אם יש מי ששמע דבר, יאמר לי.

אמרו לו:

– אנו מחכים לאור שיאיר עלינו מתוך הצַחוּת [2] של המאור
העליון ונבין בינה.

פתח ר' אלעזר ודרש על ענין בריאות העולם, ובעודנו דורש באה
אש והקיפה אותו והם נשארו בחוץ. שמעו קול אחד קורא ונזדעזעו
ואימה גדולה נפלה עליהם. אמרו:

– אין אנו כדאים לכך. נצא מכאן ונלך לדרכנו.

ישבו שם כל אותו יום ולא יכלו לראותו. אמרו:

1) אל יחוש – אל ידאג. 2) צחות – זוהר.

– אין רצונו של הקדוש ברוך הוא שנשב פה.

יצא משם והלכו.

(לך לך פט, צ).

כ. ר' אלעזר ואליהו.

ר' אלעזר בר ר' שמעון פגע בו באליהו בדמות זקן אחד ונער קטן עמו, שהיה רוצה לעבור נהר מים רבים. אמר לו:

– סבא, סבא! הנח את הילד הזה על כתפי האחת ואתה החזק בכתפי השנית ואעבירכם לעבר הנהר השני.

אמר לו הסבא:

– הרי גדול הדור אתה ולא תוכל להעבירנו.

אמר לו ר' אלעזר:

– סבא, סבא! אם אתפוס אותך בידי האחת ואת הנער בידי השנית, אשליך אתכם אל עבר הנהר השני דרך חצי מיל.

אמר לו:

העסקת בתורה?

אמר לו:

– אין (1!

– ולא נקראת התורה בשם „תושיה", שמַתֶשֶׁת (2 כֹּחו של אדם?

– אמר לו:

– ולא נקראת רפואה ושקוי? הרי נאמר „רפאות תהי לשָׁרֶּךָ ושקוי לעצמותיך" א), ואני שתיתי מן התורה הגדולה כמי ששותה מכלי רפואה כּאי גדַל.

א) משלי ג, ח.

---

1) אין – כן, כך. 2) שמַתֶּשֶׁת – מחלישת.

העביר אותם ר׳ אלעזר. אמר אל הסבא:

– סבא, סבא! מי הילד הזה אשר אתך?

אמר לו:

– אני מלמד אותו תורה.

אמר לו:

– סבא, סבא! כחי גדול בעולם הזה ובעולם הבא, ובגין הנער הזה, שאתה מלמדו תורה, לא אתן למלאך הממונה על הגיהנם לגעת בך, ואני אכניסך לעולם הבא בתוקף הכח שיש לי שם.

אמר לו הסבא:

– רבי, רבי! דבריך גדולים בעולם הבא כדברי אחד ממלאכי עליון, המשמשים לפני הקדוש ברוך הוא.

עוד ר׳ אלעזר מסתכל בו לא ראה אותו. אמר:

— שמע מינה שאליהו היה סבא זה.

והיה ר׳ אלעזר שמח במעשהו שעשה לסבא, ומאותו היום כשהיה רואת דיוקנו של אביו, אמר לו:

– אבא, אבא! אֱמור לאותו סבא, שפיותינו הרבו לדַבר דברי תורה.

אמר לו אביו:

– אמַר לו: „סבא של הקדמונים, סבא של הילד", ומיד יגדל כחך.

(זוהר חדש כח).

כא. נסים בתוך נסים.

החבריָא היתה מהלכת וחום השמש גדול היה מאד. ראו שדה ביפי העשבים שעליו ומים יוצאים ממנו לכל עבר ואילניו מרֻבים. ישבו שם. אמר ר׳ אלעזר:

— כמה יאה מקום זה לנוח בו!

עודם יושבים והרי נחש גדול בא בחום השמש ועבר לפניהם.

אמר לו ר' אלעזר:

– נחש, נחש! סור לך מדרכך, שהרי ההוא גברא 1) שב בתשובה ונִחם על מה שעשה ולא יוסיף עוד לעשות אותו דבר.

תמהה חבריא. אמר ר' אבא:

– מה זאת?

אמר להם ר' אלעזר:

– שתקו!

אמר ר' אלעזר אל הנחש:

– נחש, נחש! לאחרי שצוו אותך מן השמים, נִחם ההוא גברא והחליט בלבו, שלא ישוב לאותו חטא לעולם. סור לך מדרכך!

עמד הנחש על עָמדו ולא נטה הכא והכא.

שב ר' אלעזר ואמר:

– נחש, נחש! אני יודע מה אתה רוצה. שוב מדרכך! הרי בא גוי חוטא, שעשה רע ליהודי אחד והוא ישן במערה שלך. לך והרגהו!

מיד חזר אותו נחש ודלג דלוגים 2) לפניהם.

אמר ר' אלעזר:

– חבריא! אלמלא הייתי הכא, כמה רעות היה עושה נחש זה, כי בר נש אחד, יהודי, עשה מעשה של חטא, ועד שלא שב בתשובה צוו לו לאותו נחש שיהרגהו, ונמלך 3) ההוא בר נש בין כך ובין כך ונִחם מחטאו והחליט שלא ישוב לעולם לאותו חטא. ועל כן נצל מן הדין.

אמרו החברים לר' אלעזר:

– במה ידעת זאת?

אמר להם:

1) ההוא גברא – אותו אדם. 2) דלג דלוגים – קפץ קפיצות 3) ונמלך – ושם אל לבו.

– סִמָן נתן לי אבא ובסִמָן זה הכרתי את הדבר.

אמרו לו:

– תינח 1) הנחש, שהכרת בו; ההוא שנִחם ושב מחטאו במה ידעת?

אמר להם:

– כשהלך אותו נחש, קשקשותיו היו עולות וזנבו זָקֵף, והוא שהלך בחפזון, רוח אחרת היתה הולכת כנגדו וקֹראה לו: „שוב מדרכך, כי ההוא בר נש שב מחטאו ונתחרט עליו". ואותו הנחש הרע לא היה שומע, עד שיתנו לו כֹפר תחת ההוא בר נש שנתחיב מיתה ושב מדרכו ונִחם. כי כך דרך הנחש של מעלה ושל מטה: כיון שנִתנה לו הרשות, אינו שב, עד שיעשה אותו דין רע, שנתנו לו רשות לעשותו, או שיתנו לו חוטא אחר כֹפר החוטא הראשון, כי לחנם לא יצא, כיון שנִתנה לו רשות.

אמרו לו:

– תינח כל זאת; ההוא גוי חוטא, אשר אמרת שנִתן כֹפר תחת ההוא גברא, במה ידעת?

אמר להם:

— כיון שאמרתי לנחש מה שאמרתי, אותה הרוח, שהיתה הולכת כנגדו ואומרת לו, שישוב מדרכו, כי ההוא בר נש נִחם על חטאו, דלגה על אזניו ואמרה לו, שינתן לו כֹפר.

תמהה החבריָא.

אמר ר' אלעזר:

– חבריא! נלך ונראה, כי הנחש כבר עשה מה שעשה.

קמו וקרבו לסלע אחד שבאותו שדה. מצאו לההוא גוי שמת וההוא נחש כרוך על עקבו, ולא פָרַש ממנו. אחר כך פרש מעקבו ועלה על גרונו וכָרך שם, ומשם ירד אל עקבו ולא פרש ממנו. מצאו שם ארנקי 2)

1) תינח – מובן, מתורץ. 2) ארנקי – כיס.

אחד מלא דינרים, שגזל אותו גוי מיהודי אחד. נטל ר׳ אלעזר את הארנקי ואמר:

– בריך רחמנא, שבכל הוא עושה שליחות.

שבו לאותו המקום, שבו ישבו. פתח ר׳ אלעזר ואמר:

– „מאשר יקרת בעיני, נכבדת, ואני אהבתיך, ואתן אדם תחתיך לְאֻמים תחת נפשך" א) – „מאשר יקרת"? – „מאשר יקר אתה" מבעי יה! מאי „יקרת"? מכלל שהוא מעצמו נעשה יקר. הכי הוא ודאי, שכל ר נש שהוא חוטא לפני הקדוש ברוך הוא, בראשונה הוא, מזולזל תועבה לפני קודשא בריך הוא, ואחרי שנמלך ושב מחטאו, נעשה יקר עצמו והקדוש ברוך הוא קורא עליו ואֹמֵר: „מאשר יקרת בעיני, אתה עצמך, נכבדת, ואני אהבתיך", כי אין אהבה לקודשא בריך הוא עם בר ש בעולם, אלא למי ששב מחטאיו, ועל כן „ואני אהבתיך. אבל מה עשה לך? הרי כבר נתתי רשות לנחש להזיק לך! זוהי העצה: ואתן דם תחתיך". מאן הוא „אדם", שקודשא בריך הוא נותן תחתיו? זהו דם הבא מעֵם דסִטרא בישא 1), ואותו נחש משלו יטול, מסטרא ישא שלו.

עודם יושבים ואותו יהודי, שהגוי החוטא גזל ממנו את הארנקי, א בדרך עָיֵף ויגע ומפני חום השמש נכנס לאותו שדה וישב תחת אילן חד והצדיק על עצמו את הדין לפני הקדוש ברוך הוא ואמר:

– מארי עלמא! גלוי וידוע לפניך, שאני איני חושש 2) עלי ועל פי ועל ממוני כלום, שהרי בדין נעשה כל מה שנעשה, אבל אב ואם קנים יש לי ואין לי במה לפרנס אותם, ועליהם אני חס. ותו: צרור חד של דינרים, שהיה באותו ארנקי, היה של עני אחד, שהוא צריך

א) ישעיה מג, ד.

1) סטרא בישא – צד הרע, צד הטומאה. 2) חושש – דואג.

לעשות חֵפה לבתו. מה יעשה עכשו עני זה? מאריה דעלמא! על זא
כואב לבי!

ישב, בכה ואמר:

– משפטי ה' אמת, צדקו יחדו" [א], אבל אני לא על שלי אני בוכ
שמעו ר' אלעזר והחבריא וקמו ונגשו אליו. ראו אותו יושב תח
אותו אילן ואחזו בו ולקחו אותו אליהם. אמר ר' אלעזר:

– אַל תירא, צדיק אמת! אלמלא היית צדיק לא היה הקדוש ברו
הוא עושה לך נס גדול כנס שעשה ובראשונה טול [1] ארנקי דדינר
שלך ותראה מה שעשה קודשא בריך הוא בגינך.

הלך עמהם וראה אותו גזלן מת והנחש עשה בו נקמות והיה כר
על ערפו כבראשונה.

נשתטח אותו יהודי על האדמה והודה ושבח למאריה דעלמא ו
ונשק ידיהם של ר' אלעזר וחבריא.

אמר להם:

– השתא אני יודע, שהקדוש ברוך הוא עשה לי נס זה בגינכ
אבל, רבנן, על אבי ואמי הזקנים בביתי ועל העני שמסר בידי צרור
פתח את הארנקי והראה להם את הצרור, וכן הראה להם
הפצע, שעשה לו אותו גוי גזלן.

התפלל עליו ר' אלעזר ונתרפא.

קרבו עוד פעם אל אותו גוי וראו אותו נחש עושה בו נקמ
כמלפנים. אמר ר' אלעזר:

– נחש, נחש! כל מה שעשית טוב עשית. ותו, שהראית
וגבורתך בו, ועשית נקמות רבות, והרי ראינו שלש פעמים מה שעש

א) תהלים יט, י.

---

1) טול – קח.

כאן ולהלאה לֵךְ וְהִטָּמֵן במערתך ואני גוזר עליך, שלא תזיק לבריות שבעולם.

פרש אותו נחש, כפף את ראשו והלך לו.

אמר לו ר' אלעזר לאותו יהודי:

– טול שלל שונאך: כיס דינרי זהב שיש לו אצלי והשאֵר לו את לבושיו ולא תטול משלו כלום, ולך אל האיש שבמקום פלוני ותמצא שמתה אשתו ותתן לו כיס דינרי זהב זה, כי האיש ההוא בן אחד יש לו, ושמעון שמו, והוא היה הולך עם סחורתו בים ובספינה גנב ממנו בנו של גוי זה את הכיס הזה ונתן אותו לאביו הרשע; ואֱמור לאותו יהודי, שימסור את הכיס הזה לבנו, שבמהרה יבא אליו, ויודה לקודשא בריך הוא, שהחזיר אבדה לבעליה.

וכך עשה אותו היהודי. נטל את הכיס והשתחוה לפני ר' אלעזר ונשק ידיו.

תמהה החבריא. אמר ר' אבא:

– בכל הדרך הזה יש פלאות בכל מה שראינו, והשתא אנו רואים פלאי פלאות. מה זאת?

אמר לו ר' אלעזר:

– דבר זה לא בסִמן ולא בחכמה ידעתי, אלא הרוח שלי היתה מסתכלת ואני ראיתי, כאלו הייתי רואה בעיני.

תמהה כל החבריא והלכו כלם ואותו יהודי אִתם, עד שבאו אל חמיו של ר' אלעזר. כיון שבאו שמה מצאו את חמיו שהיה יושב על כסאו ועוסק בתורה. ברך אותו ר' אלעזר וברכוהו החברים והוא שמח אִתם.

(זוהר חדש נט).

כב. אחרי פטירתם של ר׳ שמעון ור׳ אלעזר.

ר׳ חִיָא ור׳ יוסי היו מהלכים בדרך. כשהגיעו לשדה אחד התחילו עוסקים ברזי תורה. ר׳ חִיָא גלה לר׳ יוסי סודות בריאת העולם, הנרמזים במלת „בראשית״, ור׳ יוסי מסר לר׳ חִיָא את הרזים שמצא ר׳ שמעון בן יוחאי בפסוק „אלה תולדות השמים והארץ בהבראם״, כפי ששמע מפיו בעודנו חי בעולם הזה.

שמע ר׳ חִיָא את הסודות האלה ונשתטח על הארץ ונשק את עפרה ובכה ואמר:

— עפר, עפר! כמה קשה עורף אתה, כמה עז אתה! כל מחמדי עין בלים בך, כל עמודי האור שבעולם אתה אוכל ומכתת. כמה חצוף אתה! בוצינא קדישא שהיה מאיר לעולם, השליט הגדול, שזכותו מקַיֶמת את העולם, בלה בך! רבי שמעון, האור המאיר לעולמים, אתה בלה בעפר, ואתה קַיָם ונוהג את העולם!

השתומם רגע אחד ואמר:

— עפר, עפר! אַל תתגאה, כי עמודי העולם לא יִמָסרו לך, שהרי ר׳ שמעון לא בלה בך!

קם ר׳ חִיָא ובכה. הלך ור׳ יוסי הלך עמו. מאותו יום התענה ארבעים יום לראות את ר׳ שמעון. אמרו לו (מן השמים):

— אין אתה רשאי 1) לראותו.

בכה והתענה ארבעים יום אחרים. הראו לו בחזון את ר׳ שמעון ור׳ אלעזר בנו, שהיו יושבים ומדברים באותו דבר שאמר ר׳ יוסי והיו כמה אלפים מקשיבים לדבריהם. אדהכי ראה כמה כנפים גדולות ועליונות, ועלו עליהן ר׳ שמעון ור׳ אלעזר בנו וטסו למתיבתא דרקיע וכל אותן הכנפים היו ממתינות להם.

---

1) אין אתה רשאי — אין לך הרשות, אסור לך.

נסתכל ר' חיא בר' שמעון ור' אלעזר בנו וראה, שהם חוזרים ומתחדשים בזִיוָם ואור זִיוָם רב מאור זיו השמש.

פתח ר' שמעון ואמר:

יִכָּנס ר' חיא ויראה במה עתיד קודשא בריך הוא לשמח את פני הצדיקים בעולם הבא. זכאי מי שנכנס הכא בלי בושה וזכאי מי שעומד באותו עולם כעמוד חזק בכל!

וראה ר' חיא שנכנסו ר' אלעזר ושאר עמודי העולם וישבו שם. והוא היה מתביש והשפיל עצמו ונכנס וישב לרגליו של ר' שמעון, וקול יצא ואמר:

– השפל עיניך, לא תזקיף קומתך ולא תסתכל!

השפיל עיניו וראה אור שהיה מאיר למרחוק.

חזר הקול ואמר:

— העליונים הטמירים והסתומים, פקחו עין! המשוטטים בכל העולם הסתכלו וּרְאוּ! התחתונים הישֵׁנים, הקיצו! מי מכם הופך חשך לאור ומר למתוק עד שלא יבא הֵנה? מי מכם מחכה בכל יום לאור המאיר בשעה שהמלך פוקד את האַיָּלה 1) ונקרא „מלך מלכי העולם"? מי שאינו מצפה לזה בכל יום באותו עולם 2), אין לו חלק פה!

אדהכי ראה סביבותיו כמה מן החבריא, כל אותם העמודים 3) הקָיָמים, וראה שמעלים אותם למתיבתא דרקיע. הללו עולים והללו יורדים ולמעלה מכֻּלם בעל הכנפים 4) שבא והוא נשבע, ששמע מאחורי הפרגוד, שהמלך פוקד בכל יום ויום את האַיָּלה, השוכבת לעפר ובועטת בעיטות באותה שעה בשלש מאות ותשעים רקיעים, וכלם מתחלחלים וזעים מפניה, והוא מוריד דמעות על זאת, ונופלות אותן הדמעות הרותחות כאש אל תוך הים הגדול, ומפני אותן דמעות קם המלאך הממונה על הים

---

1) המלך פוקד את האילה – הקדוש ברוך הוא פוקד את השכינה, כנסת ישראל, שהן נקראות „אילת אהבים". 2) באותו עולם – בעולם הזה. 3) העמודים – צדיקים, שהם עמודי העולם. 4) בעל הכנפים – המלאך מטטרון.

ומקדש שמו של המלך הקדוש ומקבל על עצמו לבלוע את כל מימי בראשית[1] ולאסוף אותם אל קרבו, בשעה שיקבצו כל העמים על העם הקדש, ואז ייבשו המים והעם הקדוש יעבור בחרבה.

בנתים שמע קול אמר:

– פנו מקום! הרי המלך המשיח בא אל הישיבה של ר׳ שמעון, כי כל הצדיקים אשר שם ראשי ישיבות הם ואותן הישיבות אשר שם מצוינות הן וכל החברים שבכל ישיבה עולים מישיבה שלהם לישיבה של הרקיע ומשיח בא אל כל אותן הישיבות וחותם[2] תורה מפי רבנן.

באותה שעה בא משיח מתעטר בעטרות עליונות על ידי ראשי הישיבות.

באותה שעה קמו כל אותם החברים וקם ר׳ שמעון והיה אורו עולה עד רום רקיע.

אמר לו משיח לר׳ שמעון:

– רבי! זכאי אתה, כי תורתך עולה לשלש מאות ושבעים אורות וכל אור ואור מתפרש לשש מאות ושלשה עשר טעמים והם עולים ורוחצים בנהרי אפרסמון זך, וקודשא בריך הוא חותם תורה מישיבתך ומישיבת חזקיה מלך יהודה ומתוך ישיבת אחיה השלוני, ואני לא באתי לחתום תורה מישיבתך, אלא בעל הכנפים בא הכא ואני ידעתי, שהוא לא יכנס לישיבה אחרת, אלא לישיבתך, ולכן באתי גם אני.

באותה שעה סִפֵּר לו ר׳ שמעון את דבר השבועה שנשבע בעל הכנפים. כדין נזדעזע המשיח והרים קולו וצוח ונזדעזעו הרקיעים, ונזדעזע הים הגדול ונזדעזע הלויתן והעולם חשב להֵהָפֵך.

אדהכי ראה משיח את ר׳ חיא לרגליו של ר׳ שמעון ואמר:

---

1) מימי בראשית – המים שנבראו בשעת בריאת העולם. 2) חותם – הותם בחותמו את התורה היוצאה מפי רבנן.

– מי נתן רשות לבן אדם לובש בגדי אותו עולם להכנס פה ?

אמר ר׳ שמעון :

– זהו ר׳ חִיָא, אור המאור של התורה.

אמר לו המשיח :

– יֵאָסֵף 1) הוא ובניו ויהיו בישיבה שלך.

אמר ר׳ שמעון :

– יִקָבע לו זמן.

קבעו לו זמן ויצא משם מזדעזע ועיניו זלגו דמעות.

נזדעזע ר׳ חִיָא ובכה ואמר :

– זכאי חלקם של הצדיקים בעולם הבא וזכאי חלקו של בר יוחאי שזכה לכך. עליו כתוב : „להנחיל אֹהבי יש ואֹצרֹתיהם אמלא״ [א].

(הקדמת ספר חזוהר ד).

א) משלי ח׳, כא.

---

1) יֵאָסֵף – ימות.

ר׳ אליעזר הגדול.

א. ר׳ אליעזר הגדול ור׳ עקיבא תלמידו.

שאל ר׳ דוסתאי לר׳ אליעזר הגדול ואמר לו:

— רבי! העמידני על [1] סוד זה הפסוק „עֹלת תמיד העֲשֻׂית ב
סיני לריח ניחֹח, אשה לה׳" [א].

אמר לו:

– בני, חייך! דבר אמרת לי, שעדַיִן אינך ראוי לעמֹד עליו, ו
שאלני אדם על זה, זולתי עקיבא תלמידי, ועדַיִן השרשים בידי [2].

שמע ר׳ עקיבא ואמר:

— כיון שהנצו הפרחים, אכלתי את השרשים [3].

אמר לו:

– עקיבא, עקיבא! אכן תהיה לריח ניחוח לה׳ ועדיִן בלי
המתוק נשארת.

פעם אחת היו שניהם מהלכים בדרך. אמר לו ר׳ אליעזר לר׳ עקיב

א) במדבר כח, ו.

---

1) העמידני על... – בָּאֵר לי. 2) ועדַיִן השרשים בידי – את עקרי ה
עוד לא גליתי. 3) כיון שהנצו וכו׳ – כשפרחו הפרחים, כשנודעו לי הענינים הגל
והיפים שבדבר זה, נודעו לי גם העקרים שלו.

– האם אמנם אכלת את השרשים שאמרת ?

אמר לו :

– רבי ! משאמרת לי הסוד, עמדתי על מכונו.

הגיד לו איך עמד על מכונו של אותו סוד.

אמר לו ר' אליעזר :

– עמדת ואכלת ועדין הבליעה מהמתוק נשארת. –

ואותה שעה גלה לו ארבעים סודות בתורה.

עודם מהלכים ראו מַעיַן מים אחד וישבו שם. אמר לו ר' אליעזר לר' עקיבא :

– עקיבא ! בא וראֵה מעין מים, הנובע מים צלילים 1) ונוזלים, כמה דכתיב : „באר מים חיים ונוזלים מן לבנון" [א]. –

ועל הפסוק הזה גלה לו שיחת מלאכי השרת, שיחת כוכבים ומזלות וידיעת חלוני חמה בעתותיו וזמניו, שיחת דקלים ועופות, שיחת הרוחות, ידיעת התקופות והעבורים.

באותה שעה בכה ר' עקיבא

אמר לו ר' אליעזר :

– על מה קא בכית ?

אמר לו :

– אוי לדור שיהיו צמאים ממך.

אמר לו ר' אליעזר.

– אַל תאמר כך, אלא וי לדור, שיהיו יתומים בלי אב, בלי חכם מורה ובלי תלמיד הוגה, וימים יבאו, שכל הדור יהיו חצופים ועזי פנים

א) שיר השירים ד, טו.

1) צלילים – זַכּים.

ותשתכח תורה, ואין דורש ואין מבקש, והמתעורר לבו בתורה יהיה נבזה וחדל אישים. וי לדור ההוא!

(זוהר חדש ג, ד).

ב. פטירתו של ר׳ אליעזר הגדול.

תנו רבנן:

כשחלה ר׳ אליעזר הגדול, אותו יום ערב שבת היה, והושיב לימינו את הורקנוס בנו, והיה מגלה לו עמקות ונסתרות. ובנו לא היה מקבל בדעתו את דבריו, כי חשב, שהוא מטורף [1] בדעתו. כיון שראה אחר כך שדעתו של אביו מיושבת עליו, קבל ממנו מאה ושמונים ותשעה רזים עליונים. כשהגיע לאבני שיש [2] שהן מתערבות במים עליונים, בכה ר׳ אליעזר ופסק לדבר דבריו. אמר:

— עמוד שם, בני!

אמר לו הורקנוס:

— אבא, למה?

אמר לו:

— ראיתי שבמהרה תחלוף מן העולם.

עוד אמר לו:

— לך ואמור לאמך, שתניח את התפלין שלי במקום גבוה ואחרי שאסתלק מן העולם ואבוא כאן לראותם, לא תבכה.

עודם יושבים נכנסו חכמי הדור לבקרו. קלל אותם על שלא באו לשמשו, דתנינן: „גדולה שמושה יותר מלמודה" [3]. כשבא ר׳ עקיבא אמר לו:

— עקיבא, עקיבא! למה לא באת לשמשני?

1) מטורף — מבולבל. 2) אבני שיש — רמז לקרקע גן העדן של מעלה. 3) גדולה שמושה וכו׳ — שמוש התורה (תלמידי חכמים) חשובה מלמוד התורה.

אמר לו:

— רבי, לא היה לי פנַאי[1].

קצף. אמר:

— תמה אני עליך, אם תמות מיתת עצמך[2].

קִלל אותו, שמיתתו תהיה קשה ממיתת כֻּלם.

בכה ר' עקיבא ואמר לו:

— רבי, לַמדני תורה!

פתח ר' אליעזר פיו במעשה מרכבה[3]. באה אש והקיפה את שניהם. ואמרו החכמים:

— שמע מינה: אין אנו ראוים וכדאים לכך.

יצאו לחוץ וישבו שם. היה שם מה שהיה והאֵש הלכה לה. ור' אליעזר לִמד אותו ב„בהרת עזה"[4] שלש מאות הלכות פסוקות ושתי מאות ושבעה עשר טעמים של פסוקי „שיר השירים", והיו עיניו של ר' עקיבא יורדות מים, וחזרה האש לקדמותה. כשהגיע לאותו פסוק: „סמכוני באשישות, רפדוני בתפוחים, כי חולת אהבה אני"[א], לא היה ר' עקיבא יכֹל לסבֹל, והרים קולו בבכי וגעה, ולא היה מדבר מאימת השכינה שהיתה שם. הורהו כל העמֻקות והרזים העליונים הנמצאים ב„שיר השירים" והשביעהו, שלא ישתמש בשום פסוק ממנו[5], בכדי שלא יחריב הקדוש ברוך הוא את העולם בגללו, כי אין רצונו, שתשתמשנה בו הבריות מרֹב הקדֻשה שיש בו.

א) שיר השירים ב, ה.

1) פנַאי — זמן פנוי מן העבודה. 2) תמה אני וכו' — אני מפקפק, מסופק בדבר, אם תמות מאליך ולא בידי אדם. 3) במעשה מרכבה — במרכבה שראה הנביא יחזקאל. 4) „בהרת עזה" — מין צרעת הנזכר בסדר „תזריע". 5) שלא ישתמש בשום פסוק ממנו — שלא יעשה דבר בשום פסוק מספר „שיר השירים", המכיל רזים גדולים, שהיודע אותם יכֹל לעשות בהם נפלאות.

יצא ר׳ עקיבא וגעה ועיניו נזלו מים, והיה אומר:

– וַי, רבי, וי, רבי! העולם נשאר יתום ממך.

נכנסו כל שאר חכמים אליו ושאלו אותו, והוא השיב להם.

היתה השעה דוחקת [1] לר׳ אליעזר. הוציא שתי זרועותיו ושם אותן על לבו. פתח ואמר:

– הוי, עולם, עולם עליון! חזרת להעלות ולגנוז כל אור וכל מאור! וי לכן, שתי זרועות, שתי תורות [2], שתשתכחנה היום מן העולם! (דאמר ר׳ יצחק: כל ימיו של ר׳ אליעזר היתה ההלכה מאירה מפיו כביום שנִתנה בהר סיני).

אמר:

– תורה למדתי וחכמה הבינותי ותלמידי חכמים שִמשתי, ואִלו יהיו כל בני אדם סופרים, לא יוכלו לכתוב כל אשר למדתי והבינותי, ולא חסרו תלמידי מחכמתי, אלא ככחָל [3] בעין, ואני לא קבלתי מרבותי, אלא כמי ששותה מהים הגדול. —

את דבריו האחרונים לא אמר, אלא לתת כבוד לרבותיו.

והיו החכמים שואלים אותו הלכה בדבר הסנדל של היבם [4], עד שיצאה נשמתו ואמר: „טהור".

ולא היה שם ר׳ עקיבא. כשיצאה השבת מצא אותו ר׳ עקיבא מת. קרע את בגדיו ושרט את כל בשרו ודמו ירד ונזל על זקנו. היה צוֵח ובכה. יצא לחוץ ואמר:

– שמים, שמים! אִמרו לשמש וללבנה, שהאור אשר האיר יותר מהן, חָשך.

(וירא, מדרש הנעלם צח, צט).

---

1) השעה דוחקת – שעת מותו מהרה לבא. 2) שתי זרועות, שתי תורות – שני עמודי עולם, שתי תורות: תורה שבכתב ותורה שבעל פה. 3) כחל – אבק דק העשוי לריסי העינים ליפותם. 4) הסנדל של היבם – הנעל של היבם, הנותן חליצה ליבמתו.

ר׳ אבא ור׳ יוסי ור׳ חיא.

א. שני נסים שראה ר׳ אבא.

ר׳ אבא היה יושב ליד שער פתח לוד. ראה בר נש בא ויושב בְחור אחד שבתוך תֵל אדמה, והיה עיף מדרכו ונרדם שם. אדהכי ראה נחש אחד, שהיה הולך אליו, יצא רֶגֶב[1] מן התֵל ונפל על הנחש והרג אותו. כשנֵעור אותו בר נש ראה כנגדו את הנחש מוטל מת. קם ויצא מן החור, ואז נפלה האדמה שבחור לתוך העֵמק ואותו בר נש נצל ממות.

נגש אליו ר׳ אבא ואמר לו:

— אֱמור לי מה מעשיך, שהרי הקדוש ברוך הוא עשה לך שני נסים אלו ולא לחנם עשה אותם.

אמר לו אותו בר נש:

— כל ימי לא עשה לי שום בר נש בעולם רעה שלא נתפיסתי ומחלתי לו. ותו: אם לא יכולתי להתפיֵס אתו, לא עליתי על מטתי, עד שמחלתי לו ולכל מי שצִערני[2], ולא הייתי חושש כל היום לאותה רעה שעשה לי, ולא די לי זאת, אלא שמאותו יום ואילך השתדלתי לעשות לו טוב.

בכה ר׳ אבא ואמר:

---

1) רֶגֶב – גוש עפר. 2) צִערני – עשה לי צער, הציק לי.

– גדולים מעשיו של זה ממעשיו של יוסף, אשר מחל לאחיו, כי יוסף היה צריך לחס על אחיו, אבל זה מוחל לכל אדם. ראוי הוא זה, שהקדוש ברוך הוא יעשה לו נס על נס.

(מקץ רא).

ב. ר׳ אבא ור׳ יוסי וצל.

ר׳ אבא ור׳ יוסי קמו בחצות הלילה ועסקו בתורה. כשישבו ראו צל אחד שהיה הולך ושב, הולך ושב בתוך הבית. אמר ר׳ אבא:

– יוסי בני, אספר לך מה שהיה לי עם בוצינא קדישא. פעם אחת היינו הולכים בבקעת אונו והיינו עוסקים בתורה כל אותו יום ומרוב חום השמש ישבנו בחור אחד שבתוך סלע. אמרתי לו: מה זאת, שבכל שעה שהחוטאים מתרבים ודינים שורים בעולם, הזכאים שבתוך החוטאים לוקים עליהם, שהרי הכי תנן: „בעון הדור קדושים וצדיקים נתפסים" – אמאי? האם משום אותם שאינם מוכיחים את בני העולם על מעשיהם? הרי כמה מהם מוכיחים אותם ובני דורם אינם מקבלים מהם תוכחה! ואם משום שלא יהיה מי שיגן על העולם? ימותו הרשעים ויהיו נתפסים בעונותיהם, שהרי חדוה לצדיקים באבוד רשעים! אמר לי: בעון הדור בודאי שהצדיקים נתפסים. אבל כשהם נתפסים במחלות, או ביסורים, מתכפרים כל עונות העולם. מנלן? מכל אברי־הגוף: בשעה שכל אברי הגוף הם בצרה ומחלה גדולה שורה עליהם, צריך ללקות אבר אחד, בכדי שכל האברים יתרפאו. ומי האבר הזה? הזרוע, שמקיזים מ נ דם, ואז באה רפואה לכל אברי הגוף. אוף הכי בני העולם הם אברים ובשעה שהקדוש ברוך הוא רוצה לתת רפואה לעולם, הוא מלקה צדיק אחד שביניהם ובזה הוא נותן רפואה לכלם, וצדיק זה זוכה לשלטון גדול בעולם הזה ובעולם הבא. אמרתי לו: אלו לא היו צדיק וטוב לו וצדיק ורע לו, היו דבריך מובנים. אבל יש צדיק הכא ויש צדיק הכא. לזה יש מחלות ויסורים ולזה

יש כל טוב העולם! אמר לי: באחד מהם, או בשנים סַגי, כי הקדוש ברוך הוא אינו רוצה להלקות את כל הצדיקים, כמו שאין מן הצורך להקיז דם, אלא מזרוע אחת, בכדי לתת רפואה לכל אברי הגוף. אבל אם באה מחלה על כל אברי הגוף צריך להקיז דם משתי זרועות. אוף הכי, אם נתרבו עֲונות גדולים בעולם, כדין כל הזכאים לוקים, בכדי לתת רפואה לכל הדור. נתרפא העם, נתרפאו הצדיקים, ועִתים הם כל ימיהם במחלות בכדי להגן על הדור. מתו וכל הדור נתרפא. — הלכנו וחום השמש היה גדול עוד יותר וצִער אותנו. ראינו אילנות במדבר ומים תחתיהם. ישבנו תחת צל אילן אחד שבמדבר. שאלתי אותו: מה זאת, שכל עמי העולם אינם עושים נענועים, אלא ישראל בלבד, שבשעה שהם לומדים תורה, הם מתנועעים הכא והכא? אמר לי: הזכרתני דבר גדול ובני העולם אינם יודעים ואינם משגיחים בו. ישב שעה אחת ובכה. אמר: וי לבני אדם, שהם הולכים כבהמות השדה בלא בינה. בדבר זה בלבד נִכרות נשמותיהם הקדושות של ישראל בין הנשמות של העמים עובדי עבודה זרה. נשמותיהם של ישראל גזורות[1] מן הנר העליון הדולק, דכתיב „נר ה׳ נשמת אדם״ א), ואור הנר, כיון שמתחבר עם הפתילה אינו נח לעולם, אלא מתנועע לכאן ולכאן. כגַוְנא דא ישראל, שנשמותיהם הן מתוך אותו אור הנר, וכיון שהם אומרים דברי תורה, הרי הנר דולק והם אינם יכולים לנוח ומתנועעים לכאן ולכאן ולכל הצדדים. לא כך העמים עובדי עבודה זרה, שאין להם תורה ואין אור שורה בהם, שהם עומדים כעצים.

אמר ר׳ יוסי:

— זהו בֵּרורו של הדבר. זכאי חלקי, שזכיתי לשמוע זאת.

חזר אותו צל והלך בתוך הבית בדיוקנו של בר נש. נפל ר׳ אבא על פניו.

א) משלי, כ, כז.

1) גזורות — נחתכות, לקוחות.

אמר ר' יוסי:

— זוכרני, שבמקום זה ראיתי פעם אחת את ר' פנחס בן יאיר עומד במקום זה, והיה ואומר דברי תורה.

ור' יוסי אמר לר' אבא את דברי התורה ששמע אז מפי ר' פנחס בן יאיר. ואחר שגמר את דבריו נגש אותו צל אליו ונשק אותו.

שמעו קול אחד, שהיה אומר:

פנו מקום, פנו מקום לר' פנחס בן יאיר, שהוא אצלכם! —

דתנינן: כל מקום, שהצדיק מחדש בו דברי תורה בשעה שהוא בעולם הזה, הוא פוקד את המקום הזה ובא אליו. כל שכן כשצדיקים אחרים שורים בתוכו ואומרים בו דברי תורה. כך היה בא ר' פנחס בן יאיר לפקוד את מקומו ומצא אותם הצדיקים מחדשים דברי תורה ואומרים דבר זה בשמו לפניו, שאז גדלה שמחתו מאד.

(זוהר פנחס ריז—ריט ורעיא מהימנא רב)

ג. גדֻלתו של ר' אבא.

ר' יוסי היה יושב ועוסק בתורה. בא אליו ר' אבא. אמר ר' יוסי:

— בעל ההלכה בא. —

קם לפניו ואחר כך ישבו ועסקו בתורה יחדו. כשישבו הגיע הלילה. ישבו ועסקו בתורה עד חצות הלילה. נרדם ר' אבא, ור' יוסי היה יושב. ראה את ר' אבא ופניו אדמו מאד והוא חִיֵּךְ[1]. ור' יוסי ראה אור גדול בבית ואמר:

— שמע מינה, שהשכינה הכא.

השפיל את עיניו וישב שם, עד שעלה השחר ואור היה מאיר בבית. עד שזקף עיניו, ראה את אֹר הבֹּקר והבית חָשֵׁך.

1) חִיֵּךְ — שחק שחוק קל.

עור ר׳ אבא משנתו ופניו היו מאירים ועיניו מחַיְכות. אחז בו ר׳ יוסי. אמר ר׳ אבא:

— אני יודע מה אתה רוצה. חַיֶיך! רזים עליונים ראיתי, ובשעה שבעל החוטם [1] אחז בנשמתי, העלה אותה לאִדראות גדולות ועליונות ראיתי נשמותיהם של שאר הצדיקים, העולים שם והמלאך אמר להם: זכאים אתם, צדיקים, שבגינכם אני נבנה בבנין הקדוש של השם היקר, כדי להעלות את החיל העליון של המלך העליון". וראיתי את התורה שלי, שהיתה מונחת שם תִלי תִלִים [2] כמגדל גדול, ובגין כך שמחתי חלקי וחִיְכו עליונים.

(זוהר חדש כא).

ד. הצדיקים בעולם הבא.

פעם אחת חלש ר׳ יוסי. נכנסו אליו ר׳ אבא ור׳ יהודה ור׳ יצחק. ראו אותו נופל על פניו וישֵן. ישבו. כשנֵעור ראו את פניו והנם מחַיְכים. אמר לו ר׳ אבא:

— הראית דבר חדש?

אמר להם:

— ודאי. השתא עלתה נשמתי וראיתי את כבודם של אותם שמסרו נפשם על קדוש השם, שהיו נכנסים לשלש עשרה נהרות של אפרסמון זך והקדוש ברוך הוא השתעשע בהם. וראיתי מה שלא נתנו לי הרשות לספר ושאלתי אותם: „כבוד זה למי הוא?" אמרו לי: „לאותם שאוהבים את אלהיהם בעולם הזה". וממה שראיתי האירו נפשי ולבי, על כן פני מחַיְכים היו.

1) בעל החוטם — המלאך הממונה על השֵנה. 2) תִלי תִלִים — גלים גלים, גלים אלו על אלו.

אמר לו ר' אבא:

— זכאי חלקך! אבל התורה מעידה על אוהבי אלהים: „עין ל ראתה, אלהים זולתך, יעשה למחכה לו" א).

(ואתחנן רסז)

א) ישעיה סד, ג

מה למעלה ומה למטה.

א. רקיעים, ארצות, גן עדן של מטה, נשמות הצדיקים וטל.

פתח ר' אבא ואמר:

כתיב: „השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" א) — בפסוק זה יש להתבונן: הכי היה צריך לומר: „השמים לה'", מאי „השמים שמים"? אלא יש שמים ויש שמים. שמים למטה וארץ למטה מהם, שמים למעלה וארץ למטה מהם, וכל המדרגות העליונות והתחתונות כלן הן באופן זה אלו בתוך אלו. הרקיעים של מטה הם עשר יריעות, כמה דאת אמר: „נוטה שמים כיריעה ב)", וקודשא בריך הוא עשה אותם ואת מחנות המלאכים אשר בהם לנהוג את הארץ של מטה. הרקיע התשיעי מנהיג את הרקיעים התחתונים ממנו. הרקיע העשירי הוא העיקר. ובכל הרקיעים מחנות של ממונים, עד הרקיע השביעי. מן השביעי ומעלה יש אור המתפשט למטה מתוך הכסא העליון ומאיר לעשירי, והעשירי נותן מן האור שהוא מקבל — לתשיעי, והתשיעי לשמיני ולמטה. כשמתפקדים חילות הכוכבים, מוציא אותם האור שברקיע השמיני ונותן כחו לכל אחד ואחד מהם להתמנות במקום שהוא צריך להתמנות, דכתיב „המוציא במספר צבאם, לכלם בשם יקרא, מרב אונים ואמיץ כח ג)" — „מרב אונים" זהו הזהר של מעלה הנקרא „רב אונים" והוא „המוציא במספר צבאם".

א) תהלים קטו, טז. ב) תהלים קד, ב. ג) ישעיה מ, [illegible]

ובכל רקיע ורקיע יש ממונה על העולם ועל הארץ לנהוג הכל, מלבד ארץ ישראל, שאין נוהג אותה לא ממונה ולא כח אחר, אלא קודשא בריך הוא לבדו.

ואם תאמר: הֵיך שורה לחִנם רקיע על ארץ ישראל? והרי מטר וטל יורדים מן הרקיע על ארץ ישראל כמו על שאר ארצות! אלא בכל רקיע ורקיע יש ממונים שולטים על העולם והממונה השולט בכל רקיע ורקיע נותן מן הכח שיש לו לרקיע, שהוא ממונה עליו, ורקיע זה נוטל מאותו ממונה ונותן לארץ שתחתיו, וע"י אותו ממונה אינו נוטל, אלא מן התמצית [1] של מעלה. אבל על הרקיע של הארץ הקדושה אין שום ממונה ושום כח אחר שולט אלא קודשא בריך הוא לבדו והוא הפוקד את הארץ הקדושה על ידי אותו רקיע.

בכל רקיע ורקיע יש פתחים ידועים ושלטונו של כל ממונה וממונה הוא מפתח אחד עד פתח שני, ולהלן [2] מאותו פתח אינו שולט אפילו כמלא נימא, [3] ואין ממונה אחד נכנס בתחומו של פתח חברו, מלבד כשנִתנה הרשות לאחד לשלוט על חברו, וכדין שולטים המלכים שבארץ אחד על חברו.

באמצעיתם של כל הרקיעים יש פתח אחד הנקרא בשם „גבילון" ותחת הפתח הזה יש שבעים פתחים אחרים למטה ושבעים ממונים שומרים על אותו פתח במרחק של שני אלפים אמות ואינם קרֵבים אליו. ומאותו פתח עולה דרך למעלה למעלה, עד שהוא מגיע אל תוך הכסא העליון. ומאותו פתח נמשכים דרכים אל כל צִדי הרקיע, עד השער של הפתח הנקרא „מגדון", ששם הוא סיום [4] הרקיע של תחום ארץ ישראל. וכל אותם שבעים הפתחים הרשומים בפתח הנקרא „גבילון", כלם רשומים בכסא הקדוש וכלם נקראים „שערי צדק" ואין ממונה אחר, מלבד הקדוש

---

1) מן התמצית — מן השירַיִם, השארית. 2) ולהלן — והלאה. 3) כמלא נימא — כרחבה של שערה. 4) סיום — סוף.

ברוך הוא, שולט עליהם. וקודשא בריך הוא פוקד את ארץ ישראל על ידי אותו רקיע מפתח לפתח, כפי הצורך, ומן התמצית של אותה פקידה נוטלים אותם שבעים ממונים ונותנים לכל הממונים האחרים.

גן העדן של מטה—הרקיע אשר עליו, רזים עליונים יש בו. כשעשה קודשא בריך הוא רקיע, הביא אש ומים מתוך כסא הכבוד שלו וחִבר אותם יחדו ועשה מהם רקיע למטה, ונתפשט הרקיע, עד שהגיע לאותו המקום של גן העדן וישב. מה עשה הקדוש ברוך הוא? — נטל משמים עליונים קדשים אש ומים אחרים דמשתכחין ולא משתכחין, דאתגלְיָן ולא אתגלְיָן [1] ומהם עשה יריעת הרקיע ומתח [2] אותה על הגן של מטה וחִבר אותה ברקיע האחר.

ארבעה גְוָנים [3] יש באותה יריעת הרקיע שעל הגן: לבן ואדום, ירוק ושחור. אצל הגונים האלה יש ארבעה פתחים למטה מאותה יריעת הרקיע בארבעה הצדדים של הרקיע אשר ממעל לגן והם מאותם אש ומים, שמהם נעשה הרקיע. ונפתחים ארבעה אורות בארבעה הפתחים. נגד ימין של הפתח „גבילון", מתוך הרקיע של צד ימין, מאירים שני אורות בשני פתחים: בפתח של ימין ובפתח של צד הפנים [4]. בתוך האור המאיר לצד ימין נרשמת אות אחת מאירה ולוהטת ומתנוצצת בנצוצות של אותו אור וזוהי אות מ, והיא נמצאת באמצעיתו של אותו אור שבפתח. אות זו עולה ויורדת ואינה עומדת במקום אחד. אותו אור נוטל אות זו ומוציא אותה, ועל כן אינה עומדת במקום אחד. בתוך האור המאיר בפתח של צד הפנים נרשמת אות אחת, המאירה ולוהטת ומתנוצצת בנצוצות של אותו אור, וזוהי אות ך, ועִתים היא נראה אות ר ונמצאת באמצעיתו של אותו אור שבפתח והיא עולה ויורדת, עתים מתגלה ועתים אינה מתגלה ואינה עומדת במקום אחד.

---

1) דמשתכחין ולא משתכחין וכו' — הנמצאים ואינם נמצאים, הנלוים ואינם גלוים. 2) מתח — פשט. 3) גְוָנים — צבעים. 4) צד הפנים — הצד שהוא מול הגן.

בשעה שנשמת צדיק נכנסת לגן עדן, יוצאות אותן שתי האותיות מתוך אותם האורות ועולות על הנשמה והן עולות ויורדות. כדין יוצאות מאותם שני הפתחים שתי מרכבות: מרכבה אחת עליונה והיא מרכבת מיכאל שר השרים; המרכבה השניה היא של הממונה הגדול „בואל", והוא המשמש הנכבד רפאל, והמלאכים האלה יורדים ונצבים לפני הנשמה ואומרים לה: „שלום בואך, יבוא שלום, שלום!" כדין עולות אותן שתי אותיות אל מקומן ונגנזים אותם האורות של שני הפתחים.

בשני פתחים אחרים שני אורות אחרים לוהטים מאור האש שבשני הפתחים האלה מצד שמאל ומאחור. שתי אותיות אחרות לוהטות באותם האורות ומתנוצצות בתוכם. אות אחת ג ואות אחת נ. וכשהאותיות הראשונות חוזרות למקומן, אותן שתי האותיות האחרונות, המתנוצצות, עולות ויורדות, יוצאות מאותם האורות ובאות אל הנשמה. כדין יורדות שתי מרכבות מאותם שני הפתחים. מרכבה אחת היא מרכבת גבריאל המלאך הגדול והנכבד. המרכבה השנית היא מרכבה קדושה אחרת, מרכבת נוריאל המלאך הגדול. והמלאכים האלה יורדים ועומדים ליד הנשמה והאותיות שבות למקומן. כדין עולות שתי המרכבות אל תוך היכל טמיר אחד של הגן, הנקרא „אהלות", שבו גנוזים שנים עשר מיני בשמים וכל הלבושים ההגונים להלביש בהם כל נשמה ונשמה כראוי. בלבוש שהנשמה מקבלת, נרשמים כל המעשים הטובים שעשה הצדיק בעל הנשמה בעולם הזה, והמעשים האלה מכריזים: „זהו לבוש של פלוני!" והמלאכים נוטלים אותו לבוש ומלבישים בו את נשמת הצדיק שבגן כדיוקנו בעולם הזה. לאחרי שהנשמה נתלבשה בלבוש זה, נותנים לה מקום כפי הראוי לה. אז יורדות כל אותן האותיות ועולות אותן המרכבות.

אותו רקיע חוזר שתי פעמים בכל יום עם המשא של הרקיע המתדבק בו ואינו יוצא מחוץ לגן. הוא מרֻקם בכל מיני גַוָנים ושתי

עשרים אותיות חקוקות בו. כל אות ואות נוטפת על הגן טל מטל של מעלה, ובאותו הטל של האותיות מתרחצות הנשמות, והן נרפאות לאחרי שהן טובלות בנהר דינור, בכדי להטהר.

וטל אינו יורד, אלא מתוך אותן האותיות, הרשמות והחקקות אותו רקיע, משום שאותן האותיות הן כל התורה ואותו רקיע הוא רז תורה, שהרי מן האש והמים של התורה נעשה, ועל כן הן מורידות ל על כל העוסקים בתורה לשמה בעולם הזה, ודברי התורה שלהם שמים בגן עדן ועולים עד אותו רקיע ונוטלים מאותן האותיות את טל להזין את הנשמה.

באמצעיתו של אותו רקיע נמצא פתח אחד כנגד פתח ההיכל של עלה, ודרך פתח זה פורחות הנשמות מן הגן של מטה למעלה דרך מוד אחד הנעוץ בגן ומגיע עד הפתח. אל תוך הרקיע נכנסים דרך תו פתח שבאמצעיתו שלשה גונים של אור מחברים כאחד והם מאירים ונים של אותו עמוד, ומזיו עליון זה מאירים פני הצדיקים בכל שעה. ל בכל שבת ושבת ובכל ראש חדש וראש חדש מתגלה השכינה אותו רקיע יותר מבשאר העתים וכל הצדיקים באים ומשתחוים לה. אי חלקו של מי שזכה לאותם לבושים שאמרנו, שהצדיקים מתלבשים ם בגן עדן של מטה, אותם הלבושים של מעשים טובים, שהאדם עושה עולם הזה.

כשהנשמה עולה באותו הפתח של הרקיע, מוכנים לה למעלה ושים אחרים נכבדים ועליונים, והם מן הרצון וכונת הלב בתורה תפלה. כי כשרצון זה עולה למעלה מתעטר בו מי שמתעטר ונשאר ק לאדם בעליו, ומן החלק הזה נעשים לבושים של אור, שבהם לבשת הנשמה ועולה למעלה. הלבושים הראשונים נעשים, כמו שאמרנו, עשים טובים, אבל הלבושים האלה נעשים רק מרצון הרוח, בכדי נשמה תוכל להתקים בהם בין המלאכים, שהם רוחות קדושים.

„ונהר יצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד והיה לארבעה

ראשים" א) — „עדן" זהו סוד עליון ולעין החכמה לא נתנה הרשו[ת] לשלוט בו 1). אלמלי נִתן מקום זה שלמטה להִגלות, אוף הכי היה נמס[ר] להגלות גם מקום העדן העליון והקדוש, ולמען הַסתֵר כבוד העד[ן] העליון והקדוש, נסתר ונגנז העדן התחתון, שאותו נהר נמשך ויוצ[א] ממנו, ועל כן לא נתן להגלות אפילו לאותן הנשמות שבגן העדן.

וכמו שאותו נהר מתפרש ויוצא מעדן להשקות את הגן העליון הכי נמי 2) מתוך אותו פתח שבאמצע הגן יוצא אור אֶחד, המתפרש לארבעה צדדים בארבעה פתחים שאמרנו, שבהם נמצאות אותן האותיו[ת] הרשומות.

ואותו אור, המתפרש לארבעה אורות מתנוצצים, יוצא מעדן, שהו[א] נקודה המזהירה מִמטה למעלה ונעשתה „עדן", בכדי להאיר, ואין מ[י] שיוכל לראות ולדעת אותה נקודה, מלבד אותו האור המתפשט ממנה שלפניו משתחוים אותם הצדיקים שבגן עדן, כמו שאמרנו.

אותה נקודה היא „גן לגַבֵּי 3) העדן העליון, שלא נִתַּן להכיר ולהסתכל בו. — על כל זאת כתיב: „עין לא ראתה, אלהים זולתך" ב)

ואותו הנהר היוצא מעדן רז הוא לחכמים, רז הצפון בפסו[ק] „והשביע בצחצחות נפשך" ג). הנשמה היוצאה מן העולם החשוך הז[ה] חושקת לראות באור העולם העליון. כבר נש זה החושק למים בהיות צמא, כך כל נשמה ונשמה היא „צחצחות" כמה שנאמר: „צִחֵה צָמָא" ד) — צמא לאותה הצחות 4) של אורות הגן והרקיע והיכלי הגן. וכל אות[ן] נשמות יושבות בלבושי יקר שלהן אצל אותו הנהר, ואלמלא אות[ם] לבושים לא היו יכולות לסבול. אבל בלבושים הן נחות ורָוֹת 5) אות[ם]

א) בראשית ב, י. ב) ישעיה סד, ג. ג) שם נח, יא. ד) שם ה, יג.

1) אפילו החכמים אינם יכולים לראותו, או לדעת איפה הוא. 2) הכי נמי — כ[ן] גם. 3) לגַבֵּי — אצל, כנגד (הגן שלמטה הוא פחות בערכו מן העדן, הנקודה, והנקודה שלמ[טה] היא „גן" — פחותה בערכה מן העדן העליון). 4) הצחות — הזוהר. 5) רָוֹת — שותות די צרכ[ן]

צחות ויכולות לסבול. ונהר זה הוא תקונן של הנשמות, שעל ידו הן נחות, נִזונות ונהנות מאותה הצחות.

ואותו נהר עליון של מעלה מוציא נשמות והן פורחות ממנו אל הגן של הנהר שלמטה, ואחרי שהן רָוֹת שם מן הצחות של מטה, הן יכולות לעלות למעלה ולהנות מאותה הצחות שלמעלה.

לאוֹתו העמוד שבפתח אשר באמצע הרקיע, שבו הנשמות עולות, יש מסביב ענן ועשן ונגה. ענן ועשן מחוץ ונגה בפנים, בכדי לכסות על הנשמות העולות למעלה, שלא תהיינה נראות לאותן היושבות למטה. והכא רזי דרזין: כשאותה נקודה רוצה להתקשט בשבתות ובמועדים ובחגים, היא שולחת ארבעה פנים של נשר והם נצבים על ההיכל הנקרא „דרור" ונותנים קול, ואין מי שישמע את הקול, מלבד הנשמות הראויות לעלות, והן נקבצות שם וארבעה פנים אלו נוטלים אותן ומעלים אותן אל תוך אותו עמוד, ובאותה שעה עולה אותו עמוד אשר לו ענן ואש ועשן, ונגה בפנים. כיון שנשמות אלו עולות עד אותו פתח שברקיע אז סובב רקיע זה סביב הגן שלש פעמים ולקול הנגון של הסִבוב יוצאות כל אותן נשמות ושומעות אותו קול הנגון ורואות את העמוד, המעלה אש וענן ועשן ונגה לוהט, וכלן משתחות. כדין עולות הנשמות באותו פתח עד שהן באות אל תוך עִגול, הסובב באותה נקודה. אז הן רואות מה שרואות ומתוך האור והשמחה שלהן ממה שראו, הן עולות ויורדות, מתקרבות ומתרחקות, והנקודה משתוקקת להן ומתקשטת באור. כדין לובש קנאה צדיק עליון אחד והוא מסתכל באורה וביפיה של אותה נקודה ואוחז בה ומעלה אותה אליו ואז מאיר אור באור ושניהם נעשים אור אחד.

באותה שעה פותחים כל צבאות השמים ואומרים:

— זכאים אתם, צדיקים שומרי תורה! זכאים העוסקים בתורה! חדות אלהיכם בכם! אתם העטרה, שמלככם מתעטר בה!

(ויקהל רט, ריא)

ב. הדרך אל גן עדן.

ר׳ אלעזר ור׳ אבא היה מהלכים בדרך. פגע בהם יועזר בן יעקב והלך אתם, ובלכתם סִפר להם:

פעם אחת הייתי מהלך במדבר וראיתי אילן אחד נחמד למראה ומערה תחתיו. קרבתי אל האילן וראיתי אותה מערה והיא מעלה ריחות מכל מיני הריחות שבעולם. חִזקתי את עצמי ונכנסתי לאותה מערה וירדתי במדרגות ידועות אל מקום אחד, שהיו בו אילנות רבים וריחות ובשמים שלא יכולתי לסבול אותם. ושם ראיתי בר נש אחד ושרביט אחד בידו, והיה עומד בפתח אחד. כיון שראה אותי תמה וקם לקראתי. אמר לי: „מה לך פה ומי אתה?״ יראתי מאד. אמרתי לו: „אחד מן החבריָא אני. כך וכך ראיתי במדבר וירדתי פה.״ אמר לי: „הואיל ומן חבריָא אתה, קח מגִלת הכתב הזה ותן אותה לחבריָא, לאותם היודעים רזים של רוחות הצדיקים״. הכה אותי בשרביט שבידו ויָשנתי. אז ראיתי בשנתי כמה חילות ומחנות, שהיו באים בדרך אל אותו מקום. ואותו בר נש הכה בשרביטו ואמר: „כדרך האילנות לכו!״ בלכתם פרחו פתאום באויר עלו ולא ידעתי לאיזה מקום פרחו. ושמעתי קולות של מחנות רבים ולא ידעתי מאין הם הקולות האלה. התעוררתי ולא ראיתי כלום, ויראתי. אדהכי ראיתי אותו בר נש. אמר לי: „ראית דָבר מה?״ אמרתי לו: כך וכך ראיתי. אמר: „בדרך זה הולכות רוחות הצדיקים ועולות אל גן העדן. השתא קח את מגִלת הכתב הזאת ותן אותה לחבריָא״.

נגשו אליו ר׳ אלעזר ור׳ אבא ונשקוהו, והוא הוציא את מגִלת הכתב ונתן אותה להם.

כיון שנטל ר׳ אלעזר את המגִלה ופתח אותה, יצא עמוד אש והקיף אותו. ראה בה מה שראה ופרחה מידו.

בכה ר׳ אלעזר ואמר:

— מי יכול לעמוד על גנזי המלך? זכאי דרך זה וזכאית שעה זו, שפגעתי בך.

מאותו היום היה ר' אלעזר שמח ולא אמר לחבריו כלום מכל אשר ראה באותה מגלה.

(שמות יג).

ג. בגן העדן.

כתוב בצואת ר' אליעזר הגדול:

כשברא הקדוש ברוך הוא גן עדן, נטל שלג מתחת כסא הכבוד וממנו עשה קרקע הגן.

הרקיע שעל גב הגן הוא כעין כל הגַוָנים, כמעשה לבנת הספיר; ושמו של הקדוש ברוך הוא חקוק באמצע הרקיע וארבע טבעות בארבעה קצות הרקיע וארבעה אופנים בכל טבעת.

ובאמצע הרקיע עמוד אחד והוא נעוץ בקרקע הגן ועולה, עד שאוחז פני כסא הכבוד, והוא מכֻסה ענן כבוד, והמלאך גבריאל לבוש הבדים עומד עליו. פעם כל המלאכים אוחזים בטבעות הרקיע והעמוד חוזר והרקיע סובב ואותיות השם המפורש בולטות ונוצצות ועולות ויורדות.

קול קורא:

— התקבצו מחנות צדיקים קדושים! אשריכם שזכיתם לכך!

מי שמע כזאת, מי ראה כאלה בשעה שכל הרקיע מנגן בנסעו על ידי לבוש הבדים, וכשהרקיע עומד, והעמוד מנגן ועולה ויורד, עד שנמשך אור זוהר, אור נעם מלמעלה אל אותו העמוד, והצדיקים עומדים לנגד האור ההוא ונהנים ממנו, עד חצות הלילה!

בחצות הלילה, כשבא הקדוש ברוך הוא להכנס אל הצדיקים, הם

שומעים קול סבוב הרקיע, והעמוד מנגן, וקרקע הגן מתנשא, והצדיקים עולים מחֻפותיהם לקראת בוראם וכל הגן מתמלא מכבודו.

(תוספות לזוהר שמות, רעב).

ד. גן עדן של מטה.

תנו רבנן: עשה הקדוש ברוך הוא גן עדן למטה בארץ והוא מכֻוָן [1] כנגד כסא הכבוד ופרכת הקרח הנורא [2].

ותאנא: מקום ידוע יש בגן עדן של מטה, אשר לא שלטה בו עין נביא לראות לא במחזה ולא במראה, ו„עדן" שמו, דכתיב „עין לא ראתה, אלהים זולתך".

ואמר ר' שמעון: מאותו עדן שלמעלה נזון אותו הגן שלמטה הימנו ומתדשנים [3] משם כל האילנות וכל היבולים וכל הצמחים שבגן.

ואמר ר' שמעון: שלש פעמים בכל יום מנטף אותו עדן של מעלה על הגן מכל הריחות הטובים וזְהָרִים עליונים והנאות [4] ומחמדים ומאותם הריחות והמחמדים וההנאות היורדים עליו נזון כל העולם.

ותאנא: אמר ר' שמעון: כשאמר הקדוש ברוך הוא „תדשא הארץ דשא" [א], מיד הצמיחה הארץ כל יבולים וכל דשאים וכל אילנות שבגן עדן בתחלה, ואחר כך הצמיחה לכל העולם.

ואמר ר' יהודה: הארץ הצמיחה לכל העולם והקדוש ברוך הוא הצמיח לגן עדן. הדא הוא דכתיב „ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם" [ב].

א) בראשית א, יא. ב) שם ח, ב.

1) מכֻוָן — מול, לעמת. 2) פרכת הקרח הנורא — הקרח הנורא שראה יחזקאל (יחזקאל א). 3) מתדשנים — רוים, שותים די צרכם. 4) הנאות — תענוגים.

אמר ר' שמעון: הארץ הצמיחה הכל והקדוש ברוך הוא בֵרר כל דמעלי [1] מהם ושתלם בגן עדן, וממה שיורד מעדן כלם נזונים. הדא הוא דכתיב „ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע, אשר שם צפרים יקננו" א). מי הן צפרים? אלו הצדיקים, שהקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים של צפרים לעוף בהן למעלה בדעת וחכמה ולעלות לאותו המקום שגנז להם. שכתוב בו: „עין לא ראתה, אלהים זולתך, יעשה למחכה לו".

(זוהר חדש טו)

ה. כוכבים ומזלות וחלונות הרקיע.

ר' אלעזר ור' אבא היו יושבים פעם אחת ועסקו בתורה. כשהגיע הלילה נכנסו אל הגן שאצל ים טבריה. אדהכי ראו שני כוכבים שנסעו אחד מכאן ואחד מכאן ופגעו זה בזה ונעלמו.

אמר ר' אבא:

— כמה גדולים מעשיו של הקדוש ברוך הוא בשמים ממעל ועל הארץ מתחת! מי יכל לדעת, מה הם שני הכוכבים, שיצאו אחד מהכא ואחד מהכא ופגעו זה בזה ונעלמו?

אמר לו ר' אלעזר:

— וכי לא ראיתי אותם? הרי נסתכלתי בהם ונסתכלתי בכמה מעשים אחרים שהקדוש ברוך הוא עושה תמיד. תא חזי: כתיב „המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא, מרב אונים ואמיץ כח, איש לא נעדר" ב) — כל החילות והמחנות והכוכבים קודשא בריך הוא מוציא

א) תהלים קד, טז—יז. ב) ישעיה מ, כו.

1) כל דמעלי — כל הטוב.

אותם בשם כל אחד ואחד, ולא נעדר אפילו אחד. בכל הכוכבים והמזלות של כל הרקיעים נתמנו שרים ופקידים לשמש את העולם, כל אחד ואחד כראוי לו, ואין לך עשב קטן בכל העולם, שלא ישלוט בו כוכב ומזל ברקיע, ועל כל כוכב וכוכב ממונה אחד, שהוא משמש לפני הקדוש ברוך הוא, כל אחד ואחד כראוי לו. כל הכוכבים שברקיע כלם משמשים את העולם הזה וכלם ממונים לשמש כל דבר ודבר שבעולם הזה, ולא צומחים ולא גדלים עשבים ואילנות ודשאים ועשבי הבר [1], אלא במראה הכוכבים העומדים עליהם ונראים להם פנים אל פנים, כל אחד ואחד כראוי לו.

רוב מחנות הכוכבים והמזלות יוצאים בראשיתו של הלילה עד שלש שעות בלילה חסר רבע. מאז והלאה אינם יוצאים, אלא קטנים — ואותם הכוכבים, כלם אינם משמשים לבטלה [2] ואינם נראים לבטלה. יש כוכבים שהם משמשים כל הלילה, בכדי להצמיח ולגדל כל אותם הדברים שהם ממונים עליהם, ויש כוכבים, שהם משמשים רק מעט מן הלילה, שכיון שהתראו עם אותם העשבים, או הדשאים, שעליהם הם ממונים, מיד השלימו שמושם ואינם דרושים עוד באותו לילה, ועל כן הם נכנסים למקומותיהם ואינם נראים עוד בעולם באותו לילה.

בספר החכמה העליונה של בני קדם נאמר על כל כוכבי דשביט [3] השולחים שרביטים ברקיע, שעשבים יש בארץ מאותם הנקראים „סמֵי החיים", ואבנים יקרות יש בארץ וזהב שחוט [4], והם גדֵלים בתוך הרים רמים על ידי מעט המים הנוזלים עליהם, והשולטים על כל אלו הם כוכבי דשביט, והם גדלים רק במראה ונגה של השרביטים, אשר אותם כוכבים שולחים עליהם. מחלות יש בבני אדם כגון יֵרקון וקסטורים [5]

---

1) עשבי הבר — עשבים פראים, שאין אדם זורעם ועוסק בגדולם. 2) לבטלה — לחנם. 3) כוכבי דשביט — כוכבים שמאחריהם נמשכים שבטים, שרביטים. 4) זהב שחוט — זהב מרֻקע, מתוח; מתנוצץ. 5) יֵרקון — האדם נעשה ירק; קסטורים — נעשה לבן כבדיל.

שאינן מתרפאות אלא במראָה של ברזל קָלָל [1], הנוצץ לעינים, והחולה צריך להסתכל במראָה זו ואינו נרפא, עד שמעבירים מראה זו לצד זה ולצד זה, ואז היא שולחת אל פניו נצוצות של ברק כשרביט של כוכב שביט, וברק זה, המגיע אל פניו מביא לו רפואה. אוף הכי כל אותם הדברים, שאותם כוכבים שולטים עליהם, אין להם תקון וגִדול אלא בשרביט שהכוכבים מושיטים אליהם. דבר זה נרמז בספרו של שלמה המלך, בחכמת האבנים היקרות, אשר בו נאמר, שהאבנים היקרות שחסרים להן נגה הנצוצות של כוכבים ידועים והלהט שלהם, אינן גדֵלות ואינן מתתקנות לעולם. —

והכל התקין הקדוש ברוך הוא לתקון העולם, כמה שנאמר: „להאיר על הארץ" [א].

יש בשמים כוכבים, היוצאים מאותו הרקיע, שכל הכוכבים אחוזים בו. ברקיע זה יש מאה חלונות שקופים [2], מקצתם בצד מזרח ומקצתם בצד דרום, ובכל חלון וחלון יש כוכב אחד. כשהשמש הולך באותם חלונות שקופים שברקיע ומזהיר בזוהר שלו, יוצאים אותם כוכבים והם מתנוצצים מן הזהר שלו ונצבעים: מקצתם אדֻמים כנחשת ומקצתם ירֻקים כזהב.

חמשים כוכבים הם בחמשים החלונות שבצד אחד וחמשים כוכבים בחמשים החלונות שבצד שני. אותם שבצד מזרח ירקים, שבצד דרום אדֻמים.

בכל אותם הכוכבים, היוצאים מאותו הרקיע, מתערבים הכוכבים של הלילה והם מזהירים ולוהטים ושולטים בעולם הזה, מקצתם על

א) בראשית א, טו.

---

1) קָלָל — מְלֻטש, מתנוצץ. 2) שקופים — האור עובר בהם.

נחשת ומקצתם על זהב ירקרק. כוכבים אלו שולטים בעשרים וחמשה וחצי רגע של הלילה. הכוכבים המגדלים נחשת הם אדמים ולוהטים ומתנוצצים. כשהם מושיטים לצד מזרח זהר שלש, חמש או שבע פעמים, מלכי עמים יבואו על אותו צד וכל העושר והזהב יסתלק מן הצד הזה. כשהם מושיטים זהר אחד, שנים, ארבעה זְהרים זה אחר זה, אימה ופחד יפלו ויהיו שורים על הצד הזה. פורץ הזהר ונשקע. פורץ ונשקע, קרבות יתעוררו ולא יֵעָשו, כי שעה זו היא שעת רצון לפני הקדוש ברוך הוא.

רקיע אחד יש שהוא לעילא [1] מכל אותם הרקיעים והוא טמיר וגנוז וחותם טבעת המשכן שולט בו, והוא נקרא „אדרא של המשכן". וגם ברקיע זה יש חלונות מצד זה ומצד זה. ששה חלונות הם גדולים מן השאר, וחלון אחד סתום שולט עליהם.

חלון אחד מאותם ששה חלונות נקרא „חלון זהר" ובו יוצא כוכב אחד, שהחכמים קוראים אותו „יד", וזהו הכוכב המתחבר למטה עם שלטונו של יהודה. לא שיש לכוכב זה חלק ביהודה, שהרי אין לשבטי ישראל חלק ונחלה בכוכבים ומזלות, אלא שבט יהודה שולט עליו ולא הוא שולט על יהודה. כשסרו בני יהודה מאחרי הקדוש ברוך הוא, הלכו אל החלון הזה ואל הכוכב שבו ואמרו, שה„יד" הזאת היא המנצחת את שאר העמים עובדי עבודה זרה ועליה נאמר: „ידך בערף אויביך" [א] ועבדו לה, ועל זאת כתיב „ויעש יהודה הרע בעיני ה'" [ב]. — אותו כוכב, בשעה שהוא יוצא, פושט בחלון ההוא יד אחת מאירה ומזהירה בחמש אצבעות. הקוסמים והמכשפים יראים מפני המקום הזה, כי בשעה שהוא שולט, כל הקוסמים והמכשפים מתבלבלים ואינם מצליחים במעשיהם. — ואי תימא: הואיל ורקיע זה טמיר, היך יודעים אותו הקוסמים והמכשפים?

א) בראשית מט, ח. ב) מלכים א יד, כב.

1) לעילא — למעלה.

אלא סִמן יש להם מחוץ והם יודעים מתי שולט כוכב זה והם יראים מפניו תמיד והקסמים והכשפים אינם מצליחים אז בידיהם. הקוסמים והמכשפים הראשונים היו יודעים ומסתכלים באותו סִמן שבחוץ, ולא היו עושים קסמים וכשפים בשעה שאותו כוכב שולט, ועל כן יש שהיו מצליחים בכשפיהם וקסמיהם. האחרונים אינם יודעים אותו סמן, ועל כן מתמעטים הקוסמים והמכשפים, כי הם רואים שאינם מצליחים ואינם יודעים עִקר הדבר.

החלון השני נקרא בשם „חלון הצפרן", משום שתבניתו כתבנית הצפֹרן. בו יוצא כוכב אחד, שהחכמים קוראים אותו „צפעון" [1], כי הוא שולט בחזקה ותקיף הוא בדין. לו ראש וזנב כמו לצפעון, האורב להרוג. — מן החלון הזה יוצאות שש מאות אלף רבוא רוחות והן שולטות על הצפרנים של בני אדם כשהם מֻשלכים בגלוי. בהם עושים הקוסמים והמכשפים את קסמיהם וכשפיהם. בשעה שכוכב זה שולט, כל המשליך צפרנים, או עושה בהם כשפים, גורם מיתה לעולם והקסמים שהקוסמים עושים אז מצליחים.

החלון השלישי נקרא „חלון החֹשן", ובו יוצא כוכב אחד הנקרא „נגהא דבוצינא" [2]. הוא הזוהר המזהיר והממונה על כל רוָחה ומנוחה והצלה. בו אין קטרוג כלל. כשהוא שולט, כל אור, כל נעם, שלוה ושֹבע שולטים בעולם.

החלון הרביעי נקרא „גביע" ובו יוצא כוכב אחד, שהחכמים קוראים אותו „אשכול הכופר", כי הוא יוצא כאשכול והזְהרים שלו הם כענבים באשכול. כשהוא שולט רחמים מתעוררים בעולם מקרוב ומרחוק, התולדות מתרבות, בני העולם אינם מקפידים [3] כשהם צריכים זה לזה ושלום וחדוה מתעוררים אז בעולם.

החלון החמישי נקרא „באר", משום שהכוכב שבו נכנס ויוצא,

1) צפעון — מין נחש רע. 2) נגהא דבוצינא — נגה המאור.
3) מקפידים — כועסים.

שואב כדלי ואינו נח לעולם. בשעה שהוא שולט אין חכמי לב יכולי
לעמוד על דרך אמת, כי הוא אינו עומד ואינו נח לעולם, ועל כן ה
דוחקים עצמם לעַיֵן במקום זה ולדון ואינם יכולים.

החלון הששי נקרא „נֹגה" ויוצא בו כוכב הנקרא בשם „גזרון
משום שכשהוא שולט, עומד העולם בתוך דין, בכמה גזרות ובכמ
עונשים, ובכל יום ויום מתחדשות הגזרות על העולם, ועד שאלו אינ
כלות, אחרות מתחדשות. כוכב זה אינו שולט כל כך בעולם, אבל סמוך
לימות המשיח ישלוט אותו חלון על ידי כוכב זה. ועל כן תשלוטנ
חיות ומחלות רעות, ופגעים רעים יתחדשו זה אחר זה וישראל יהי
בצרה, וכשיהיו נדחקים אל תוך חשכת הגלות, כדין יאיר להם הקדו
ברוך הוא באור יום, וקדושי עליון יקבלו את המלכות ותִבָטל המלכות מי
העמים עובדי עבודה זרה, וקדושי עליון ישלטו על ישראל ויתקַיֵם מ
שנאמר: „והיה אור הלבנה, כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאו
שבעת הימים" א), וכדין—יפָּתח בכל העולם החלון השביעי, שהכוכב של
הוא הכוכב של יעקב והוא זה שעליו אמר בלעם „דרך כוכב מיעקב" ב
כוכב זה יהיה מאיר ארבעים יום וארבעים לילה, וכשיתגלה המל
המשיח וכל עמי העולם יתקבצו אליו, כדין יתקַיֵם מה שכתוב: „שרש
ישי, אשר עמד לנס עמים, אליו גוים ידרשו, והיתה מנוחתו כבוד" ג).

(תרומה קיא, קעב).

ו. במרום.

אמר ר' נחוניא: סח [2] לי בן גאים:
כשעליתי לרקיע מצאתי ברקיע העליון מלאכים-שרפים כל

א) ישעיה ל, כו. ב) במדבר כד, יז. ג) ישעיה יא, י.

---

1) סמוך — קרוב. 2) סח — ספר.

כמראה הלפידים וגלגלי אש סובבים אותם, וגבותיהם כגחלי אש, ופניהם ועיניהם שביבים דנור [1], כסותם אש לוהטת, ועליהם ממונה אחד הדומיעם שמו. כשראה אותי שם, אמר: „מי נתן ילוד אשה בינינו במקום הזה? פחדתי ממנו, והזכרתי אותיות השם [2], כשראיתי שמבקשים שם לשרוף אותי בהבל פיהם, ועמדו כלם. אמר לי אותו השר הגדול הממונה עליהם: „מי אתה?" אמרתי לו שמי. אמר לי: „אִי[3] ידיד! כל באי עולם, עוברים על ידי בכל לילה ולילה. בשעה שהם באים לשכב על מטותיהם ומפקידים רוחם ביד אדון עולם, מיד פורחים רוחותיהם מהם ועולים לפני ואין לי רשות להכניס, אלא אותם הכתובים לפני, חוץ מאותם שעשו מצוות ביום, שעדַין אנו מבקשים ומחפשים אחריהם". נשאתי עיני וראיתי שלש מאות וחמשה היכלות כמנין ימות החמה וכלם בצד מזרח, וארבעה שערים בכל היכל והיכל, וכמה ממונים ומשרתים עליהם, וכלם דמות אחת להם וקוראים להם: „משרתי מזרח". וכן לצד דרום, חוץ מה שראיתי באותו צד שער גבוה עד מאד מכל השערים. שאלתי על השער ההוא. אמר לי: „אי ידיד! בשער זה עוברים כל בעלי צער וכל בעלי דמעה מצער אֻמות העולם [4], וכל בעלי תשובה כֻלם נכנסים בשער זה". — למעלה מזה השער נגלה לפני שער גדול ועשרה שערים סביבותיו. שאלתי עליו. אמר לי: „השער הזה אין לי רשות עליו, ואינו נפתח, אלא בראשי חדשים ושבתות וימים טובים. כשנכנס ראש חדש, אוֹ שבת, או מועד, קול מתפוצץ בכל אותם רקיעים ואומר: „פתחו שערים ויבא גוי צדיק, שומר אמונים" [א], מפני שכל ימות השבוע עומדות שם כל הרוחות ומטַיְלות בתוכו. ובאותו רקיע שעל גב גן העדן שבארץ נפתחים ארבעה חלונות רשומים בארבע האותיות של השם

א) ישעיה כו, ב.

1) שביבים דנור — להבות של אש. 2) אותיות השם — אותיות שם הוי"ה 3) אִי — מלה של קריאה. 4) מצער אֻמות העולם — ממה שאמות העולם מצערים אותם

המפורש וכל אותן הרוחות מתלבשות בלבוש יקר באותו גן עדן כדמות באותו עולם, שהיו עומדות במלבוש בשר, ובשעה שהחלונות נפתחים כלן פושטות מלבושיהן ופורחות למעלה באותם חלונות ועולות במקו זה, וששה בעלי כנפים וכמה ממונים עמהם פותחים השער הזה וכל אלה עשרה השערים, והרוחות נכנסות שמה ועולות למעלה, וכן בכל רקיע ורקיע בדרך זה בשלום ובשמחה רבה. בשעה שאלו הרוחות עולות, יורדות רוחות אחרות, שנתוספו בין החיים באותו העולם. אלו עולות ואלו יורדות. באותו מקום שממנו ירדו אלו, שם חונות האחרות ואין המקום נשאר פנוי. במוצאי שבת, בשעה שישראל אומרים „ויהי נועם ה' אלהינו עלינו", אותן הרוחות שירדו להן בשבת, עולות. אלו עולות ואלו יורדות. אלו עולות במקומן ואלו יורדות למקומן, וכן תמיד".

(זוהר חדש מט).

ז. השמש וגבורתה.

ר' נהוראי ור' יצחק קמו כשהאיר השחר ללכת לדרכם. עד שלא יצאו זקף ר' נהוראי עיניו וראה כוכבי בוקר והם רועדים. אמר ר' יצחק:

— ראה! הכוכבים האלה רועדים מאימת אדוניהם. השתא הגיע זמנם לזַמֵר, משום שבני אלהים עומדים עליהם, וכששאר החילות, המשבחים בלילה, מסַימים, אותם „בני אלהים" תוקעים תרועה, ונכנסים למקומותיהם כל המחנות, השולטים בלילה. כדין אותם הכוכבים, השולטים ביום, בבוקר, רועדים ויראים ואומרים שירה, והשתא הגיע זמנם לשבח לאדוניהם בזמן זה, שהם שומעים קול תרועה. דכתיב „ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים" [א].

א) איוב לח, ז.

הקדימו והלכו, והיה היום מאיר. כשיצאה השמש ונתגלה לעולם, אמר לו ר' יצחק לר' נהוראי:

— תמה הייתי כשנסתכלתי בשמש, שבשעה שיצאה, יצאה אדֻמה, ואחר כך חזרה והיתה לבנה. אמאי? נזכרתי הדבר שאמר ר' יוסי בן שלום בשם ר' יצחק בן יהודה: השמש כשהיא יוצאה, יוצאה בחזקה כגבר תקיף ובוקעת שלשה עשר חלונות הרקיע, ואין בכל כוכבי השמים והמזלות מי שנקרא „גבור", מלבד השמש. מה הגבורה שהשמש עושה?— כשנגמר היום היא נכנסת ומסַמנת [1] כל אותם החלונות שברקיע. בשעה שבא היום והיא יוצאה ומתעטרת ומתגלפת באותיותיו של רז השם הקדוש, והולכת בתקפה וכחה בכל אותם רקיעים ובוקעת בכל אותם חלונות, והם בוערים בלהבות שלה, והיא פותחת אותם ויוצאה לחוץ. ומנין שהשמש נקראת גבור? דכתיב: „לשמש שם אהל בהם, והוא כחתן יצא מחֻפתו, ישיש כגבור לרוץ ארח" [א], וכתיב „ואהביו בצאת השמש בגבורתו" [ב]. הגבור הנכנס למלחמה וגוצח הוא אדם; כשנצח הוא חוזר לגַוָנו הראשון. כך השמש, כשהיא יוצאה נדלקות בה כל שלהבותיה והיא אדֻמה מרוב גבורתה, ואחר כך היא חוזרת לגונה הראשון.

(זוהר חדש נג).

ח. מהלכה של השמש.

תאני: אמר ר' שמעון:

השמש, לא עשה אותה הקדוש ברוך הוא, אלא לשַמש בני אדם. תא חזי: בשלש מאות ותשעים מקומות של היִשוב שבארץ הולכת השמש עולה ויורדת, ומדרגות ומעלות יש לה, והַינו דכתיב: „הנני משיב את

א) תהלים יט, ה, ו. ב) שופטים ה, לא.

1) ומסַמנת — ומציֶנת.

צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז". א)

אמר רבי:

כבר שנינו ממאריהון דמתיבתי [1], שהעולם הוא גלגל [2] ככדור, וכשהשמש יוצאה ממזרח היא הולכת בעִגול, עד שהיא מגיעה למטה, וכדין נעשה לילה, ובאותה שעה היא הולכת ויורדת בגלגלים של מדרגות ידועות וסובבת את כל הארץ וישובה. וכשהיא יורדת ונעלמת מאתנו, חושך לנו ואור לכל אותם הדרים תחתינו, לפי הישוב ועגול הארץ, ואז היא יורדת ומַפרֶשת בין המים אשר תחת ים אוקינוס ובין המים ההולכים למעלה. והיא מַפרֶשת באמצע המים, בכדי לעכב את סילון [3] המים היוצא מן הגיהינם, שלא יזיק לבני אדם, ועל כן היא נקראת בשם „שמש", כי היא השַמָש של הכל.

אמר ר' אלעזר:

אלמלא היתה השמש טובלת בים אוקינוס, היתה שורפת את כל העולם. היא יורדת תחת ארץ הישוב ונוגעת באותה מדרגה, הנקראת בלשון יון „קרביסא", ומאותה מדרגה היא מתחלת לעלות למעלה, וקול הסבוב שלה והשירה שהיא אומרת בנסעה נשמע בכל הרקיעים, ולא היה אדם שומע אותו, מלבד משה, שהיה נאמן המלך. וכאשר היה יהושע צריך לשמש והיה שומע את קול הנגון שלה, לא יכול לסבול אותו. מה כתיב? — „ויאמר לעיני ישראל: שמש בגבעון דֹם!" ב) — מאי „דֹם"? — דֹם [4] מלאמר שירה, דם מקול הנגון שלך.

אמר ר' בא:

שש מאות וארבעים מסעות עושה השמש בין יום ולילה, כמנין „שמש" [5]

א) ישעיהו לח, ח. ב) יהושע י, יב.

1) ממאריהון דמתיבתי — מראשי הישיבות. 2) גלגל — עגול. 3) סילון — זרם. 4) דֹם — שתוק. 5) כמנין „שמש" — אותיות „שמש" בגימטריא שש מאות וארבעים; שין — שלש מאות, מם — ארבעים, שין — שלש מאות, סך הכל שש מאות וארבעים.

סובבת את כל העולם סביב, בכדי לרַכֵּך ולחמם את הארץ ולדַשן עשבים ויבולים ולהצמיח פֵּרות ואילָנות.

(שם טז).

ט. אילת השחר.

ר' אלעזר ור' יוסי היו משכימים והולכים בדרך. ראו כוכב אחד רץ מצד זה וכוכב אחר מצד זה. אמר ר' אלעזר:

השתא הגיע זמנם של כוכבי בוקר לשַבח לאדוניהם והם רצים מפני יראת אדוניהם ואימתו לשבח ולזמר לו. הדא הוא דכתיב: „ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים" א), כי כלם משבחים אותו יחדו, ביחוד אחד.

פתח ואמר:

למנצח על אילת השחר מזמור לדוד ב) — „אילת השחר", שבשעה שפני המזרח מאירים והשכת הלילה פורשת והולכת, ממונה אחד יש בצד מזרח, שהוא מושך חוט של אור אחד מצד דרום, עד שהשמש באה ויוצאה ובוקעה בחלונות הרקיע ומאירה לעולם, ואותו חוט מבדיל את חשכת הלילה, אז באה אילת השחר ובא אור שחור להתחבר עם היום, ומאיר היום ואור היום כולל ושואב אל קרבו את אילת השחר, ועליה אמר דוד שירה: „למנצח על אילת השחר". מאי אמר? „אלי אלי למה עזבתני?" — שהרי אילת השחר נעלמה ונשאבה באור היום והיא נעזבה.

(שמות י).

א) איוב לח, ז. ב) תהלים כב, א.

י. כֹּכְבָא דשביט.

ר׳ פנחס לָן בכפר עקימין ור׳ יצחק ור׳ חִיָּא בהדיה [1]. עד שהשכימו ללכת לדרכם זקף ר׳ חיא עיניו וראה כוכבי דשביט הולכי ורצים. אמר:

— זה כמה פעמים שאלתי על הכוכבים האלה, מה הם.

אמר ר׳ פנחס:

— כוכבי דשביט ידועים בחכמת החבריָא: הקדוש ברוך הוא בר כל הכוכבים, הגדולים והקטנים, וכלם מודים ומשבחים לקודשא בריך הו דכתיב: „מונה מספר לכוכבים" א)", וכשמגיע זמנם לשבח, קורא אות הקדוש ברוך הוא בשם, דכתיב: „לכלם שמות יקרא ב)", ואז הם רצי לשבח לאלהים במקום שנפקדו וברוצם הם מושיטים שרביט של אור.

(פנחס רלג).

יא. הולכים למלא רצון קונם.

ר׳ אלעזר בן ר׳ שמעון הלך לראות את ר׳ יוסי בר שמעון ב לקוניא חמיו. כשהגיע סמוך לעיר, אמר לר׳ יהודה שהיה הולך עמו:

— הראית את הכוכבים המאירים האלה?

אמר לו:

רואה אני כוכבא דשביט זה. זה זמן רב אני מסתכל בו ומיָּמַי ל אמר לי אדם עליו כלום.

אמר לו ר׳ אלעזר:

שני ענינים שמעתי עליו. האחד, שכל מה שקודשא בריך הו

א) תהלים קמז, ד. ב) שם.

1) בהדיה — עמו.

עשה בין השמים והכוכבים והמזלות, יש בהם דעת ותבונה, וכלם עושים שליחותו של הקדוש ברוך הוא. ואותו כוכב שאמרת, לא תאמר ולא תעלה על דעתך, שאחד הוא, אלא רבים הם, כי אחד תראה בצד זה ואחד בצד זה וכלם בשעה אחת. ואני שמעתי מאבי, ששבעה הם, וכשמגיע זמנו של כל אחד ואחד מהם לומר שירה, מרוב חדוה שיש בהם, הם שולחים את זיום והולכים לומר שירה. וענין אחר, שאותם שבעה כוכבים אינם הולכים ואינם נוסעים ממקומם, מלבד בשעה שרבון עלמא קורא אותם להאיר במקום שהוא רוצה, דכתיב „לכלם בשם יקרא", וכשהם נוסעים הם מושכים את זיוָם אִתם.

כשהגיע לבית חמיו, לא מצא אותו שם. כשבא אמר אל ר' אלעזר:

— אתה פה ואני הלכתי לראות כוכב אחד, שהיה הולך לעשות רצון קונו.

אמר לו:

— מי הוא?

אמר לו:

— כוכבא דשביט, וראיתי אחד מהם, שהלך לעשות פְקֻדת אלהים.

(זוהר חדש ט).

יב. שבעה היכלות.

אמר ר' שמעון:

תנינן, שכשברא הקדוש ברוך הוא את העולם חקק בחקיקות של סוד האמונה בתוך האורות של הרזים העליונים. חקק למעלה וחקק למטה והכל ברז אחד, ועשה את העולם התחתון כגון העולם העליון, וזה עומד לעֻמת זה, שיהיה הכל אחד ביחוד אחד, ובגין כך חקק למעלה

ולמטה את האותיות, שבהן ברא את העולם. ותא חזי: כגַוְנא דעביד[1] קודשא בריך הוא עלמא, הכי נמי ברא אדם הראשון.

פתח ואמר:

„והמה כאדם עברו ברית[א]"—שהרי הקדוש ברוך הוא קִטר את אדם בעטרות עליונות וברא אותו בששה צִדי העולם[2], בכדי שיהיה שלם בכל וכלם היו זעים ויראים מפניו, שהרי כשנברא אדם, בדיוקן עליון נברא, והיו מסתכלים באותו דיוקן וזעו ויראו מפניו. אחר כך הכניס אותו הקדוש ברוך הוא לגן עדן, להתעדן שם בעדנים עליונים, והיו מלאכי עליון סֻבבים אותו ומשמשים לפניו ורזי אלהים היו מודיעים אותו.

תא חזי: בשעה שהכניסו הקדוש ברוך הוא לגן עדן היה מסתכל משם ורואה כל רזים עליונים וכל חכמה, בכדי לדעת ולהסתכל בכבוד ה'.

שבעה היכלות הם למעלה, שהם רז האמונה העליונה, ושבעה היכלות הם למטה כגַוְנא דלעילא ובהיכלות אלו היתה דירתו של אדם, ואחרי שגורש אדם מגן עדן, התקין אותם הקדוש ברוך הוא לנשמות הצדיקים, שתשתעשענה בהם כראוי מזיו כבוד עליון. בהם מתלבשות הנשמות בלבושים כבעולם הזה ומתעדנות כפי הצורך, עד שמגיע זמנן לעלות למקום עליון.

בהיכל הראשון יש אורות עליונים ונשמותיהם של הגרים שנתגַירו נמצאות שם, והן נכנסות אֵליו להסתכל בכבוד עליון ומתלבשות שם בלבוש אחד של אור, המאיר ואינו מאיר. רצפת ההיכל היא של אבנים טובות וזהב ובו יש פתח אחד, והוא נמצא לעֻמת פתחו של גיהינם. משם מסתכלים הגרים ורואים את כל הרשעים של שאר העמִים, שלא

א) הושע ו, ז.

1) דעביד — שעשה. 2) בששה צִדי העולם — מזרח ומערב, צפון ודרום ומעלה ומטה.

נכנסו לברית ומלאכי חבלה רודפים אותם ומשליכים אותם אל אש בוערת. הגרים רואים ושמחים על שנתגַיְרו ושלש פעמים ביום הם מאירים באור עליון ומשתעשעים שם. ולמעלה מהם עובדיה ואונקלס הגר ושאר הגרים שנתגַיְרו. כגַוְנא דא לעילא, כשנשמותיהם זוכות לעלות למעלה, להתעטר שם.

ה ה י כ ל ה ש נ י נמצא לפנים מן ההיכל הראשון והוא סמוך למערה ומאיר יותר מן הראשון. בו נמצאות כל מיני אבנים יקרות שהן מרֻצפות [1] בו. בתוכו יש אור אחד, שהוא כולל את כל הגַוָנים ומאיר ממעלה למטה. בהיכל זה נמצאים אותם שסבלו יסורים ומחלות בעולם הזה, בכדי שיתוקנו, והיו מודים ומשבחים לאלהים כל היום ולא היו מבטלים תפלותיהם לעולם. לפנים מהיכל זה נמצאים כל אותם המקדשים בכל כחם שם אלהים ועונים „אמן יהא שמיה רבא מבֹרך" בכל כחם, ואותו האור של כל הגונים מאיר להם. באור זה הם רואים אורות אחרים, המתאחדים ואינם מתאחדים, ולמעלה מהם — המשיח הנכנס ועומד ביניהם ומוריד אותם.

והמשיח נוסע מהיכל זה ונכנס ל ה י כ ל ה ש ל י ש י, שבו נמצאים אותם, שסבלו מחלות ומכאובים יותר מהראשונים ודרדקי דבי רבן[2], שלא השלימו את ימיהם[3] וכל אותם המתעצבים על חורבן בית המקדש והיו מורידים דמעות עליו. המשיח מנחם את כל אלו ונוסע מהיכל זה, ונכנס ל ה י כ ל ר ב י ע י.

שם, בהיכל הרביעי, נמצאים כל אבלי ציון וירושלים וכל הרוגי שאר העמים, עובדי עבודה זרה. כשבא שם המשיח הוא בוכה, ואז אוחזים בו כל הנשיאים מזרע דוד ומנחמים אותו. הוא מתחיל שנית ובוכה, עד שקול יוצא ומתאחד בקול בכי שלו, והוא עולה למעלה ושוהה שם עד ראש חֹדש, וכשהוא יורד, יורדים עמו כמה אורות וכמה זיוים,

1) מ ר ֻ צ פ ו ת — רפדות, שטוחות. 2) ד ר ד ק י ד ב י ר ב ן — ילדי בית הספר.
3) ש ל א ה ש ל י מ ו א ת י מ י ה ם — שלא גמרו לחיות כל הימים שאדם חי בעולם.

שהם מאירים לכל אותם היכלות, ורפואה ואור לכל אותם הרוגים ובעלי מחלות ומכאובים, שסבלו עם המשיח. אז הוא לובש פורפירא[1], שבו חקוקים ורשומים כל אותם הרוגי שאר העמים, עובדי עבודה זרה, ועולה אותה פורפירא למעלה ונחקקה שם בפורפירא העליונה של המלך[2], שהוא עתיד ללבש אותה ולדון את העמים. והמשיח בא ומנחם אותם הרוגים ועמו יורדים עדנים ואורות וכמה מלאכים ומרכבות, וביד כל אחד ואחד מלבוש להלביש כל נשמות ההרוגים. — בהיכל זה מתעדנות אותן הנשמות כל הזמן, שהמשיח עולה ויורד. — במדרגה עליונה של ההיכל הזה נמצאים אותם עשרת השרים הגדולים: ר׳ עקיבא וחבריו — עשרה הרוגי מלכות — וכלם עולים אל האספקלריה של מעלה ומאירים מזיו כבוד העליון. עליהם נאמר: „עין לא ראתה, אלהים זולתך, יעשה למחכה לו [א]".

בהיכל החמישי נמצאים כל בעלי תשובה שלמה, ששבו מחטאותיהם ונתחרטו עליהם ונשמותיהם יצאו בטהרה וכל אותם שקדשו שם אלהים וקבלו עליהם מיתה. בשער ההיכל הזה עומד מנשה מלך יהודה, אשר הקדוש ברוך הוא קבל את תשובתו השלֵמה וחתר לו חתירה[3] לקבל אותו. לפנים מן ההיכל הזה נמצאים כל בעלי התשובה הגמורה, שנשמותיהם יצאו בשעה שהתמרמרו על מעשיהם הרעים. אלו מתעדנים בעֵדן עליון בכל יום ויום. ושלש פעמים ביום נכנס להיכל זה אור וכל אחד ואחד מבעלי התשובה מתעדן עליו כראוי לו, וכל אחד ואחד נכוֶה מאור חֻפת חברו[4] בין למטה בין למעלה. — היכל זה נמצא למעלה מן ההיכלות הראשונים ואפילו צדיקים גמורים אינם יכולים להכנס אליו

א) ישעיה סד, ג.

1) פורפירא — לבוש ארגמן. 2) של המלך — של האלהים. 3) חתר לו חתירה — חפר לו חפירה; מנשה היה משקע בטמאה והקדש ברוך הוא חפר והעלהו אליו לאחרי שׁשב בתשובה. 4) וכל אחד ואחד נכוֶה וכו׳ — אור החֻפה של כל אחד ואחד שונה מאור חפת חברו.

ולעמוד בו, והוא במדרגה עליונה על כלם, מלבד מדרגת החסידים, שהיא למעלה מהם.

ה ה י כ ל ה ש ש י הוא היכל החסידים, העליון על כלם, ואין מי שיוכל להמצא בו, אלא החסידים הקדושים וכל האוהבים את אלהיהם אהבה רבה. לפתח ההיכל הזה עומדים כל המיחדים[1] את האלהים בכל יום. אלו נכנסים להיכל זה ועתידים לעלות בראשונה. למעלה מן הפתח הזה עומד אברהם, ימינו של הקדוש ברוך הוא. לפתח אחר עומד יצחק, שנעקד על גב המזבח והיה קרבן תמים לפני הקדוש ברוך הוא. לפתח אחר, בפנים, עומד יעקב התם ושנים עשר שבטים סביבותיו והשכינה ממעל לראשיהם. כשישראל נמצאים בצרה, מתעוררים שלשה האבות ומעוררים את השכינה להגן עליהם, ואז היא עולה ומתעטרת למעלה ומגינה על ישראל. — וכמו שיש היכלות למטה בגן עדן, הכי נמי למעלה יש היכלות מתוקנים, שהם רז האמונה, וכל אותם היכלות כלם מתקשרים ומתעטרים בהיכל אחד, שהוא ההיכל השביעי. —

ההיכל השביעי הזה גנוז וסתום מכל שאר ההיכלות. באמצעיתו נמצא עמוד אחד וגוניו רבים: ירֹק, לבן, אדֹם, שחֹר. כשהנשמות עולות, הן נכנסות אל ההיכל הזה. הנשמה הראויה לגַוָן זה, נכנסת לגַוָן זה, הראויה לגַוָן אחר, נכנסת אל האחר. כל אחת ואחת נכנסת אל הגַוָן, שהיא ראויה לו. — ששה ההיכלות הראשונים, הם מדורות[2], כאשר אמרנו, וההיכל השביעי אינו למדור.

(בראשית לח, לט).

---

1) ה מ י ח ד י ם — מכירים ומעידים על אלהים, שהיא אחד. 2) מ ד ו ר ו ת — דירות; בששה ההיכלות הראשונים מתעכבות הנשמות ודרות, עד שמגיע זמנן לעלות למעלה, ובהיכל השביעי אינן מתעכבות כלל, אך תיכף הן עולות משם.

יג. שבעה מדורות.

שבעה מדורות יש למעלה והם מדרגה על מדרגה ובכלם יש מלאכים עליונים אלו גדולים מאלו. ארץ עליונה אוחזת במדורות אלו וכלם אחוזים בה ובכלם תשבחותיו של הקדוש ברוך הוא, המדרגות נבדלות זו מזו והמקומות נבדלים זה מזה. כנגד המדורות האלה שלמעלה יש שבעה מדורות למטה וכלם אחזים זה בזה להיותם אחד.

המדור הראשון שלמטה הוא מקום חשוך שאינו מאיר והוא מתוקן לדירה לרוחות, סופות וסערות חזקות, שאינן נראות לעין בן אדם, ואין בו לא אור ולא חשך ולא דיוקן כלל. בו אין שום ידיעה [1] כלל, כי אין לו צורה בתוך כלל הכסא. עליו ממונה מלאך אחד ושמו טהריאל ועמו שבעים ממונים מעופפים, שהם מכים מזיקי [2] הלהבות אשר עליהם ואינם עומדים, ואינם נראים ואינם נמצאים. כשמגיע הבקר כלם מתחדשים ואינם עומדים במקום אחד. כשהם מגיעים למקום המדור הזה, הנם אובדים ואינם נמצאים: הם נכנסים לנקב אחד של התהום ואינם נראים. כשבא הלילה הם מכים מאותם הזיקים, עד שמגיע הבקר.

המדור השני הוא מקום המאיר יותר. חָשוך הוא, אבל לא חשוך כמדור הראשון והוא מתוקן למדור למלאכי עליון, הממונים על מעשיהם של בני האדם, להסירם מן הדרך הרע, שבו הם הולכים. המדור הזה נראה יותר מן הראשון, והמלאכים הנמצאים בו עושים קרבות עם בני אדם והם נזונים מן הריח והבשם של מטה, ועליהם ממונה אחד, קדומיאל שמו, ואלו פותחים בשירה ופוסקים מלומר והולכים לחם ואינם נראים, עד שישראל למטה פותחים ואומרים שירה. כדין הם נצבים על מקומותיהם ומאירים יותר. שלש פעמים ביום הם אומרים קדשה, וכשישראל עוסקים בתורה כלם טסים ומעידים למעלה והקדוש ברוך הוא חס על ישראל.

---

1) בו אין שום ידיעה — אין מי שידע אותו. 2) זיקים — נצוצות.

המדור השלישי הוא מקום להבות ועשן, ובו נמצאים הפלגים [1] של נהר דינור, הנמשך ויוצא ובו נשרפות נפשות הרשעים, כי ממנו יורדת אש על ראשי הרשעים, ושם נמצאים מלאכי החבלה המכים את הרשעים. — במדור הזה נמצאה דֶלַטוריה [2] על ישראל, בכדי להרע להם, מלבד בשעה שהם לוקחים להם רפואה [3] לדחות את הדלטוריה. ממונה אחד יש על מלאכי החבלה האלה מסטרא דשמאלא [4], וכלם מסטרא דחשך, וגם סמאל הרשע נמצא שם.

המדור הרביעי הוא מקום מאיר ובו נמצא אור למלאכי עליון שבצד ימין והם פותחים בשירה ומסַיְמים ואינם הולכים ועוברים כאותם המלאכים שבמדור השני, הפותחים בשירה ונשרפים באש בוערת ושבים ומתחדשים כבראשונה. המלאכים שבמדור זה, הרביעי, עומדים על מקומותיהם ואינם עוברים. מלאכי רחמים הם ואינם משתנים לעולם, עליהם נאמר: „עֹשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוהט[א]". אלו עושים שליחותם בעולם ואינם נראים לבני אדם, מלבד בחזיון, או בחכמה רבה, ומלאך אחד ממונה עליהם, פדאל שמו. במדור זה נמצאים המפתחות של שערי הרחמים לאותם השבים בתשובה ופותחים שערים להעביר את תפלותיהם ותחנותיהם.

המדור החמישי מאיר יותר מכל אותם המדורות הקודמים, ויש בו מלאכים, מקצתם של אש ומקצתם של מים. עִתים הם נמצאים ברחמים ועִתים בדין. אלו מצד זה ואלו מצד זה. עתים מאירים אלו וחשֵכים אלו. הם ממונים לזמר לאלהים. אלו בחצות הלילה, ואלו כשבא אור הבֹקר. וממונה אחד עליהם, ושמו קדשיאל. כשמגיעה חצות הלילה ומתעורר רוח צפון וקודשא בריך הוא בא להשתעשע עם הצדיקים, כדין

א) תהלים קד, ד.

1) הפלגים — הנחלים הקטנים, החלקים של הנהר. 2) דֶלַטוריה — מלשינות, קטרוג. 3) לוקחים להם רפואה — עושים מעשים טובים ושבים בתשובה. 4) מסטרא דשמאלא — מצד שמאל.

רוח צפון מקשקש ומגיע אל אותם המלאכים הממונים לזמר בחצות הלילה וכלם מזמרים ופותחים בשירה. וכשמגיע הבקר והאפלה של בקר מתחברת עם אור היום, כדין כל המלאכים האחרים אומרים שירה וכל כוכבי רקיע וכל שאר המלאכים של מטה מסיעים להם, כמה דכתיב: „ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים[א]", עד שישראל מתחילים לומר שירה אחריהם.

המדור הששי הוא מדור עליון קרוב למלכות שמים ובו ספינות ונהרות ונחלים, היוצאים מן הים, ויש בהם כמה דגים המשוטטים לארבע רוחות העולם, ולמעלה מהם שרים ממונים וממונה אחד עליהם ואוריאל שמו, והוא ממונה על כל אותם שלמטה וכלם נוסעים בשעות ורגעים שהספינות נוסעות לצד זה ולצד זה. וכשהספינות נוסעות לצד מזרח, הממונה עליהן בצד זה הוא מיכאל, הבא מימין. וכשנוסעות הספינות לצד צפון, הממונה עליהן הוא גבריאל, הבא מצד שמאל. וכשנוסעות הספינות לצד דרום, יש שם הממונה רפאל והוא לימין. וכשנוסעות הספינות לצד מערב, הממונה עליהם בצד זה הוא אוריאל, והוא האחרון.

המדור השביעי הוא העליון על כל שאר המדורות, ובו נמצאות רק נשמות הצדיקים, שהן מתעדנות בזהר עליון ומתעדנים בעדנים ותפנוקים[1] עליונים. בו אין כלום, מלבד אותם הזכאים וגנזי שלום וברכה ונדבה. וכל הזכאים מודים ומשבחים לקדוש ברוך הוא ואין מי שידע את כבודו כאותם הנמצאים במדור העליון.

(שם מ).

א) איוב לח, ז.

---

1) תפנוקים — תענוגים.

יג. עוד שבעה היכלות.

ר׳ שמעון קם ואמר:

זכאי החלק שלך, אדם הראשון, הנבחר מכל הנבראים הנמצאים עולם, כי אותך הגדיל הקדוש ברוך הוא מכלם, והכניס אותך אל גן עדן, והתקין לך בו שבע חֻפות בכדי שתשתעשע שם בענג של הנעימות עליונה, כמה שנאמר: „לחזות בנֹעם ה׳ ולבקר בהיכלו״[א] — לחזות בנֹעם ׳ למעלה „ולבקר בהיכלו״ למטה. „לחזות בנֹעם ה׳״ — באותם שבעה רקיעים של מעלה, „ולבקר בהיכלו״ — באותם שבעה הרקיעים של טה. והרקיעים האלה הם אלה לעֻמת אלה, ואתה, אדם הראשון, היית כל אלה ובגן העדן. שבע חֻפות עליונות היו ממעל לך ואתה נתעטרת הן ובשבע חֻפות תחתונות. עמדת והשתעשעת בהן, עד שנדחו רגליך חרי עצתו של אותו נחש רע וגֹרשת מגן העדן וגרמת מיתה לך ולכל עולם, כי עזבת את העדנים של מעלה ושל מטה ונמשכת אחרי אותן תאות הטמאות, הנקראות „ראש פתנים״, שהגוף נמשך אחריהן ולא יוח, כמה שנאמר: „וראש פתנים אכזר״, וכתיב: „ענבימו ענבי רוש״, עד בא אברהם אבינו והתחיל לתקן את העולם, ונכנס אל תוך האמונה קדושה ותִקן למעלה ולמטה, ברקיעים העליונים וברקיעים התחתונים. תם התחתונים הם היכלות לרקיעים העליונים לחבר אלו באלו ולקשר ׳ו באלו, כמו שאמרנו באותם ההיכלות, ואף על גב שכבר בארנו את ין ההיכלות בכלל, אבאר עכשו את הדברים לפרטיהם, בכדי שלא עו החברים וילכו בארח מישור, כמה דכתיב: „כי ישרים דרכי ה דיקים ילכו בם״[ב].

היכל לבנת הספיר.

ההיכל הראשון הוא ראשיתן של כל המדרגות, שבהן לים למעלה, עד המדרגה, שעליה נאמר: „ויראו את אלהי

א) תהלים כז, ד. ב) הושע יד, י.

ישראל" א). בהיכל זה יש משמש ממונה אחד וטהריאל שמו וה
עומד על פתחו של ההיכל וכמה ממונים אחרים עמו. כלם אש ושרבי
אש בידיהם ועינים לכלם. כשנשמתו של אדם עולה ומגיע שמה,
זכאית היא, פותח אותו ממונה לפניה את הפתח והיא עולה, ואם אי
זכאית, מוכן לה ממונה אחר, העומד בסטרא אחרא 1), וכמה אלפי רבב
שוטרים עמו. דוחה אותו הממונה הקדוש ההוא ותופס אותה זה הא
שבסטרא דמסאבא 2) ומכניס אותה להיכלי דמסאבי וכל אותם השוטר
אוחזים בה, עד שהם מורידים אותה לגיהינם ושם היא נדונה שנים ע
חדש. —

כזאת עושה אותו הממונה הקדוש, העומד ליד אותו פתח גם
התפלות. תפלות-רבים בוקעות אוירים ורקיעים בכדי לעלות לפני מ
מלכי המלכים. אותו הפתח נפתח לפניהן והן עולות, עד שכל התפל
שבעולם נעשות עטרה בראש צדיק חי עלמין 3). תפלת-יחיד עולה,
שהיא מגיעה לאותו פתח, שהממונה ההוא עומד עליו. אם התפלה הז
ראויה לעלות לפני המלך הקדוש, מיד הוא פותח לפניה את הפ
ומכניס אותה; ואם אינה ראויה, הוא דוחה אותה לחוץ, והיא יור
ומשוטטת בעולם ועומדת בתוך רקיע תחתון מאותם הרקיעים שלמ
ברקיע של המדבריות שבעולם, ובאותו רקיע עומד ממונה אחד שי
סהדיאל, והוא נוטל כל אותן התפלות שנדחו לחוץ ושנקראות ב
„תפלות פסולות" וגונז אותן, עד שנדון אותו בר נש בעל כל ת
ותפלה. אם הוא שב בתשובה כראוי, ומתפלל תפלה כשרה אחרת,
כשתפלה כשרה זו עולה, נוטל הממונה סהדיאל את התפלה הפס
ההיא ומעלה זותה למעלה, עד שהיא נפגשת באותה התפלה הכש

א) שמות כד, י.

1) סטרא אחרא — צד אחד, צד טמאה. 2) סטרא דמסאבא — צד ט
3) חי עלמין — חי לעולם, אלהים.

ושתיהן עולות ומתערבות יחדו ונכנסות לפני המלך הקדוש. עִתים נדחה אותה התפלה הפסולה משום שבר נש בעלה נמשך אחרי סטרא אחרא ונטמא בסטרא זו. אז נוטל אותה הממונה על אותה סטרא דמסאבא והוא עולה אִתה ומזכיר את חטאותיו של אותו בר נש לפני הקדוש ברוך הוא ומסטין עליו למעלה.

וכך כל הנשמות וכל התפלות, כשהן עולות, כלן באות אל אותו ההיכל, ואותו הממונה עומד על פתחו של ההיכל ומכניסן, או דוחה אותן לחוץ. —

למעלה מן הפתח הזה יש פתח אחר, שקודשא בריך הוא חתר אותו, והיא נפתח שלש פעמים ביום ואינו ננעל. נועד הוא לבעלי תשובה, השופכים דמעות בתפלותיהם לאלהים, וכל השערים והפתחים ננעלים לפניהם, חוץ מאותם השערים, הנקראים שערי דמעה. וכשאותה התפלה של דמעות עולה למעלה, בכדי להכנס אֶל אותם השערים, בא האופן[1], הממונה על שש מאות חיות גדולות, ו ר ח מ י א ל שמו, והוא נוטל אותה עם הדמעות יחדו. התפלה עולה ומתקשרת למעלה והדמעות נשארות הכא ונרשמות באותו הפתח. ויש דמעות אחרות, שהן רשֻמות במרכבות של מעלה ואינן נמחות, הן הדמעות שנשפכו למעלה ולמטה בשעה שנחרב בית המקדש, דכתיב: „הן אראלם צעקו חֻצה, מלאכי שלום מר יבכיון"[א], וכך גם אותן הדמעות, הנשפכות על הצדיקים והזכאים, כשהם מסתלקים מן העולם. את כל הדמעות האלה נוטלות המרכבות ומערבות אותן בדמעות שנשפכו על חרבן בית המקדש. ועל זאת נאמר: „ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כי ה' דבר"[ב] — מי „פנים"? — אלו המרכבות העליונות

א) ישעיה לג, ז. ב) שם כה, ח.

---

1) א ו פ ן — אופן מן האופנים שראה יחזקאל.

והקדושות. ואחר כך, כאשר כבר ימחה ה׳ אלהים דמעה מן המרכבות — „וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כי ה׳ דִבֵּר״. —

בהיכל זה יש רוח, הנקרא בשם ס ט ו ט ר י ה ומראהו מראה ספיר, הנוצץ לכל עבר, והוא עומד בשני צדדים, ומהם מתפרשים נצוצות, כנצוצות של נר, לכמה צדדים, וכמה גְוָנים לוהטים ממנו בצד ימין. —

כשהרקיע העליון, הוא הנהר הנמשך ויוצא מעדן, מוציא מקרבו נשמות, בכדי שתעלינה למעלה אל ההיכל השביעי, הן נאחזות בו, בהיכל השביעי, וכשהן יוצאות ממנו, הן יורדות עד שהן מגיעות להיכל זה, הראשון, ואוחז בהן אותו הרוח הקדוש, ס ט ו ט ר י ה, שהוא בימין. הנשמות-הזכרים, שהן עתידות לפרוח ולהכנס לזכאים זכרים, כֻלָן, מתעכבות שם, עד שהן נכללות בנשמות נקבות, כי מן הרוח הזה יוצא רוח אחר לשמאל, המתראה ונעלם ונכלל באותו הרוח הראשון ושניהם נעשים אחד. רוח שני הוא הרוח הנקרא בשם „א ד י ר י ה, ס נ ו ג י ה, ס ט נ י ה״, הנמצא שם בשמאל. כשההיכל השביעי מתאַוֶה להתדבק באותו הנהר הנמשך ויוצא, מן החשק הזה העולה ממטה (מן ההיכל) למעלה (אל הנהר) נולדות נשמות נקבות, וכשרצונו של אותו נהר יורד למטה (אל ההיכל), נולדות נשמות זכרים. כשנשמות נקבות יוצאות מתוך אותו ההיכל השביעי, הן יורדות, עד שהן מגיעות אל אותו הרוח השמאלי, הנקרא „אדיריה״ ונקרא גם כן „לבנת הספיר״, והוא אוחזבהן, ואחר כך נכלל רוח זה ברוח שבצד ימין, ואז נעשות הנשמות כלולות, זכר ונקבה יחדו, והן פורחות מהיכל זה ופורשות ונכנסות לבני אדם.

כששני הרוחות ההם באים להכלל זה בזה, מכה זה בזה ויוצאים מהם נצוצות, המתפשטים לכל עבר, ומן הנצוצות היוצאים מן הרוח שבשמאל נעשים האופנים. שעליהם נאמר: „מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש״ [א], אלו הם האופנים, הלוהטים אש ועומדים בשורה. כשמתערבים רוח ברוח והאחד נכלל בשני, יוצא מהם איר אחד, העולה ויורד ויושב על ארבע

א) יחזקאל א, טז.

שורות האופנים. האור הזה היא חיה אחת, השולטת על האופנים ונקראה בשם „בזק", וממנה מתפשט רקיע אחד, העומד על שני עמודים שהם שני כרובים, אחד מצד זה ואחד מצד זה ואותו רקיע על ראשיהם ו„בזק" ממונה גם עליהם. —

כל התפלות המקדימות ועולות עד שלא סִיְמוּ ישראל את כל תפלותיהם, מתעכבות ברקיע זה, ו„בזק" השולט על הרקיע הזה מתקין אותן, עד שבא ס נ ד ל פ ו ן הממונה הגדול, הוא הרוח העליון, השולט על הכל, וכשישראל מסַיְמים את כל תפלותיהם, הוא נוטל אותן מן הרקיע הזה וקושר אותן לכתרים לראש אדוניו. —

ואותו „בזק" מונה את כל התפלות העולות ואת כל דברי התורה הנאמרים בלילה. כשרוח צפון מתעוררת והלילה נֶחצה, כל מי שקם באותה שעה ועוסק בתורה, כל דברי התורה שלו עולים ו„בזק" נוטל אותם ומניחם באותו רקיע, והם מונחים שם עד שבא היום ואז הם עולים ונשארים ברקיע, שבו תלוים כוכבים ומזלות ושֶמש ולבנה. —

אותם ארבעה אופנים שהם א ה נ י א ל, ק ד ו מ י א ל, י א ה ד ו נ ה י, י ה ד ו נ י ה, נוסעים על ארבעה אופנים שמפתחות השם הקדוש בידיהם, והם נכללים ברז האותיות „אדני", שסנדלפון שר המרכבות משתמש בהן. ארבע אותיות אלו פורחות באויר של אותיות השם הקדוש „ ה ו י ה " והאותיות של השם „אדני" נכללות באותיות של השם „הויה" ואז מאירות כל האותיות ואורן עולה ויורד כאור השמש בתוך המים. —

כשאותו רוח נוסע, הכל נוסעים בגינו, דכתיב: „אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו, לא יסבו בלכתן"[א].

באמצעיתו של היכל זה עומד עמוד אחד, שהוא נעוץ בהיכל זה ועולה ומגיע אל ההיכל השני, ובו עולה הרוח שלמטה אל הרוח שלמעלה להתאחד רוח ברוח, להיותם אחד. שמו של העמוד הזה הוא א ד ר ה ג י א ל

א) יחזקאל א, יב.

ורז המפתחות של השם הקדוש בידו. כשהתפלות עולות ומגיעות לאותו עמוד, נוסע כל מה שבהיכל זה אל ההיכל השני להתחבר יחדו.

היכל עצם השמים.

ההיכל השני הוא טמיר וגנוז יותר מהראשון. בו יש שלשה פתחים ומשַמֵש אחד ממונה עליהם, ואורפניאל שמו. ממונה זה שולט על שלשה עברי עולם: דרום וצפון ומזרח. דרום מצד זה וצפון מצד זה ומזרח באמצע.

שלשה פתחים אלו שבשלשה צדדים, שנים מהם סגורים ואחד פתוח. אותו ממונה עומד בפתח הפתוח ותחת ידו שני ממונים אחרים, שהב ממונים על הפתחים האחרים, הסגורים. כל הנשמות של הרוגי בית-דין, או הרוגי שאר העמים, נמסרות בידיהם. הממונה עליהן חוקק את דיוקנ בלבושיו, שהם של אש בוערת ומעלה אותן למעלה ומראֶה אותן לקדוש ברוך הוא, והוא נוטל את הרוגי שאר העמים וחוקק אותם בפורפירא שלו, ואת הרוגי בית-דין מוריד אותו ממונה ומכניסם לאחורי אותם שני הפתחים הסגורים שאותם שני הממונים האחרים עומדים עליהם, ומשנ הם רואים את כבודם של כל אותם האנשים, שקִימו את התורה ושמר פקֻדיה, והם מתבַישים בעצמם ונִכוִים מן החֻפה של אלו, עד שהממונ עליהם פותח לפניהם שער מזרח ונותן להם חיים. וביד אותו ממונ כוס של חיים, שהיא מלאה אורות, והיא נקראה בשם „כוס תנחומים" כי משום כוס אחרת ששתו, „כוס חמתו, כוס תרעלה"[1], זכו לזאת.

היכל זה נקרא בשם „היכל זוהר", משום שיש בו רו הנקרא בשם אורפניאל, והוא זוהר שאינו משתנה ונמצא בין האו הנעלם, המאיר מלמעלה ובין האור המאיר מלמטה, וכששני האורות האל נפגשים, מאיר אותו הרוח, כמו העין שכשהיא מתגלגלת, היא מוציא אור מתנוצץ ומזהיר.

1) תרעלה — רעל, מות; שתו כוס תרעלה: נהרגו על פי פסק בית הדין.

הרוח הזה, א ו ר פ נ י א ל, הוא המאיר להיכל זה וְלָהיכל ראשון, ונוסע למעלה ונוסע למטה. הוא עומד בצד ימין. — בצד שמאל שרוח אחר, ה ד ר נ י א ל, ושני הרוחות האלה נכללים זה בזה והם אחד: „עצם השמים״ משום שהם מאש ומים [1].

אותו הרוח הראשון, א ו ר פ נ י א ל, הנתון בין מעלה ומטה הוא כעין חשמל, ועתים הוא חשמל ומאיר ממש, משום שממנו יוצאים כל השרפים, חיות האש, הממללות, החיות הקָמות ואינן קָמות, ועל כן הוא חשמל [2]. כשהעולם נדון לטוב, מאיר רוח זה וכל חיים וכל חדוה מצאים בעולם, וכשהעולם נדון בדין, שולט ומתחזק אותו הרוח השני, רוח זה נגנז ונחשך, ואז כל העולם עומד בדין ונִדון. —

בהיכל זה נמצאים כל מלבושיהן של נשמות הצדיקים, העולות להֵראות לפני אדוניהן ולהתיצב לפניו. כשהנשמה עולה ומגיעה להיכל זה, כדין מזדמן ממונה אחד, הממונה על אותם המלבושים, ו צ ד ק י א ל שמו. כי בשעה שאדם עושה מצות התורה בעולם הזה, כשם שהוא עָמֵל במצות, כך נעשה בהיכל זה שלמעלה מלבוש להלבישו בעולם הבא, כשנשמתו עולה, נוטל אותו ממונה את המלבוש שלה והולך עמה, עד שהוא מגיע לנהר דינור, שהנשמה צריכה להתרחץ ולהתלבן בו. עתים הנשמה טובעת בנהר זה ונשרפת ואינה עולה כל היום עד הבקר, שאז מתעורר הרוח שבצד דרום וכֻלן קמות ומתחדשות ואומרות שירה מזַמרות, כאותם המלאכים, ששלטונם עובר והם נשרפים ומתחדשים מלפנים ואומרים שירה. — אם הנשמה זוכה לעלות, נוטל אותה הממונה צ ד ק י א ל ומלבישה אותו מלבוש והיא עולה לקרבן על ידי מיכאל הכהן ועומדת כל הימים לפני עתיק יומין. זכאי חלקה של נשמה זו, שהיא זוכה לעמוד שם. —

1) „ש מ י ם״ דרשו חז״ל: אש ומים. — 2) ה ו א ח ש מ ל — את המלה „חשמל״ דרשו חז״ל: חש—מל, עתים חשות (שותקות) ועתים ממללות (מדַברות). —

על כל אלו נתמנה הרוח, הנקרא בשם אורפניאל, כאשר אמרנו, וכשנפגשו רוח ברוח ונכללו שניהם זה בזה, נבראו אותם השליטים האחרים, שנתמנו על העולם, והם השרפים בעלי שש הכנפים, המַקדשים את אדוניהם שלש פעמים ביום, ואלו הם המדקדקים[1] עם הצדיקים אפילו כחוט השערה, ואלו הם העומדים לענוש בעולם הזה ובעולם הבא את המזלזלים באדם, שלמדו ממנו אפילו דָבָר תורה אחד ואינם נוהגים בו כבוד ואת כל המשתמשים במי שקרא ששה סדרי משנה. —

כשמתערבים רוח ברוח והם מאירים יחדו, יוצאה מאורם חיה אחת, השולטת על אותם השרפים ותחתיה ארבע חיות, אשר פני נשר פניהן. —

חיה זו יופיאל שמה. היא נמצאה בכל רזי החכמה וכל מפתחות החכמה נמצאים בה. היא עומדת ותובעת מאת הקדוש ברוך הוא לתת שכר לכל הרודפים ללמוד חכמה מאת בעלי החכמה ואפילו מכל בר נש והם לומדים חכמה, בכדי להכיר את אדוניהם. אותו השכר נִתן לרודפי חכמה באופן זה:

כשבַר נש יוצא מן העולם הזה, יוצאה אותה חיה על ארבעה שרפים מעופפים וטסה לפניו ואינה נותנת לכל השוטרים שבסטרא אחרא לגשת אליו, ורבים הם שליחי השלום, המקיפים אותו סביב. וכשאותם השרפים נוסעים ומתראים, נופלים השרפים-הנחשים, היוצאים מאות הנחש, שגרם מיתה לכל העולם.

כשהנשמה יוצאה מן העולם הזה והיא מגיעה לחיה זו, שואלת אותו החיה על רזי החכמה, וכפי מדת החכמה, שהאדם בעל הנשמה רדף אחריה ודבק בה, כך היא מדת השכר, הנִתן לו. אם יכול להדבק בחכמה ולא נדבק בה, החיה דוחה את נשמתו לחוץ והנשמה אינה נכנסת והיא עומדת בבושה תחת ההיכל הזה, והשרפים שתחת החיה מכים בכנפיהם ושורפים

1) מדקדקים — אינם מותרים, אינם מוחלים.

ת הנשמה והיא נשרפת ואינה נשרפת, וקַיֶמת ואינה קימת. וכך היא דונה בכל יום, והיא מאירה ואינה מאירה, אף על גב שיש בידה עשים טובים. כי אין שכר בעולם הבא כשכרם של העוסקים בחכמה, כדי להכיר את אדוניהם ואין שִׁעור לשכרם של אותם היודעים חכמה מסתכלים בכבוד אדוניהם. זכאי חלקם בעולם הזה ובעולם הבא, דכתיב: אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה"א). —

אותו רוח שולט על הכל, והכל נכלל בו.

אותה חיה שולטת על ארבע חיות אחרות, אשר ארבעה גלגלים לכל אחת ואחת. גלגל אחד נראה בצד מזרח, וגלגל אחד נראה בצד צפון, וגלגל אחד נראה בצד דרום וגלגל אחד נראה בצד מערב. הגלגל שבצד מזרח חניאל שמו. הגלגל שבצד צפון קדשיאל שמו. הגלגל שבצד דרום עזריאל שמו. הגלגל שבצד מערב עניאל שמו. ואותם שלשה עמודים אשר לכל אחד ואחד, כלם פונים לאמצע, משום שהאמצע מַסיע אותם וכלם נוסעים בגין האמצע. — אותם העומדים באמצע, כלם ממונים על השירה. אלו שבימין אומרים שירה, שיעלה הרצון למעלה ואומרים: „קדוש", ואלו שבשמאל אומרים שירה, שיעלה הרצון למעלה ואומרים: „ברוך"; „קדוש" למעלה ו„ברוך" למטה. אותם העומדים למעלה בצד ימין נוטלים קְדֻשה ומתחברים בקְדֻשה עם כל אותם היודעים לְקַדש את אדוניהם ביִחוד של רז החכמה, ואותם העומדים בשמאל נוטלים קְדֻשה ומתחברים עם כל אותם, שאינם יודעים לְקַדש את אדוניהם כראוי, וכלם נכללים אלו באלו ביחוד אחד ומתקשרים זה בזה, עד שכֻלם נעשים קשר אחד ורוח אחד והם מתקשרים באותם שלמעלה, להיותם כלם אחד. —

מן המקום הזה יונקים1) כל בעלי החכמה, הרואים במראה, או

א) משלי ג, יג.

---

1) יונקִם — נזונים, מקבלים את הכח שלהם. —

ברז החלום. הנביאים יונקים מלמעלה, ואותם בעלי החלום, או המרא[ה] יונקים מהכא, וכשמקום זה מתחבר עם המקום של מעלה, כדין יונקים הנביאים ממעלה ומִמַטה, ובגין כך יש בדבריהם משל ונבואתם אינ[ה] צחצחה[1] כראוי, כנבואתו של משה, שהיתה צחצחה בכל. כי אורו של משה יצא ממעלה, מן המקום, שכל האורות יוצאים ממנו, ועל כן הגיע משה אל המדרגה שלו, וינק משם את נבואתו והיא היתה מאירה. מ[ה] שאין כן כל שאר הנביאים, שינקו מערבוב ולכן גם בנבואתם יש ערבוב. בעלי החלומות ובעלי המראה כלם יונקים מן המקום הזה של מטה, בלי חִבור של מעלה, על ידי מדרגה תחתונה ממנו[2], שהוא לחוץ. כמו שמדרגת הנביאים שלמעלה, לא היו הנביאים רואים אותה, אלא על ידי מדרגה אחרת תחתונה[3], הכי נמי מדרגת בעלי החלומות והמראות, שהיא במקום זה, אינה מתגלה לאלו, אלא על ידי מדרגה אחרת תחתונה ממנה שבחוץ באופן זה: הדבר יוצא מן ההיכל הזה ומגיע לאותו הממונה, העומד על שער ההיכל. מן הממונה הזה בא הדבר אל הממונה שתחת ידו, וכן הלאה, ורבים הם הנוטלים את הדבר ומתערבים בו, עד שהוא מגיע לבעלי החלומות והמראות, ועל כן אינו ברור כראוי ויש בו ערבוביה רבה. —

בשעה שארבעה הגלגלים מתחברים עם אותם הגלגלים שבאמצע, כדין כֻלם נקראים בשם „חמודות", והם בעלי המראות ואותה החיה, יופיאל, שולטת עליהם, ובגין כך נקרא דניאל בעל המראות בשם „איש חמודות", דכתיב: „כי חמודות אתה[א]". זכאים הם היודעים רזי אלהים ללכת בדרך אמת בעולם הזה ובעולם הבא.

א) דניאל ט, כג. —

---

1) צחצחה — בהירה. — 2) תחתונה ממנו — תחתונה ממקום ההיכל. — 3) על ידי מדרגה אחרת תחתונה — על ידי מקום ההיכל, המתחבר עם המקום שלמעלה, שממנו ינק משה. —

היכל נגה.

ההיכל השלישי נמצא באור עליון יותר מן ההיכלות הקודמים. יש בו ארבעה פתחים: אחד בצד דרום ואחד בצד מזרח, אחד בצד צפון ואחד בצד מערב ועל כל פתח ופתח ממונה אחד.

בפתח הראשון עומד ממונה ושמו **מלכיאל** והוא השולט על אותן הפתקאות[1], היוצאות מבית דינו של המלך לדון את העולם, ושני סופרים תחת ידו, אחד מימינו ואחד משמאלו. לו נמסרות הפתקאות להתקינן, עד שלא תצאנה מאותו הפתח לחוץ ותמסרנה לידי אותו הממונה שבהיכל הראשון. כי כשהן נמסרות ליד הממונה שבהיכל הראשון, הן יוצאות משם ואין הרשות להשיבן, ומיד נזדמן הממונה של הסטרא אחרא, מסאבא, בעל הדין הקשה, שאינו מרחם, **וסנגדיאל** שמו, שהוא ממונה על שער ההיכל הראשון של הסטרא אחרא, שהוא הגיהינם וכמה הם גרדיני נמוסין[2], הממונים לשוט בעולם ומוכנים לעשות דין. בגין כך עומד אותו ממונה, **מלכיאל**, ומעַיֵן בפתקאות, ואותם שני הסופרים שתחת ידו, **שמשיאל וקמואל**, מתקינים את הפתקאות. בהיכלות שבסטרא אחרא, מסאבא, נתמנו ממונים ידועים, שהם ההפך מן הממונים שבהיכלות הקדושים, וכל אותם הרוחות וכל אותם הממונים אשר שם כֻּלם אך להרע.

תא חזי: כשס**נגדיאל** נוטל את הפתקא מסטרא של הממונה על הפתח הראשון, הוא פותח פֶּתח אחד לסטרא דחשוכא[3], הנקרא „באר שחת", ושם אלף ורבבות ממונים מוכנים לקבל את הפתקא, וכדין כרוזים יוצאים וכמה גרדיני נמוסין משוטטים בעולם, ואותו הדין, הכתוב בפתקא נגמר.

הפתח השני הוא הפתח, שחיים ומות תלוים בו, כי בו

---

1) **פתקאות** — פִּסות נְיר כתובות, כְּתָבִים קְטנים. — 2) **גרדיני נמוסין**— שוטרים. — 3) **סטרא דחשוכא** — צד החשך. —

חותמים את החתימות של כל פתקא ופתקא, שכיון שהותקנו הפתקאות בא שַמָש אחד, ג ז ר י א ל שמו, ומביא אותן אל הפתח השני, ושם חותמים אותן.

על הפתח הזה עומד ממונה אחד ושמו ע ז ר י א ל (כל פתח ופתח נקרא על שמו של הממונה עליו), ותחת ידו שני שַמָשים, ששמותיהם ס נ ו ר י א, ע ד י א ל, אחד מימין ואחד משמאל. בזה שמימין תולים החיים ובזה שמשמאל תולה המות. ושני חותמות בידיהם: חותם של חיים והותם של מות. זה עומד בצד זה וזה עומד בצד זה.

פתח זה סגור כל ימות השנה, ונפתח בימי השבתות וראשי חדשים בכדי לתת חיים באותו חותם, שהחיים תלוים בו, כי חותם זה קָיָם בשבת וראש חֹדש. ביום כפור, כשישראל עומדים בתפלות ותחִנות ועוסקים בעבודת ה׳, סגור הפתח הזה, עד שעת תפלת המנחה. לאחרי שנגמרת תפלת המנחה, יוצא ממקום בית הדין של היכל הזכות אוִיר אחד ופתח זה נפתח ואותו הממונה של הפתח הזה נצב ושני השַמָשים שמימינו ומשמאלו עומדים והותמות החיים והמות בידיהם וכל הפתקאות של העולם לפניהם, ואז הם חותמים הן לחיים והן למות. —

זהו הפתח של מזרח.

ה פ ת ח ה ש ל י ש י קָיָם, בכדי שעל ידו ידעו כל אותם שדין יעבור עליהם בין למחלות, בין למכאובים, בין לעניות, דין שאינו למות. —

כששער הפתח הזה נסגר לפני בן אדם, דין נחתם עליו ואין להשיבו, אלא בתפלה עצֻמה ובתשובה שלמה, דכתיב: „יסגר על איש ולא יִפָּתֵחַ״ א)״.

ממונה אחד עומד על הפתח הזה ו ק פ צ י א ל שמו. תפקידו הוא לסגור את הפתח לפני בר נש, הראוי לעונש, בכדי שלא תתקבל תפלתו, עד שישוב אל ה׳. בשעה שנגזר הדין על בניו שלא

א) איוב יב יד.

חטאו, על ילדיו הקטנים, יוצא ממונה אחד שַׁמָּשׁ שתחת ידו, ע י ר י א ל שמו, ומכריז לצד שמאל, עד שמתעורר רוח אחד, רוח פגימה[1], שנברא בפגימת הלבנה[2], והוא נקרא בשם א ס כ ר ה[3], והוא העומד על המדרגה הרביעית של ההיכל השלישי שבסטרא דמסאבא וממונה על הריגת הילדים ומתראה להם בדמות אשה אומנת ילדים ואוחז בהם והורג אותם. אז עולה נשמת הילד הנהרג, ואותו ממונה אוחז בה ומעלה אותה אל הממונה על ההיכל הרביעי, וזה מגדל אותה ומשתעשע אִתה ומעלה אותה לְהֵרָאות לפני המלך הקדוש בכל שבת ושבת ובכל ראש חֹדש וראש חֹדש והיא נראה לפניו ומקבלת ממנו ברכות. ובשעה שרוגז שולט בעולם, מסתכל הקדוש ברוך בנשמות הילדים וחס על העולם.

כל הילדים שלא השלימו שלש עשרה שנים ויום אחד, כֻּלם, אם הם נדונים למיתה, נמסרים בידו של אותו הרוח. משלש עשרה ועד עשרים שנה, כֻּלם נמסרים לידי רוח אחר, הנקרא בשם א ג י ר י ס ו ן והוא יוצא מן הנחש העקלתון[4], שגרם מיתה לכל העולם, והוא היצר הרע. מעשרים שנה ומעלה נִדון האדם בבית הדין שבמקום הנקרא בשם זכות. הוא בעצמו בא ובעוֹנותיו הוא נדון ונמסר ביד אותו הנחש, שהוא מלאך המות. מעשרים שנה ולמטה, עד שלש עשרה, הולך אחריו אותו הרוח, א ג י ר י ס ו ן, כנחש, אם לא נשמר כראוי בהיותו ילד קטן, ואם הוא רואה בו סִמן, שישחית אחר כך את דרכו, הוא נוטל אותו בלי רשות, ועל דא כְתיב: „ויש נספה בלא משפט"[א] ורז זה כתיב: „והנה טוב מאֹד"[ב], ותנינן: „והנה טוב מאד" — זה מלאך המות, שהקדים ונטל אותו, עד שלא השחית את דרכו. ואותו הממונה, העומד על הפתח ההוא

א) משלי יג, כג. — ב) בראשית א׳ לא. —

---

1) ר ו ח פ ג י מ ה — רוח משחית, מקלקל. — 2) פ ג י מ ת ה ל ב נ ה — חסרון הלבנה, בשעה שהלבנה אינה מלאה. — 3) א ס כ ר ה — בשם „אסכרה" נקראה בתלמוד מחלת גרון מסכנת מאד ומצויה בין ילדים.. — 4) ע ק ל ת ו ן — עקום. —

מכניס את נשמתו ומעלה אותה למעלה. משלש עשרה שנה ולמטה נדון הילד על עונותיו של אביו ונמסר ביד אותו הרוח אסכרה.

פתח זה הוא בצד צפון.

הפתח הרביעי נקרא בשם „פתח של רפואה" ובו עומד ממונה אחד, פדיאל שמו, שהוא הממונה על כל הרפואות שבעולם ועל תפלותיהם של כל בעלי מכאובים ומחלות ויסורים. הוא המעלה את כל התפלות האלה ומכניס אותן לפני הקדוש ברוך הוא. והוא אותו המליץ, שעליו נאמר: „מלאך מליץ אחד מני אלף"[א], כי בפתח זה עומדים אלף והוא אחד מהם, וכתיב: „ויחננו, ויאמר: פדעהו מרדת שחת, מצאתי כפר"[ב], כי הוא מעלה את התפלה ועומד לחמליץ טוב על האדם ומזכיר את זכותו לפני הקדוש ברוך הוא, ועל כן כל הרפואות נמצאות בפתח זה, שפדיאל ממונה עליו. —

פתח זה הוא בצד מערב.

בהיכל זה, היכל נגה, נמצא רוח אחד, הנקרא בשם „נגה", הוא השולט בהיכל זה, שבו נמצאים כל זיו וכל חשק והוא הממונה על נשמותיהם של כל אותם, שיש להם חלק לעולם הבא. את הנשמות האלה הוא מעטר בזיו הכבוד, בכדי שידעו כל הרוחות שבשאר ההיכלות, שהן בנות העולם הבא ויתנו להן לעבור בכל ההיכלות ולא ימחו בידיהן.

רוח זה הוא טהור וזך יותר מאותם הרוחות התחתונים ממנו, ושמו זהריאל והוא נברא ונצמח מאותו „שמן משחת קדש", הנוזל מן העולם הבא ונמשך אליו, והוא הנר שעליו נאמר: „ערכתי נר למשיחי"[ג], כי כשהאור הנמשך מלמעלה שורה עליו, הוא מדליק את הנרות ממטה למעלה ובו נכללים כל האורות שלמטה ממנו. —

כשנכללים ברוח זה כל אותם הרוחות שלמטה, יוצא ממנו אור אחד, ששמו אהדיאל ונכלל בו. אור זה עומד ומושח את הנשמות העולות, שיש להן חלק לעולם הבא והן ראויות לעלות למעלה. כי

א) איוב לג, כה. — ב) שם. — ג) תהלים קלב, יז. —

כשהנשמה עולה ונכנסת אל ההיכלות התחתונים, נרשמות בה עשרים ושתים אותיות התורה, וכשהיא זוכה ונצבת לפני אותו הרוח, ז ה ר י א ל מושח אותה א ה ד י א ל והיא עולה למעלה ונכנסת לנהר דינור ועולה ממנו ונקרבת לקרבן. —

האור א ה ד י א ל כולל שלשה גְוָנים, כי גם אותו שמן המשחה כולל שלשה גונים. וכשהוא נוצץ, נוצצים ממנו עשרים ושנים אורות כנגד עשרים ושתים אותיות התורה, הרשומות בנשמה, ואורות אלו כֻלם שַמָשים העומדים אצלו ונקראים על שמו וכלולים בו, והוא, א ה ד י א ל, והוא אתם יחדו כלולים באותו הרוח, ז ה ר י א ל, ואותו הרוח כלול בו. —

רוח זה, כשהוא כולל את האור הזה ואת כל האורות היוצאים ממנו והם נוצצים, יוצאה מהם חיה קדושה אחת בשני גְוָנים: אריה ונשר, והיא דיוקן אחד ונקראה בשם א ה י א ל. — כשאורו של אותו הרוח העליון בא אל החיה הזאת, יוצאים מן הנצוצות שלה ארבעה אופנים הכוללים כל הגְוָנים, והם: ה ד ר י א ל, י ה ד ר י א ל, א ה ד ו ר י א, א ס י מ ו ן ושמונה כנפים לכל אחד ואחד. האופנים האלה ממונים על צבאות השמים, העושים מלחמות. כי אין מלחמה בעולם ואין שום מלכות נעקרת ממקומה, עד שצבאות השמים והכוכבים של שאר הרקיעים נלחמים ומתגרים אלו באלו. —

ארבעה אופנים אלו ממונים על צבאות השמים בארבעה עברי העולם, וכשהם יוצאים לעשות קרב, מרז ההיכל שלמעלה מהם הם יוצאים, מן ההיכל שהוא בית הדין ונקרא בשם „זכות". מן הזֵעה שלהם יוצאים כמה צבאות ומחנות שאין להם מספר וכלם עומדים תחת האופנים. מקצתם ממונים על השירה ומקצתם שליחים לעולם, כנגד אותם השליחים דסטרא דמסאבא, היוצאים מן ההיכל השלישי שלהם לקטרג על העולם, בכדי להרע לו, ואלו, השליחים של ההיכל הקדוש הזה, נצבים כנגדם, שלא ישלטו באנשים העוסקים בתורה, כמה שנאמר: „כי מלאכיו יצוה

לך לשמרך בכל דרכיך"א). — מן ההיכל השלישי שבסטרא אחרא יוצאים שנ
רוחות, שהם נקראים „א ף ו ח מ ה", ומהם יוצאים כל אותם השליחים
להתעות בני אדם מדרך האמת, והם העומדים לשטן על דרך האדם
היוצא לדבר מִצְוָה, ועל כן עומדים כנגדם אותם האופנים, בכדי להגן על
האדם, שלא יוכלו אלו להזיקו. מאותם שני הרוחות דסטרא דמסאבא
היה משה ירא בשעה שירד מהר סיני, דכתיב: „כי יגרתי מפני האף
והחמה ב)".

באמצעיתו של ההיכל הזה יש מקום אחר, הנמצא למעלה למעלה
בארבעה פתחים, שהם פונים לכל עברי העולם ועשרה ממונים לכל פתח
ופתח וממונה אחד על כל אלו, שהוא כלול באותו האור, הנקרא בשם
א ה ד י א ל, וזהו „אופן בתוך האופן". — ארבעים ממונים אלו נוטלים
דין מהיכל הזכות להלקות את הנשמה שנתחַיבה חובת מלקות. הם עומדים
אצל הנשמה הזאת בלהבות אש וטסים אִתה לחוץ מן ההיכל הזה
ומלקים אותה והיא עומדת נזופה[1] בחוץ כל אותם הימים שנגזר עליה
ואינה נכנסת לפרגוד.

ארבעים ממונים אלו עומדים ונוזפים ומנַדים[2] כל אותם המוציאים
מפיהם דבר, שלא היו צריכים להוציאו, ואחר כך הוציאו מפיהם דבר
קדוש, דְבַר תורה וטִנפו[3] אותו. אלו נשארים בנִדוי ארבעים יום ותפלתם
אינה מְקבלת וכן כל אותם שחטאו ונתחיבו חובת נזיפה. — עשרה
כרוזים יוצאים בכל יום ומכריזים בכל הרקיעים ובכל הצבאות והמחנות
„הזהרו בפלוני שהוא נזוף!" — והוא נזוף על החטא שעשה, עד שהוא
שב בתשובה לפני ה'. רחמנא לישזבן[4]! — כשהחוטא שב מחטאו, נקבצים

א) תהלים צא, יא — ב) דברים ט, יט.

1) נ ז ו פ ה — מרוחקה, מוחרמה, בחרם. — 2) נ ו ז פ י ם ו מ נ ַ ד י ם — מרחיקים
ומחרימים; נזיפה ונִדוי הם שתי מדרגות של חרם; נזיפה קלה מִנדוי, נדוי קל מהרם. —
3) טִנפו — טמאו. — 4) ר ח מ נ א ל י ש ז ב ן — ה', בעל הרחמים, יציל אותנו
(מנזיפה). —

אותם הארבעים ומתירים לו, וכדין מכריזים עליו: „הֻתרה הנזיפה לפלוני!" — מכאן והלאה עולה תפלתו למרום. ועד שלא שב, נזוף הוא לעילא ותתא[1] ושמירתו של אדוניו סרה ממנו, ואפילו בלילה נשמתו נזופה וסוגרים לפניה כל שערי שמים ואינה עולה ודוחים אותה לחוץ. —

אותו האופן, הממונה על ארבעים אלו, כשהוא נוסע הריהו בא אל מקום אחד הנקרא בשם „תא הרצים" וכשהוא נכנס שם, נכנסים עמו אותם הארבעים, הממונים בארבעה הפתחים, ועולים כל המגִנים של זהב, שהם המלאכים הנקראים „חשמלים" וכל המגִנים והסַיָפים[2] והרומחים, הרצים להגן על ישראל מפני שאר העמים ולעשות אִתם קרָב ולהנקם בהם תֵכף בלי אִחור. ובגין כך נקרא המקום הזה בשם „תא הרצים", משום שאלו רצים וממהרים להלחם ולעשות נקמות כנגד רצים אחרים, הרצים לעשות רע ולהרע למזלות ולשלוט עליהם. רז זה נמצא בפסוק „הרצים יצאו דחופים"[א] רצים מסטרא דא ורצים מסטרא דא, ובגינם „והעיר שושן צהלה ושמחה"[ב], או „נבוכה"[3]. אם מקדימים ויוצאים אלו של „תא הרצים" „העיר שושן צהלה ושמחה" ואם מקדימים ויוצאים אותם הרצים מסטרא אחרא — „והעיר שושן נבוכה". —

בשעה שאותם המגִנים עולים ונפגשים יחדו, יוצא מהם אויר אחד שלמעלה וכלם נעשים מגן אחד.

בהיכל זה סובבים שנים עשר גלגלים והם נקראים „שרפים של שני גונים": לבן ואדם, רחמים ודין[4]. הם העומדים ומשגיחים תמיד על כל בעלי הצער, ששאר העמים מצערים אותם ודוחקים אותם, הם

א) אסתר ג׳, טו. — ב) שם ח, טו. —

1) לעילא ותתָא — למעלה ולמטה. — 2) סיָפים — חרבות. — 3) או בוכה — במגלת אסתר ג, טו נאמר „והעיר שושן נבוכה"; שם ח, טו נאמר „והעיר שושן צהלה ושמחה". — 4) רחמים ודין — לבן (בקבלה) מרמז לרחמים; אדום — לדין. —

נקראים „חלונות", והם המסתכלים בכל המתפללים, המקדימים לבוא אל בית הכנסת ונמנים בין העשרה הראשונים שהם חברים להם. הדא הוא דכתיב: „חברים מקשיבים לקולך, השמיעני" [א] זכאים הם הצדיקים, היודעים לסדר את תפלתם כראוי, כי בשעה שתפלתם התחילה לעלות, עולים הגלגלים עמה ונכנסים לכל הרקיעים ולכל ההיכלות עד השער של הפתח העליון והתפלה נכנסת לפני המלך להעשות עטרה.

תא חזי: כל המתפללים והמקדשים את ה' ברצון שלם, כשתפלתם מגיעה אל אותם החברים (הגלגלים), כלם נוטלים אותה והולכים אתה עד ההיכל הרביעי. —

החברים האלה עומדים תדיר[1] על האדם בחברותא אחת להצילו ולהגן עליו ולהיות עמו חברים לקדש שם ה' ולזמר ולשבח לפניו תדיר.

משנים עשר החברים יוצאים ארבעה עמודים ועומדים אצל היועצים עצה להרע לצדיקים, אף על גב שלא עשו, והם עולים ומודיעים את הדבר למעלה והעצה בטלה.

העמודים האלה נקראים בשם אראלים, ואף על גב שכלם נתמנו לסכל עצתם של האומרים להרע לצדיקים, כל אחד ואחד מהם נתמנה על דברים ידועים.

ארבעה אלו עומדים בארבעה עברי העולם וכל אחד ואחד מהם משגיח על ישראל, והם נקראים „חרכים", כמה שנאמר: „מציץ מן החרכים" [ב], ושמותיהם של „חרכים" אלו: עיגאל, עיריה, עריאל יהיראל. בצד מזרח עומד עיגאל והוא משגיח על כל העושים מעשים טובים ועל כל החושבים מחשבת מצוה, אף על גב, שאינם יכולים לעשותה. עיריה עומד לצד דרום והוא משגיח על כל המנהגים

א) שיר השירים ח, יג. — ב) שם ב, ט. —

---

1) תדיר — תמיד. —

ת העני, או לבם מצטער עליו, אף על גב שאינם יכולים לתת לו כלום,
על אותם ההולכים בדרך מצוה והעושים חסד עם המתים, חסד של אמת.
ריאל עומד בצד צפון ומשגיח על כל החושבים לעשות רע ואינם
ושים, או רוצים לחטוא והם מושלים ביצרם ואינם חוטאים. יהיראל
ומד בצד מערב ומשגיח על כל העוסקים בתורה ומכניסים את בניהם
ביה רבם ללמוד תורה, ועל כל המסתכלים בחולה כשהוא שוכב על
טתו ומשגיחים עליו ומודיעים אותו, שיתבונן במעשיו וישוב בתשובה,
י כל מי שמשתדל בדבר, שהחולה יתבונן במעשיו ויעשה תשובה, גורם
ו להנצל ולהשיב אליו רוחו, ועל זאת כתיב: „אשרי משכיל אל דל,—
יום רעה ימלטהו ה׳״[א] — מאי „ביום רעה״? — ביום שבו שולטת
רעה לקחת נשמתו. „אשרי משכיל אל דל״ — „דל״ הוא חולה והמשכיל
ליו ומלמדהו לעשות תשובה — „ביום רעה ימלטהו ה׳״ — ביום
ונמסר הדין לרעה, ימלט אותו ה׳. —

בראש השנה, בשעה שקודשא בריך הוא נצב בדין על העולם,
סטרא בישא[1] באה להשטין, נקבצים ארבעה אלו ונצבים לפני הקדוש
ברוך הוא, וכֻלם מתעטרים. באותה שעה הקדוש ברוך הוא „משגיח מן
החלונות, מציץ מן החרכים״[ב] וחס על הכל, וכשישראל תוקעים
שופר ונתעורר מלמטה הקול היוצא מן השופר, הכולל אש ומים ורוח[2],
שמהם נעשה הקול, בכדי לעורר את הקול העליון, היוצא מן השופר
העליון, שגם הוא כולל אש ומים ורוח, כדין יוצא כרוז ומכריז בכל
הרקיעים לאמר: „קול דודי הנה זה בא״ וכו׳ „משגיח מן החלונות
מציץ מן החרכים״, ואז יודעים הכל, שהקדוש ברוך הוא חס על ישראל
אומרים: „זכאים ישראל, שיש להם עצה למטה לעורר רחמים מלמעלה״.

א) תהלים מא, ב. — ב) שיר השירים ב, ט.

---

1) — בישא — רעה. — 2) הכולל אש ומים ורוח — נשימת התוקע
אהי חמה (אש), מוציאה אד (מים) ואויר (רוח). —

היכל הזכות.

ההיכל הרביעי הוא ההיכל, שעל ידו מודיע הקדוש ברו
הוא שלטונו בארץ והוא הממונה על שמירת דרכי התורה. —

היכל זה נקרא בשם „זכות[1]", משום שבו דָנים כל הדיני
שבעולם וכל הזכיות וכל החובות[2] וכל העונשים וכל שָכר טוב לשומר
מצות התורה. —

משונה הוא היכל זה, היכל הזכות, מכל שאר ההיכלות וב
נכללים ארבעה היכלות שונים זה מזה.

יש בהיכל זה רוח אחד הנקרא בשם זכות־אל, וההיכ
נקרא על שמו „זכות". ארבעה ההיכלות שבהיכל זה הם, היכל לִפנים מ
ההיכל[3], כלם נכללים זה בזה וכלם היכל אחד, היכל הזכות. —

ארבעה היכלות אלו פתחים להם. הממונה העליון, העומד מחוי
לפתח הראשון של ההיכל, סנסניה שמו; ובשם זה נקרא ממונ
אחר בסטרא אחרא, סטרא דשמאלא, הנוטל דינים באותו היכל, בכד
לעשות אותם בעולם, ומשום שהוא נוטל את הדינים מסנסניה
הוא נקרא על שמו, והוא השולט על אותה מחלת אסכרה של
הילדים.

אותה הממונה העליון סנסניה, כשהוא נוטל דין[4], הריה
מכריז אותו לממונים, העומדים על שנים עשר פתחים והם הכרוזי
המכריזים את כל הדינים שדנו בהיכל הזכות הזה. —

הרוח הנקרא בשם זכות־אל, הכל נכלל בו. ממנו יוצאי
שבעים אורות נוצצים וכלם עומדים בעגול, בכדי שיֵרָאו זה לזה ולא
יִעָלמו זה מזה. כל זכיות וכל עונשים וכל דינים לפני כל האורות האלה

1) זכות — משפט, חק; זכות, זכיות — טובה, טובות. — 2) חובה,
חובות — אשמה, אשמות. — 3) היכל לפנים מן ההיכל — היכל אחד בתוך
ההיכל השני. — 4) נוטל דין — נוטל פסק דין. —

מדים. מהם יוצאים שני אורות, העומדים לפניהם תדיר. אלה שבעים
אורות ושני האורות היוצאים מהם ועומדים לפניהם, הם בפנים, באמצע
היכל. כנגד אלה יוצאים שבעים ושנים אורות אחרים מכטרא דימינא
ובעים ושנים אורות אחרים מסטרא דשמאלא. נמצא, שכל האורות היוצאים
הרוח הזה הם מאתים וששה עשר, וכלם נכללים בו. —

לפני האורות אשר באמצע ההיכל באות כל הזכיות וכל החובות.
הם יוצאים כל המעשים שבעולם. שני האורות, העומדים לפני השבעים
גידים עדותם תדיר וכותבים פתקאות הדין של זכות ושל חובה. אותם
שבעים גוזרים גזרות ודנים דינים, וכל הדינים שבעולם, הן לטובה
לרעה, הכא הם.

ברוח זה: זכות = אל, רשומות שלש אותיות: יהו, והן
דבקות בו מלמעלה. שלשה צדי האורות, שאמרנו, הם שלשה בתי
המתחלקים לעניני דינים אחרים, במלי דעלמא [1]: עשר, עניות,
לות, בריאות, ובשבילם הותקנו ארבעה היכלות: שני היכלות לשני צדי
, והיכל אחד לכל אותם בעלי העינים, העושים חשבון של כל המעשים,
נשים בעולם, והיכל אחד לסופרים אחרים, העומדים תחת אותם
אשונים, הפנימים. —

ארבעה היכלות אלו נכללים בהיכל זה הנקרא על שם הרוח
ות" ובכל פתח ופתח של היכלות אלו יש ממונה אחד.

בפתח הראשון יש ממונה אחד, ששמו גזריאל. הוא
נה להודיע את הדינים שנגזרו לאותו הממונה הראשון, ששמו
סניה, אשר ממנו נוטל ממונה אחר, העומד על ההיכל של הסטרא
רא והוא ממונה על האסכרה של הילדים. — גזריאל נוטל את דברי
נים שנגזרו בבית הדין הפנימי ומודיע אותם לממונה העומד בחוץ,
אותם הכרוזים מכריזים ואומרים בכל הרקיעים: כך וכך נגזר

1) במלי דעלמא — בעניני העולם הזה.

מבית המלך! והם נוטלים את הדברים להיכל שלמטה ומשם הם יוצאי
ומכריזים את הדברים, עד שהם נשמעים בכל הרקיעים התחתונים, וה
יורדים ומודיעים את הדברים לכל אשר למטה, ונוטלים אותם כ
התחתונים ממדרגה למדרגה, ואפילו צפרי השמים ועופות הארץ נוטלי
אותם ומודיעים אותם בעולם, עד שנוטלים את הדברים כל גרדיני נמוסי
ומודיעים אותם בחלום לבני אדם ובאים אותם הדברים ומתקימים בזמ
קרוב. יש שדבר הדין נצרך למלכי הארץ, המפרנסים את העם ומנהיגי
אותו, ואז מודיעים אותו עד הרקיע של השמש שלמטה והוא נמצא שנ
עד שהממונים על השמש נוטלים אותו ומודיעים אותו לממונים העליוני
שבסטרא אחרא והם מודיעים אותו למלכי הארץ, שהם בסטרא שלהם. —
בשעה שהיו נביאים בישראל, היו נביאים אלו נוטלים את נבואת
משני העמודים העליונים, אשר התורה נשענת עליהם. לאחרי שנסתלק
הנביאים מן העולם ובאו בעלי המראות ובעלי החלומות, נטלו את הדב
מן המקום שאמרנו למעלה. וכשהיו מלכים בין ישראל והנביאים נסתלק
ובעלי המראות והחלומות לא נמצאו, הודיעו את הדבר למלכים מאות
הפתח שאמרנו. ואי תימא: היך נטלו את הדבר מאותו הפתח? — ת
חזי: כל מדרגה ומדרגה וכל פתח ופתח, כלם יש להם מחוץ ממוני
ידועים, שנתמנו על כל אותם הרקיעים והם יורדים למטה לרקיעי
התחתונים ומודיעים את הדבר לאותם שהם צריכים להודיע, כי כל
הם מן ההיכלות שבסטרא דקדשה והם יורדים מדרגות מדרגות, עד שה
פורחים מהעולם העליון ומתמנים בעולם התחתון, מקצתם לשמור את בנ
האדם מסטרא אחרא ומנזקי [1] העולם ובדרכים שהם הולכים, מקצתם לסי
לבני אדם בשעה שהם באים להטהר, מקצתם לעשות נסים ואותות בעול
ומקצתם להשגיח על מעשיהם של בני אדם ולהעיד עליהם. כגונא דא

1) מנזקי, מנזקים — מהפסדים, מקלקולים. — 2) כגונא דא — באו
זת, כמראה זה. —

בסטרא אחרא, סטרא מסאבא מתפרשות מדרגות מאותם היכלות שלמטה וכלן להרע לעולם. מקצתם ממונים להתעות בני האדם מן הדרך הטוב אל הדרך הרע ומקצתם ממונים לטמא את בני אדם הבאים לטמא [1], כמו ששנינו: בא בר נש לטמא, מטמאים אותו בעולם הזה ומטמאים אותו בעולם הבא.

בפתח השני יש ממונה והריאל שמו, והוא בצד ימין וממונה על זכיותיהם של בני אדם. כשזכיותיו של אדם מרבות על חובותיו, הוא נדון לטוב ואותו ממונה מוציא את הדין ומוסרהו לממונה הנקרא בשם פדיאל, אשר בהיכל השלישי ואומר לו: „פדעהו מרדת שחת".

בפתח השלישי יש ממונה אחד ושמו גדיאל והוא בצד שמאל וממונה להעלות כל החובות וכל הרעות, שהאדם סר אחריהן בעולם הזה, ואותן הוא מוריד לכף מאזנים, בכדי שתשקלנה עם הזכיות שהעלה אותו הממונה, הריאל, אשר בפתח השני בצד ימין. המאזנים נמצאים בתוך הפתח הרביעי ושם נשקלות כל הזכיות והחובות יחדו. אם זכיותיו של אדם מכריעות, יש כמה ממונים בסטרא דימינא, שהם נוטלים את הדין ומעבירים רעות ומחלות מאותו האדם, עד שהוא נצל. אם החובות מכריעות יש כמה ממונים בסטרא דשמאלא, שהם נוטלים את הדין ומהם הוא בא לאותם גרדיני נמוסים, עד שמזלו של אדם זה נעשה רע, וכדין יורדת אותה סטרא אחרא ונוטלת נשמתו. — זכאי חלקם של הצדיקים בעולם הזה ובעולם הבא.

בפתח הרביעי עומד ממונה אחד ששמו אזניה והוא המאזנים, הנוטלים את הזכיות והחובות ובהם נשקלות כלן יחדו. הוא נקרא „מאזני צדק". תחת ידו יש שני ממונים, אחד מימין ואחד משמאל. אותו שמימין הריאל שמו ואותו שמשמאל גדודיאל שמו

---

1) הבאים לטמא — הרוצים לטמא את עצמם.

וכשהזכיות והחובות נשקלות, זה מכריע לימין וזה מכריע לשמאל. — כל אלו נכללים באותו הרוח, זכות־אל, וכשהם נכללים בו, הוא מוציא מקרבו חיה קדושה אחת והיא לוהטת ושמה תומיאל. — חיה זו עומדת להשגיח על העולם באותן „עיני ה׳", המשוטטות בעולם ומשגיחות על המעשים הטובים הנעשים בסתר ועל המעשים שאדם עושה בלב שלם, אף על גב שלא נעשו כראוי. —

חיה זו ממונה להשגיח על התפלות. כל הבקשות, שבני אדם מבקשים בתפלותיהם, כֻּלן באות לידי החיה הזאת והיא מניחה אותן בהיכל זה והן מונחות בו ארבעים יום להשגיח בהן. לסוף ארבעים יום יוצאה אותה החיה ונוטלת כל אותן הבקשות ומניחה אותן לפני אותם שבעים ושנים האורות והם דנים אותן. אז מעַיֵּן בהן אותו הרוח, הנקרא בשם זכות־אל, אם הן ראויות לזכות, או לא. התפלה הזוכה להתקבל יוצאה והבקשה שבה מתגלגלת ואִתה יוצאים שנים עשר ממונים וכל אחד ואחד מהם תובע [1] מאותו הרוח למלא אותה והיא מתמלאה.—

תחת אותה החיה יש ארבעה שרפים לוהטים: שרפיאל, ברקיאל, קדשיאל, קדומיה. הם עומדים בארבעה עברי העולם וממונים להשגיח על כל השומרים שבת ומענגים שבת כראוי.

מן השרפים האלה, כשהם נוסעים, יוצאים נצוצות של אש ומן הנצוצות האלה נעשים שבעים ושנים גלגלים לוהטים אש. מהכא נעשה הנהר דינור, אשר אלף אלפים משמשים לו. בכל יום ויום נמשך נהר דינור זה ושורף כמה רוחות וכמה שליטים, וכשהשבת נכנסת, כרוז יוצא ושוקט הנהר הזה וזעפים וזיקים ושביבים [2] שוקטים, ואותה חיה הולכת ועולה על ארבעה שרפים אלו ונכנסת אל אמצע ההיכל הזה, אל המקום הנקרא „עֹנג". —

כשהשבת נכנסת, מסדרים במקום זה הנקרא „עֹנג" כל השֻׁלחנות

---

1) תובע — דורש. — 2) זעפים וזיקים ושביבים — גלים שוטפים נצוצות ולהבות.

של בני העולם, הנקראים „בני היכלא דמלכא" [1] ואלף אלפים ורבוא רבבות ממונים עומדים על השלחנות האלה, וכשאותה החיה נכנסת אל המקום הזה על ארבעה השרפים והיא רואה את כל השלחנות ומסתכלת בכל שלחן ושלחן והיך מענגים כל שלחן ושלחן, היא מברכת אותם וכל אלף האלפים ורבוא הרבבות עונים „אמן".

ומה הברכה, שהיא מברכת כל שלחן ושלחן המסֻדר בענג כראוי?— „אז תתענג על ה׳, והרכבתיך על במתי ארץ, והאכלתיך נחלת יעקב אביך, כי פי ה׳ דבר", [א] וכלם אומרים: „אז תקרא וה׳ יענה, תשַׁוַע ויאמר: הנני!" [ב] הרוח העליון זכות-אל מסַיֵם בסעודה השלישית ואומר: „אז יִבָּקע כשחר אורך, וארֻכתך מהרה תצמח, והלך לפניך צדקך, כבוד ה׳ יאספך" [ג]. כל שבעים האורות שבכל העברים פותחים ואומרים: „הנה כי כן יברך גבר ירא ה׳" [ד]. וכששלחנו של בר נש אינו עומד במקום זה בסדר של ענג כראוי, אז אותה החיה ואותם ארבעה השרפים שתחתיה וכל אותם אלף האלפים ורבוא הרבבות דוחים בר נש זה לסטרא אחרא וכמה גרדיני נמוסים נוטלים אותו ומכניסים אותו אל המקום, שהוא ההֶפֶך מן המקום הזה ונקרא בשם „נגע" [2] ואומרים: „ויאהב קללה ותבאהו, ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו. ינקש נושה לכל אשר לו ויבזו זרים יגיעו. אל יהי לו משך חסד ואל יהי חונן ליתומיו" [ה] רחמנא לישזבן! — ואותם המענגים את השבתות והחגים והמועדים כראוי, אותם ארבעה השרפים העומדים תחת אותה החיה כנגד הנהר דינור, אינם נותנים אותם להשרף בנהר זה.

תחת ארבעה השרפים יש ממונים אחדים, העומדים מבחוץ והם מכריזים לכל את הדינים והגזרות שנגזרו בהיכל זה, שבו נִדונים בני

א) ישעיה נח, יד. — ב) שם, ט. — ג) שם, ח. — ד) תהלים קכח, ד. — ה) שם קט, יא, יב.—

---

1) בני היכלא דמלכא — בני ההיכל של המלך, הצדיקים. — 2) נגע — שם „נגע" הוא ההפך מן השם „ענג"; אותיות „נגע" הן האותיות של „ענג", אך הפוכות הן.

העולם בכל הדברים, מלבד בשלשה, והם: בני חיי ומזוני [1], שלא נִתנה הרשות לדון עליהם בהיכל זה, היכל הזכות, כי הם תלוים במזל.— זכאי חלקם של הצדיקים, היודעים ארחותיה של התורה ובה הם זוכים לחיי עולם. עליהם נאמר: „ועמך כלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי, מעשה ידי להתפאר"[א].

היכל אהבה.

היכל החמישי תפקידו להאיר לאותם ההיכלות התחתונים ממנו, ופתח אחד יש בו ועליו ממונה אחד, הנקרא בשם סַנֵיגוֹרְיָה, והוא עומד בפתח זה ומלמד סַנֵיגוֹרְיָה[2] על ישראל ואינו נותן לסטרא אחרא לשלוט בהם. —

בהיכל זה יש רוח אחד, הכולל ארבעה גוָנים: לבן ושחור, ירוק ואדום ונקרא בשם סוריה והוא גדול על כל אותם החיָלות התחתונים וכֻלם הם תחת ידו. הוא הפותח והסוגר וכל המפתחות העליונים נמסרים בידו. כל החילות התחתונים עומדים תחתיו וממנו הם נזונים. כל הגנזים העליונים נמסרו בידו והוא נקרא אהבה, ובגין דא נקרא היכל זה בשם „היכל אהבה". —

הרוח הזה, השומר את כל הגנזים של מעלה נקרא גם כן בשם „שומר ישראל, שומר הברית". ממנו יוצאים שבילים וארחות לרוחות שלמטה ממנו, בכדי לעורר בהם רוח אהבה. ארבעה הגונים שבו, בשעה שהם באים להכלל יחדו, מכים זה בזה ומכֻלם יוצאה חיה קדושה אחת, הנקראה בשם „זהר", ועליה נאמר: „היא החיה, אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר"[ב].

א) ישעיה ס, כא. — ב) יחזקאל י, טו. —

---

1) בני, חיי ומזוני — בנים, חיים ומזונות. — 2) ללמד סַנֵיגוֹרְיָה — להמליץ טוב. —

מן ההיכל הזה יוצאים כל הרוחות הקדושים, הַקַיָמים בנשיקות של מעלה. כי מן הנשיקות האלה יוצא אויר של רוח לקיום הנפש של הנשמות העליונות הנתונות לבני אדם. בו, בהיכל זה, נמצאים כל הנשמות וכל הרוחות, העתידים לרדת לבני האדם מיום שנברא העולם, כי הוא לוקח את כל הנשמות, היוצאות מן הנהר הנמשך ויוצא ממעלה. על כן אין היכל זה ריק לעולם. אבל מיום שנחרב בית המקדש לא נכנסו אליו נשמות חדשות, וכשתתומנה כל הנשמות שבו לצאת, יִשָאר ריק ויִפָקד מלמעלה ואז יבא המשיח. —

מאותה החיה יוצאים שני אורות, שהם נכללים זה בזה וקשורים זה בזה ונקראים „אל שדי". האור הנקרא „אל" נוטל ממקום זה כל הרחמים הנמצאים בו, בכדי לפרנס בהם את ההיכל של מטה, היכל הזכות, והאור הנקרא „שדי" מֵינִיק לכל התחתונים, לכל ההיכלות שלמטה ממנו ולכל אותם שבחוץ. —

מן המקום הזה יוצאים האורות הנקראים בשם „להט החרב המתהפכת", שהיא מתהפכת לכמה גונים, וכשאותו הרוח, סוריה, מתפשט ומוציא אורות לכל הצדדים, יוצאה מן האורות האלה חיה אחרת והיא ממונה על האורות, הנקראים „להט החרב המתהפכת". בשעה שנגזר רעב על העולם, ממנים עליו את החיה הזאת והיא מוציאה רוח מזון לכל בני האמונה, שלא ימותו ברעב, כי אז, בשעה שרעב שולט בעולם, יוצאים מסטרא אחרא שני רוחות הטֻמאה, הנקראים בשם „שוד וכפן", וזהו רז הכתוב „לשֹד וכפן תשחק"[א]. אחד מהם שולח רעב על בני האדם והם מתים, והשני שולט באוכל שבני אדם אוכלים אז, והם אוכלים ואינם שבעים. —

בהיכל זה יש שני אורות, הממונים על אלף ורבוא רבבות הנקראים „גפנים" ואלף ורבוא רבבות הנקראים בשם „רמונים", וכלם

א) איוב ה, כב. —

ממונים על החבה, והם המכניסים אהבה בין ישראל למטה וקודשא בריך הוא למעלה, וכשהאהבה מתעוררת ממטה למעלה וממעלה למטה, מתמלא היכל זה כמה טובות, כמה חסדים, כמה רחמים ואז מתדבקות האהבה של מטה באהבה שלמעלה ומהן יוצאים שני ממונים, הנקראים „אהבה", והם משגיחים על כל המיחדים את ה' באהבה ומוסרים עליו את נפשם באהבה, ועולים למעלה ומעידים. —

כל החסדים שבני אדם עושים בעולם עולים ונכנסים אל ההיכל הזה ומתעטרים בו וממנו הם עולים ומתעטרים באהבה העליונה. —

על ההיכל הזה נאמר: „מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, בוז יבוזו לו"[א].

היכל רצון.

ההיכל הששי נקרא בשם „היכל הרצון", הוא הרצון הנקרא בשם „מוצא פי ה'". בו נמצאים ששה פתחים, ארבעה פתחים בארבעה עברי העולם ואחד למעלה ואחד למטה, ועליהם נתמנה רוח אחד גדול מכל הממונים על כל פתח ופתח, ורזיאל שמו, והוא פקיד על כל הרזים העליונים, שפה לפה ממלל, פה לפה מנשק באהבה שבאהבה. הרזים האלה לא נִתנו להגלות, אבל כשהשערים נפתחים, יודעים כל ההיכלות וכל הרוחות וכל המחנות, ששערי הרצון נפתחו. לשערים אלו אינם נכנסים, אלא רצונות של תפלות, רצונות של תשבחות, רצונות של נשמות קדושות עליונות. זהו ההיכל שבו נאסף[1] משה באהבה ונשק נשיקות. בהיכל זה — „משה ידבר והאלהים יעננו בקול"[ב] — כשנתדבקו נשיקות בנשיקות[2], ועל דא כתיב: „ישקני מנשיקות פיהו"[ג], כי אין נשיקות

א) שיר השירים ח, ז. — ב) שמות יט, יט. — ג) שיר השירים א, ב. —

1) נאסף — נפטר, מת. — 2) כשנתדבקו נשיקות בנשיקות — כשדבקו נשיקותיו של הקדוש ברוך הוא בנשיקותיו של משה; על משה אמרו חז"ל, שמת בנשיקה (בנשיקת הקדוש ברוך הוא). —

של חדוה ואהבה, אלא כשמתדבקים פה בפה, רוח ברוח, שאז הם רָוִים זה עם זה תפנוקים וחדוה של אור עליון. —

ביד הרוח הזה נמסרו כל הרזים של הנשמות העליונות, המעוררות חשק של אהבה למעלה ולמטה יחדו, הן הנשמות העליונות כגון ר' עקיבא וחבריו, שאינן נגשות לטבול בנהר דינור כשאר הנשמות. —

רוח זה הוציא שנים עשר אורות וכֻלם נמצאים תחתיו. בארבעה עברי העולם עומדים ארבעה אורות עליונים, השולטים בארבעה העברים. בעבר דרום עומד אור עליון אחד שהוא הימין של כל העולם וממנו מתחילים ישראל להתאחד בעז האמונה, והוא מיכאל שר הצבאות של האור העליון, היורד מצד דרום, שבו עומד האור בתקפו [1]. —

מיכאל זה, האור הימין, הוא האפוטרופס הגדול של ישראל וכשהסטרא אחרא נצבת להשטין על ישראל, הוא טוען כנגדה ונעשה הסניגור שלהם והם נצלים מרעת שונאיהם, מלבד בשעה שנחרבה ירושלים, שאז גברו החובות ומיכאל לא יכל לנצח את הסטרא אחרא, כי טענותיו נשתברו, וכדין — „השיב אחור ימינו מפני אויב״[א].

בצד צפון עומד אור אחר והוא ממונה לבטל דינו של ההיכל הרביעי והוא מוסר את הדבר לממונה על הפתח של אותו היכל, שמחוץ לו עומדים ומחכים ממונים של הסטרא דמסאבא והם נוטלים את הדין וגומרים אותו. עִתים עושה דין אור זה שבצד צפון וְהדין הזה אֵינו נמסר בידי הסטרא אחרא, כי כל דין שנעשה על ידו, יש לו רפואה וקודשא בריך הוא עושה חסד. —

גבריאל הוא שמו של אור זה שבצד צפון ובכל מקום שהוא מכה, שורה בו חסד, כי הוא כולל דין וחסד, ועל כן יש בו מכה

א) איכה ב, ג. —

1) שבו עומד האור בתקפו — כשהשמש, שממנו יוצא האור, נמצא בצד דרום, אורו חזק. —

ורפואה. — בצד זה נמצא רז הפסוק „כי כאשר ייסר איש את בנו, ה' אלהיך מיסרך"[א], ואלו הם יסורים של אהבה[1], הנכללים בצד של חסד ובצד של דין.

בצד מזרח נמצא אור אחר, והוא ממונה על כל עניני הרפואה ומכניס לפני אדוניו כל אותם שנשכחו במחלתם ומקרב את הזמן והקץ לאותם שפסקה אמונתם בחייהם. הוא סובב את העולם בכל יום ויום ומחלק רפואה בפקודת אדוניו. —

שמו של האור הזה הוא ר פ א ל. הוא מחבר צד זה לצד זה, צד מיכאל לצד גבריאל, ובשעה שאיש נדון בהיכל הרביעי לחיים, הוא מקדים ומביא רפואה. — ורפואה זו מתוך דחק[2] באה, כי היא יוצאה משני צדדים: מצד ימין שבו רפואה ומצד שמאל, שבו דחק, ועל כן כשרפואה באה לחולה, מתוך דחק גדול היא באה.

בצד מערב יש אור אחד ושמו נ ו ר י א ל, הוא א ו ר י א ל, הכלול מכלם והוא שליח לכלם.

להיכל זה נכנסות כל התפלות וכל הרצונות של התשבחות הנעשות באהבה, וכשהן נכנסות, כלן מתדבקות בקודשא בריך הוא, ובכל יום ובכל זמן שהנשיקות מתחברות, משתעשע קודשא בריך הוא בנשמות הצדיקים, והשעשוע הוא, שהנשיקות מתעוררות.

בהיכל זה נכללים כל ההיכלות שלמטה ממנו.

היכל קדש הקדשים.

ה ה י כ ל ה ש ב י ע י הוא לפנים מכל ההיכלות ואין בו לא דיוקן ולא גוף. בו נמצאים כל הרוחות והנשמות הקדושים ובו הם

א) דברים ח, ה.

1) י ס ו ר י ם ש ל א ה ב ה — יסורים הבאים על האדם מן האהבה שהקדוש ברוך הוא אוהב אותו והוא מיסר אותו בעולם הזה, בכדי לטהרו מעונותיו. — 2) ד ח ק — לחץ, מצוקה.

מתעכבים, עד שיבוא המלך המשיח ואז תבאנה גם הנשמות הקדושות והעולם יִמָּלא חדוה והקדוש ברוך הוא ישמח בהן, כמו שנאמר: „ישמח ה׳ במעשיו״א).

היכל זה הוא טמיר ונעלם וגניז.

(פקודי רמה — רנט).

טו. ארבע רוחות.

תאנא: אמר ר׳ יצחק: ארבע רוחות מנשבות בכל יום מארבעה רוחות העולם:

רוח מזרח מנשבת מהבֹקר ועד חצי היום ועמה יוצאות רוחות רפואה מ„אוצר החמדה״. דתנן: אוצר יש למעלה בשערי מזרח וחמדה שמו ויש בו שלשת אלפים ושבעים וחמש רוחות של רפואה לעולם. והַינו דתנן במשנת ר׳ אליעזר: „בֹקר לא עבות״ב), כלומר: כשהיא „בֹקר״ — „לא עבות״, מי שיש לו חליים, איגו נלכד בעָבות״ [1]), וכנגד זה אמר ר׳ יוחנן בן זכאי: יש מלאך ממונה מהבקר ועד חצי היום על אותה הרוח הבאה ממזרח ומיכאל שמו, שהוא ממונה לצד מזרח. ואמר ר׳ יוחנן בן זכאי: הוא מיכאל, דכתיב בֵיה [2]) „הנה מלאכי ילך לפניך״, ואם תסתכל, תמצא שמיכאל הוא מלאכי [3]), וזהו מה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה: „הנה מלאכי ילך לפניך״, כלומר: הנה מיכאל ילך לפניך. ותאנא: כשרוח מזרח מתעוררת לצאת לעולם

א) תהלים קד, ל. — ב) שמואל ב, כג, ד.

1) ב„עָבוֹת״ — חבלים, מוסרות, יסורים. 2) בֵּיה — בו. — 3) מיכאל הוא מלאכי — אותיות מיכאל הן האותיות של מלאכי.

מי שהולך בדרך ומכַוֵן אליה את רוחו, כל הברכות שמברכים אותו מתקַיְמות ויהיה שמח כל היום.

רוח מערב מנשבת מחצי היום עד הלילה ויוצאים עמה מ„אוצר מַעַיָן" ארבע מאות וששים וחמש רוחות להפריח[1] עשבים ואילנות ויבולים. ותאנא: מלאך ממונה מחצי היום ועד הלילה ורפאל שמו, והוא ממונה לצד מערב.

אמר ר' יוסי בן פזי: אם כן, קושיא איכא הכא[2], דהא תנינן: המלאך הממונה על הרפואה רפאל שמו, ואמרת, שהרפואה באה ממזרח ומיכאל ממונה עליו!

תא שמע: אמר ר' יוחנן בן זכאי: כל המעשים שהקדוש ברוך הוא עושה עם בני אדם, הם רק בכדי שיכירוהו. הוא מחי והוא מסי[3], ולא ישימו בני אדם את לבם לא אל המלאכים ולא אל השרים, ובגין כך הוא מחליף את העתים והזמנים, שלא יאמר אדם: „מלאך פלוני עשה לי זאת", אלא ידע, שהכל הוא ביד הקדוש ברוך הוא, ולפיכך הוא מחליף את הרוחות, עד שיתפללו לפניו וישובו אליו, ואז יצוה על הרפואה שתשרה עליהם, ואותו המלאך הממונה על הרפואה עושה מה שנצטוה מרצון אדוניו. ותא חזי רחמנותו של הקדוש ברוך הוא: הוא אינו מכה בן אדם, עד שמעשיו נשקלים במאזנים בבית הדין שלמעלה והממונה על הדין הוא מיכאל, שהוא שולח רוח רפואה לצד המלאך הזה וכשבן האדם מיטיב את מעשיו, הוא שולח לו את הרפואה על ידי הממונה עליה.

רוח דרום מנשבת מתחלת הלילה ועד חצות הלילה ועמה יוצאות מאותו „אוצר החמדה" מאתים ושבעים וחמש רוחות לדַשן את הארץ ולחמם את הק־ירות[4], ומלאך ממונה עליה ושמו אוריאל, והוא עומד בצד דרום. רוח זו קשה לחולים וטובה לעולם. ותאנא:

1) להפריח — לעשות פרחים, לגרום לפרחים. — 2) איכא הכא — יש פה.— 3) הוא מחי והוא מסי — הוא מכה והוא מרפא. — 4) קרירות — קֹר. —

משעה שרוח זו מנשבת, דנים את הרשעים באש של הגיהינם וכל העולם שוכבים והוזים [1], בשנתם ואין מי שיתפלל עליהם.

רוח צפון מנשבת מחצי הלילה עד הבקר. ותאנא: שלש מאות אלף רוחות וסערות באות עם הרוח הזאת, והיא קשה מִכֻּלן לכל וטובה לחולים מפני רוב הקרירות והחמימות הרבה שבה. ותאנא: אמר ר' שמעון בן יוחאי: באותה שעה קודשא בריך הוא יוצא מאותם העולמות הרבים, שהוא רוצה בהם, ובא להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן וקול כרוז מכריז לפניו ואומר: „עורי צפון ובואי תימן"[א], כלומר: עורי רוח צפון והתעוררי לבוא לעולם ולהפיח בֹּשֶם של עדן. הדא הוא דכתיב: „הפיחי גני, יזלו בשמיו"[ב], דתאנא: בזמן שרוח צפון מנשבת בחצי הלילה והקדוש ברוך הוא נכנס לגן עדן, כל הבשמים וכל האילנות שבגן עדן מעלים ריחם ומזמרים לפניו, וכל הצדיקים כלם נהנים מזיו אספקלריא [2] של מעלה ונִזונים ממנו ומזמרים לפני יוצרם בגן עדן.

תנו רבנן: כשמתחלת רוח צפון לנשב, כל השמים וכל הרקיעים וחיות הקודש והאופנים וכל צבא השמים כֻּלם מזדעזעים ומתחלחלים ופוצחים[3] רנה ושבחה למי שאמר והיה העולם, עד שהוא נכנס עם הצדיקים לגן עדן, וזה בחצות הלילה.

(זוהר חדש יד, טו).

טז. שבעה פתחים.

אמר ר' יהודה: עשה הקדוש ברוך הוא ירושלים למעלה כנגד

א) שיר השירים ד, טז. — ב) שם. —

---

1) הוזים — נרדמים, ישנים. — 2) אספקלריא — מראָה, ראי. — פוצחים — פותחים פיהם.

ירושלים של מטה ונשבע שלא יבוא שם, עד שיבואו ישראל לירושלים של מטה, ושבע כִתות של מלאכי השרת שומרים אותה סביבותיה ועל כל פתח ופתח שלה כִתות של מלאכי השרת. והם, הפתחים האלה, נקראים בשם „שערי צדק", והם מְכֻוָנים להכנס בהם נפשות הצדיקים, ודוד המלך עליו השלום נכסף[1] להם, שנאמר: „פתחו לי שערי צדק אָבֹא בם אודה יה, זה השער לה', צדיקים יבאו בו"[א]. ולמעלה מהם שומרים מלאכי השרת בחומות העיר, שנאמר: „על חומֹתיך, ירושלים, הפקדתי שֹמרים"[ב] — „על חומֹתיך, ירושלים" זו ירושלים של מעלה. „הפקדתי שֹמרים" אלו מלאכי השרת. ותאנא: שבע פתחים יש לנפשות הצדיקים להכנס בהם עד מקום מעלתן ועל כל פתח ופתח שומרים.

דרך הפתח הראשון נכנסת הנשמה למערת המכפלה, שהיא סמוכה לגן עדן ואדם הראשון שומר על הפתח הזה. זכתה — הוא מכריז ואומר: „פַנו מקום! שלום בואֵךְ!" והיא יוצאה מן הפתח הראשון.

הפתח השני הוא בשערי גן העדן ושם מוצאה הנשמה את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת. זכתה — נכנסת בשלום, ואם לאו, שם היא מקבלת ענשה ונשפטת בלהב הכרובים. כנגד הכרובים האלה היו הכרובים במקדש בשעה שהכהן נכנס ביום הכפורים. זכה — נכנס בשלום, לא זכה — מבין שני הכרובים יצא להב ונשרף בפנים ומת.— הכרובים שבבית המקדש היו מְכֻוָנים כנגד כרובים אלו שבשערי גן העדן לצרף הנשמות. זכתה הנשמה — נותנים לה פִנקס[2]: סִמן להכנס, והיא נכנסת אל גן העדן אשר בארץ ושם יש עמוד אחד של ענן ונֹגה מעורבבים זה בזה ועשן ונֹגה סביבותיו, והעמוד הזה נעוץ למטה ועולה למעלה, לשערי השמים, זכתה הנשמה לעלות למעלה, היא עולה באותו עמוד. לא זכתה

א) תהלים קיח, יט, כ. — ב) ישעיה סב, ו.

1) נ כ ס ף — התאוה. — 2) פִּנְקָס — ספר לרשימות.

יותר, היא נשארת שם ומתעדנת מהטוב אשר למעלה ונהנָה מזיו השכינה, אבל אינה נִזונה ממנה.

הנשמה הזוכה לעלות באותו עמוד, עולה עד שמגעת אל הפתח השלישי, שהוא כנגד הרקיע הנקרא „זבול" ובאה עד ירושלים אשר שם ועליה נצבים שומרים. זכתה — פותחים לה הפתחים והיא נכנסת. לא זכתה — נועלים את השערים ודוחים אותה לחוץ ונוטלים פִּנקסה ממנה, והנשמה אומרת: „מצאֻני השֹמרים, הסֹבבים בעיר, הכוני, פצעוני נשאו את רדידי מעלי, שֹמרי החֹמות"א) — „מצאני השֹמרים הסֹבבים בעיר" אלו מלאכי השרת, השומרים את בית המקדש וירושלים של מעלה. „נשאו את רדידי מעלי" זהו הפנקס שלה, סִמנָה. „שֹמרי החֹמות"— כמה שנאמר: „על חֹמתיך, ירושלים, הפקדתי שֹמרים". — זכתה לעלות, היא נכנסת שם לאותם השערים ומשבחת לקדוש ברוך הוא בבית המקדש אשר למעלה, ומיכאל השר הגדול מקריב אותה לקרבן, והולך עמה עד הפתח הרביעי והחמישי והששי ואומר לפני הקדוש ברוך הוא: „רבונו של עולם! אשרי בניך, בני אוהביך: אברהם ויצחק ויעקב! אשרי הצדיקים הטובים, הזוכים לזה!"

ומיכאל עולה עם הנשמה והם מגיעים לפתח השביעי, שהוא נקרא בשם: „עֲרָבות" וגנזי חיים טובים נמצאים בו וכל נשמותיהם של הצדיקים כלם נמצאים שם ונעשים מלאכי השרת ומקלסים לפני הקדוש ברוך הוא ונזונים מזיו השכינה, אספקלריא המאירה, ושם המנוחה והנחלה ונֹעם חיי העולם הבא, אשר „עין לא ראתה, אלהים זולתך".

(שם, מדרש הנעלם, כג).

א) שיר השירים ה, ז.

יז. מעינות, נהרות, יאורים ותנין.

אמר ר׳ אלעזר:

מסטרא ימינא עִלאה [1] יוצאים שלשה עשר מעיָנות, נהרות עמֻקים. אלו עולים ואלו יורדים. כל אחד ואחד נכנס בחברו. אחד מהם מוציא ראשו ומכניסו לשני נהרות. אחד משני הנהרות האלה נוסע מימין למעלה ומפריש[2] למטה אלף יאורים, היוצאים מאותם שלשה עשר המעינות-נהרות לארבעה צדדים. שלשה עשר יאורים מתפרשים ונכנסים אל המעינות ומהם נוטלים מים ארבע מאות ותשעים ותשעה יאורים וחצי מצד זה וארבע מאות ותשעים ותשעה יאורים וחצי מצד זה. נשאר חצי יאור מצד זה וחצי יאור מצד זה ושני החצאים נעשים אחד, וזה נכנס בין היאורים ונעשה תנין, שראשו אדום כשושנה, קשקשותיו חזקות כברזל, סנפיריו משוטטים ומתפרשים לכל היאורים. כשהוא מרים את זנבו, הוא מכה בו את הדגים ואין מי שיקום לפניו. פיו לוהט אש. כשהוא נוסע בכל אותם היאורים, מזדעזעים שאר התנינים ובורחים ונכנסים אל הים. שבעים שנה הוא רובץ בצד זה ושבעים שנה בצד זה. אלף יאורים חסר אחד מתמלאים ממנו והוא רובץ ביניהם. כשהוא נוסע יוצאה שלהבת של אש מקשקשותיו וכֻלן מתחממות והגלים רועשים והיאורים מתערבים אלו באלו ונעשים שחורים, והגלגלים של המים רצים לארבע רוחות העולם. הוא מרים את זנבו ומכה למעלה ומכה למטה והכל בורחים מפניו, עד שבצד צפון קמה שלהבת אש וכרוז קורא: „קומו, זקנות[3]! התפזרנה לארבע רוחות! הרי נתעורר מי ששם חחים בלחייו[4] של התנין״.—אז כל הזקנות מתפזרות, והמלאכים אוחזים בתנין ונוקבים את לחייו בצד שִׁניו, ומכניסים אותו לנקב של תהום רבה, עד שנשבר כחו, ואז משיבים אותו לנהרותיו

---

1) עִלאה — עליונה. — 2) מפריש — מבדיל. — 3) זקנות — הגדולות שבשֵׁדות. — 4) נתעורר מי ששם חחים בלחייו — כבר התעורר מי שקם כנגדו כנגד הכחות הרעות ואינו נותן לו להרע וממילא אין לשֵׁדות כח להזיק.

אחת לשבעים שנה עושים לו כזאת, בכדי שלא יטשטשו[1] את מקומות הרקיעים ועמודיהם, וכלם מודים ומברכים ואומרים: „באו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה' עשנו"[א].

(וארא כז).

יח. הכֹּכב של ערב שבת.

ביום הששי, בשעה שהערב מגיע, מאיר כֹכב אחד מצד צפון ועמו שבעים כֹכבים אחרים, ואותו הכֹּכב מכה בכֹּכבים האחרים וכֻלם נכללים בו ונעשים כלל אחד של שבעים. והככֹב מתפשט ונעשה כמדורה[2] אחת, להטת בכל עֲבָרֶיהָ. והמדורה מתפשטת סביבות אלף הרים ומושכת אליה את הגְוָנים שבפנים ממנה. הגון הראשון ירוק. כיון שגון זה נמצא אצל המדורה, היא עולה ודולגת עליו למעלה ונכנסת אל תוכה ומשליכה אותו לחוץ, נמצא הגון הירוק בחוץ ומדורת אש הכֹּכב בפנים. אחר כך מושכת המדורה אליה גַוָן אחר, שני, לבן. כיון שגון זה נמצא אצלה, היא עולה משליכה אותו לחוץ והיא נמצאה בפנים. כך היא עושה לכל שאר הגונים, עד שהיא נמצאת בפנים של כל הגונים ונגשת אל נקודה שמירה, לקבל ממנה אור.

(ויקהל רג).

א) תהלים צה, ו.

1) יטשטש — ימחה, ישחית. — 2) מדורה — לחבת אש גדולה.

הלילה.

א. שלש משמָרות.[1]

ר׳ חזקיה ור׳ יוסי ור׳ יהודה היו מהלכים בדרך ומדברים דבר תורה. פתאום באו אל הר אחד. אמר ר׳ יוסי:

— הר זה נורא הוא. נלך ולא נתעכב פה.

אמר ר׳ יהודה:

— אלמלי היה פה רק אחד, היה לו לירא, אבל אנו שלשה, וכ
אחד ואחד מאתנו ראוי, שהשכינה לא תסור מאתנו.

אמר ר׳ יוסי:

— הא תנינן, שלא יסמוך אדם על נס?

אמר לו ר׳ יהודה:

— מפני המזיקים[2] אין לנו לירא, שהרי שָנינו, שלשלשה א
המזיקים מתראים ואינם מזיקים. מפני לסטים[3] גם כן אין לנו לירא
כי הר זה רחוק מן הישוב ובני אדם אינם נמצאים פה ואין פה ג
לסטים. אבל יש לנו לירא מפני חיות רעות, שהן נמצאות פה. אך או
חבריא ויש בינינו דברי תורה והשכינה תשמור עלינו.

אמר ר׳ יוסי:

— ודאי הכא הוא.

---

1) מ ש מָ ר ו ת — חלקי הלילה; הלילה מתחלק לשלשה חלקים וכל חלק וחלק נקר
בשם „משמָרה". — 2) מ ז י ק י ם — שדים. 3) ל ס ט י ם — גזלנים.

אדהכי נטה השמש לערוב וראו למעלה על ההר סלע אחד. אמר ר' יהודה נלך ונעלה אל הסלע הזה, כי אני רואה שבסלע יש מערה. עלו שמה וראו מערה בתוך הסלע ונכנסו אליה. אמר ר' יהודה:

— נחלק בינינו את הלילה לשלש המשמרות שלו וכל אחד ואחד אתנו יעמוד על המשמר במשמרה אחת ולא נישן.

פתח ר' יהודה ודרש פסוקים שונים ואמר:

לאחרי שחרב בית המקדש, כיון שמגיע הלילה אין חדוה נכנסת ל מלך מלכי המלכים, אבל בחוץ עומדים המלאכים ומזמרים, וכשהלילה תחלק[1] והתעוררות עולה ממטה למעלה[2], כדין קודשא בריך הוא מעורר ל צבאות השמים לבכיה ובועט ברקיע ומזדעזעים עליונים ותחתונים אין נחת לפניו, מלבד כשמתעוררים למטה בתורה, שאז קודשא בריך וא וכל נשמות הצדיקים שעמו כלם מקשיבים לקול תורה ושמחים, וכל ותם המזמרים עומדים בחוץ ואומרים שירה בשלש משמרות הלילה כלם משבחים.

אמר ר' יוסי:

תא חזי: בשעה שהשמש שוקעת, אותם הכרובים העומדים במקום דש הקדשים מקישים[3] בכנפיהם למעלה ופורשים אותן ונשמע קול גונן של כנפיהם למעלה, ואז מתחילים לנגן אותם המלאכים האומרים זירה בהתחלת הלילה. ומה השירה שהיו אומרות כנפיהם של הכרובים? — „הנה ברכו את ה' כל עבדי ה'"א). במשמרה שניה מקישים אותם כרובים בכנפיהם למעלה ונשמע קול הנגון שלהן, ואז מתחילים לנגן ותם המלאכים, העומדים במשמרה שניה. מה השירה שהיו אומרות אז נפי הכרובים? — „הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט, לעולם ישב"ב).

א) תהלים קלד, א. — ב) שם קכה, א.

1) כשהלילה מתחלק — כשמגיעה חצות הלילה. — 2) התעוררות עולה מטה למעלה — למטה, בארץ, מקוננים ב„תקון חצות" על חרבן בית המקדש. —) מקישים — מכים.

במשמרה השלישית מקישים אותם הכרובים בכנפיהם ואומרים שירה: הללויה, הללו עבדי ה', הללו את שם ה'. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. ממזרח שמש עד מבואו מהֻלל שם ה'"[א]. אז כל הכוכבים והמזלות שברקיע פותחים ואומרים שירה, כמה דכתיב: „ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים"[ב], וכתיב: „הללוהו כל כוכבי אור"[ג]— כוכבי אור הם הכוכבים הממונים על השירה בשעה שהבוקר בא ואז משוררים אחריהם ישראל למטה וכבודו של הקדוש ברוך הוא עולה ממטה למעלה. ישראל למטה ביום ומלאכי עליון למעלה בלילה.

אמר ר' יהודה:

שתים עשרה השעות של הלילה מתחלקות לשלש משמרות וכמה ממונים גדולים נתמנו עליהן. כשהלילה מתחלק נצבים הממונים בשתי שורות מצד זה ובשתי שורות מצד זה ורוח עליון בא ומתיצב ביניהם, וכדין כל אותם אילנות שבגן עדן כלם פותחים שירה וקודשא בריך הוא נכנס לגן עדן ורוח צפון מתעורר בעולם וחדוה באה, ורוח זה מנשב בבשמים והם מעלים ריחות למעלה והצדיקים מתעטרים בעטרותיהם ונהנים מזיו האספקלריא המאירה. זכאים הצדיקים הזוכים לאור עליון זה! ואותו האור של האספקלריא המאירה מאיר לכל העברים וכל אחד ואחד מאותם הצדיקים נוטל את חלקו הראוי לו, כפי המעשים שעשה בעולם הזה. מקצתם מתביִשים מן האור שחבריהם נטלו יותר מהם. כשהלילה מתחיל לבא כמה גרדיני נמוסים מתעוררים ומשוטטים בעולם, וכשהלילה מתחלק יורד צד צפון ואוחז בלילה, עד שבאה המשמרה השלישית ואז צד דרום מתעורר, עד שבא הבקר ואז באים ישראל בתפלותיהם ומעלים את הלילה למעלה והוא נגנז ונוטל ברכות מראש המלך ומתברך בטל[1], הנמשך ממעלה והפורש לכמה צדדים וכמה רבבות

א) תהלים קיג, א — ג. — ב) איוב לח, ז. — ג) תהלים קמח, ג. —

1) מתברך בטל — הטל יורד בלילה.

ונים ממנו, ובו עתידים המתים לקום לתחיה. הדא הוא דכתיב: „הקיצו רננו שכני עפר, כי טל אורות טלך"א) — טל מאותם האורות העליונים, מאירים למעלה.

עודם יושבים במערה, נתחלק הלילה. אמר לו ר' יהודה לר' יוסי:

— השתא רוח צפון מתעורר והלילה מתחלק. עכשו משתוקק הקדוש ברוך הוא לקולם של הצדיקים בעולם הזה הלומדים עכשו תורה, הקדוש ברוך הוא מקשיב להם. ובכן לא נפסוק לדבר דברי תורה. ישבו ועסקו בתורה עד הבקר ואז יצאו מן המערה והלכו לדרכם.

(ויחי רל—רלג).

ב. שלש המשמרות ושלשה מחנות מלאכים.

ר' אלעזר ור' יוסי היו יושבים בלילה אחד ועוסקים בתורה. אדהכי קרא התרנגול. בכה ר' אליעזר ואמר:

עד עכשו הרעיש קודשא בריך הוא שלש מאות ותשעים רקיעים ובטש בהם ובכה על חרבן בית המקדש והוריד שתי דמעות אל תוך הים הגדול וזכר את בניו מתוך בכיה. כי הלילה מתחלק בשתים עשרה השעות שלו לשלש משמרות. אם נוספות שעות על הלילה, אז השעות היתרות על שתים העשרה הן של היום ואינן נחשבות בין שעות הלילה, ושתים עשרה השעות מתחלקות לשלש משמרות, שבכל אחת ואחת מהן יש ארבע שעות, ושלשה מחנות מלאכים קדושים ממונים על שלש המשמרות.

ה מ ח נ ה ה ר א ש ו ן ממונה על ארבע השעות הראשונות של

א) ישעיה כו, יט.

הלילה ובהן הם משבחים לאלהים. ומה הם אומרים? — „לה׳ האר[ץ]
ומלואה, תבל וישבי בה, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. מ[י]
יעלה בהר ה׳ ומי יקום במקום קדשו? נקי כפים ובר לבב, אשר ל[א]
נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה״א) — מאי טעמא?[1] משום שכאש[ר]
הלילה פורש את כנפיו על העולם, אז טועמים כל בני העולם טעם מית[ה]
ונשמותיהם יוצאות מהם לעלות למעלה, ואותם המלאכים עומדים ואומרים
„מי יעלה בהר ה׳?״ וכו׳ ובכל רקיע ורקיע עומדים כמה ממונים וכמ[ה]
שרים ואת הנשמות שאינן זוכות לעלות למעלה הם דוחים לחוץ והן
הולכות ומשוטטות בעולם ונוטלים אותן כמה מלאכי חבלה ומודיעי[ם]
אותן[2] דברי כזבים ועתים דברי אמת ממה שיבוא בזמן קרוב. אבל
נשמות הצדיקים הולכות ועולות ופותחים לפניהן את הפתחים והן עולות
אל המקום הנקרא „הר ה׳״, ומשם הן עולות אל המקום הנקרא „מקום
קדשו״, כי שם מתראות כל הנשמות לפני אדוניהן. בשעה שהנשמות
נמצאות שם, כדין חדותו של אדוניהן היא להתקין להן מקום הנקרא
קדש הקדשים ושם רשמים כל מעשיהן וזכיותיהן.

המחנה השני ממונה על ארבע השעות האחרות והם אומרים
שירה רק שתי שעות, עד שהלילה מתחלק וקודשא בריך הוא נכנס לגן
עדן. המלאכים האלה הם אבלי ציון והם הבוכים על חרבן בית המקדש.
בתחלת המשמרה האמצעית הם פותחים ואומרים: „על נהרות בבל שם
ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון״ב), והם שבכו על נהרות בבל עם
ישראל יחדו, ועל כן הם פותחים בפסוק זה ומסימים „זכר ה׳ לבני
אדום״ג), ואז מתעורר הקדוש ברוך הוא ובוטש ברקיעים ומרעיש שנים
עשר אלף עולמות וגועה ובוכה, וזוכר את ישראל ומוריד שתי דמעות

א) תהלים כד, א—ד. — ב) שם קלז, א. — ג) שם, ז.

1) מאי טעמא? — מדוע הם אומרים פסוק זה? — 2) ומודיעים אותן — בחלום.

לים הגדול, וכדין מתעוררת שלהבת אחת בצד צפון ומכה רוח אחד שבצד זה באותה השלהבת והיא הולכת ומשוטטת בעולם, ובאותה שעה מתחלק הלילה והשלהבת הולכת ומכה בכנפות התרנגול והוא קורא. אז נכנס הקדוש ברוך הוא לגן עדן להשתעשע עם נשמות הצדיקים וכל האילנות שבגן וכל אותן נשמות הצדיקים פותחים ואומרים: „שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד"א). ובשעה שנשמותיהם של הצדיקים שבארץ שבות לגופיהם, אוחזים בחן כל אותן ההולכים ואומרים: „הנה ברכו את ה' כל עבדי ה'"ב). —

ושָנינו: פסוק זה אומר **המחנה השלישי** בארבע השעות האחרונות, והוא אומר שירה עד שבא אור הבֹקר ואז משבחים לאדוניהם כל הכֹכבים והמזלות וכל המלאכים העליונים השולטים ביום.

(ויקהל קצה, קצו).

ג. עוד שלש משמרות.

תנן: שלש משמרות הַוְי הלילה ובכל משמרה ומשמרה יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ומלאכים ידועים ממונים על כל משמרה ומשמרה.

המלאכים הממונים על **המשמרה הראשונה** אומרים שירה: „לה' הארץ ומלואה" וכו', כי כל נשמותיהם של בני האדם יוצאות אז מהם ורוצות לעלות, וכשהן עולות ומגיעות אל המקום שמלאכים אלו עומדים, הן מוצאות שם שלש מאות וששים וחמשה היכלות כמספר ימי השנה, שהם שלש מאות וששים וחמשה, ושרים גדולים ממונים עליהם. אם הנשמות זוכות, פותחים אותם הממונים לפניהן את פתחי ההיכלות,

א) תהלים כד, ז. — ב) שם קלד, א. —

ואם לאו הם דוחים אותן לחוץ והן הולכות ומשוטטות בעולם ופוגשור
ברוחות רעות, שהן מודיעות אותן דברים, שמקצתם שקר ומקצתם אמת
על המשמרה השניה ממונים המלאכים הנקראים בשם
„אבלי ציון", כי הם מתאבלים על חרבן בית המקדש ובשעת קריאת
הגבר[1], מתעוררת שלהבת בצד צפון, ומהתעוררותה של שלהבת זו,
המגיעה עד כנפי התרנגול שבעולם הזה, יוצא קול וקורא בחיל[2]
„התעוררו לבכי על בית המקדש, כל בעלי השלום!" — מי שכבר ראו
את הבכי ומי שלא ראה עוד — הכל מתקבצים לבכות על בית המקדש.
מי ראה מהומה כמהומה של כל צבאות השמים באותה שעה! כלם וכל
המרכבות הקדושות גועים ובוכים והקדוש ברוך הוא גועה ובוכה ובוע
בשלש מאות ושבעים רקיעים ושואג ונותן קולו על חרבן בית המקדש.
הדא הוא דכתיב: „ה' ממרום ישאג, וממעון קדשו יתן קולו"[א].— וכל
החילות של מעלה וכל המרכבות בוכים ומתאבלים באותה שעה ואומרים
„אלהים באו גוים בנחלתך, טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים
לעִיים, נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים, בשר חסידיך לחיתו
ארץ"[ב]. באותה שעה מתעוררת כנסת ישראל ונגשת אל הקדוש
ברוך הוא ואומרת: „שִׁבְעָה אני צער, שִׁבְעָה מכאובים על בני הגלות
ועל הפלטרים[3] הקדושים, שגורשתי מהם, ולא די שגורשתי, אלא
שמחרפים ומקללים אותי בכל יום עליהם ואין לי בגלות פה להשיב
להם". אומֵר לה הקדוש ברוך הוא: „בתי, זכרי נא, שכשגורש דוד
משיחי מירושלים ויצא לקראתו שמעי בן גרי מן הימיני וגִדף וְקלל
אותו קללה נמרצת, והוא לא היה חושש להשיב לו ושתק. גם אַת, אַל
תלכי אחרי החרופים והגִדופים של הרשעים. הֵיי עכשו בגלות והנהיגי

א) ירמיה כה, ל. — ב) תהלים עט, א—ב.

1) קריאת הגבר — קריאת הגרנגול. — 2) בחיל — ברעדה. — 3) פלטרי
— היכלות, בית המקדש.

ת בניך שם בתורה ובמעשים טובים ואז אבא ואגאל אותך".
על המשמרה השלישית ממונים מלאכים אחרים, האומרים ירה עד הבקר.

(זוהר חדש צה).

ד. בחצות הלילה.

אמר ר' יהודה: אמר רב: בחצות הלילה, כשהקדוש ברוך הוא כנס לגן עדן, נצוץ של אש יוצא מבין גלגלי החיות[1] והולך בכל העולם נוגע תחת כנפי התרנגול ובאותה שעה מקיש התרנגול באימה בכנפיו קורא, ומי שיש חכמה בלבו ומתעורר וקם אז ועוסק בתורה, הולך קולו ונשמע בגן עדן ומקשיב הקדוש ברוך הוא, והצדיקים אומרים לו: „מארי עלמא! מי הוא זה?" והוא משיב ואומר: „פלוני שנשמה קדושה בו יושב ועוסק בתורה, הקשיבו כלכם, כי קולו נעים לי יותר מכל השירות והתשבחות שאומרים למעלה".

אמר ר' תנחום: דוד היה יודע אותה שעה של חצות, דתנן: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכשהיה קם בחצות הלילה, רוח צפונית באה ומנשבת בו, ומיד היה קם ומתגבר בשירות ותשבחות, ובכל לילה ולילה היו מקשיבים לו הקדוש ברוך הוא וכל הצדיקים שבגן עדן.

תנו רבנן: כשמתחיל רוח צפון לנשב, כל השמים וכל הרקיעים וחיות הקדש וכל צבא השמים כלם מזדעזעים ופוצחים רנה ושבחה למי שאמר והיה העולם, עד שהקדוש ברוך הוא נכנס אל הצדיקים לגן עדן. וזהו בחצות הלילה.

(שם טו).

---

1) החיות — החיות של מעלה.

ה. עוד בחצות הלילה.

ר׳ אבא אמר: בשעה שחצות הלילה מגיעה והקדוש ברוך הוא נכנס לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים, כל האילנות שבגן עדן מזמרים ומשבחים לפניו וכרוז קורא בחיל ואוֹמֵר: „לכם, קדושים עליונים אומרים: מי מכם המכניס רוח לאזניו, בכדי לשמוע ועיניו פקוחות לראות ולבו פתוח לדעת בשעה שהרוח של כל הרוחות מרים את נועם הנשמה!״. —

וַי לאותם הישנים אז ואינם יודעים ואינם רואים! איך יקומו בדין, כשגופם יִטָמא ונשמתם תהיה משוטטת על פני האויר הזך ותעלה ותרד והשערים לא יִפָּתחו לפניה ותתגלגל כאבנים בתוך כף הקלע? וַי להם! הם לא יעמדו במקום ענג הצדיקים. מקומם יִפָּקדִ[1] והם יִמָּסרו בידי דומה[2], ירדו ולא יעלו. עליהם כתיב: „כלה ענן וילך, כן יורד שאול לא יעלה״[א].

באותה שעה מתעוררת שלהבת אחת מצד צפון ובוטשת בארבע רוחות העולם ויורדת ומגיעה לבין כנפי התרנגול והוא קורא, ואין מתעורר, אלא צדיקי אמת מתעוררים ועוסקים בתורה ואז הקדוש ברוך הוא וכל הצדיקים שבגן עדן מקשיבים.

(בראשית עז).

א) איוב ז, ט.

1) יִפָּקֵד — יחסר. — 2) דומה — מלאך רע.

שירה.

א. כחה של השירה.

ר' אלעזר פתח:

„שיר השירים אשר לשלמה"[א] — תנא: כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, עלה בחפץ לפניו לברא את השמים בימינו ואת הארץ בשמאלו. ועלה בחפץ לפניו לנהוג היום והלילה, וברא המלאכים הממונים בחסדו לומר שירה ביום, וברא המלאכים הממונים לומר שירה בלילה. אלו מימין ואלו משמאל. אלו מקשיבים שירת היום ואלו מקשיבים שירת הלילה, שירתם של ישראל קדש.

ר' יצחק אמר: אותם האומרים שירה בלילה מקשיבים שירתם של ישראל ביום.

אמר ר' שמעון: כת אחת כלולה משלש כתות אומרת שירה בלילה.

ותנא: אלו האומרים שירה בלילה, הם שָרים על כל בעלי השיר, כשפותחים החיים שירה מוסיפים העליונים כח לדעת ולהכיר ולהשיג מה שלא השיגו. שמים וארץ מוסיפים כח בהאי שירה.

אמר ר' נחמיה: אשרי הזוכה לדעת באותו שיר, דתניא: הזוכה באותו שיר יֵדע בעניני התורה והחכמה ויאזין ויחקור ויוסיף כח וגבורה במה שהיה ובמה שעתיד להיות, ובזה זכה שלמה לדעת, דתני ר' שמעון:

א) שיר השירים א, א.

דוד המלך עליו השלום ידע בזה [1] ותִקן שירות ותשבחות הרבה, ורמז בהן העתידות לבֹא והוסיף כח וגבורה ברוח הקֹדש, ידע בעניני התורה והחכמה, ואִזן וחִקר ותִקן משלים הרבה ועשה ספר מאותו השיר ממש, והַינו דכתיב: עשיתי לי שרים ושרות[א], כלומר קניתי לי חכמה לדעת שיר מאותם השירים העליונים ואשר תחתיהם, והַינו דכתיב: „שיר השירים", שיר של אותם שרים של מעלה, שיר הכולל כל עניני התורה והחכמה וכח וגבורה במה שהיה ועתיד להיות. שיר שהשרים של מעלה משוררים.

אמר ר' אלעזר: אלו השרים עמדו[2] עד שנולד לוי, אבל משנולד לוי ואילך אמרו הלוִים שיר. כיון שנולד משה ונמשח אהרן ונתקדשו הלוִים, נשלם השיר ועמדו העליונים והתחתונים על משמרותיהם.

ואמר ר' אלעזר: בשעה שנולד לוי פתחו למעלה ואמרו: „מי יִתֶּנך כאח לי, יונק שדי אמי, אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבֻזו לי"[ב]. כיון שיצאו משבט לוי המשוררים של מטה ונתקדשו כלם ועמדו על משמרותיהם ונתקדשו אלו לנוכח אלו[3] חברים כאחד, והעוֹלמות אחד ומלך אחד שוכן עליהם, בא שלמה ועשה ספר מאותו שיר של אותם שרים ונסתמה[4] החכמה בו.

אמר ר' יהודה: למה נקראו השרים של מטה לוִים? — על שהם נלוים ומתחברים למעלה כאחד, והשומע[5] נלוה ונדבק נפשו למעלה.

(שמות יח, יט).

א) קהלת ב. ח. ב) — שיר השירים ח. א.

---

1) ידע בזה — ידע את הענין הזה, כחה של השירה. — 2) עמדו — עמדו ושרו. — 3) אלו לנוכח אלו — המשוררים של מטה, הלוִים, לעמת המשוררים של מעלה. — 4) נסתמה — נסגרה. — 5) והשומע — והשומע את השירים.

ב. השירה של מעלה.

אמר ר׳ שמעון:

אנו פותחים עינינו ורואים גלגלי המרכבה הקדושה נוסעים למסעיהם וקול שירה נעים לאזנים עולה ויורד [1], הולך ואינו נוסע [2], מזדעזעים אלף אלפים ורבוא רבבות ופותחים שירה וקולה הנעים הולך ממטה למעלה, עומדים מי שעומדים ומתכנפים בכנופיה [3] לסטרא דימינא ארבע מאות וחמשים אלף מארי דעַינין [4], והם רואים ואינם רואים, עומדים על מקומם. שתי שורות אחרות נְחֻרות [5] מהם. לסטרא דשמאלא מתכנפים מאתים וחמשים אלף. מארי דיבָבָא [6] מיַבבים ומיַללים ממקום מושבם, פותחים בדין ומסַימים בדין. מיַבבים שנית והדַין יושב והספרים נפתחים. באותה שעה עולה הדַין העומד עליהם ויושב על כסא דין והשירה משתתקת עד שנגמר הדין. סובבים מארי דעַינין דלסטרא דימינא ועמהם שלשה עשר אלף אחרים. תוקעים ולא מיבבים ולא מיללים, פותחים שירה ומזדעזעים מאתים וחמשים אלף מארי דיבבא. תוקעים שנית ולא מיללים ולא מיבבים. נוסע הפטרון [7] מאותו הכסא ויושב על כסא רחמים. באותה שעה הוא מזכיר את השם הקדוש, העליון והגדול, שבו יש חיים לכל. הוא פותח ואומר פעם אחת: „יוד, הֵא, וָאו, הֵא״. פותחים כמלפנים הגלגלים הקדושים ואלף האלפים ורבוא הרבבות ואומרים שירה ומשבחים ואומרים: „בריך יקרא דה׳ מאתר בית שכינתיה!״. בא הגן, שהיה טמיר במאתים וחמשים עולמות ושזיו יוצא ממנו לארבע הרוחות ונמשך לכל אותם הנמצאים למטה, הוא הגן הנקרא „גן עדן״.

---

1) עולה ויורד — עולה למעלה ויורד למטה. — 2) ואינו נוסע — אינו ממהר, אינו רץ. — 3) מתכנפים בכנופיה — מתאספים, מתקבצים בקבוץ. — 4) מארי דעַינין—בעלי עינים. — 5) נְחֻרות — נעשות לבָנות. — 6) מארי דיבָבָא — בעלי בכיה. — 9) הפַטרון — האב, הקדוש ברוך הוא. —

פותח אותו הסבא-הפטרון שנית ומזכיר את שמו: „יוד, הֵא, וָאו, הֵא", וכלם פותחים בשלש עשרה מדות הרחמים. מי זה, שזכה לראות את הרמים על רמים, העצָמים על עצָמים, המרכבות הקדושות והשמים וכל צבאם מזדעזעים ומתחלחלים באימה רבה ומשבחים השם הקדוש ואומרים שירה! — זכאים הצדיקים, שהם באותו עדן ויודעים זאת. על זאת נאמר: „מי לא יִרָאֲךָ מלך-הגוים, כי לך יאתה"[א].

(שמות, תוספתא, ד).

ג. שירים תאבים[1].

ר' אלעזר פתח: „שיר המעלות אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני"[ב]; — שירים תאבים ברא הקדוש ברוך הוא בבריאת שמים וארץ, בכדי להללו ולשבחו, שהוא יוצר הכל. השמים אומרים שירה לפניו והארץ אומרת שירה. ועוד, שכל העולם תאבים ושמחים לפאר ליוצרם בחזותו[2] נפלאותיו בשמים ובארץ, והוא „בראשית" — עַיֵן באותיות ותראה „שיר תאב"[3], כלומר: שיר חָשק העולם לומר על נפלאותיו בשמים ובארץ. —

איזו הן „המעלות", שהיה דוד המלך אומר? — אלו הם אותם השירים, של אותן המעלות, שהן השמים, שנאמר „הבונה בשמים מעלותיו"[ג], ודוד תאב להם והיה אומר אותם, וזהו „שיר תאב".

ואמר ר' אלעזר: כתיב: „ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים"[ד] — מַאן אינון[4] „בני אלהים"? אלו הם המלאכים, שהם אומרים

א) ירמיה י,ז. — ב) תהלים קכ, א. — ג) עמוס ט, ו. — ד) איוב לח, ז.

1) שירים תאבים — שירים שמשתוקקים להם. — 2) בחזותו — בראותו. 3) „שיר תאב" — שיר חשק.—אותיות „בראשית" הן האותיות של המלות „שיר תאב". — 4) מַאן אינון — מי הם.

שירה לפני יוצר בראשית בכל לילה, כנגד שלש משמרות דהוי הלילה; ובכל משמרה ומשמרה כל כת וכת אומרת שירה ובמשמרה האחרונה, שהיא בסוף הלילה, לעת הבקר, כל הכוכבים והמזלות והמלאכים הנקראים „בני אלהים" אומרים שירה, שנאמר: „ברן יחד כוכבי בוקר" וכו', וכל אחד ואחד כפי מעלתו, להורות, כי „גבוה מעל גבוה שומר", כי מעלות יש להם, אלו למעלה מאלו, על כן נאמר: „שיר המעלות" — שיר ממעלות המלאכים האומרים שירה, וזהו „בראשית" — „שיר תאב" — „ברא אלהים את השמים ואת הארץ".

(זוהר חדש ו).

ד. שירה למעלה ולמטה.

ר' חזקיה אמר:

תא חזי: בכל רקיע ורקיע יש כמה שמשים לשמש את הקדוש ברוך הוא, כי אין לך שמש, או ממונה, שאין לו עבודה ושמוש לאדונו וכל אחד ואחד מהם עומד על השמוש, שהפקד עליו ויודע את עבודתו. מקצתם משמשים בשליחותו של אדוניהם ונתמנו בעולם על כל מעשיהם של בני האדם, ומקצתם משבחים אותו והם הממונים על השירה. ואף על גב, שהם ממונים על השירה, אין לך כל חיל בשמים וכוכב ומזל, שלא ישורר לקודשא בריך הוא, כי בשעה שהלילה נכנס, מתפרשים שלשה מחנות מלאכים לשלשה צדי העולם (מזרח, מערב וצפון) ובכל צד וצד אלף אלפים ורבוא רבבות ממונים על השירה, וחיה קדושה אחת ממונה עליהם וכלם אומרים שירה לקודשא בריך הוא עד שבא הבוקר. כשבא הבוקר כל אותם שבצד דרום וכל הכוכבים המאירים כלם משבחים לקודשא בריך הוא, כמה שנאמר: „ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני

אלהים". ואז מאיר הבקר וישראל נוטלים שירה ומשבחים לקודשא בריך הוא שלש פעמים ביום כנגד שלש המשמרות של הלילה וכך עולה כבוד ה' ביום ובלילה.

(וישב קפח, קפט).

התורה.

א. התורה עץ חיים.

ר׳ חִיָא ור׳ חזקיה היו יושבים תחת עץ שבשׂדֶה אונו. נרדם ר׳ חִיָא וראה את אליהו. אמר לו:

— השתא באתי להודיע, שירושלים וכל ערי החכמים קרובים להחרב, כי נִתנה הרשות לסמאל עליה ועל כל תקיפי העולם, ואני באתי להודיע לחכמים, דִלְמָא[1] יאריכו ימי ירושלים, כי כל זמן שהתורה נמצאת בה, היא קַימת, משום שהתורה היא עץ החיים, וכל זמן שהתורה קימת למטה, אין עץ החיים פוסק למעלה; פוסקת התורה למטה, פוסק עץ החיים מן העולם, ועל כן כל זמן שהחכמים יעסקו בתורה בירושלים, לא יוכל סמאל להחריב אותה.

נעור ר׳ חיא והלך ואמר דבר זה לחכמים. אמר ר׳ יֵסי:

— הכל יודעים זאת: העוסקים בתורה, העיר הקדושה עומדת עליהם, ולא על תקיפי העולם.

(ויצא קנא).

---

1) דִלְמָא — אולי.

ב. בן פזי.

ר׳ אבא, כשבא מהתם [1], היה מכריז:

— מי הרוצה עֹשר ומי הרוצה אֹרך חיים בעולם הבא, יבא ויעסוק בתורה!

היו כל העולם מתאספים אליו. היה רַוָק[2] אחד בשכונתו [3]. ביום אחד בא אליו ואמר לו:

— רבי! אני רוצה לעסוק בתורה, כדי שיהיה לי עֹשר.

אמר לו ר׳ אבא:

— ודאי יהיה לך עֹשר; ומה שמך?

אמר לו:

— יוסי.

אמר ר׳ אבא לתלמידיו, שיקראו לו: „ר׳ יוסי בעל עֹשר וִיקָר" ישב אותו רַוָק ועסק בתורה. לימים עמד לפני ר׳ אבא ואמר לו

— רבי! אן[4] העֹשר?

אמר ר׳ אבא:

— שמע מִנה, שלא לשם שמים הוא עושה.

נכנס לחדרו ושמע קול אחד אומר:

— אל תענשהו, כי אדם גדול יהיה.

שב אליו ואמר לו:

— שֵב ואני אתן לך עֹשר.

אדהכי בא אדם אחד וכלי פז בידו. הוציא את הכלי ונפל או[ו] בבית.

אמר אותו אדם לר׳ אבא:

---

1) מהתם — משם. מארץ ישראל. — 2) רַוָק — בחור, פנוי מאשה.
3) בשכונתו — בשכנות שלו. — 4) אן — איה.

— רבי! אני רוצה לזכות בתורה, כי יש לי עשר רב, שעזב לי אבי, אשר היה מסדר לי על שלחנו שלש עשרה כוסות של פז כאלה, ובתורה לא זכיתי, ואני רוצה, שיעסוק אדם בתורה בשבילי ואני אתן לו עשר.

אמר לו ר' אבא לרַוָק:

— עֲסוק בתורה ואדם זה יתן לך עשר

נתן האיש לרַוָק את כלי הפז הזה וזה ישב ועסק בתורה, והאיש היה נותן לו עשר.

לימים נכנס חשק התורה ללבו של הרוק. ביום אחד היה יושב ובוכה. מצא אותו רבו בוכה ואמר לו:

— על מה אתה בוכה?

אמר לו:

הנחתי חיי העולם הבא! איני רוצה לעסוק בתורה בשביל עשר.

אמר ר' אבא:

— השתא שמע מִנה, שֶלְשֵם שמים הוא לומד תורה.

קרא לאותו אדם ואמר לו:

— טול עשרך ותן אותו ליתומים, ואני אתן לך חלק גדול בתורה בכל מה שאנו עוסקים.

החזיר לו ר' יוסי את הכוס של פז, ומאז ועד היום נקרא הוא ובניו ובני בניו בשם „בן פזי", והוא ר' יוסי בן פזי, שזכה הוא ובניו להיות גדולים בתורה ולדעת, שאין שום שכר טוב בעולם כשכרו של הלומד תורה ומקַיֵם אותה.

(לך לך פח).

ג. רזי התורה הסתומים והעתידים להגלות.

ר' יהודה ור' יוסי היו מהלכים בדרך. אמר לו ר' יהודה לר' יוסי:

פתח פיך ודבר דברי תורה, כי השכינה באה ומתחברת עם מי שמדבר דברי תורה וכל שכן בדרך, שהשכינה באה והולכת לפני בני האדם, הזוכים לאמונת הקדוש ברוך הוא.

הלכו ודברו דברי תורה. פתאום אמר ר׳ יוסי:

— זוכרני השתא, שבמקום זה ישבתי פעם אחת עם אבי, והוא אמר לי: „בני! עתיד אתה, כשיגיעו ימיך לארבעים שנה, למצוא במקום זה אוצר של חכמה עליונה וכשתבאנה להבות אש אל ידך, יאבד האוצר ממך". אמרתי לו: „אבא! במה ידעת?" אמר לי: „בשתי צפרים אלו שעברו על ראשך אני יודע". והרי זכיתי לאותם הימים שאמר אבי, ואת האוצר לא מצאתי.

אדהכי פרש ר׳ יוסי ונכנס אל תוך מערה אחת ומצא ספר אחד שהיה נעוץ בחור סלע שבקצה המערה.

כיון שפתח את הספר ראה שבעים ושנים גלופים של האותיות שנמסרו לאדם הראשון ובהם היה יודע כל החכמות של קדושי עליון וכל הדברים העתידים לבא לעולם עד היום, שבו יקום ענן בצד מערב ויחשיך את העולם.

קרא לר׳ יהודה והתחילו לקרוא באותו ספר. לא הספיקו לקרוא שנים־שלשה דפים, עד שהיו מסתכלים באותה החכמה העליונה. כיון שהתחילו לקרוא בסתרי הספר ולדבר זה עם זה על הדברים שקראו יצאה להבת אש וסערה באה ונגעה בידיהם והספר אבד מהם.

בכה ר׳ יוסי ואמר:

— דלמא חס ושלום חטא יש אצלנו, או אין אנו זכאים לדעת מה שכתוב בספר זה?

כשבאו אל ר׳ שמעון ספרו לו את המעשה. אמר להם.

— דלמא בקץ המשיח, הכתוב בספר זה, הייתם מדברים!

אמרו לו:

— אין אנו יודעים, כי הכל נשכח מאתנו.

אמר להם ר׳ שמעון:
אין רצונו של הקדוש ברוך הוא שאותו הספר יתגלה כל כך
בעולם, וכשיקרבו ימות המשיח, אפילו הקטנים שבעולם עתידים למצוא
נפונות החכמה ולדעת קצים וחשבונות.

(וירא קיז, קיח)

ד. ענשו של המסיח דעתו[1] מן התורה.

ר׳ יוסי יצא לדרך והיה ר׳ אחא בר׳ יעקב מהלך עמו. בלכתם
שתק ר׳ יוסי והרהר במילי דעלמא ור׳ אחא הרהר במילי דאורַיְתא.
פתאום ראה ר׳ יוסי נחש אחד רץ אחריו. אמר לר׳ אחא:
— הרואה אתה את הנחש הרץ אחרי?
אמר לו ר׳ אחא:
— אני רואה אותו.
רץ ר׳ יוסי והנחש אחריו. נפל ר׳ יוסי ודמו שתת וירד מחטמו.
שמע אומרים:
„רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקד עליכם את
עונותיכם"א).
אמר יוסי:
— ומה על שעה אחת, שהסחתי דעתי מן התורה, כך,—מי שמתיאש
ממנה, על אחת כמה וכמה.

(שמות יז)

א) עמוס ג, ב.

1) מסיח דעתו — מסיר מחשבתו, פוסק לחשוב.

ה. בן מזכה אביו בתורתו.

אדם אחד היה הולך להרי חושך ושני חכמים עמו. ראה בהרים בקיעים ועשן יצא מהם, ושמע אדם אחד אומר: „וַי, וַי!". אמר אותו אדם:

— ודאי מקום זה אחד ממקומות הגיהינם הוא.

נרדם האדם וראה בחלומו איש אחד מקבץ קוצים ומניחם על כתפיו ושני ממונים מן הגיהינם מציתים אש בקוצים והם נשרפים, והאיש צועק ושני המלאכים הקדושים, שליחיו של השופט העליון ששפט אותו, אומרים לו: „אתה עזבת את הקדוש ברוך הוא ואת מלאכיו, שהיו שומרים אותך בעולם הזה ובעולם הבא ועשית רצונם של הקוצים, הם הרשעים, ישרפוך הקוצים".

אמר לו אותו היהודי לאיש מן הגיהינם:

— מי אתה?

אמר האיש:

— יהודי רשע אני והממונים של הגיהינם אינם מזכירים לי שמי ושלש פעמים דנים אותי ביום ושתי פעמים בלילה.

אמר לו:

— ושם מקומך אתה יודע?

אמר לו:

— בגליל העליון ישבתי ועזבתי בן בעולם ואני קַצָב הייתי. מפני הרעות הרבות שעשיתי היו דנים אותי מפי ומרגלַי ומידַי ומלאך ממונה על הקברות אמר לי בשעה שדנו אותי: „אוי למי שנשבע לקַיֵם את התורה ונשבע על שקר! וַי לקרקפתא[1], שלא הניחה תפילין מעולם ואוי לידים ששמשו בהבלי העולם ואוי לרגלים שהיו הולכים בהבלי

1) קרקפתא — ראש, גלגולת.

העולם!" בשעה שהיו מַלקים אותי מכות מרדות [1], אמרתי כל מה שעשיתי ובאה נשמתי והמלאך שהיה ממונה על נשמתי ונתנו כתָב אחד מכל מה שעשיתי.

נֵעור אותו אדם משנתו והלך לגליל העליון. אמר שם לאיש אחד:

— הראית ינוקא בן קַצָב שמת בזמן פלוני?

אמר לו האיש:

— ינוקא זה שאתה שואל עליו הולך לבית המטבחים והוא רשע כאביו.

הלך אותו אדם לבית המטבחים וראה אותו ינוקא מצחק עם הנערים. אמר לו:

— בני, לך עמי.

הלך עמו, והוא הלבישו ומסר אותו לרבי אחד, שהיה מלמדו תורה עד שגדל וקרא ואמר הפטורה בבית הכנסת והתפלל והוסיף לקרוא וללמוד עד שקראו לו „רבי".

והמת, אבי הינוקא, שהיו דנים אותו, בא בחלום לאותו אדם ואמר לו:

— רבי! כמו שנחמת אותי, כך ינחם אותך הקדוש ברוך הוא. בשעה שאמר בני הפטורה בקהל, פטרו אותי מן הדין. בשעה שהתפלל ואמר קדיש, קרעו לי גזר דיני לגמרי ובשעה שנעשה חכם, נתנו לי חלק בגן עדן, והכניסו אותי לישיבה של הצדיקים; ובשעה שנעשה חכם גדול וקראו לו „רבי", עטרו אותי בכתר, שהצדיקים מתעטרים בו, ובשבילך, רבי, זכיתי לכל הכבוד הזה. זכאי חלקך, שבשביל זה יש לך חלק גדול מאד בעולם הזה ובעולם הבא!

(זוהר חדש נג)

---

1) מכות מרדות — מכות נמרצות בלי מספר.

ו. ספר רפואות של רזי תורה.

סוחר אחד אמר לו לר׳ אלעזר, ששמע מאביו, כי בימיו היה רופא, שכאשר נסתכל בחולים היה אומר: זה יחיה וזה ימות. אמרו על הרופא הזה, שהוא צדיק אמת, יְרֵא חֵטא, וכל מי שלא יכול להשיג דבר שהוא צריך לו, היה רופא זה קונה אותו דבר בממונו ונותן לו, ואין חכם בעולם כמותו ובתפלתו היה עושה יותר ממה שהיה עושה בידו. ואמר אותו סוחר: ספרו של רופא זה היה בידי, כי ירשתי אותו מֵאֲבִי אבי, וכל דברי הספר הזה היו מיֻסדים על רזי התורה, ורזים סתומים מצאתי בו ודברי רפואה רבים, שהוא אמר עליהם, שרק ירא חטא יוכל לעשותם, וגם דברי רפואה מאותם שהיה בלעם עושה, שהיה מלחש לחשים על חולה ומיד נתרפא, והרופא היה אומר: רפואה זו אסורה וזו מותרת למי שהוא ירא חטא.

שמח ר׳ אלעזר ושמחה החבריא.

אמר ר׳ אלעזר:

אלמלא היה ספר זה בידי, הייתי רואה מה הוא.

אמר הסוחר:

— אני אמסור אותו לך על מנת[1] להראותו לבוצינא קדישא[2].

ותנינן: אמר ר׳ אלעזר: אותו ספר היה בידי שנים עשר חדש ומצאתי בו אורות עליונים ויקרים. כשהגעתי לאותם הרזים של בלעם, נבהלתי. פעם אחת לחשתי במקום אחד והיו האותיות שהוצאתי מפי עולות ויורדות, עד שאמרו לי בחלום: למה לך להכנס לתחום שאינו שלך ושאין אתה צריך לו? נתעוררתי ורע היה בעיני הדבר, כי רזים סתומים נמצאו באותו ספר. שלחתי אל אותו הסוחר ור׳ יוסי בר׳ יהודה

1) על מנת — על תנאי. — 2) לבוצינא קדישא — למאור הקודש, לר׳ שמעון בן יוחאי.

שמו, והחזרתי לו את הספר. ברזים של בלעם מצאתי שמות המלאכים ששלח לו בלק והשמות האלה היו מסדרים כראוי. אבל כמה מיני רפואות מצאתי בו, שהיו מיסדים על סודות התורה והרזים הסתומים שלה.

(האזינו רצט)

חרבן בית המקדש והגלות.

א. קללות בכל יום.

ר' חזקיה פתח:

„משא גיא חזיון: מה לך איפה, כי עלית כלך לגגות[א]" — תא חזי: כבר פֵּרשו החכמים, שבשעה שנחרב בית המקדש והיו שורפים אותו באש, עלו כל הכהנים על חומות בית המקדש וכל המפתחות בידיהם ואמרו: „עד הכא אנו היינו הגזברים[1] שלך, מכאן ואילך טול שלך". אבל תא חזי: „גיא חזיון" — היא השכינה שהיתה במקדש וכל בני העולם היו יונקים ממנה יניקה של נבואה, ועל כן נקראה בשם „גיא חזיון"[2]. „מה לך איפה, כי עלית כלך לגגות" — כי כשחרב בית המקדש באה השכינה ונכנסה לכל אותם המקומות, שבהם היה לה מדור לפנים והיתה בוכה על בית מדורה ועל ישראל שהלכו גולה ועל כל הצדיקים והחסידים שהיו שם ואבדו, ואז שאל אותה הקדוש ברוך הוא ואמר לה: „מה לך איפה, כי עלית כלך לגגות?" — מהו „כלך"? „כי עלית" סגי[3]! אלא „כלך" לכלול עמה כל הצבאות וכל המרכבות שלמעלה, שכלם בכו עמה על חרבן בית המקדש. אמרה לפניו: „בנַי בגלות והמקדש נשרף, ואני מה לי פה?" הוסיפה ואמרה: „תשואות מלאה, עיר הומיה, קריה

א) ישעיה כב, א. —

1) הגזברים — הממונים על האוצרות (של בית המקדש). — 2) „גיא חזיון" — מקום שממנו יצא חזיון, (נבואה). — 3) סגי — די.

עליזה, חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה" וכו'. „על כן אמרתי: שעו מני, אמרר בבכי, אל תאיצי לנחמני על שוד בת עמי"[א], וקודשא בריך הוא אמר לה: „מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה"[ב].

ותא חזי: מיום שחרב בית המקדש לא היה יום, שלא נמצאו בו קללות, משום שבשעה שבית המקדש היה קָים, היו ישראל עובדים עבודה ומקריבים עולות וקרבנות, והשכינה היתה שורה עליהם במקדש כאם הרובצת על בניה והיו כל פנים מאירים, עד שברכות היו נמצאות למעלה ולמטה; ולא היה יום, שלא נמצאו בו ברכות וחדוות, והיו ישראל יושבים לבטח בארצם וכל העולם היה נזון בעבורם. השתא, שבית המקדש חרב והשכינה עמהם בגלות, אין לך יום, שלא נמצאו בו קללות והעולם ארור ואין חדוה לא למעלה ולא למטה. אבל הקדוש ברוך הוא עתיד להקים את כנסת ישראל מעפר ולשמח את העולם בכל, כמה שנאמר: „והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי"[ג].

(מקץ רב, רג).

ב. עליונים ותחתונים התאבלו.

ר' חיָא פתח: „שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה"[ד] — תא חזי: כשחרב בית המקדש וגרמו העוונות והגלו ישראל מארצם, עלה הקדוש ברוך הוא למעלה למעלה ולא נסתכל בחרבן בית המקדש ובעמו שגלה, ואז גלתה השכינה עם ישראל. כשירד קודשא בריך הוא, נסתכל בביתו והוא נשרף, נסתכל בעמו והוא גולה, שאל על המטרוניתא[1] והיא גורשה, כדין

א) ישעיה כב, ד. — ב) ירמיה לא, טו. — ג) ישעיה נו, ז. — ד) שם, סו, י.

---

1) המטרוניתא — הגבירה, השכינה.

„ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק"[א]. והשכינה מה כתיב בה? „אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה"[ב], ואפילו שמים וארץ התאבלו, דכתיב: „אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם"[ג]. מלאכי עליון כלם התאבלו, דכתיב: „הן אראלם צעקו חוצה, מלאכי שלום מר יבכיון"[ד]. השמש והלבנה התאבלו ואורם חָשך, דכתיב: „חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו"[ה]וכל העליונים והתחתונים בכו עליה והתאבלו.

(ויגש רי).

ג. שתי הדמעות.

ר' שמעון הרים ידיו בתפלה לקודשא בריך הוא להתפלל תפלתו. אחר כך באו ר' אלעזר בנו ור' אבא וישבו לפניו. בשבתם ראו אור אחד מְאורות היום חָשך וצנור אחד של שלהבת אש נשקע בתוך ים טבריה ונזדעזע כל אותו המקום.

אמר ר' שמעון:

— ודאי השתא הוא הזמן שקודשא בריך הוא זוכר את בניו ומוריד שתי דמעות לתוך הים הגדול, וכשהדמעות יורדות, הן פוגעות באותו הצנור של שלהבת האש והוא נשקע אִתו יחדו בים.

בכה ר' שמעון ובכתה החבריא.

(שמות ט).

א) ישעיה כב, יב. — ב) יואל א, ח. — ג) ישעיה נ, ג. — ד) שם לג, ז. — ה) שם יג, י. —

ד. מבוכה ומהומה למעלה.

אמר ר' שמעון:

כמה גדולות היו המבוכה והמהומה, שהקים הקדוש ברוך הוא במרום בשעה שישראל הלכו גולה.

בשעה שהיו כותבים ברקיע את הפתקא, שישראל יהיו נמסרים בידו של ישמעאל ויהיו משועבדים לו, עד שלא נחתמה הפתקא בגושפנקא [1] של המלך, קרא הקדוש ברוך הוא לכל צבאות השמים וקרא לגבריאל, שקֶסֶת[2] הסופר במתניו ואמר לו: „אעכֵּב את הפתקא, עד שלא חתמו אותה ואבכה על בני ואעשה להם מספד ואבל. אני משביעכם, כל צבאות השמים, שתניחוני ולא תתאמצו לנחמני". בעט ברקיע, הנקרא בשם „עֲרָבוֹת" ועשה בו בקיעים וחלונות פתוחים. פתח ואמר: „בנַי, בני אהובַי לבי, גדלתיכם ונשאתיכם כאב הנושא את בנו, למדתיכם לירוא מפני, השלטתי אתכם על כל אֻמות העולם. חטאתם לפני כמה חטאים ואני סלחתי לכם, כי בנים יקרים וחביבים הייתם לי. בנַי, בנַי! אקרא לארבע רוחות העולם ואשביע אותן עליכם. מזרח, מזרח! אני משביעך: אם בנַי יתפזרו בתוכך, תסתכל בתואר ודיוקן שלהם, איך ישתנו וישחרו בענוים שימצאו להם בתוכך ותבכה עליהם ותספוד להם ותשמור אותם. בנַי, בנַי! כשהייתם בביתי[3] תחת יד אמכם[4] בעדנים ובתענוגים, לא השגחתם עלי. בנַי, בנַי! מה אעשה לכם? גזרה היא! שבועה היא! אבל אני ואתם בגלה! משה, הרועה הנאמן! אינך משגיח על בני, שמסרתי לידך! מזרח, מזרח! לך אל משה וספדו על בני, השמיעו אבל ומספד, עד שאני אשמע ואתאבל עמכם יחדו! בני, בני, אהובי נפשי! איך תלכו בשלשלאות חזקות וידיכם אסורות לאחוריכם! בנים שגדלו בעדנים, בנים שהיו יקרים מפז וספיר, איך תפלו בידי נכרים, שאינם מרחמים כלל! בְּשַׂר הקודש

---

1) גושפנקא — חותם. — 2) קֶסֶת — כלי לעט ודיו. — 3) בביתי — בארץ ישראל. — 4) אמכם — השכינה.

של גופיכם השלך ונתחלל בשוקים וברחובות! בני, בני, וי עליכם!" —
קרע הקדוש ברוך הוא את הפורפירא שלו ופנה לדרום וקרא:
„דרום, דרום! אני משביעך: כשיתפזרו בני בתוכך, תסתכל בהם ותראה איך השחרו דיוקניהם וימינם נשברה בין העמים. דרום, דרום! אני משביעך: לך אל אברהם אבינו ואמור לו, איך נפלו בניו ונתפזרו בין שונאיהם ותבכו ותספדו עליהם! דרום, דרום! אני משביעך, שתשמור את בני, אהובי נפשי, כשיתפזרו בתוכך!"
ואל צפון קרא:
„צפון, צפון! לך בקול בכי ומספד ואבל ויגון על בני אל יצחק, שנעקד על מזבחי ואמור לו, איך הולכים בניו ונופלים בחרב! אל תאמרו ואל תודיעו זאת ליעקב, שלא יהפוך את העולם ברגזו".
פנה למערב וקרא:
מערב, מערב! לך אל אנקות החללים והקרבות החזקים של בני, לך אל אהובתי, יונתי תמתי [1], ואמור לה, איך הם הולכים בנהר ואיך הם מתפזרים לכמה עברים! אחותי, בתי, רעיתי [2], רעיה שלי, אהובת נפשי, מה נעשה לבנינו? אבל אחותי, אהובתי, הרי כנפיך פרושות לארבע רוחות העולם, אני משביעך, בתי יחידתי, שתלכי אתם ולא תעזבי אותם ותגיני עליהם בארבע רוחות העולם, שלא יאבדו מן העולם.
בשעה ששמעה כנסת ישראל את הדברים האלה, הרימה קולה ונזדעזעו שמונה עשר אלף עולמות, כדין „קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה"[א]. אז „ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד[ב]".
מי ראה מבוכה כמבוכה שהיתה אז בכל הרקיעים! מי ראה מהומה

א) ירמיה לא, יד. — ב) ישעיה כב, יב.

---

1) יונתי, תמתי — כנסת ישראל. — 2) אחותי, בתי, רעיתי — השכינה, כנסת ישראל.

ומספד כמהומה ומספד שהיו שם! כל צבאות השמים חשבו, שכל העולמות יֵהָפכו.

אמר לה הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל:

— בתי, יחידתי! לכי ושבי עם בָנַי והגיגי עליהם!

אמרה לו:

— מארי דעלמא! לא אלך! אחרי שאתה גדלת ורוממת אותם אהיה רואה את שוביהם אוכלים אותם?!

כדין נשבע הקדוש ברוך הוא להקים אותה ולגמול לישראל, להוציאם מן הגלות, כמה שנאמר: „כה אמר ה׳: „מנעי קולך מבכי, ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעֻלתך, נאֻם ה׳, ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך, נאֻם ה׳, ושבו בנים לגבולם״[א]. ואז יצאה מלפניו.

כיון שיצאה מלפניו פתח הקדוש ברוך הוא ואמר: „איכה יועם זהב״[ב]. וכל אותה הקינה אמר לבדו, ואחר כך נחתמה אותה פתקא.

(זוהר חדש ס).

ה. הגָלֻיות והתשובה.

אמר ר׳ פנחס: רצה הקדוש ברוך הוא לנסות את ישראל ושלחם לבבל, שנאמר: „וישלח את היונה מאתו״[ג] — „יונה״ זו כנסת ישראל. ראה מה כתיב בה: „ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה״[ד], שהכביד מלך בבל את עולה ברעב ובצמא ובהריגת צדיקים הרבה, ומשום כובד עול— „ותשב אליו אל התבה״[ה] — וחזרה בתשובה ונגאלה. וכאשר הוסיפו לחטוא כבתחילה, הוסיף להגלותם, שנאמר: „ויוסף שלח את היונה״[ו], בגלות אחרת של יון. דאמר ר׳ יהודה: גלות יון החשיכה את פניהם

א) ירמיה לא, טו, טז. — ב) איכה ד, א. — ג) בראשית ח, ח. — ד) שם, ט. — ה) שם ו) שם י.

של ישראל כשולֵי קדירה [1], ומרוב צערם ודחקם מה כתיב בהם? — ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה"[א] — מה "לעת ערב" — השעה לא היתה מאירה להם כמלפנים, הצדיקים נהרגו וחשך היום והשמש שקעה להם ולא יכלו להתקים מפני הלחץ הגדול, שהיה עליהם, שנאמר: "אוי לנו, כי פנה היום, כי ינטו צללי ערב"[ב] — "כי פנה היום" אלו הם הצדיקים, המאירים כשמש, — "כי ינטו צללי ערב", שנשארו כעוללות בציר [2], וזהו "לעת ערב", ולא בזמן שהצדיקים מאירים להם כשמש. "והנה עלה זית טרף בפיה" — לולא שהעיר הקדוש ברוך הוא רוח הכהנים, שהיו מדליקים נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם. ובכל גלות וגלות שָבה כנסת ישראל בתשובה ונתקבלה. —

אמר ר' פנחס: חוץ מן הגלות הרביעית, שעדַין לא שבה, והכל תלוי בתשובה.

ואמר ר' פנחס: אין לך בכל פעם ופעם [3], שלא עִכֵב הקדוש ברוך הוא את גזר דינה של כנסת ישראל שבע שמטות ושבעה יובלות, שמא תחזיר בתשובה. הדא הוא דכתיב: "וַיָחֶל עוד שבעת ימים אחרים"[ג] — חוץ מן הראשונים [4] "וישלח את היונה ולא יספה שוב אליו עוד"[ד] — "וישלח את היונה" בגלות אדום, "ולא יספה שוב אליו עוד", שעד היום לא חזרה בתשובה ולא העירה רוחה, דאמר ר' פנחס: אִלמלי חזרה בתשובה לא נשתַירה בגלות יום אחד.

א) בראשית יא. — ב) ירמיה ו, ד' — ג) בראשית ח, יב. ד) שם.

---

1) שולי קדירה — תחתית הקדירה, שהיא תמיד שחורה מן העשן והפיח. —

2) שנשארו כעוללות בציר — פנה היום — הצדיקים, ונשארו מהם אך "צללי ערב", מועטים מאד כעוללות בציר, כענבים הנשארים על עץ הגפן אחרי הבציר. —

3) בכל פעם ופעם — בכל פעם שהקדוש ברוך הוא רצה להגלות את ישראל. —

4) חוץ מן הראשונים — "שבעת ימים" — שבע שמטות, "שבעת ימים אחרים" — שבעה יובלות.

ר' אליעזר אומר; כל הגליות שגלתה כנסת ישראל נתן לה הקדוש ברוך הוא זמן וקץ ונתעוררה תמיד בתשובה; והגלות האחרונה אין לה קץ וזמן, אלא הכל תלוי בתשובה, שנאמר: „ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו"א) וכתיב: „אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך"ב).

אמר ר' עקיבא:

— אם כן, איך יהיה כדבר הזה, שיתעוררו כלם יחדו בתשובה מי שהוא בקצה השמים ומי שהוא בקצה הארץ, איך יתחברו יחדו לעשות תשובה?

אמר לו ר' אליעזר:

— חייך, שאם יחזרו בתשובה ראשי הקהלות, או קהלה אחת, בזכותם תתקבץ כל הגלות, כי הקדוש ברוך מסתכל תמיד, אימתי יחזרו ויעשה להם טוב, דכתיב: ולכן יחכה ה' לחננכם"ג) — הוא מחכה תמיד, אימתי יעשו תשובה.

רבי היה יושב יום אחד ומתבונן בפסוק זה: „בצר לך, ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו"ד). אמר: מה שאמר משה שיהיה באחרית הימים, כל אותן הצרות באו, ותשובה עד כאן לא עשו!

עודנו יושב, בא אליו אליהו זכרונו לברכה ואמר לו:

— רבי במה עסקת?

אמר לו:

במה שאמרה התורה שבאשר תבאנה צרות על ישראל באחרית הימים, יעשו תשובה לאלתר[1], דכתיב: „באחרית הימים, ושבת", ועד כאן לא שבו בתשובה.

א) דברים ל, ב. — ב) שם, ד. — ג) ישעיה ל, יח. — ד) דברים, ד ל.

---

1) לאלתר — תיכף, מיד.

אמר לו אליהו:

— חייך, רבי, בדבר זה עסק קודשא בריך הוא היום ובא מיכאל, האפטרופס הגדול של ישראל ושאל, מתי יצאו בניו אהוביו מתחת גלות אדום, ואמר: אתה כתבת בתורתך, שכאשר יקבלו את העונשים על העברות שעשו, יגאלו, „כי אל רחום ה׳ אלהיך״א). אמר לו הקדוש ברוך הוא: „יבא סמאל, האפטרופס של ישמעאל ויטעון עמך לפני״. בא סמאל וטען מיכאל לפני הקדוש ברוך הוא כבראשונה. אמר סמאל: מארי דעלמא! אתה אמרת, שכנסת ישראל תהיה תחת שליטתו של אדום, עד שיהיו ישראל זכאים לפניך, והרי כלם חיָבים עד היום״. בה בשעה גער בו הקדוש ברוך הוא על שאמר דלטוריה על בניו וברח סמאל שלשת אלפים מילים. ואל מיכאל אמר הקדוש ברוך הוא: מיכאל, מיכאל! היה לך לראות מה שכתוב בפסוק הקודם: „ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו״, ואחר כך כתיב: „כי אל רחום ה׳ אלהיך״. אמר מיכאל: „מארי דעלמא! היה לך לרחם עליהם, כי רחום אתה וכך נקראת״. אמר לו הקדוש ברוך הוא: שבועה נשבעתי ביום שהדין נגזר לפני, עד שישובו, ואם כנסת ישראל תפתח בתשובה כחֻדו של מחט, אנכי אפתח לה שערים גדולים.

(שם כו)

ו. שלש שאלות ושלש תשובות.

אמר ר׳ אבא: זוכרני דבר אחד ששמעתי מבוצינא קדישא, ששמע משמו של ר׳ אליעזר.

פעם אחת בא לפניו גוי חכם אחד ואמר לו:

סבא, סבא! שלש שאלות אני רוצה לשאלך: האחת — אתם אומרים

א) דברים ד, לא.

שיבנה לכם בית מקדש אחר, והרי לא היה צריך להבנות, אלא שתי פעמים: בית ראשון ובית שני; בית שלישי ובית רביעי לא תמצא בתורה, וזה שהיה צריך להבנות, כבר נבנה. ותו: אתם אומרים, שהנכם קרובים אל המלך העליון יותר מכל שאר העמים — מי שהוא קרוב למלך, שרוי תמיד יותר בלי צער, בלי אימה, בלי דוחק,—והרי אתם בצער ובדוחק וביגון תדיר יותר מכל בני העולם, ואנו—צער ויגון ודוחק אינם קרבים אלינו כלל! אנו קרובים למלך עליון ואתם רחוקים ממנו, ועל כן יש לכם צער ודוחק, אבל ויגון, מה שאין כן אנו. ותו: אתם אינכם אוכלים נבלה וטרפה, בכדי שתהיו בריאים והגוף שלכם יהיה בריא. אנו אוכלים כל מה שאנו רוצים, ואנו חזקים בכח, בבריאות וכל אברינו בריאים,—ואתם שאינכם אוכלים נבלות וטרפות, חלשים וכלכם שרוים במחלות רעות ובשברון יותר מכל שאר העמים. אתם עם שאלהיכם שונא אותו בכל. סבא, סבא! אל תאמר לי כלום, כי לא אשמע את דבריך ולא אקבלם.

זקף ר' אליעזר עיניו ועשה אותו גל של עצמות. כיון שרגזו נח, החזיר את ראשו ואמר: השאלות, ששאל רשע זה, שאלתי פעם אחת את אליהו, ואמר, שבמתיבתא דרקיע נסדרו הדברים לפני קודשא בריך הוא כזה:

כשיצאו ישראל ממצרים רצה הקדוש ברוך הוא לעשות אותם כמלאכי השרת וחפץ לבנות הבית הקדוש ולהוריד אותו מתוך שמי הרקיעים ולטעת את ישראל נטע קדוש כגון הדיוקן של מעלה, הדא הוא דכתיב: „תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, מכון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידיך" [א] — „תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" — באיזה מקום? ב„מכון לשבתך פעלת ה'", במכון שפעל ה' ולא אחר. „מכון לשבתך" זה בית ראשון, מקדש, ה' ,כוננו ידיך"— זה בית שני, ושניהם הם אמנתו של הקדוש ברוך הוא. ומשהרגיזו לפניו במדבר, מתו והכניס הקדוש ברוך הוא את

א) שמות טו, יז.

בניהם אל הארץ ושם למדו לעשות כמעשי יושבי הארץ, והבית נבנה על ידי בר נש, ובגין כך לא נתקים. ושלמה היה יודע, שמשום שבית זה הוא עובדא דבר נש, לא יתקים, ועל כן אמר: „אם ה' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו"א). בימיו של עזרא גרם החטא ובני הדור היו צריכים לבנות את בית המקדש ולא היה בו קיום. ועד כאן בנינו של הקדוש ברוך הוא לא היה בעולם, דכתיב: „בונה ירושלים ה'ב)" — ה' ולא אחר, ולבנין זה אנו מחכים ולא לבנינו של בר נש, שאין בו קיום כלל. את הבית הראשון ואת הבית השני יוריד לנו קודשא בריך הוא יחדו מלמעלה. את הבית הראשון באתכסיא[1] ואת הבית השני באתגליא[2]. בית זה, הנקרא „בית שני", יהיה באתגליא, ובו תתראה אמנותו של הקדוש ברוך הוא לכל העולם. הבית הראשון שיהיה באתכסיא יעלה למעלה על הבית שיהיה באתגליא, וכל העולם יראה את ענני הכבוד שיקיפו אותו ובתוך העננים האלה יהיה הבית הראשון ועד כאן לא היה בעולם. אפילו קרתא[3] דירושלים לא תהיה אמנותו של בר נש, דכתיב: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביבג)", אם לקרתא כתב הכי, כל שכן הבית, שהוא הדירה שלו. מעשה זה היה ראוי להיות בראשונה, כשיצאו ישראל ממצרים ונדחה עד אחרית הימים, בגאולה האחרונה.

על השאלה השניה:

ודאי שאנו קרובים למלך עליון יותר מכל שאר העמים, אבל את ישראל עשה קודשא בריך הוא ללב של כל העולם וישראל בין שאר האומות כלב בין אברי הגוף. כמו שהאברים אינם יכולים להתקים בעולם אפילו רגע אחד בלי הלב, כך העמים אינם יכולים להתקים בלי ישראל. הלב הוא רך וחלש מכל האברים, כי הם אינם יודעים צער

א) תהלים קכז, א. — ב) שם קמז, ב. — ג) זכריה ב, ט.

1) באתכסיא — בסתר. 2) באתגליא — בגלוי. 3) קרתא — קריה, עיר גדולה.

וצרה ויגון כלל, אלא הלב, שבו הוא הקיום, בו החכמה. שאר האברים אינם קרובים למלך, שהוא הבינה, השורה במוח, אלא הלב; כך ישראל קרובים למלך הקדוש ושאר העמים רחוקים ממנו. ישראל הם בצער, בדוחק וביגון ולא שאר העמים, כלב המרגיש צער וצרה ולא שאר האברים.

השאלה השלישית, שישראל אינם אוכלים נבלות וטרפות ושקצים ורמשים כשאר העמים והם חלשים משאר העמים. —

ודאי כך הוא, שהלב שהוא רך וחלש וקיומם של שאר האברים, אינו נוטל למזונותיו אלא המבחר והטוב ואת הפסולת[1] הוא מניח לכל שאר האברים, והם אינם משגיחים בזה; ועל כן יש בכל האברים אבעבועות, שאת, או ספחת, אבל ללב אין מכל הדברים האלה כלום והוא נקי וברור.

בא ר' יוסי ונשק את ידיו של ר' אבא. אמר:

אִלו לֹא באתי לעולם אלא לשמוע זאת, די.

(פנחס רכ, רכא)

ז. בני בבל ובני ארץ ישראל בהספדם.

שלחו להם בני בבל לבני ארץ ישראל:

לנו ראוי לבכות, לנו ראוי לעשות הספד על חורבן בית אֱלהינו, על שנתפזרנו בין האֻמות ועלינו לפתוח בהספד.

שלחו להם בני ארץ ישראל:

אתם נתפזרתם בין האומות ואתם מחוץ לארץ הקדושה וראוי לכם לבכות עליכם ועל עצמכם, שיצאתם מאור לחושך, כעבד היוצא מבית

[1] הפסולת — הגרוע, החלקים הנשארים אחרי שהוברר הטוב מאיזה דבר.

אדוניו. אבל אנו, יש לנו לבכות ולעשות הספד, ולנו שלח הקדוש ברוך הוא את ספר ההספד [1], כי אנו בני המטרוניתא ואנו מבני ביתה ויודעים יקרא [2] דמארי עלמא, ולנו ראוי לבכות. אנו יתומים בלי אם ואב, ועינינו מסתכלות בכתלי הבית, והוא חרב, ואין אנו מוצאים את אמנו שהיתה מינקת לנו בכל יום מן הטוב שלה ומנחמת אותנו ומדברת על לבנו, כאם לבנה, והשתא מסתכלות העינים לכל עבר ומקום מושב אמנו חרב. מי ינחם אותנו ? מי ידבר על לבנו ויגן עלינו לפני המלך? כשהיינו חוטאים לפני אבינו והוא לקח את הרצועה להלקות אותנו, היא נצבה לפנינו וקבלה את המלקות של המלך, בכדי להגן עלינו, כמה שנאמר: „והוא מחולל מפשעינו מֻדכא מעונותינו”א), והשתא אין לנו אם. וי, וי לנו! וי לכם! לנו ראוי לבכות, לנו ראוי לספוד, לנו ראוי לפתור אותן המלות המרות [3] ולהודיען לאותם היודעים לבכות. אנו נגשים בכל יום אל ערש אמנו ואין אנו שוכחים אותה. שם אנו שואלים עליה, ואין מי שישגיח עלינו. אנו שואלים הערש שלה והוא נתחלל. שואלים את הכסא שלה והוא נפל. אנו שואלים את ההיכלות שלה, והם נשבעים, שאינם יודעים איפה היא. אנו שואלים את העפר, ואותות עקבותיה אינם שם. אנו שואלים את הגג, והגג משיב לנו, שהיא היתה יושבת שם, מבכה ומיללת והולכת מגג לגג ובוכה וצוַחַת בקול מר עלינו, כמה שנאמר: „מה לך איפה, כי עלית כלך לגגות”ב). אנו שואלים את הדרכים והשבילים, וכלם אומרים, ששמעו בת הקול המר של בְּכִיָּה, שבכתה על בניה, ואינם יודעים לאן עלתה. לנו ראוי לבכות, לנו ראוי לספוד; נשק עפר רגליה, נשק מקום מושבה, נשק כתלי ההיכל,

---

א) ישעיה נג, ה. — ב) שם כב, א.

---

1) ספר ההספד — ספר הקינות, ספר „איכה”. — 2) יקרא — כבוד. — 3) אותן המלות המרות — הדברים המרים של ספר „איכה”.

ונבכה מרה. אנו נפתח בהספד, כי אנו רואים זאת בכל יום. נבכה תדיר ולא נשכח את המרירות שבבכיה. פתחו ואמרו:

„איכה ישבה בדד העיר"[א] — כתיב „כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לה' אלהים צבאות בגי חזיון, מקרקר קיר ושוע אל ההר"[ב] — „כי יום" — יש לקודשא בריך הוא יום אחד, אהוב נפשו, שכל שאר ששת הימים נכללים בו והוא כולל את כלם, ועל שנתרבו העוונות נסתלק היום הזה למעלה אל עולם החיים. כדין קם מתחת שְׁפוּלֵי[1] המשכן יום של מרירות, יום של בכיה, יום של צער, יום הנקרא „מהומה ומבוסה ומבוכה", והוא נכנס אל המשכן והשחית וטִמא, וגברת המשכן הלכה ונתגרשה ממקום מושבה אל ההר שבחוץ ואל ההר שנחרב, והמשכן בשחת ונחרב. אחר כך ירד אותו היום העליון שנסתלק, שאל על משכנו והוא נחרב. נכנס וראה שהמטרוניתא אהובת נפשו נתגרשה וברחה וכל בנינה נהרס. כדין התחיל גוֹעֶה גְעִיָּה[2] אחרי געיה, כנחמת התרנגול. הדא היא דכתיב „מקרקר קיר" — קרקר הוא נהמת התרנגול — „ושוע אל ההר" — עשה שַׁועה וצוָחה אל ההר, שאליו ברחה המטרוניתא. עשה שַׁוְעָה, צָוַח וקרא בנהימת בכי: „איכה", איכה אהובת נפשי, איכה יונתי, תמתי? איכה יחידתי? אחותי, בתי, אמי לאן הלכת? לאן פנית לילך?

ר' פנחס פתח: „קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה, כי איננו"[ג] — בשעה שנחרב בית המקדש ונשרף, בא קול אל קברי האבות הראשונים ואמר: „אבות ראשונים, אתם ישֵׁנים ואינכם יודעים צער העולם! בניכם, שגדלתם בצער והכנסתם אותם לאמונה רבה של הקדוש ברוך הוא, ונהרגו והלכו בגלות בין שונאיהם,—ידיהם קשורות לאחוריהם, מתים ברעב, בתיהם נשרפו.

א) איכה א, א. — ב) ישעיה כב, ה. — ג) ירמיה לא, יד.

---

1) שפולי — תחתית. — 2) געיה — יללה.

אן רחמיכם? אן אמונתכם? קומו והתעוררו". — מיד נתעוררו האבות והאמהות והלכו אל משה. אמרו לו: משה רעיא מהימנא![1] אן הבנים? אן עזבת אותם? — מיד נתעורר משה והלך עמהם אל יהושע. אמר לו: „בני האבות האלה, בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא הפקיד אותי עליהם, ואני עזבתי אותם בידך, אן הם?" — השיב יהושע ואמר: „רבינו משה! בארץ הקדושה עזבתי אותם וחלקתי להם את הארץ על פי הגורל, כמו שצוית אותי וכלם עזבתי איש איש על נחלתו ועל גורלו". — מיד הלכו כלם לארץ הקדושה ומצאו אותה הרבה עד שלא נשמע בה שום קול. נכנסו אל המקדש וראו שנשרף. עשו בו הספד, עד שנשמע הקול המר של בכים לרום שמים, וכל מלאכי עליון בכו עמהם למעלה. נתעורר הקדוש ברוך הוא ובא אליהם ומצא אותם ממררים בבכי בעפר המקדש אמר להם: „אהובי נפשי! מה לכם פה? מה לידידי בביתי?" — קם אברהם סבא בראשונה ואמר לפניו: „מארי דעלמא! אתה יודע, שהלכתי לפניך בדרך אמת. עשר פעמים נסית אותי ואני עמדתי בכל הנסיונות. בני איפה הם? לא שמעתי קול דבריהם בארץ, אשר נשבעת לי, לקיים אותם בה". — אמר לו הקדוש ברוך הוא: „הוי, אברהם אהוב נפשי, הם חטאו, עבדו עבודה זרה, ובגין כך תקף רגזי עליהם ובגינך המתנתי להם זמן רב, ולא שבו לפני". — כיון ששמע אברהם כך, אמר: „יִמְחו על קְדֻשת שמך את כל חטאותיהם בין העמים, עד שיהיה רצונך להשיבם אליך". — וכן כלם עשו כזאת והלכו להם. נשארה שם רחל והרימה קול בכי תמרורים. אמר לה הקדוש ברוך הוא: רחל מה את מבכה? אמרה לפניו: „ולא אבכה? בני אן הם ומה חטאו לך?" — אמר לה: „הכניסו צרתי[2] לפני, ולביתי הכניסו אותה". — מיד אמרה: „וכי אני לא עשיתי יותר מזה, שהכנסתי בעצמי צרתי לביתי"[3]? ואתה כתיב בך:

---

1) רעיא מהימנא — רועה נאמן. — 2) צרתי — עבודה זרה, האשה שאדם נושא על אשתו נקראה „צרה" לאשתו הראשונה, ועבודה זרה היא צרה, כביכול, לאלהים.
3) שהכנסתי צרתי לביתי — רחל בעצמה הכניסה „צרתה" (לאה) לביתה.

„רחום וחנון, ארך אפים, היה לך למחול עוונותיהם". ובכל מה שאמר לה לא קבלה תנחומים. מאי טעמא? „כי איננו" כבימים הראשונים לשכון ביניהם, כי עלה למעלה, ומשום ש„איננו" בתוך בניה, לא קבלה תנחומים. עד שנשבע לה, דכתיב: „כה אמר ה': מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך, נאם ה', ושבו מארץ אויב"[א]. — וכמו שעשתה רחל, כך עשתה השכינה למעלה, ובשעה שהיתה מבכה באו אליה ששים רבוא מחנות עליונים וכלם בכו עמה. באותו שעה נשמע קול ברקיע „עֲרָבוֹת" ונזדעזעו מאתים אלף עולמות, שהיו גנוזים מן היום שנברא העולם, עד שנשמע הקול ברום שמים, ששם הוא הרקיע „כעין הקרח הנורא" שעל החיות,[1] עד שנתגלתה השכינה לרחל ואמרה לה: „מנעי קולך מבכי", והלכה היא וכל צבאותיה לגלות והיו צריכים להתפזר לכמה עברים, בכדי שתהיה גלות לכלם.

שלחו להם בני בבל לבני הארץ הקדשה:

לכם ראוי לבכות ולכם ראוי להספיד ולעשות אֵבל בראותכם היכלות אמנו חרבים ומקום ערשה נהפך למקום אֵבל והיא אינה שם ופרחה מכם ואתם אינכם יודעים איפה היא. אתם אומרים שהיא עמנו בתוך הגלות וירדה לשכון בינינו; אי הכי[2] אנו צריכים לשמוח, שהרי יחזקאל הנביא ראה אותה פה, אותה וכל צבאותיה? ודאי על זאת אנו צריכים לבכות ולספוד כתנינים וכיעני מדבר, שהיא גורשה לחוץ מן ההיכל ואנו בגלות, הבאה עלינו במרירות והיא רואָה אותנו בכל יום בכמה צרות, בכמה גזירות רעות, שגוזרים עלינו בכל זמן ואינה יכולה להסיר מעלינו הצרות וכל הפגעים שאנו סובלים.

שלחו להם בני הארץ הקדושה לבני בבל:

א) ירמיה לא טו.

1) „כעין הקרח הנורא" שעל החיות — ע' יחזקאל א, כב. — 2) אי הכי — אם כן.

אמת הדבר, שאמנו ברחה וגורשה מתוך היכלה וירדה אליכם במרירות ובקול עצוב כאשה היושבת בלי דעת וכגבר לא יוכל להושיע וראוי לכם לספוד, אבל אנו יש לנו לבכות ולספוד בנהי ומרירות, כי אנו רואים בכל יום את ההיכל החרב ושועלי מדבר נכנסים אליו ויוצאים ממנו ואנו רואים ובוכים, ובעוד שאנו יושבים נבוכים ושמים פינו בעפר אנו שומעים קול הנגון של רגליה בשלש משמרות הלילה, שאז היא יורדת ורואה את היכלה השרוף והולכת מהיכל להיכל, ממקום למקום וגועה ומיללת ובוכה עלינו ועל נפשנו, ואנו מתעוררים לקול הנגון של בכיה ויללתה ורוחנו הולכת אחריה ופורחת אליה, ולפי שעה היא פורחת והולכת ואין אנו שומעים ואין אנו יודעים כלום, כי היא הולכת ואנו נשארים נבוכים, ישנים בלי רוח, בלי דעת, צועקים ואומרים „איכה"!—

תנינן: בכל לילה ולילה קול מר של כאב ציון נשמע מרום רקיע של מטה וממטה לרקיע. בתחילת הלילה בוכה השכינה ושואגת מרום רקיע למעלה. היא יורדת למטה למקום מזבח החצון ורואה אותו חרב, והיא גועה ומיללת בקול מר ואומרת: „מזבחי, מזבחי, שהיית מרַוֶה אותי בכמה נסכים, בכמה עולות טהורות וקדושות. מזבחי, מזבחי, שכל המלאכים הגדולים היו רָוִים ממך, אוכלים עדנים ומחלקים מהם חלקים ברום רקיע, בך הניחו נבלות חסידים קדושים, בני שנשחטו עליך, וַי לי מדמיהם!" — וכל המלאכים ושרי מעלה נופלים ממקומותיהם לקול הצוָחה, יושבים בחוץ, צוחים ובוכים אותם האראלים, אשר אות השם הקדוש היתה מתעטרת עליה ולקול בכיתם פורחת מהם אות זו. הדא הוא דכתיב: „הן אראלם צעקו חוצה"א) — „אראלם" בלי יוד[1], „צעקו חוצה".

והשכינה מיללת: „מזבחי, מזבחי, לאחרי שהרוית אותי בנִבלת

א) ישעיה לג, ז.

1) בלי יוד — אות יוד של השם הקדוש הויה פרחה מהם.

בני, החסידים הקדושים, שמסרו נפשם ונשמתם עליך, נִגנַזתָּ! אן אמצאך? אן האש, שהיתה עליך?" —

היא גועה ומיללת ובוכה בקול עצום וששת אלפים מלאכים קדושים בכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם, אותם המלאכים, שהיו אוכלים את הקרבנות בכל יום, יורדים עמה ומיללים ובוכים על מזבח העולה.

בחצות הלילה היא נכנסת אל הנקודה של ציון, מקום קודש הקדשים ורואה שהוא נחרב ונתחלל וגועה ומיללת, עולה ממטה למעלה יורדת ממעלה למטה, מסתכלת במקום הכרובים, צווַחת בקול מר מרימה קולה ואומרת: „ערשי, מקום מקדשי, מקום המרגליות הטובות, ששים אלף רבוא האבנים הטובות שבפרוכת וכפורת, ובך היה בא אלי רבון העולמים, וכל מה שהייתי רוצה, היה עושה! ערשי, ערשי! האינך זוכר, שהייתי באה אליך בחדוה ובלב טוב ואותם הכרובים היו יוצאים לקראתי ומקישים כנפיהם בחדוה לקבל את פני? איך נשכח ארון התורה שהיה פה? מן המקום הזה היו יוצאים מזון לכל העולם ואור וברכה לכל". היא גועה בבכיה וצועקת: „בעלי, בעלי! מאור עיני חָשך! אתה זוכר את הנדר שנדרת לי, שלעולם לא תעזוב את אהבתך לי; אתה זוכר את השבועה שנשבעת לי: „אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני"[א], ואני הרי נשכחתי ממך! האין אתה זוכר, שעמדנו לפניך על הר סיני ששים רבוא שקבלו אותך עליהם והיינו הולכים אחריך לכל אשר רצית, ואותה השפחה[1] הרגה בהם לאלפים ולרבבות ולא השגחנו, ואבדו כלם במדבר ועזבת אותם שם והעליתי את בניהם לעמוד לפניך פה, בארץ הזאת. בעלי, בעלי! זכור כמה בנים קדושים העמדתי לפניך בכל דור ודור, בימי דוד ושלמה בנו! האין אתה זוכר, כמה טובות עשו לפניך? האם

א) תהלים קלז, ה.

1) השפחה — סטרא אחרא.

ראוי לך לזכור חטאים ולא לזכור זכיות? אני מבקשת אותך, ואינך! אני מבקשת את בני, ואינם! אני מבקשת את הקדושה שבמקום זה, והיא מחוללת!"

בתחלת המשמרה השלישית היא יוצאה ועומדת על מקום מזבח הקטורת וגועה ומיללת ועולה למעלה ומוצאת כרוב אחד מאותם שני הכרובים שהיו שם והיא בוכה.

באותה שעה יורד אליה הקדוש ברוך הוא ומדבר עמה ואומר לה: „מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך, נאם ה', ושבו מארץ אויב".

(שם צח, צט).

המשיח והגאולה.

א. לעת קץ.

תנא: עתיד הקדוש ברוך הוא לבנות את ירושלים ולהראות כוכב אחד קבוע ברקיע ונוצץ בשבעים רצים[1] ושבעים זיקים המאירים ממנו באמצע הרקיע, ושבעים כוכבים יהיו נבלעים בו.

שבעים יום יהיה כוכב זה מאיר ולוהט. ביום הששי לשבוע, בעשרים וחמשה לחודש הששי יתראה, וביום השבת, לסוף שבעים יום, יאָסף. ביום הראשון יתראה בקרתא דרומי[2] ואותו היום יפלו שלש חומות גדולות מאותה קרתא דרומי, וגם היכל גדול יפול והשליט של הקרתא ימות. כדין יתפשט אותו הכוכב להתראות בעולם ובאותה שעה יתעוררו קרבות גדולים בכל ארבע רוחות העולם, ובאמצע העולם יאיר אותו הכוכב, ואז יקום בעולם מלך אחד גדול ויתגאה על כל המלכים ויעורר קרבות בשני עברים ויתגבר על המלכים.

ביום שיֵעָלם כוכב זה תזדעזע הארץ הקדושה ארבעים וחמשה מילים סביבות המקום, שבו היה בית המקדש, ומתחת האדמה תתגלה מערה אחת, ומן המערה תצא אש חזקה לשרוף את העולם, ועוף אחד ורב יגדל בבערה והוא ישלוט בכל העולם ולו תנתן המלכות וקדושי עליון יאָספו אליו, ואז יתגלה המלך המשיח בכל העולם ולו תנתן המלכות.

---

1) רצים — מלאכים ממונים. — 2) בקרתא דרומי — בכרך (עיר גדולה) דומא.

ובשעה שהמשיח יתגלה, יהיו בני העולם נמצאים בצרה אחרי צרה ושונאיהם של ישראל יתגברו. כדין יתעורר עליהם רוחו של המשיח ויאֲבד את אדום, ואת כל ארץ שעיר ישרוף באש.

באותה שעה יקום קודשא בריך הוא להחיות את מֵתֵי עמו, והמות ישתכח מהם. הדא הוא דכתיב: „ימין ה׳ עושה חיל, לא אמות, כי אחיה״ א) 1). כדין „ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה׳ המלוכה״ ב).

(בלק ריב).

ב. קץ צפור.

ר׳ שמעון זקף ידיו ובכה ואמר:

וי למי שימצא באותה שעה 2) וזכאי חלקו של מי שימצא באותה שעה. וי למי שימצא באותה שעה, — כי כאשר יבוא הקדוש ברוך הוא לפקוד את האילה 3), יסתכל במעשיו של כל אחד ואחד מהנמצאים אז ולא ימצא בתוכם זכאי, דכתיב: „ואביט ואין עוזר״ ג), וכמה צרות על צרות תבואנה על ישראל. זכאי מי שימצא באותה שעה, — כי מי שיתקים באותה שעה באמונה, יזכה לאור החדוה של המלך. על אותה שעה כתיב: וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב״ ד). לאחרי שאותן הצרות תתעוררנה על ישראל, יתיעצו כל העמים ומלכיהם יחדיו עליהם ותבואנה צרות על צרות. השניה תשכיח את הראשונה.

א) תהלים קיא: טז, יז. — ב) עובדיה א, כא. — ג) ישעיה סג, ח. — ד) זכריה יג, ט.

1) „ימין ה׳ וכו״ — בשעה שימין ה׳ תעשה חיל, „לא אמות״, לא תהיה מיתה בעולם. — 2) באותה שעה — בשעה שהקדוש ברוך הוא יתעורר להביא גאולה לישראל.
3) האילה — כנוי לשכינה.

אז יתראה עמוד אש אחד עומד ממטה למעלה ארבעים יום וכל עמי העולם יראו אותו. באותה שעה יתעורר המלך המשיח לצאת מתוך גן העדן, מאותו המקום הנקרא בשם „קן צפור" וילך לארץ הגליל; וביום שיצא שמה יתרגז כל העולם, וכל בני העולם יתחבאו בתוך המערות והסלעים ולא יחשבו להנצל. על אותה השעה נאמר: „ובאו במערות צורים ובמחלות עפר מפני פחד ה׳ ומהדר גאונו, בקומו לערץ הארץ"[א]: „מפני פחד ה׳" — זה הרוגז של כל העולם, ו„מהדר גאונו" — זה המשיח, „בקומו לערץ הארץ" — כשהמשיח יקום ויתגלה בארץ הגליל, שהוא המקום הראשון שנחרב בארץ ישראל ובגין כך יתגלה שם בראשונה ומשם יעורר קרבות על כל העולם. לאחרי ארבעים היום, שבהם יעמוד העמוד של אש מן הארץ ועד השמים לעיניו של כל העולם, והמשיח יתגלה, יקום בצד מזרח כוכב אחד לוהט בכל הגונים ושבעים כוכבים אחרים יסובבו אותו ושלש פעמים ביום יעשו אתו קרב בכל העברים וכל בני העולם יראו. ואותו הכוכב יעשה אתם מלחמה בלפידי אש לוהטים ונוצצים לכל עבר ויכה בהם, עד שיבלע אותם בכל ערב וערב. ביום יוציא אותם מקרבו וילחם אתם לעיני כל העולם, וכן יעשה בכל יום ויום עד שבעים יום. לאחרי שבעים יום יגנז אותו הכוכב ויגנז המשיח עד שנים עשר חדש וישוב אותו עמוד האש כבראשונה ובו יגנז המשיח וו.עמוד לא יראה. לאחרי שנים עשר חדש יעלו את המשיח באותו העמוד אל תוך הרקיע ושם יקבל תוקף מלכות ועטרת מלכות, וכשירד יראה אותו עמוד האש כבראשונה לעיני כל העולם, ואחר כך יתגלה המשיח ויאספו אליו עמים רבים והוא יעורר קרבות בכל העולם, באותה שעה יראה הקדוש ברוך הוא את גבורתו לכל עמי העולם והמלך המשיח יודע בכל העולם וכל מלכי העולם יקומו להתחבר לעשות אתו קרב, וכמה מפריצי היהודים ילכו אליהם ויבואו אתם לעשות מלחמה עם המלך המשיח. כדין יתחשך כל העולם חמשה עשר יום ורבים מעם

א) ישעיה ב: יט.

ישראל ימותו בחושך זה, ועל זאת כתיב: „כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים״[א].

פתח ואמר:

„כי יקרא קן צפור לפניך בדרך, בכל עץ או על הארץ, אפרוחים או ביצים, והאם רובצת על האפרוחים, או על הביצים, לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך״[ב] — פסוק זה פֵּרשנו והוא אחד ממצות התורה, ואנו יש לנו בו רזי תורה גנוזים, שבילים וארחות ידועים לחבריא.

אמר ר׳ שמעון לר׳ אלעזר בנו:

אלעזר! בשעה שיבוא המלך המשיח, כמה אותות ונסים אחרים יראו בעולם.

תא חזי: בגן עדן שלמטה יש מקום אחד גנוז וטמיר, שאינו ידוע והוא מרֻקם[1] בכמה גונים, ובו גנוזים אלף היכלות נחמדים, ואין מי שיִכָּנס לתוכו, מלבד המשיח, הנמצא תדיר בגן העדן וכל הגן מוקף מרכבות רבות של צדיקים והמשיח ממונה עליהן ועל כמה צבאות ומחנות של הנשמות הקדושות הנמצאות שם. ובראשי חדשים ובמועדים ובשבתות נכנס המשיח אל אותו המקום להשתעשע בכל אותם ההיכלות. לפנים מאותם ההיכלות יש מקום אחד טמיר וגנוז, שאינו ידוע כלל. הוא נקרא בשם „עדן״, ואין מי שיכול להכירו. והמשיח היה גנוז מחוץ, סביב אותו המקום, עד שנתגלה לו מקום אחד, הנקרא בשם „קן צפור״, והוא מקום שעליו מכרזת אותה צפור בגן עדן בכל יום. במקום זה מרקמים דיוקניהם של כל שאר העמים, שנקבצו על ישראל להרע להם. הוא נכנס לאותו המקום, זוקף את עיניו ורואה את האבות נכנסים אל בית אלהים החרב, עד שהוא רואה את רחל, אשר דמעותיה על פניה, וקודשא בריך הוא

א) ישעיה ס, ב. — ב) דברים כב, ו.

---

1) מרוקם — מצויר.

מנחם לה והיא אינה רוצה לקבל תנחומים, כמה שנאמר: „מאנה לחנחם על בניה”א). כדין מרים המשיח קולו ובוכה ומזדעזע כל גן העדן, וכל אותם הצדיקים אשר שם גועים ובוכים עמו. הוא גועה ובוכה פעם שנית ומזדעזע הרקיע שעל גב הגן ואלף וחמש מאות רבוא מחנות עליונים, עד שהקול מגיע לכסא העליון. כדין מרמז קודשא בריך הוא לאותה הצפור והיא נכנסת אל הקן שלה ויושבת אצל המשיח וקוראה מה שקוראה ומעוררת מה שמעוררת, עד שמתוך הכסא הקדוש יקרא שלש פעמים, וקן צפור והמשיח וכל הצדיקים עולים למעלה, וקודשא בריך הוא נשבע להם להעביר מלכות הרשעה מן הארץ על ידי המשיח ולנקום נקמת ישראל ולעשות כל הטובות, שהוא עתיד לעשות להם. ושבים אותה הצפור והמשיח למקומם. ושב המשיח ונגנז באותו המקום כבראשונה.

ובזמן שיתעורר קודשא בריך הוא לתקן את העולמות ותאורנה האותיות של שמו: יוד, הא, ויו, הא, בשלמות אחת. כדין יקום באמצע הרקיע כוכב נורא אחד כגון ארגמן לוהט ונוצץ ביום לעיני כל העולם ותקום שלהבת אש אחת בתוך הרקיע בצד צפון ועמדו זה לעמת זו ארבעים יום ויבהלו כל בני העולם. לסוף ארבעים יום יעשו קרב הכוכב והשלהבת לעיני כלם ותתפשט אותה השלהבת ביקוד אש בצד צפון בתוך הרקיע ותחשוב לבלוע אותו הכוכב. וכמה שליטים ומלכים ואומות ועמים יבהלו מזאת. כדין יעלה אותו הכוכב לצד דרום וישלוט על אותה השלהבת, ואותה השלהבת תתבלע מעט מעט ברקיע מפני אותו הכוכב, עד שלא תראה כלל. כדין יעשה אותו הכוכב ארחות בשנים עשר תחומים ברקיע, והארחות האלה1) יהיו עומדים ברקיע שנים עשר יום. לאחרי

א) ירמיה לא, יד.

---

1) והארחות האלה — הארחות (של אורה) שיעשה הכוכב.

שנים עשר יום יזדעזעו כל בני העולם ונֶחשך השמש בצהרים כמו שחָשך היום, שבו נחרב בית המקדש עד שלא יֵראו השמים והארץ ויתעורר קול אחד ברעם וזיקים ותרעד הארץ מן הקול הזה, וכמה צבאות ומחנות ימותו ממנו, ואותו היום תקום בקרתא דרומי רבתא[1] שלהבת אש אחת על ידי אותו הקול שיתעורר בעולם ותשרוף כמה מגדלים וכמה היכלות, וכמה מגדלים יפלו וכמה שרים וגדולים יֵהָרגו ביום ההוא וכל הרעות תתקבצנה ותבואנה עליה וכל בני העולם לא יוכלו להצילה.

מאותו היום עד שנים עשר חדש יתיעצו כל המלכים ויגזרו כמה גזירות וכמה שמדות על ישראל ויצליחו בגזרותיהם, כמו שאמרתי: זכאי מי שימצא שם וזכאי מי שלא ימצא שם. וכל העולם יהיה במהומה גדולה. לסוף שנים עשר חדש „יקום שבט מישראל", זה המלך המשיח שיתעורר בתוך גן העדן, וכל אותם הצדיקים יעטרו אותו שם ויחגרו אותו כלי זין: אותיות רשומות של השם הקדוש וקול יפוצץ בענפי אילנות הגן ויקרא בחיל ויאמר: „התעוררו קדושי עליון, קומו לפני המשיח! הרי הגיעה השעה לחבר את האשה עם בעלה[2], ובעלה רוצה לנקום לה נקמות עולם, להקים אותה ולנער אותה מעפר". אז יקומו כלם ויחגרו אותו כבראשונה כלי זין שלו, אברהם מימינו, יצחק משמאלו, יעקב לפניו, משה רעיא מהימנא עם כל אותם הצדיקים ילך וירקד בתוך גן העדן.

כיון שיתֻקן המשיח על ידי הצדיקים בגן העדן, יכנס אל אותו המקום הנקרא „קן צפור" כבראשונה ויראה שם את הדיוקן של חרבן בית המקדש וכל הצדיקים שנהרגו בו. אז יקח משם עשרה לבושים, והם עשרה לבושי קנאה, ויגנז שם ארבעים יום ולא יתגלה כלל. לסוף ארבעים יום יתעורר קול אחד ויקרא מתוך הכסא העליון ל„קן הצפור"

1) רבתא — הגדולה. — 2) האשה עם בעלה — הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, השכינה.

ההוא עם המלך המשיח שנגנז בו. אז יעלו את המשיח למעלה וקודשא בריך הוא יראה אותו לָבוש לבושי קנאה וחגור כלי זין ויקח אותו וינשק אותו על ראשו. כדין יזדעזעו שלש מאות ותשעים רקיעים וקודשא בריך הוא יֵרַמז לאחד מהם, שהיה גנוז מששת ימי בראשית ויוציא מהיכל אחד שברקיע זה כתר אחד, ששמות קדושים חקוקים בו. בעטרה זו נתעטר קודשא בריך הוא כשעברו ישראל את הים לעשות נקמה בכל מרכבות פרעה ופרשיו, ובה יעטר את המלך המשיח. כיון שיתעטר ויִתֻקן בכל התקונים, יקח אותו הקדוש ברוך הוא וינשק אותו כבראשונה.

מי ראה מחזה כמחזה זה: המרכבות הקדושות והמחנות העליונים יקיפו אותו ויתנו לו מתנות ומנחות רבות והוא יתעטר מכלם.

שם יכנס המשיח להיכל אחד ויראה כל אותם מלאכי עליון, הנקראים „אבלי ציון" והם הבוכים תדיר על חרבן בית המקדש, והם יתנו לו פורפירה אֲדֻמה אחת לעשות בה נקמות. כדין קודשא בריך הוא יגנוז אותו ב„קן צפור" ההוא ויִצָפן שם שלשים יום.

לאחרי שלשים יום ירד עם אותו „קן צפור" מעֻטר בכל אותם התקונים של מעלה ושל מטה וכמה מחנות קדושים סביבותיו ויראה כל העולם אור אחד תלוי מן הרקיע לארץ ואור זה יעמוד שבעה ימים וכל בני העולם יתמהו ויבהלו ולא ידעו כלל מה זאת, חוץ מן החכמים, אשר ידעו את הרזים האלה. זכאי חלקם.

וכל אותם שבעת הימים יתעטר בארץ עם אותו „קן צפור". באיזה מקום? „בדרך"[1], זוהי קבורת רחל, הנמצאת בפרשת דרכים, ויבשר לה וינחם אותה, ואז תקבל תנחומים, ותקום ותנשק לו.

אחר כך יקום אותו האור וילך ויִשרֶה[2] ביריחו. „בכל עץ" — זה יריחו עיר האילנות. „או על הארץ" — זו ירושלים. —

באותו האור של קן הצפור יהיה המשיח גנוז שנים עשר חודש. לאחרי

1) „ב ד ר ך" — דורש את הפסוק „כי יקרא קן צפור לפניך ב ד ר ך" — קן הצפור יהיה „בדרך" — במקום קבורת רחל. — 2) ו י ש ר ה — וישכון.

שנים עשר חדש יתיצב אותו האור בין השמים ובין הארץ וישרה בארץ הגליל, שבה היתה התחלת גלותם של ישראל, ושם יתגלה מתוך אותו האור של קן הצפור וישוב למקומו.

ואותו היום תזדעזע כל הארץ כבראשונה מקצה השמים ועד קצהם ואז יראה כל העולם, שהמלך המשיח נתגלה בארץ הגליל, ויתקבצו אליו כל העוסקים בתורה וכל קטני העולם. ובזכות תנוקות של בית רבן יתגבר כחו, וזהו מה שכתוב „אפרוחים" [1], ואם לא יִמָּצאו אלו, הרי הילדים הקטנים, היושבים בחיק אמותיהם ויונקים, כמה שנאמר: „גמולי מחלב, עתיקי משדים"[א], והיינו דכתיב: „או ביצים", שבגין אלו שורה השכינה עם ישראל בגלות, והיינו, „והאם רובצת על האפרוחים, או על הביצים, לא תקח האם על הבנים". „האם" זו האם העליונה [2], שהיא „הרובצת" על הבנים. —

שם, בארץ הגליל, יתעכב המשיח עוד שנים עשר חדש, ואחר כך יקבץ את הגלות מסוף העולם ועד סופו. מאותו היום ואילך כל האותות והנסים והגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים, יעשה להם לישראל כמה שנאמר: „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[ב].

(שמות ז — ט).

ג. אור הגאולה מתוך החשך של צרות.

ר' חזקיה היה מהלך בדרך אחרי חצות הלילה והיה עמו ר' יוסי בר חלפתא. עודם מהלכים חשך השחר ואחר כך היה אור.

א) ישעיה כח, ט. — ב) מיכה ז, טו.

---

1) אפרוחים — ילדים קטנים, תינוקות של בית רבן. — 2) האם העליונה — השכינה. —

אמר ר׳ חזקיה לר׳ יוסי:

תא ואחזי לך[1] דכך היא גאולתו של ישראל: בשעה שיאיר להם שמש הגאולה, תבוא עליהם צרה אחרי צרה וחשכה אחרי חשכה. בעוד שיהיו שרוים בתוך החשכה, יאיר עליהם אורו של הקדוש ברוך הוא, ובזמן ההוא מלחמות תתעוררנה בעולם: גוי בגוי ועיר בעיר ילחמו, וצרות רבות תתחדשנה על ישראל, עד שיקדרו פניהם כשולי קדרה, ואחר כך תִגָלה עליהם גאולתם מתוך שאגת לחצם ודחקם.

(זהר חדש ו).

---

1) תא ואחזי לך — צא וראה.

זכותה של הצדקה.

א. „צדקה תציל ממות".

ר׳ חִיָא ור׳ יוסי היו מהלכים בדרך. פגעו בהר אחד ומצאו שני אנשים הולכים. אדהכי ראו אדם אחר בא ואומר לשני האנשים:

— בבקשה מכם: הבו לי מזון ופת לחם, כי זה שני ימים אני תועה במדבר ולא אכלתי כלום.

הוציא אחד משני האנשים מזון מאשר לקח אתו לדרכו, נתן לו, האכילהו והשקהו.

אמר לו חברו:

— מה אתה עושה במזון זה? הרי אני כבר אכלתי את המזון שלי.

אמר לו:

— ומה לי ולך? אני נותן את שלי.

ישב האיש אצל המִסכן, עד שאכל ושבע ואת הלחם הנשאר נתן לו לדרכו, והלך לו.

אמר ר׳ חיא:

— לא רצה קודשא בריך הוא, שדבר זה יהיה נעשה על ידינו.

אמר ר׳ יוסי:

— דלמא דין נגזר על האיש הזה ורצה הקדוש ברוך הוא להזמין לו את הדבר הזה, בכדי להציל אותו.

בלכתם נחלש האיש ההוא בדרך. אמר לו חברו:

— הלא אמרתי לך, שלא תתן את לחמך לאחר.

אמר ר' חיא לר' יוסי:

— הרי יש לנו מזונות. נִתֵּן לו לאכול.

אמר ר' יוסי!

— האַתה רוצה להוציא ממנו את זכותו?[1] נלך ונראה מה יהיה אתו, כי ודאי שהמות החזיק בו והקדוש ברוך הוא רצה להזמין לו זכות, בכדי שינצל.

אדהכי ישב האיש ההוא תחת אילן ונרדם, וחברו נתרחק ממנו וישב בדרך אחרת.

אמר ר' יוסי לר' חיא:

— השתא נשב ונראה. ודאי שקודשא בריך הוא יַקרה לו נס.

ישבו והמתינו. פתאום ראו עַרְוָד[2] עומד אצלו עם הארס שלו.

אמר ר' חיא:

וַי על האיש הזה, שהשתא ימות!

אמר ר' יוסי:

— זכאי איש זה, שהקדוש ברוך הוא יַקרה לו נס.

אדהכי ירד מן האילן נחש אחד ורצה להרוג את האיש. קם אותו עַרְוָד על הנחש, הכה על ראשו, הרג אותו והלך לו.

אמר ר' יוסי:

ולא אמרתי לך, שקודשא בריך הוא רוצה להזמין לו נס ושלא תוציא את זכותו ממנו?

נעור האיש ההוא משנתו והלך לו. אחזו בו ר' חיא ור' יוסי ונתנו לו לאכול. לאחרי שאכל הראהו את הנס.

---

1) להוציא ממנו את זכותו — אם יתן לו לאכול לא יסבול יסורי רעב ולא תהיה לו זכות מזה שנתן מזונו לרעב. — 2) ערוד — נחש-שרף.

אמר ר' יוסי:

— עליו נאמר: „וצדקה תציל ממות"[א]. — צדקה היא עץ החיים והוא קם על עץ המות ונטל את הנאחזים בו ומצילם מידו.

(בהר קי, קיא).

ב. „משכיל אל דל".

עני אחד היה דר בשכנותו של ר' ייסי ולא היה מי שישגיח עליו, והוא היה מתבַיֵש לדרוש מבני אדם שיתנו לו. פעם אחת נחלש. נכנס אליו ר' ייסי, שמע קול אחד אומר:

— טילקא, טילקא[1]! הרי נפשו פורחת ממנו ולא מלאו עוד ימיו, וַי לבני מקומו, שאין בהם מי שישיב אליו נפשו!

קם ר' ייסי ושפך לפיו מֵי גרגרים[2]. יצאה זֵעה על פניו ורוחו שב אליו.

אחר כך בא אליו ר' ייסי ושאל אותו, מה היה לו. אמר לו העני:

— חייך, רבי, נפשי יצאה ממני ובאה לפני כסא המלך העליון ורצתה להשאר שם, אלא שקודשא בריך הוא רצה לזכות אותך[3], והכריזו עליך: „עתיד הוא ייסי להעלות רוחו ולהתקשר במשכן קדוש אחד, שחבריו אשר בארץ עתידים לכונן!" והרי התקינו שם שלשה כסאות לך ולחבריך.

מאותו היום ואילך היו בני המקום משגיחים על אותו העני.

א) משלי י, ב.

1) טילקא — כיס, כיס של ממון. — 2) מי גרגרים — מיץ הגרגרים, הענבים הקטנים. — 3) לזכות אותך — במצות הצלת נפשות.

תו עני אחר עבר לפני ר' יצחק והיה אז בידו חצי מָעָה[1] של כסף. אמר לו העני לר' יצחק:

— החיה נא את נפשי ונפש בני ובנותי!

אמר לו ר' יצחק:

— ואיך אַחיה את נפשכם? הרי אין בידי יותר מחצי מעה!

אמר לו העני:

— גם לי יש חצי מעה ואם תתן לי את שלך, תהיה לי מעה שלמה.

הוציא ר' יצחק את חצי המעה שהיה בידו ונתן אותו לעני. הראו לו בחלום, שהוא עובר על שפת הים הגדול ורוצים להשליכו אל תוך הים. ראה את ר' שמעון, שהיה מושיט ידו אליו ובא אותו העני והחזיק בו ומסר אותו ליד ר' שמעון ונצל ממות. כשנעור משנתו נפל בפיו פסוק זה: „אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטהו ה'"[א].

(בשלח סא).

ג. עניים בסעודה.

פתח ר' שמעון ואמר:

כל מי ששמח במועדים ואינו נותן לקודשא בריך הוא חלקו, רע עין[2] זה, השטן שונא אותו ומקטרג עליו ונוטל אותו מן העולם וכמה צרות על צרות מביא עליו.—

מהו חלקו של קודשא בריך הוא? — השמחה שאדם עושה לעני כפי יכלתו. כי בימי המועדים בא הקדוש ברוך הוא לראות את הכלים

א) תהלים סא, ב.

1) מ ע ה — מטבע קטנה. — 2) ר"ע ע י ן — כלי קמצן.

השבורים[1] שלו והוא נכנס אליהם ורואה, שאין במה לשמוח ובוכה עליהם ועולה למעלה להחריב את העולם. באים אליו בני מתיבתא[2] רואומים לו:

— „רחום וחנון“ נקראת, יתגוללו רחמיך על בניך!

והקדוש ברוך הוא אומר להם:

— הרי לא עשיתי את העולם, אלא על חסד, דכתיב: „אמרתי, עולם חסד יִבָּנֶה“[א], והעולם קים על החסד.

אומרים לפניו מלאכי עליון:

— רבונו של עולם! הרי פלוני אכל ושתה ויכול לעשות טוב ולא נתן להם כלום[3].

מיד בא אותו מקטרג ותובע רשות ורודף אחרי בר נש זה.

ותנינן: לכל סעודה של חדוה בא אותן מקטרג ורואה את הנעשה שם. אם בעל הסעודה מקדים טוב לעניים ועניים נמצאים בבית, הוא פורש מן הבית והולך לו, ואם לאו, הוא עולה ומקטרג.

מי לנו גדול מאברהם, שעשה טוב לכל הבריות? והוא, ביום שעשה משתה והזמין לסעודה את כל גדולי הדור, ירד המקטרג ועמד על הפתח בדמות עני, ולא היה מי שישגיח עליו. אברהם היה משמש למלכים ושרים, ושרה היניקה את בני כל הנשים שבאו, כי הן לא היו מאמינות, שהיא ילדה בן ואמרו אסופי[4] מן השוק הביאו לה, ועל כן הביאו הנשים אתן את ילדיהן ושרה היניקה אותם לפניהן ואמרה: „צחק עשה לי אלהים“[ב]. מיד עלה אותו מקטרג לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לו:

א) תהלים פט, ג. — ב) בראשית כא, ו:

1) הכלים השבורים — העניים. — 2) בני מתיבתא —בני הישיבה של מעלה.—3) הרי פלוני וכו׳ — רק פלוני ולא כל ישראל עשו כזאת, יענש הוא לבדו ולא יחרב כל העולם. — 4) אסופי — ילד שהוריו השליכו אותו בשוק ואנשים זרים אספו אותו אליהם.

רבונו של עולם! אתה אמרת „אברהם אהובי" והוא עשה סעודה ולא נתן כלום לא לי ולא לשום עני ולא הקריב לפניך אפילו יונה אחת, ולא עוד — אלא ששרה אמרה, שצחקת עליה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

— מי בעולם כאברהם? —

ואף על פי כן לא זז המקטרג משם, עד שבלבל אותה חדוה וקודשא בריך הוא צוה על אברהם, שיקריב לו את יצחק בנו, ונגזר על שרה שתמות על צער בנה, וכל זאת משום שלא נתן אז לעני כלום.

(הקדמת ספר הזהר י, יא).

תם החלק השני

בבית מסחר הספרים „אחיאסף" ורשה

נמצאים למכירה גם הספרים האלה של המחבר:

„העירונים והיהודים בפולין".

הספר הזה מכיל קצור תולדות היהודים בפולין (ראשית התישבותם בארץ זו ועד הימים, שבהם נקרעה פולין לקרעים, זכיותיהם שנתנו להם מאת נסיכים ומלכים ושרים, סכסוכיהם, משפטיהם וריבותיהם עם העירונים, ענוייהם וכל המוצאות אותם מידי הכמרים ושאר שונאיהם, המסים הקשים, אשר הוטלו עליהם, עלילות הכמרים וזדונם, הפריצים ושליטתם, הגירושים והדלות,—הכל כתוב לפי כתבי ארכיונים ורשימות של מאורעות ועובדות, הנמצאות בספרי ישראל ועמים ופנקסי קהלות וארצות.

בסוף הספר נדפסו הוספות מכילות דוקומנטים חשובים לתולדות היהודים בפולין.

יהודי פולין בימי מלחמת נפוליון

מכיל תולדות יהודי פולין בימי „נסיכות וורשה" (1807—1815), אשר נוסדה על ידי נפוליון, שאיפותיהם של היהודים האלה בימי המלחמות שעשה נפוליון, היחס של גדולי צדיקי פולין (המגיד מקוזיניץ, הרבי מלובלין, ה„יהודי הקדש" ועוד) אל נפוליון.

אל הספר נלוו „שירי הוד", אשר הגישו יהודי וורשה לנפוליון, שבא לוורשה בשנת 1807.

(100)

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO
JUN 8 1976

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01778963 7